

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Ehdotetulla lailla annettaisiin perustuslain sananvapaussäännöksessä edellytetyjä tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Tarkoitus on, että säännökset soveltuisivat samansisältöisinä kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Ehdotetulla lailla korvattaisiin voimassa olevat painovapauslaki ja radiovastuulaki.

Ehdotettu sääntely koskisi yksityishenkilöiden ylläpitämiä sähköisen viestintäverkon kotisivuja vain osittain. Tällaisiin kotisivuihin sovellettaisiin vain sellaisia ehdotetun lain säännöksiä, joilla tarvittaessa turvattaisiin rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttaminen tai joilla voitaisiin nopeasti estää sisällöltään selvästi lainvastaisen aineiston edelleen levittäminen. Ehdotettua lakia sovellettaisiin niin ikään vain osittain sellaiseen toimintaan, jossa joukkoviestintään sinänsä osallistuva luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö huolehtii pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta.

Säännölliseksi tarkoitettu julkaisu toiminta olisi sääntelykohteena erotettu yhtäältä yksittäisistä viesteistä ja toisaalta ohjelmista. Aikakautinen julkaisu on ehdotetussa laissa määritelty julkaisuksi, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Verkkojulkaisulla taas tarkoitettaisiin yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti.

Julkaisu toiminnan harjoittajan eli julkaisijan olisi ehdotetun lain mukaan huolehdittava

siitä, että yksittäisessä julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto julkaisijasta sekä tallennemuotoisten julkaisujen kohdalla myös valmistamisvuodesta. Säännöllisesti ilmestyville julkaisuille samoin kuin ohjelmille tulisi määrätä vastaava toimittaja. Vastaavaa toimittajaa koskeva tieto olisi sisällytettävä asianomaiseen julkaisuun. Ohjelmien osalta vastaavasta toimittajasta tulisi tiedottaa ohjelmatoiminnassa. Jokaisella olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada tieto asianomaisen julkaisun tai ohjelman vastaavasta toimittajasta. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että jokainen ohjelma ja verkkojulkaisu tallennetaan. Tallennetta tulisi pääsääntöisesti säilyttää vähintään kolme kuukautta siitä, kun ohjelma on lähetetty tai verkkojulkaisu toimitettu yleisön saataville. Sisällöltään usein muuttuvien verkkojulkaisujen osalta tallentamisvelvollisuus olisi kuitenkin kahden kuukauden pituinen.

Ehdotettu laki sisältäisi säännökset vastine- ja oikaisu oikeudesta. Vastineoikeus perustuisi objektiivisin perustein arvioitavaan loukkaukokemukseen. Yksityisellä henkilöllä, jolla on perusteltu syy katsoa tulleen loukatuksi aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai niihin rinnastettavassa, toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa esitetyn viestin sisällön johdosta, olisi oikeus saada vastine julkaistuksi samassa julkaisussa tai ohjelmassa. Oikaisu oikeutta koskevan ehdotuksen mukaan yksityisen henkilön lisäksi myös yhteisöllä, säätiöllä ja viranomaisella olisi oikeus saada aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa esitetty itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen

tieto oikaistuksi samassa julkaisussa tai asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa. Ehdotus sisältää myös säännökset vastine- ja oikaisuvaatimuksen esittämisestä, vastaavan toimittajan velvollisuudesta ilmoittaa vaatimuksen hylkäämisestä sekä vaatimuksen esittäjän oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi.

Ehdotuksen mukaan lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjän olisi huolehdittava siitä, että hänellä on laitteen avulla yleisön saataville toimitettavan verkkoviestin lähettäjän selvittämiseksi tarpeelliset tunnistamistiedot. Tiedot saisi hävittää aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun viesti on tullut kyseiseen laitteeseen. Ehdotettu laki sisältäisi säännökset tunnistamistietojen luovuttamisen edellytyksistä ja luovuttamiseen liittyvästä menettelystä.

Ehdotettu laki sisältäisi myös säännöksen uudesta pakkokeinosta, verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksestä.

Siinä tuomioistuin voisi määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin pitämisen yleisön saatavilla. Ehdotuksen mukaan määräys raukeaisi, jollei syytettä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta nosteta tai vaatimusta menettämisseuraamuksen tuomitsemisesta esitetä taikka kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon

korvaamisesta nosteta kolmen kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta.

Lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjällä olisi myös kahdessa erikseen säädetyssä tapauksessa oikeus itse keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla. Jos laitteen ylläpitäjä keskeyttäisi verkkoviestin jakelun, hänen tulisi ilmoittaa siitä todisteellisesti viestin lähettäjälle. Verkkoviestin lähettäjällä olisi puolestaan oikeus saattaa jakelun keskeyttämistä koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Ehdotetun lain mukaan oikeusministeriölle nykyisin kuuluva painokannevalta siirrettäisiin valtakunnansyyttäjälle.

Valtakunnansyyttäjä päättäisi syytteen nostamisesta kaikista julkaistun viestin sisältöön perustuvista virallisen syytteen alaisista rikoksista. Valtakunnansyyttäjän toimivaltaan kuuluisi myös päättää syytteen nostamisesta tällaiseen rikokseen liittyvästä

päätoimittajarikkomuksesta. Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset laeiksi, joilla oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain sisältämät anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suoja koskevat säännökset uudistettaisiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettavaksi ehdotetun lain periaatteiden mukaisiksi, samoin kuin ehdotukset viiden muun lain muutoksiksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	3
YLEISPERUSTELUT	6
1. Johdanto.....	6
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
2.1.1. Perustuslaki	6
2.1.2. Painovapauslaki.....	7
Yleistä	7
Painovapauslain soveltamisala.....	8
Järjestysmääräykset.....	8
Kirjapainoliikkeen harjoittaminen.....	8
Painokirjoitusten levittäminen	9
Aikakautisen painokirjoituksen julkaiseminen.....	9
Vastine ja oikaisu	10
Viranomaisen kuulutukset ja tiedonannot.....	11
Julkisten asiakirjain ja eräiden muiden kirjoitusten julkaiseminen	11
Rikosoikeudellinen vastuu yksittäisen painokirjoituksen sisällöstä	11
Rikosoikeudellinen vastuu aikakautisen painokirjoituksen sisällöstä.....	12
Vahingonkorvausvastuu	13
Painovapauslain noudattamisen valvonta ja syyttämistoimivalta	13
Painokirjoituksen takavarikko	13
Menettämisseuraamus	14
Aikakautisen painokirjoituksen lakkautus	14
Laillinen tuomioistuin.....	15
Ulkomailta tuodut painokirjoitukset	15
2.1.3. Radiovastuulaki.....	15
Yleistä	15
Vastaava ohjelmatoimittaja	16
Yleisradio-ohjelman sisältöön perustuva rikosoikeudellinen vastuu	16
Vahingonkorvausvastuu	16
Oikaisuvelvollisuus.....	16
Ohjelman tallentamisvelvollisuus	17
Laillinen tuomioistuin.....	17
Viranomaistiedotusten julkaisemisvelvollisuus	17
2.1.4. Anonyymien ilmaisun ja tietolähteen suojaa koskevat oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännökset	17
2.1.5. Joukkoviestintää koskeva muu lainsäädäntö	18
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö.....	18

2.2.1.	Suomen kansainväliset velvoitteet	18
2.2.2.	Painovapauden ja viestinnän sääntely eräissä muissa maissa.....	20
Ruotsi.....		20
Norja.....		22
Tanska		24
Saksa.....		26
Ranska.....		28
Itävalta		29
2.3.	Nykytilan arviointi	30
2.3.1.	Painovapauslaki.....	30
2.3.2.	Radiovastuulaki.....	32
2.3.3.	Rikosoikeudellinen vastuu.....	32
2.3.4.	Vastine ja oikaisu	33
2.3.5.	Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suoja.....	34
3.	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	35
3.1.	Tavoitteet	35
3.2.	Keskeiset ehdotukset.....	35
Sananvapauden käyttämistä koskevan sääntelyn yhtenäistäminen		35
Lain soveltaminen yksityisiin sekä teknisistä toiminnoista huolehtiviin.....		35
Julkaisu- ja ohjelmatoiminta.....		36
Vastine ja oikaisu		36
Verkkoviestintää koskevat erityissäännökset.....		37
Päätoimittajarikkomus		37
Syyteoikeus.....		38
Muut keskeiset ehdotukset		38
4.	Esityksen vaikutukset	38
4.1.	Vaikutukset yksilön asemaan.....	38
4.2.	Yritysvaikutukset	39
4.3.	Hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset	40
5.	Asian valmistelu	40
6.	Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	41
6.1.	Riippuvuus muista esityksistä.....	41
6.2.	Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista	41
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT		43
1.	Lakiehdotusten perustelut.....	43
1.1.	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä	43
1 luku.	Yleiset säännökset	43
2 luku.	Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet.....	55
3 luku.	Vastine ja oikaisu	63
4 luku.	Vastuu julkaistun viestin sisällöstä.....	70
5 luku.	Pakkokeinot.....	77
6 luku.	Seuraamukset ja syyteoikeus	87
7 luku.	Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.....	94
1.2.	Oikeudenkäymiskaari.....	95

1.3.	Esitutkintalaki	96
1.4.	Rikoslaki	96
1.5.	Laki yleisistä syyttäjäistä.....	96
1.6.	Laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta	96
1.7.	Valmiuslaki	97
1.8.	Puolustustilalaki	97
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset	99
3.	Voimaantulo.....	99
4.	Säätämisjärjestys.....	99
LAKIEHDOTUKSET.....		103
Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä		103
Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta.....		111
Laki esitutkintalain 27 §:n muuttamisesta.....		112
Laki rikoslain 2 luvun 17 §:n kumoamisesta		113
Laki yleisistä syyttäjäistä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....		114
Laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta		115
Laki valmiuslain 43 §:n muuttamisesta.....		116
Laki puolustustilalain muuttamisesta		117
RINNAKKAISTEKSTIT		118
Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta.....		118
Laki esitutkintalain 27 §:n muuttamisesta.....		120
Laki yleisistä syyttäjäistä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....		121
Laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta		122
Laki valmiuslain 43 §:n muuttamisesta.....		123
Laki puolustustilalain muuttamisesta		124

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Nykyisin voimassa oleva painovapauslaki (1/1919) on säädetty vuonna 1919. Viime vuosisadan alun viestintäolojen tarpeisiin säädetty laki on kokonaisuutena vanhentunut. Laki ei enää vastaa sananvapauden käyttämistä koskevalle lainsäädännölle asetettuja vaatimuksia sen enempää asiallisesti kuin lainsäädäntöteknisestikään. Joukkoviestinnässä on painovapauslain säätämisen jälkeen tapahtunut suuria muutoksia. Perinteisen painoviestinnän rinnalle on tullut lukuisia uusia viestinnän muotoja. Yksittäinen kirja, säännöllisesti ilmestyvä sanomalehti tai mikä tahansa perinteinen painokirjoitus voidaan nykyisin julkaista ja toimittaa yleisön saataville usean erilaisen tallenteen muodossa.

Tallenneviestinnän lisäksi myös sähköisessä joukkoviestinnässä on tapahtunut muutoksia. Televerkkoa käytetään kohdeviestinnän ohella myös joukkoviestintään. Teknisesti kehittynyt tietoverkko on monipuolinen väline, jonka avulla yleisön saataville voidaan toimittaa tekstin, äänen, kuvallisen esityksen ja liikkuvan kuvan tai näiden yhdistelmien muodossa esitettyjä viestejä. Samanaikaisesti myös verkkojen siirtokyky on nopeasti kasvanut.

Sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevat säännökset ehdotetaan nyt koottaviksi yhteen lakiin. Samalla painovapauslaki ja radiovastuulaki (219/1971) ehdotetaan kumottaviksi. Ehdotettu laki koskisi yhtäläisesti kaikkea joukkoviestintää ja siten myös uusia joukkoviestinnän muotoja.

Lakiehdotuksen tavoitteena on antaa perustuslain 12 §:n 1 momentin sananvapaussäännöksessä edellytetyjä tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Ehdotettuja säännöksiä voidaan luonnehtia lähinnä järjestystyyppisiksi. Ehdotus sisältää säännökset myös vastine- ja oikaisuoi-

keudesta sekä eräistä muista joukkoviestintään olennaisesti liittyvistä sananvapauden käyttämistä koskevista oikeuksista. Lisäksi lailla annettaisiin julkaistun viestin sisältöön perustuvaa rikos- ja vahingonkorvausoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä sekä joukkoviestintää varten tarpeellisia erityissäännöksiä syyteoikeudesta, pakkokeinoista ja seuraamuksista. Tavoitteena on myös keventää viestinnän sisällön valvontaa koskevaa voimassa olevaa sääntelyä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Perustuslaki

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Sananvapaus on perustuslaissa turvattu jokaiselle Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevalle henkilölle hänen kansalaisuuteensa katsomatta. Soveltamisalaltaan sananvapaussäännös kattaa kaikki viestintätekniset menetelmät ja ilmaisumuodot sekä kaikenlaiset tiedot, mielipiteet ja muut viestit niiden sisällöstä riippumatta.

Säännöksen sanamuodon mukaan sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Vuonna 1995 toteutuneeseen perusoikeusuudistukseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan julkistamisella tarkoitetaan kaikenlaista viestien julkaisemista, levittämistä ja välittämistä. Hallituksen esityksessä korostetaan, ettei sananvapauden

ulottuvuuksia tulisi yleensäkin tulkita liian ahtaasti. Näin ollen sananvapauden tulee antaa suojaa julkisen vallan puuttumista vastaan myös joukkoviestimien toimitukselliselle työskentelylle jo ennen viestin varsinaista ilmaisemista ja julkaisemista. Sananvapaus tulisi muutenkin ymmärtää huomattavan laaja-alaiseksi samaan tapaan kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on tehty (ks. HE 309/1993 vp, s. 57).

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan katsonut, että perustuslain 12 §:ssä turvattuun sananvapauteen sisältyy oikeus ajatusten lausumiseen puhein, kirjoituksin ja kuvallisin esityksin sekä oikeus kirjoituksen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen. Sananvapauteen sisältyy myös oikeus puheen kuuntelemiseen, vapaus kirjoituksen ja painotuotteen lukemiseen ja kuvallisen esityksen katselemiseen sekä oikeus kirjoitusten ja painotuotteiden levittämiseen. Edelleen sananvapauteen kuuluu oikeus näytelmien ja elokuvien esittämiseen. Perustuslakivaliokunta on jo aiemmassa käytännössään ulottanut perustuslain sananvapaussäännöksessä turvatut oikeudet koskemaan myös yleisradio- ja kaapelilähetysoimintaa. (Ks. PeVL 8/1961 vp, 2/1986 vp, 14/1993 vp, 23/1993 vp) Myös kaupallinen mainonta ja markkinointi kuuluvat perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattuun sananvapauden alaan (ks. PeVL 19/1998 vp, 1/1993 vp ja 2/1986 vp), vaikka niiden ei olekaan katsottu kuuluvan sananvapauden ydinalueelle.

Perustuslain säännös turvaa sananvapauteen sisältyvien oikeuksien käyttämisen "kenenkään ennakolta estämättä". Näiltä osin säännös kieltää viestien sisällön ennakotarkastuksen ja muut ennakkollista estettä merkitsevät puuttumiset sananvapauteen. Myös sananvapauden käytön luvanvaraistaminen on lähtökohtaisesti kielletty. Toisaalta sananvapaussäännös ei estä ylläpitämistä toimilupajärjestelmää televisio- ja radiotoiminnassa, mikäli järjestelmän tarpeellisuus voidaan perustella sananvapauden kannalta hyväksyttävällä tavalla (ks. HE 309/1993 vp, s. 57–58 ja

PeVL 19/1998 vp).

Perustuslain sananvapaussäännös ei estä sananvapauden käytön jälkikäteistä valvontaa rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännön keinoin. Toisaalta sananvapauden asema perusoikeutena rajoittaa myös jälkikäteistä puuttumista sananvapauden käyttöön. Siten esimerkiksi pitkälle menevät tai väljät ilmaisuvapauden käytön kriminalisoinnit voivat olla sananvapaussäännöksen kannalta ongelmallisia (ks. HE 309/1993 vp, s. 57 ja PeVL 23/1997 vp).

Perusoikeusuudistuksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä sananvapaussäännökseen liitettiin niin sanottu sääntelyvaraus, jonka mukaan "tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla" (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 9). Säännökseen on kirjattu se – jo hallituksen esityksessä omaksuttu – peruslähtökohta, jonka mukaisesti kaikki sananvapauden käyttämisen kannalta olennaiset säännökset tulee antaa lain tasolla. Toisaalta sääntelyvaraus merkitsee lainsäätäjälle myös velvollisuutta antaa perusoikeutta täsmentäviä säännöksiä.

Sananvapaussäännös sisältää myös erityisen rajoituslausekkeen (kvalifioidun lakivarauksen), joka valtuuttaa säätämään lailla lasten suojelemiseksi välttämättömistä kuvaohjelmia koskevista rajoituksista. Säännös ei edellytä, että kuvaohjelmien valvonnan tulisi perustua nimenomaan ennakkotarkastukseen, mutta se jättää siihen rajoitetut mahdollisuudet. Rajoituslausekkeella on erityinen merkitys kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lainsäädännön kannalta (ks. PeVL 14/2000 vp).

2.1.2. *Painovapauslaki*

Yleistä

Painovapauslaki sisältää säännökset painokirjoitusten julkaisu-oikeudesta (1 luku), kirjapainoliikkeen harjoittamisesta (2 luku), kirjakaupan harjoittamisesta, kirjankaupittelusta, yleisen lukusalin ja lainakirjaston pitämisestä sekä painokirjoitusten muusta levittämisestä (3

luku), aikakautisten painokirjoitusten julkaisemisesta (4 luku), julkisten asiakirjain ja eräiden muiden kirjoitusten julkaisemisesta (5 luku), vastuunalaisuudesta painokirjoituksen kautta tehdystä rikoksesta (6 luku), painovapauslain noudattamisen valvonnasta (7 luku), oikeudenkäynnistä painovapausjutuissa (8 luku) sekä painokirjoitusten maahan tuonnista (9 luku). Painovapauslain soveltamisala

Painovapauslain pääasiallisena sääntelykohteena on painokirjoitus. Painovapauslain 1 §:n mukaan jokaisella on oikeus viranomaisten ennalta estämättä julkaista painokirjoituksia noudattaen, mitä painovapauslaissa säädetään. Painokirjoituksella tarkoitetaan lain 2 §:n mukaan jokaista kirjoitusta, joka on monistettu painokonetta tai muuta samanlaatuista keinoa käyttämällä. Painokirjoitus on lain 3 §:n mukaan katsottava julkaistuksi, kun sitä on myyty tai kaupaksi tarjottu taikka muuten levitetty tahi pantu näytteille tai julki sillä tavalla, että yleisö voi saada sen sisällyksestä tiedon. Kirjailijan yksinomaisesta oikeudesta työnsä tuotteisiin ja siitä, että jokaisella on oikeus painosta julkaista lakeja ja asetuksia sekä muita julkisia asiakirjoja, on painovapauslain 5 luvun säännösten lisäksi voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

Järjestysmääräykset

Painovapauslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisessa Suomessa julkaistavassa painokirjoituksessa tulee olla mainittuna kirjanpainajan nimi ja toiminimi sekä kirjoituksen painauspaikka ja -vuosi. Muissa kuin aikakautisissa painokirjoituksissa tulee mainita myös kustantajan nimi, jos sellainen on. Määräysten rikkomisesta seuraa sakkorangaistus. Painovapauslain 10 §:n 1 momentin säännös ei kuitenkaan koske niin sanottuja pikkupainotuotteita eli sellaisia tiedonantoja ja kaavoja, jotka kohdistuvat liike- ja virkatoimintaan tai koti- ja seuraelämään, sekä yleisissä vaaleissa käytettäviä äänilippuja, elleivät ne sisällä muuta kuin vaalia varten tarpeellisia tietoja. Painovapauslain 17 §:n 2 momentin mukaan painokirjoitusta myyvää tai muuten

levittävää henkilöä rangaistaan sakolla, jos kyseisessä kirjoituksessa ei ole lain 10 §:ssä edellytetyjä tietoja. Sama rangaistusuhka koskee sitä, joka myy tai muuten levittää painokirjoitusta, jossa lain 10 §:n edellyttämät tiedot on myyjän tai muun levittäjän tietien väärin ilmoitettu, jollei teosta ole yleisen lain mukaan säädetty ankarampaa rangaistusta.

Painovapauslain 12 §:n mukaan kirjanpainajan on toimitettava jokaisesta julkaistusta painokirjoituksesta yksi kappale (ns. pakkokappale) oikeusministeriöön, jonka on pyynnöstä annettava tästä todistus. Pakkokappaleen toimittamisen laiminlyönnistä rangaistaan sakolla. Pakkokappalevelvollisuus ei koske eduskunnasta, hallituksesta, hallituksen asettamista komiteoista, kirkolliskokouksesta, viranomaiselta tai kunnallishallintoon kuuluvista laitoksista lähteviä painokirjoituksia eikä sisällykseltään yksinomaan tieteellisiä tai ammatillisia kirjoituksia.

Kirjapainoliikkeen harjoittaminen

Painovapauslain 2 luku sisältää säännökset kirjapainoliikkeen harjoittamisesta. Lain 5 §:n mukaan jokaisella itseään ja omaisuuttaan hallitsevalla Suomen kansalaisella on oikeus harjoittaa kirjapainoliikettä. Sama oikeus on laillisesti perustetulla yhtiöllä, osuuskunnalla tai yhdistyksellä, kun liikkeen esimiehenä on sellainen henkilö, joka on oikeutettu kirjapainoliikkeen harjoittamiseen. Painovapauslain 6 §:ssä on säädetty kuolin- ja konkurssipesän oikeudesta jatkaa kirjapainoliikkeen harjoittamista.

Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen (ETA-sopimus) voimaansaattamista valmisteltaessa painovapauslakiin sisällytettiin uusi 5 a §. Sen mukaan oikeus kirjapainoliikkeen harjoittamiseen on myös täysivaltaisella ulkomaalaisella, jolla on kotipaikka Suomessa. Kotipaikkavaatimus kuitenkin väistyy, jos Suomea velvoittava kansainvälinen sopimus niin edellyttää. Käytännössä ETA-valtioiden täysivaltaiset kansalaiset ovat kirjapainoliikkeen harjoittamisoikeuden kannalta samassa asemassa Suomen kansalaisten kanssa. Myös

ulkomaalaisen elinkeinonharjoittajan Suomessa rekisteröidyillä sivuliikkeellä on täällä oikeus kirjapainoliikkeen harjoittamiseen.

Painovapauslain 7 §:n mukaan kirjapainoliikkeen perustamisesta on tehtävä ilmoitus rekisterihallintolaissa (166/1996) tarkoitettulle viranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun kirjapainoliikkeen harjoittamiseen oikeutettu on tullut aikaisemmin perustetun kirjapainoliikkeen omistajaksi tai haltijaksi, sekä silloin, kun kuolinpesä tai konkurssipesä jatkaa kirjapainoliikkeen harjoittamista. Ilmoitukseen on liitettävä selvitys asianomaisen oikeudesta harjoittaa kirjapainoliikettä sekä tieto liikkeen esimiehestä ja siitä huoneistosta, jossa liikettä aiotaan harjoittaa. Kirjapainoliikkeen esimiehen tai huoneiston vaihtumisesta on niin ikään tehtävä ilmoitus. Ilmoitus liitteineen on jätettävä kahtena kappaleena. Rekisteriviranomaisen on annettava ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä todistus ja heti lähetettävä siitä jäljennös ilmoitusasiakirjojen toisen kappaleen mukana oikeusministeriöön. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on painovapauslain 8 §:ssä säädetty rangaistavaksi. Rangaistusuhkana on sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta. Samalla rangaistusuhka koskee sitä, joka harjoittaa kirjapainoliikettä olematta siihen oikeutettu, sekä sitä yhtiötä, osuuskuntaa, yhdistystä, kuolin- tai konkurssipesää ja sivuliikettä, joka harjoittaa kirjapainoliikettä ilman laillisesti pätevää esimiestä.

Painokirjoitusten levittäminen

Painovapauslain 3 luku sisältää säännökset kirjakaupan harjoittamisesta ja painokirjoituksen muusta levittämisestä.

Painovapauslain 14 §:n mukaan painokirjoituksen tekijällä, julkaisijalla ja kustantajalla on oikeus joko itse tahi muitten kautta sitä myydä tahi muuten levittää. Lain 15 §:n mukaan jokainen henkilö on oikeutettu harjoittamaan kirjakauppaa noudattaen, mitä kauppaliikkeen harjoittamisen oikeudesta on säädetty. Sama oikeus on yhtiöllä, osuuskunnalla ja yhdistyksellä, jos liikkeen esimiehenä on laillisesti pätevä henkilö.

Painovapauslain 15 §:n säännökset koskevat myös oikeutta pitää yleistä lukusalia ja lainakirjastoa.

Painovapauslain 16 §:n mukaan Suomen kansalainen saa kirjankaupittelijana myydä maassa painokirjoituksia tehtyensä siitä asianomaiselle rekisterihallintoviranomaiselle ilmoituksen.

Kirjankaupittelijana ei painovapauslain 16 §:n 2 momentin mukaan kuitenkaan pidetä sitä, joka ainoastaan tilapäisesti myy tai muuten levittää painokirjoituksia pitämättä tointa varsinaisena ammattinaan, eikä sitä, joka elinkeinonaan pitää sanomalehtien sekä ilmoituslehtisten ja muiden semmoisten tiedonantojen kanniskelua ja julkipanoa. Painovapauslain 16 a §:n mukaan lain 16 §:n säännöksiä sovelletaan myös ulkomaalaiseen, jolla on kotipaikka Suomessa. Jos Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa ulkomaalaiselta ei kuitenkaan edellytetä kotipaikkaa Suomessa, noudatetaan tältä osin sopimuksen määräyksiä. ETA-valtioiden kansalaisilla on siten kirjankaupitteluun sama oikeus kuin Suomen kansalaisilla.

Painovapauslain 17 §:n 1 momentin mukaan sitä, joka harjoittaa kirjakauppaa tai kirjankaupitteluun tekemättä siitä asianmukaista ilmoitusta, on rangaistava sakolla.

Aikakautisen painokirjoituksen julkaiseminen

Painovapauslain 4 luku sisältää säännökset aikakautisten painokirjoitusten julkaisemisesta. Painovapauslain 18 §:n mukaan aikakautisina painokirjoituksina pidetään sellaisia sanomalehtiä tai aikakauskirjoja, jotka ovat aiotut ilmestymään tietyin väliajoin määrätyn nimisinä ja numerojärjestyksessä vähintään neljä kertaa vuodessa. Aikakautisen painokirjoituksen veroisena pidetään sen kuhunkin numeroon tai vihkoon liittyviä otsikkojulisteita, mainosliitteitä ja muita vastaavia painotuotteita.

Painovapauslain 19 §:n 1 momentin mukaan aikakautisen painokirjoituksen julkaisemisesta on tehtävä ilmoitus ennen sen ilmestymistä. Ilmoitusvelvollinen on aikakautisen painokirjoituksen kustantaja,

johon sovelletaan, mitä painovapauslain 2 luvussa säädetään kirjanpainajasta. Painovapauslain 23 §:n mukaan sitä, joka toimii aikakautisen painokirjoituksen kustantajana olematta siihen oikeutettu, on rangaistava – joka kerralta, kun syyte tehdään – sakolla tai korkeintaan yhden vuoden vankeudella.

Aikakautisella painokirjoituksella tulee olla päätoimittaja, jonka tehtävänä on valvoa kirjoituksen julkaisemista ja määrätä sen sisällöstä. Painovapauslain 19 §:n 2 momentin mukaan aikakautisella painokirjoituksella voi olla useampia päätoimittajia. Aikakautisen painokirjoituksen ilmestymisestä tehtävässä ilmoituksessa on tällöin mainittava, mitä kirjoituksen osastoa kunkin heistä on valvottava. Painovapauslain 21 §:n mukaan aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajana voi olla vain täysivaltainen henkilö. Painovapauslain 23 §:n mukaan sitä, joka toimii aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajana olematta siihen oikeutettu, on rangaistava – joka kerran, kun syyte tehdään – sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella.

Painovapauslain 22 §:n mukaan jokaisessa aikakautisen painokirjoituksen numerossa tai vihossa pitää olla päätoimittajan nimi ilmoitettuna. Ellei näin ole, päätoimittajaa on rangaistava sakolla. Jos aikakautisen painokirjoituksen todellisena päätoimittajana toimii joku muu kuin päätoimittajaksi ilmoitettu henkilö, rangaistaan ilmoitettua päätoimittajaa, jos hän on väärään ilmoitukseen suostunut, todellista päätoimittajaa sekä kustantajaa, jos hänellä on ollut asiasta tieto, sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella.

Aikakautisen painokirjoituksen kustantajan on tehtävä etukäteen ilmoitus aikakautisen painokirjoituksen ilmestymisestä sen paikkakunnan rekisterihallintoviranomaiselle, jossa painokirjoitusta aiotaan julkaista. Muuten kustantajaan ja ilmoitukseen sovelletaan, mitä painovapauslain 2 luvussa säädetään kirjanpainajasta ja hänen liikkeestään tehtävästä ilmoituksesta. Ilmoituksessa on lisäksi mainittava kirjoituksen nimi ja painauspaikka, kuinka usein kirjoituksen on määrä ilmestyä sekä missä kirjapainossa sitä aiotaan painattaa.

Ilmoituksessa on mainittava myös se henkilö, jonka tulee päätoimittajana valvoa kirjoituksen julkaisemista ja määrätä sen sisällöstä. Jos päätoimittajaksi ilmoitetaan useampia henkilöitä, on ilmoituksessa mainittava, mitä kirjoituksen osastoa kunkin heistä on valvottava. Kustantajan on tehtävä painovapauslain 19 §:n 1 momentin tarkoittamia seikkoja koskevista muutoksista asianmukainen ilmoitus ennen kuin aikakautisen painokirjoituksen uusi numero tai vihko ilmestyy.

Painovapauslain 19 §:n tarkoittamista ilmoituksista on asianomaisen rekisterihallintoviranomaisen annettava todistus. Painovapauslain 2 luvun säännösten mukaisesti ilmoitukset on liitteineen jätettävä kahtena kappaleena, ja asianomaisen rekisterihallintoviranomaisen on toimitettava ilmoitusasiakirjain toinen kappale oikeusministeriölle. Jos aikakautinen painokirjoitus julkaistaan ennen kuin lain vaatima ilmoitus on tehty, kustantajaa on rangaistava sakolla. Samoin on rangaistava päätoimittajaa ja kirjanpainajaa, jos heillä on ollut tieto ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Vastine ja oikaisu

Painovapauslain 25 §:ssä säädetyn vastine- ja oikaisuoikeuden subjekteja ovat julkinen viranomainen ja yksityinen henkilö. Säännöksen sanamuodon perusteella yksityisoikeudellisella oikeushenkilöllä ei ole painovapauslakiin perustuvaa vastineoikeutta.

Vastineoikeus syntyy, jos henkilö katsoo tulleen aikakautisessa painokirjoituksessa loukatuksi ("pitää itseänsä loukattuna") tai jos hän tahtoo oikaista jonkin hänestä aikakautisessa painokirjoituksessa julkaistun tiedonannon (ns. asiatiedon oikaisu).

Päätoimittaja on velvollinen julkaisemaan allekirjoitetun vastineen, joka ei ole sisällöltään loukkaava tai rikollinen. Vastine on julkaistava ensimmäisessä tai toisessa vastineen saapumisen jälkeen ilmestyvässä aikakautisen painokirjoituksen numerossa. Vastine on painatettava lehden tekstiosastoon samanlaisella painolla kuin se tiedonanto, johon vastataan. Vastineelle on annettava maksutta yhtä suuri tila kuin ensin

ilmestyneelle tiedonannolle ja lisäksi tarvittava tila alinta ilmoitushintaa vastaavasta maksusta. Maksua ei kuitenkaan saa lainkaan periä, jos vastine ei ole viittäkymmentä riviä pidempi. Jos päätoimittaja laiminlyö vastineen julkaisemisen, hänelle on tuomittava sakkorangaistus. Lisäksi päätoimittaja on uhkasakolla määrättävä täyttämään velvollisuutensa.

Viranomaisen kuulutukset ja tiedonannot

Painovapauslain 24 §:n mukaan aikakautisen painokirjoituksen päätoimittaja on sakon uhalla velvollinen julkaisemaan kuulutuksia ja muita tiedonantoja, joita tuomioistuimen tai muun julkisen viranomaisen on saatettava yleisön tietoon. Kuulutus tai tiedonanto on julkaistava viranomaisen pyynnöstä tavallisesta ilmoitusmaksusta ensimmäisessä tai toisessa pyynnön jälkeen lähinnä ilmestyvässä numerossa. Tämän velvollisuuden laiminlyönnistä seuraa sakkoa, minkä lisäksi päätoimittaja on uhkasakolla määrättävä täyttämään velvollisuutensa.

Julkisten asiakirjain ja eräiden muiden kirjoitusten julkaiseminen

Painovapauslain 5 luku sisältää säännöksiä julkisten asiakirjain ja eräiden muiden kirjoitusten julkaisemisesta. Painovapauslain 26 §:n mukaan kukaan ei saa ilman asianmukaista lupaa julkaista painosta sellaisia ylimpien hallitusviranomaisten pöytä- ja asiakirjoja, joiden julkaiseminen on annettujen määräysten nojalla kielletty, taikka tiedonantoja hallituksen ja ulkovallan välillä vireillä olleista salassa pidettävistä neuvotteluista, eikä myöskään valtiokonttorin, Suomen Pankin tai muun julkisen viranomaisen käsiteltävään asiaan kuuluvia salassa pidettäviä asiakirjoja, ennen kuin 25 vuotta pöytäkirjan tai asiakirjan antopäivästä taikka neuvottelusta on kulunut. Julkaisemiskiellon rikkominen on rangaistava teko. Painovapauslain 30 §:n mukaan lain 26 §:ssä säädetyn kiellon rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Painovapauslain 27 §:n mukaan jokaisella on oikeus ilman erityistä lupaa julkaista painosta eduskunnan julkisten istuntojen pöytäkirjoja ja selontekoja siitä, mitä keskusteluissa on tapahtunut. Painovapauslain 30 § taas sisältää rangaistusuhkana sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi niitä tapauksia varten, joissa luvatta julkaistaan selontekoja suljetuin ovin pidetyissä täysistunnoissa tai eduskunnan valiokuntien kokouksissa käytyistä keskusteluista taikka asiakirjoja, jotka on päätetty pitää salaisina.

Painovapauslain 28 §:ssä on säädetty yksityisiä henkilöitä koskevien asiakirjojen julkaisemisesta. Pykälän 1 momentin mukaan todistuksia ja päätöskirjaa ei saa julkaista painosta ilman sen henkilön suostumusta, jota ne koskevat. Yksityisiä kirjeitä, jotka eivät kuulu oikeusjuttuihin, ei saa julkaista ilman kirjoittajan tai tämän oikeudenomistajan lupaa ennen kuin kirjoittajan kuolemasta on kulunut kaksikymmentä vuotta. Painovapauslain 28 §:n 2 momentissa on kielletty julkaisemasta papiston tai muun viranomaisen antamia sielunhoitoa tai kirkkokuria koskevia asiakirjoja sekä vankilassa tai sairaalassa tehtyjä muistiinpanoja ja lääkärin todistuksia, mikäli ne koskevat yksityisiä henkilöitä, ellei se, jota asiakirja koskee, anna julkaisemiseen lupaa taikka laki tai asetus julkaisemista vaadi. Painovapauslain 30 §:n 2 momentin mukaan se, joka rikkoo lain 28 §:ssä säädettyä kieltoa, on tuomittava sakkorangaistukseen. Kyseessä on asianomistajarikos.

Painovapauslain 29 §:ssä on säädetty oikeudenkäyntikeskustelujen, poliisi- ja syyttäjäviranomaisen hallussa olevien asiakirjojen, sovittuja rikosjuttuja koskevien asiakirjojen sekä yleiseen huostaan annettujen kirjoitusten julkaisemiskielloista ja -luvista. Kiellon rikkoja on tuomittava sakkorangaistukseen.

Rikosoikeudellinen vastuu yksittäisen painokirjoituksen sisällöstä

Painovapauslain 31 §:n mukaan teosta, jonka rangaistavuus perustuu julkaistun painokirjoituksen sisällykseen, vastaa se tai ne, joita rikoslain (39/1889) mukaan on

pidettävä rikoksen tekijöinä tai osallisina. Rikosoikeudellista vastuuta koskevan pääsäännön lisäksi painovapauslaissa on säädetty myös toissijaisesta rikosoikeudellista vastuusta. Painovapauslain 33 ja 34 §:n perusteella voidaan päätellä, että painokirjoituksen sisällöstä on ensisijaisesti vastuussa sen kirjoittaja. Myös julkaisija voi olla tekijänvastuussa. Lain 33 §:n mukaan julkaisija voidaan, milloin erityisiä syitä on, vapauttaa vastuusta, jos muun kuin aikakautisen painokirjoituksen kirjoittaja on ilmoittanut nimensä. Säännöstä voidaan tulkita niin, että julkaisija vastaa painokirjoituksen sisällöstä aina, kun kirjoittaja ei ole ilmoittanut nimeään. Tällöin julkaisijaa ei voida vapauttaa vastuusta edes erityisistä syistä. Painovapauslain 34 §:n 1 momentin mukaan myös kustantaja voi olla vastuussa painokirjoituksen sisällöstä. Jos rikos perustuu sellaisen julkaistun painokirjoituksen sisältöön, jossa kirjoittajan tai julkaisijan nimeä ei ole lainkaan mainittu tai jossa se on kustantajan tieteen mainittu väärin, ja jos kustantaja ei voi ilmoittaa kirjoituksen vastuunalaista kirjoittajaa tai julkaisijaa, joka on tai kirjoituksen julkaisuajankohtana oli tässä maassa, niin kustantajaa on rangaistava sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella, jollei häntä ole rangaistava painovapauslain 31 §:n nojalla. Painovapauslain 34 §:ssä tarkoitettu kustantajan vastuu on toissijaista, sillä kustantajaa on rangaistava tämän pykälän mukaan vain, jos häntä ei ole pidettävä painokirjoituksen sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Kustantajan vastuu on toissijaista myös siinä mielessä, ettei häntä näissä tilanteissa rangaista painovapauslain 31 §:n mukaisesti teosta, jonka rangaistavuus perustuu julkaistun painokirjoituksen sisällykseen, vaan lähinnä siitä, ettei hän voi ilmoittaa vastuunalaisen kirjoittajan tai julkaisijan nimeä. Tähän teokseen sovelletaan painovapauslain 34 §:ssä säädettyä rangaistusasteikkoa, olipa painokirjoituksella tehdystä rikoksesta säädetty rangaistus mikä tahansa. Painovapauslain 34 §:n 2 momentissa säädetty kirjanpainajan vastuu on samaan tapaan toissijaista kuin kustantajankin vastuu. Lainkohdan mukaan kirjanpainajaa

rangaistaan niin kuin kustantajasta on säädetty, jos painokirjoituksesta puuttuu painovapauslain 10 §:ssä säädetty ilmoitus kustantajasta tai jos kustantaja on kirjanpainajan tieteen väärin ilmoitettu eikä kirjanpainaja pysty ilmoittamaan kustantajan, kirjoittajan tai julkaisijan nimeä.

Kirjakauppiaan, yleisen luku- ja lainakirjaston haltijan sekä painokirjoituksen muun levittäjän toissijaisesta vastuusta on säädetty painovapauslain 34 §:n 3 momentissa. Heitä on rangaistava kuten kustantajaa ja kirjanpainajaa, jos he levittävät sisällöltään rikollista painokirjoitusta, jossa ei ole painovapauslain 10 §:ssä edellytetyjä tietoja tai jossa ne on levittäjän tieteen väärin ilmoitettu eikä levittäjä voi ilmaista kirjanpainajaa, kustantajaa, julkaisijaa tai kirjoittajaa.

Rikosoikeudellinen vastuu aikakautisen painokirjoituksen sisällöstä

Tekoon, jonka rangaistavuus perustuu aikakautisen painokirjoituksen sisältöön, on painovapauslain säännösten mukaan sovellettava yhtäältä rikosoikeuden yleisiä oppeja tekijän- ja osallisuusvastuusta sekä toisaalta painovapauslain erityissääntöjä toissijaisesta vastuusta. Aikakautisen painokirjoituksen päätoimittaja on kuitenkin toissijaisessa vastuussa lehensä sisällöstä ennen kustantajaa, kirjanpainajaa, kirjakauppiasta ja muuta levittäjää.

Lisäksi painovapauslaki sisältää säännökset päätoimittajan erityisestä rikosoikeudellisesta vastuusta. Painovapauslain 32 §:n mukaan aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajaa on rangaistava painovapauden tuottamuksesta väärinkäyttämistä sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella, jos päätoimittaja ei ole lain 31 §:n mukaan vastuunalainen aikakautisen painokirjoituksen sisällykseen perustuvasta rikoksesta eikä hän pysty näyttämään noudattaneensa kaikkea asianaan ollutta varovaisuutta rikkomuksen estämiseksi.

Pääsääntöä täydentää painovapauslain 33 §, jonka mukaan päätoimittaja voidaan erityisistä syistä vapauttaa vastuusta, kun lehdessä julkaistun artikkelin tai ilmoituksen

kirjoittaja on ilmoittanut nimensä. Vilpittömässä mielessä toiminut päätoimittaja voidaan erityisistä syistä vapauttaa vastuusta myös silloin, kun aikakautisessa painokirjoituksessa on julkaistu sitä ennen julkisuuteen saatettu, sisällykseltään rikollinen tiedonanto mainitsemalla, mistä tiedonanto on otettu.

Päätoimittajan tehtävänä on painovapauslain 19 §:n 1 momentin mukaisesti valvoa kirjoituksen julkaisemista ja määrätä sen sisältö. Siten päätoimittajarikoksessa on asiallisesti kysymys lailla asetetun valvontaja määräämisvelvollisuuden laiminlyönnistä. Painovapauslain 32 §:ssä tätä laiminlyöntirikosta nimitetään painovapauden tuottamukselliseksi väärinkäyttämiseksi. Päätoimittajan vastuu on toissijaista, sillä häntä voidaan rangaista painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäyttämisestä vain siinä tapauksessa, ettei häntä ole lain 31 §:n mukaan pidettävä aikakautisen painokirjoituksen sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Päätoimittajan vastuu on luonteeltaan rinnakkaista, sillä rikoksen tekijät ja siihen osalliset vastaavat kirjoituksen sisällöstä painovapauslain 31 §:n mukaisesti.

Vahingonkorvausvastuu

Painovapauslain 39 §:n mukaan painokirjoituksen sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamiseen on sovellettava vahingonkorvauslakia (412/1974). Kustantaja ja julkaisija ovat kuitenkin vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisessa vastuussa myös niiden kirjoittajien menettelystä, jotka eivät ole työntekijän asemassa, mutta saavat palkkion kirjoituksestaan.

Painovapauslain noudattamisen valvonta ja syyttämistoimivalta

Painovapauslain noudattamista valvoo lain 40 §:n mukaan oikeusministeriö. Ministeriön tehtäviin ja toimivaltaan kuuluu valvoa painovapauslaissa säädettyjen ilmoitusvelvollisuuksien noudattamista (41 §), antaa syyttämismääräys painokanneasioissa (42 § 1 mom.), määrätä painokirjoitus takavari-

koitavaksi (42 § 2 mom.), määrätä aikakautinen painokirjoitus lakkautettavaksi toistaiseksi (37 § 4 mom.) ja kieltää näyttelemisen jatkaminen toistaiseksi (48 § 1 mom.).

Painovapauslaissa säädettyjen ilmoitusvelvollisuuksien osalta oikeusministeriön on painovapauslain 41 §:n mukaisesti tarkastettava, että sille on asianmukaisesti lähetetty kirjapainoliikkeen harjoittamista ja aikakautisen painokirjoituksen ilmestymistä koskevat ilmoitukset sekä luettelo maahan levittämistä varten tuoduista, ulkomailla painetuista kirjoituksista. Oikeusministeriön on pyydettyä annettava painotuotteita koskevia todistuksia yksityisille. Painovapauslain 12 §:n mukaan kirjanpainajan on toimitettava jokaisesta julkaistusta painokirjoituksesta yksi kappale (niin sanottu pakkokappale) oikeusministeriön, jonka on pyynnöstä annettava tästä todistus.

Painovapauslain 42 §:n 1 momentin mukaan oikeusministeriö antaa määräyksen syytteen nostamisesta ja siitä, kenen se on tehtävä, jos havaitaan, että ilmestyneet painotuotteet ovat sisällykseltään rikollisia tai että painovapauslakia muuten on rikottu. Virallisen syyttäjän ja poliisipäällikön on ilmoitettava havaitsemistaan painovapausrikoksista oikeusministeriölle. Painokirjoituksen takavarikko

Painokirjoituksen takavarikosta määrää painovapauslain 7 luvun säännösten mukaisesti joko tuomioistuimien, oikeusministeriön taikka asianomainen syyttäjä tai poliisipäällikkö. Takavarikkoa koskevat painovapauslain säännökset ovat lain 48 §:n 2 momentin mukaan soveltuvin osin voimassa myös sisällöltään rikolliseksi havaitun näytelmän tai muun näyttämöesityksen esittämiskiellon osalta. Asianomistajarikoksen kysymyksessä ollessa takavarikon saa painovapauslain 42 §:n 3 momentin mukaan toimittaa ja esittämiskiellon antaa vain asianomistajan pyynnöstä. Oikeusministeriö saa painovapauslain 42 §:n 2 momentin mukaan määrätä painokirjoituksen takavarikoitavaksi, jos siihen on syytä. Oikeusministeriön on painovapauslain 44 §:ssä säädetyn määräjän

kuluessa alistettava takavarikko-määräyksensä tuomioistuimen tutkittavaksi, ja tuomioistuimen on neljän päivän kuluessa joko vahvistettava tai peruutettava takavarikko. Muussa tapauksessa takavarikko peruuntuu. Jos painokannetta ei nosteta neljäntoista päivän kuluessa takavarikon vahvistamisesta, tuomioistuimen on painovapauslain 45 §:n mukaan julistettava takavarikko rauenneeksi.

Virallinen syyttäjä ja poliisipäällikkö saavat painovapauslain 42 §:n 2 momentin mukaan toimittaa takavarikon ilman oikeusministeriön määräystäkin, jos painokirjoitus on sisällykseltään rikollinen. Heidän on kuitenkin yhden vuorokauden kuluessa ilmoitettava takavarikosta oikeusministeriölle, joka alistaa takavarikon tuomioistuimen tutkittavaksi siten kuin painovapauslain 44 §:ssä on säädetty tai määrää takavarikon peruutettavaksi. Asiaa käsittelevällä tuomioistuimella on yksinomainen toimivalta määrätä painokirjoitus takavarikoitavaksi sen jälkeen, kun syyte painovapausrikoksesta on nostettu.

Takavarikon toimittamisesta säädetään tarkemmin painovapauslain 43 §:ssä. Säännöksen mukaan takavarikko voidaan ulottaa paitsi painokirjoituksen kappaleisiin myös sellaisiin laitteisiin, jotka ovat olleet painokirjoituksen monistamiseen tarkoitettuja. Takavarikoidun painokirjoituksen myyminen tai muu levittäminen on painovapauslain 47 §:n mukaan sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella rangaistava teko. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että myyjä tai muu levittäjä on tiennyt painokirjoituksen takavarikoiduksi.

Menettämisseuraamus

Painovapauslain 37 §:n 1 momentin mukaan sisällöltään rikollinen painokirjoitus on tuomittava menetetyksi niin kuin rikoslain 2 luvun 17 §:ssä säädetään.

Rikoslain 2 luvun 17 § on asiallisesti yhtä laaja kuin painovapauslain 43 §. Menettämisseuraamus koskee tekijän, julkaisijan, kustantajan, valmistajan, levittäjän, näytteillepanijan tai julkisen myyjän hallussa olevia painokirjoituksen

kappaleita sekä kenen tahansa hallussa olevia kaavoja ja laattoja, jotka on tarkoitettu yksinomaan kyseisen painotuotteen valmistamiseen. Jos vain jokin osa painotuotteesta on havaittu rikolliseksi ja jos sen voi vähällä vaivalla erottaa painotuotteen muista osista, menettämisseuraamus on ulotettava koskemaan vain painotuotteen osaa ja sen valmistamiseen tarkoitettuja kaavoja ja laattoja.

Painovapauslain 37 §:n 2 momentin mukaan menetetyksi voidaan tuomita myös sellainen painokirjoitus, jota julkaistaessa on rikottu painovapauslain 10, 11, 22 tai 30 §:n säännöksiä. Tuomioistuimen harkinnan mukaan menetetyksi voidaan siten tuomita painokirjoitus, josta puuttuvat tiedot kirjanpainajasta, kustantajasta, painopaikasta tai -vuodesta, jonka painamisen yhteydessä on rikottu anonymiteettisäännöksiä, josta puuttuu tieto päätoimittajasta tai joka sisältää keskusteluselonteon suljetuin ovin pidetystä eduskunnan istunnosta.

Menetetyksi tuomitun painokirjoituksen myyminen tai muu levittäminen on painovapauslain 38 §:n 1 momentin mukaan rangaistava teko, josta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että levittäjä on tiennyt painokirjoituksen menetetyksi tuomituksi. Vastaavin edellytyksin ja samalla rangaistusuhalla on painovapauslain 38 §:n 2 momentissa kielletty uuden painoksen ottaminen menetetyksi tuomitusta painokirjoituksesta tai sen rikolliseksi katsotuista osista. Uuteen painokseen on sovellettava, mitä painokirjoituksen kautta tehdystä rikoksesta on säädetty. Painovapauslain 50 §:n mukaan tuomioistuimen on tutkittava painokirjoituksen menetetyksi tuomitsemista koskeva vaatimus silloinkin, kun se tai ne, joiden olisi pitänyt painokirjoituksen sisällyksestä nostetun syytteen johdosta vastata, ovat kuolleet tai heitä ei voida tavata taikka heitä vastaan ei jostakin muusta syystä voida nostaa syytettä.

Aikakautisen painokirjoituksen lakkautus

Painovapauslain 37 §:n 3 momentin mukaan

aikakautinen painokirjoitus voidaan tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi, jos kirjoituksen sisällys käsittää rikoslain 12 luvussa (maanpetosrikokset) tai 17 luvun 1 §:ssä (julkinen kehottaminen rikokseen) tarkoitetun rikoksen. Aikakautinen painokirjoitus voidaan tuomita lakkautetuksi myös silloin, jos se toistuvasti sisältää sellaisia kuvia, joiden levittäminen on rikoslain 17 luvun 18 §:n (sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen) mukaan rangaistavaa. Edellytyksenä on, ettei lakkauttaminen ole rikoksen laatu ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton seuraamus.

Säädettyjen edellytysten vallitessa oikeusministeriöllä on toimivalta määrätä aikakautinen painokirjoitus lakkautettavaksi toistaiseksi. Oikeusministeriön määräys on painovapauslain 37 §:n 4 momentin mukaisessa järjestyksessä alistettava tuomioistuimen tutkittavaksi. Aikakautisen painokirjoituksen lakkauttaminen koskee painovapauslain 37 §:n 5 momentin mukaan myös sellaista muuta painokirjoitusta, jota julkaistaan lakkautetun painokirjoituksen "vastikkeena".

Lakkautetuksi määrätyn aikakautisen painokirjoituksen tai sen "vastikkeen" julkaiseminen on rangaistava teko, josta painovapauslain 38 §:n 1 momentin mukaan voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Samoin on rangaistava sitä, joka tietäen painokirjoituksen lakkautetuksi sitä myy tai muuten levittää taikka lakkautetun sijasta toimittaa tilaajille toista painokirjoitusta.

Laillinen tuomioistuin

Painovapauslain 49 §:n mukaan syyte painovapauslain säännösten rikkomisesta sekä painokirjoituksen sisältöön perustuvasta rikoksesta on käsiteltävä siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä syytteessä tarkoitettu kirjoitus on painettu tai näytelmä on esitetty. Jos painokirjoituksessa ei ole mainittu kirjoituksen painatuspaikkaa tai jos se on mainittu väärin taikka jos kirjoitus on painettu ulkomailla, painatuspaikkana on pidettävä sitä paikkakuntaa, mistä kirjoitusta on levitetty. Syyte ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä on kuitenkin käsiteltävä sen

paikkakunnan käräjäoikeudessa, missä ilmoitusvelvollisuus olisi ollut täytettävä.

Ulkomailta tuodut painokirjoitukset

Painovapauslain 9 luvussa on säädetty ulkomailla painettujen kirjoitusten maahantuonnista, sellaisten kirjoitusten sisältöön perustuvasta rikosoikeudellisesta vastuusta, syyttämistoimivallasta, takavarikosta, menettämisseuraamuksesta ja laillisesta tuomioistuimesta.

2.1.3. Radiovastuulaki

Yleistä

Radiovastuulakia sovelletaan yleisradiotoimintaan. Radiovastuulaille ja sen nojalla annetulla radiovastuuasetuksella (621/1971) on säädetty vastaavan ohjelmatoimittajan määräämisestä, yleisradiotoiminnassa lähetetyn ohjelman sisältöön perustuvasta rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisesta vastuusta, oikaisuvelvollisuudesta, lähetetyn ohjelman tallentamisvelvollisuudesta sekä laillisesta tuomioistuimesta radiovastuulain 6 a ja 7 §:ssä tarkoitetuissa jutuissa. Radiovastuuasetuksen 1 §:n mukaan radiovastuulaissa tarkoitettua yleisradiotoiminnassa lähetettyä ohjelmaa on sellainen ohjelma, jota lähetetään lain tai yleisradiolähetystoiminnan harjoittamiseen myönnetyn toimiluvan perusteella.

Oikeudesta harjoittaa televisio- ja radiotoimintaa on säädetty televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998), jonka nojalla on annettu myös asetus televisio- ja radiotoiminnasta (14/1999). Yleisradio Oy:stä on annettu erillinen laki (1380/1993), minkä lisäksi yhtiön rahoitus on järjestetty valtion televisio- ja radiorahastosta annetulla lailla (745/1998).

Televisio- ja radiotoiminnan harjoittamiseen vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tarvitaan televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 7 §:n mukaan valtioneuvoston myöntämä toimilupa. Näihin toimilupiin voidaan liittää ohjelmatoimintaa koskevia, ohjelmiston monipuolisuuden ja yleisön erityisryhmien tarpeiden turvaamisen

kannalta tarpeellisia määräyksiä. Lisäksi toimilupiin voidaan liittää erilaisia teknisiksi luonnehdittavia ehtoja.

Vastaava ohjelmatoimittaja

Radiovastuulain 2 §:n mukaan yleisradiotoiminnan harjoittajan on määrättävä jokaista lähetettävää ohjelmaa varten vastaava ohjelmatoimittaja, jonka tehtävänä on valvoa ohjelmaa ja estää sisällöltään rikollisen ohjelman lähettäminen. Mitään ohjelmaa ei saa lähettää vastoin vastaavan ohjelmatoimittajan tahtoa. Vastaavalle ohjelmatoimittajalle annettava määräys voi koskea joko yksittäistä ohjelmaa tai määrättyä ohjelmaryhmää.

Vastaavan ohjelmatoimittajan tulee olla tässä maassa pysyvästi asuva henkilö, joka hallitsee itseänsä ja omaisuuttansa. Vastavaksi ohjelmatoimittajaksi voidaan määrätä vain sellainen henkilö, jolla on riittävä kokemus ohjelmatoiminnasta ja joka itsenäisesti kykenee harkitsemaan, täyttääkö ohjelma radiovastuulain mukaiset vaatimukset.

Radiovastuulain 5 §:n mukaan yleisradiotoiminnan harjoittajan on ennen ohjelman lähettämistä merkittävä vastaavaa ohjelmatoimittajaa koskeva määräys yleisön nähtävissä pidettävään luetteloon, josta jokaisella on oikeus saada tietoja. Luetteloon on lisäksi merkittävä jokaisen erillisen ohjelman lähettämisen arvioitu alkamisajankohta. Jokaisesta luetteloon tehdystä merkinnästä on luettelossa mainittava ajankohta, milloin merkintä on tehty.

Luettelo on pidettävä nähtävänä yhtiön toimituksessa sellaisessa paikassa, että yleisö voi saada siitä tietoja valtion virastoissa noudatettavana työaikana. Yhtiön on myös annettava pyydettyessä luettelosta tietoja postitse ja puhelimitse. Kunkin kuukauden 15 päivänä on radio- ja televisio-ohjelmassa ilmoitettava luettelosta ja siitä, miten yleisö voi saada luettelosta tietoja.

Jos vastaavaa ohjelmatoimittajaa ei ole määrätty tai jos määräyksestä ei ole tehty merkintää luetteloon, vastaavana ohjelmatoimittajana on radiovastuulain 6 §:n 1 momentin mukaan pidettävä yleisradiotoiminnan harjoittajaa tai sitä, joka

tämän puolesta on velvollinen määräämään vastaavan ohjelmatoimittajan. Luettelosta tulee ilmetä se, jota näissä tapauksissa on pidettävä vastaavana ohjelmatoimittajana.

Yleisradio-ohjelman sisältöön perustuva rikosoikeudellinen vastuu

Radiovastuulain 1 §:n mukaan teosta, jonka rangaistavuus perustuu yleisradiotoiminnassa lähetetyn ohjelman sisältöön, vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Jos vastaava ohjelmatoimittaja ei ole radiovastuulain 1 §:n mukaan vastuussa lähetetyn ohjelman sisältöön perustuvasta rikoksesta, hänet on radiovastuulain 3 §:n nojalla kuitenkin tuomittava valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen, jollei hän voi näyttää rikoksen estämiseksi noudattaneensa kaikkea asianaan ollutta varovaisuutta.

Vahingonkorvausvastuu

Radiovastuulain 4 §:n mukaan yleisradiotoiminnan harjoittaja, rikoksen tekijä ja siihen osallinen sekä valvontavelvollisuuden laiminlyönyt vastaava ohjelmatoimittaja ovat velvolliset vahingonkorvauslaissa säädettyjen perusteiden mukaan korvaamaan vahingon, joka on aiheutunut sisällöltään rikollisen ohjelman lähettämisestä.

Yleisradiotoiminnan harjoittaja on vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisessa vastuussa korvauksesta myös silloin, kun vahinko on muun kuin työntekijän aiheuttama.

Oikaisuvelvollisuus

Yleisradiotoiminnan harjoittajalla on radiovastuulain 6 a §:n mukaan oikaisuvelvollisuus, jos ohjelma on sisältänyt virheellisen asiatiedon. Oikaisuvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos oikaisu voisi aiheuttaa jollekulle vahinkoa, joka on epäsuhteessa oikaisulla saavutettavaan hyötyyn, taikka jos virheen vähäisyyden vuoksi tai muusta sellaisesta syystä ei ole perusteltua tarvetta

oikaista tietoa.

Virheellinen tieto on oikaistava ilman kohtuutonta viivytystä ja sillä tavoin, että virheellisyys saadaan mahdollisimman hyvin korjatuksi. Yleisradiotoiminnan harjoittaja ei kuitenkaan ole velvollinen oikaistamaan virhettä, jos sitä ei ole vaadittu oikaistavaksi tai muuten todettu 30 päivän kuluessa ohjelman lähettämispäivästä.

Jos yleisradiotoiminnan harjoittaja ei lähetä vaadittua oikaisua, oikaisuvaatimuksen tekijällä on radiovastuulain 6 a §:n 4 momentin mukaan oikeus nostaa Helsingin kärjäoikeudessa kanne yleisradiotoiminnan harjoittajan velvoittamiseksi sakon uhalla tekemään oikaisu. Kanne on nostettava kolmen kuukauden kuluessa virheellisen tiedon sisältäneen ohjelman lähettämispäivästä.

Ohjelman tallentamisvelvollisuus

Radiovastuuasetuksen 6 §:n mukaan yleisradiotoimintaa harjoittavan yhtiön on huolehdittava siitä, että jokainen lähetetty ohjelma tallennetaan ääninauhalle. Tallennettua ohjelmaa ei saa hävittää ennen kuin vähintään kolme kuukautta on kulunut ohjelman lähettämisestä.

Yhtiö on radiovastuuasetuksen 7 §:n mukaan velvollinen järjestämään syyttäjäviranomaiselle sekä jokaiselle, joka katsoo joutuneensa radiovastuulaissa tarkoitetun rikollisen teon kohteeksi tai kärsineensä vahinkoa sellaisen teon johdosta, mahdollisuuden saada yhtiön sitä varten varaamissa tiloissa seurata tallennettua ohjelmaa, johon rikollisen teon ilmoitetaan sisältyneen. Yhtiön on vaadittaessa annettava asianomaiselle kirjallisena se, mitä tällaisessa ohjelmassa on lausuttu. Tätä ei kuitenkaan ole noudatettava, milloin on ilmeistä, ettei se, joka pyytää saada seurata tallennettua ohjelmaa tai joka pyytää saada siinä lausutun kirjallisena, voi olla asianomistajana asiassa. Yhtiöllä ei ole oikeutta saada korvausta radiovastuuasetuksen 7 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamisesta.

Laillinen tuomioistuim

Radiovastuulain 7 §:n mukaan Helsingin

kärjäoikeus on laillinen tuomioistuim jutussa, jossa vaaditaan rangaistusta lähetetyn ohjelman sisältöön perustuvasta rikoksesta tai radiovastuulaissa tarkoitetun valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä taikka jossa esitetään sellaisiin rikoksiin perustuva muu vaatimus, sekä asiassa, jossa on kysymys yleisradiotoiminnan harjoittajan velvoittamisesta lähettämään vaadittu oikaisu.

Viranomaistiedotusten julkaisemisvelvollisuus

Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan yhtiön julkisen palvelun erityisenä tehtävänä on välittää asetuksella tarkemmin säädettyjä viranomaistiedotuksia ja varautua yleisradiotoiminnan hoitamiseen poikkeusoloissa. Lain nojalla Yleisradio Oy:n velvollisuudesta välittää viranomaistiedotuksia annetun asetuksen (871/1994) 2 §:n mukaan Yleisradio Oy on velvollinen välittämään kaikkina vuorokauden aikoina viranomaistiedotuksia, milloin tämä on tarpeen ihmisten pelastamiseksi tai milloin huomattavat omaisuus- tai ympäristövahingot ovat uhkaamassa. Viranomaistiedotusten lähettämässä ja vastaanottamisessa poikkeusoloissa noudatetaan, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään. Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 11 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto voi antaa televisio- ja radiotoiminnan harjoittamista koskevassa toimiluvassa määräyksiä, jotka koskevat viranomaistiedotusta ja toimintaa poikkeusoloissa.

2.1.4. Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suojaa koskevat oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännökset

Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suojasta on säädetty oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä ja esitutkintalain (449/1987) 27 §:ssä. Kyse on poikkeuksista todistajan yleiseen todistamisvelvollisuuteen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentin mukaan aikakautisen painokirjoi-

tuksen julkaisija, päätoimittaja, kustantaja tai kirjanpainaja saa kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, kuka on painokirjoitukseen otetun kirjoituksen laatija tahi kuka on antanut kirjoituksen taikka tiedonannon perusteena olevat tiedot. Sama koskee soveltuvin osin aikakautiseen painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatijaa sekä sitä, joka on saanut tiedon edellä mainituista seikoista ollessaan asianomaisen kustantajan, toimituksen tai kirjanpainajan palveluksessa.

Vastaava sääntely on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin säännöksellä ulotettu koskemaan myös yleisradio- ja kaapelilähetystoimintaa. Jos kyse on radiovastuullaista tarkoitettussa yleisradiotoiminnassa lähetettyyn ohjelmaan sisältyneestä tiedonannosta, vastaavaan ohjelmatoimittajaan ja muuhun yleisradiotoiminnan harjoittajan palveluksessa olevaan henkilöön sekä tiedonannon laatijaan on vastaavasti sovellettava, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentissa säädetään.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentissa on säädetty siitä, milloin anonyymien ilmaisun tai tietolähteen suoja voidaan murtaa. Kun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu asia koskee rikosta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus, taikka sanotunlaisen rikoksen yrittästä tai osallisuudesta siihen, taikka tietoa, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus, voidaan sanotussa momentissa mainittu henkilö velvoittaa vastaamaan siinä tarkoitettuun kysymykseen.

Esitutkintalain 27 §:n 2 momentin mukaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 4 momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

2.1.5. Joukkoviestintää koskeva muu lainsäädäntö

Joukkoviestinnän sisältöä koskevista rajoituksista säädetään pääasiassa rikoslilla ja muulla rikoslainsäädännöllä.

Elokuviin ja muiden liikkuvina kuvina katseltaviksi tarkoitettujen tallenteiden, kuten filmin, videokasetin, tietokonelevyksen tai kuvalevyn tarkastamisesta säädetään kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa (775/2000).

Valtion elokuvatarkastamosta on säädetty erillinen laki (776/2000).

Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain lisäksi mainonnan ja markkinoinnin sisältöön kohdistuu rajoituksia usean eri lain perusteella. Tällaisista rajoituksista on säädetty esimerkiksi kuluttajansuojalaissa (38/1978), sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa (1061/1978), luottolaitostoiminnasta annetussa laissa (1067/1993), arvopaperimarkkinalaissa (495/1989), alkoholilaissa (1143/1994), laissa toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi (693/1976) ja lääkelaiissa (395/1987).

Sähköistä viestintää sääntelevään kokonaisuuteen kuuluvat myös telemarkkinalaki (396/1997) sekä yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoinnin tietoturvaan annettu laki (565/1999), jäljempänä teletoinnin tietosuojalaki. Radiolaitteista, niiden markkinoille saattamisesta, kaupan pitämisestä, hallussapidosta ja käytöstä sekä radiotaajuuksien käytön suunnittelusta ja niiden osoittamisesta eri käyttötarkoituksiin on säädetty radiolaissa (1015/2001). Viestinnän hallintoa koskevat perussäännökset sisältyvät viestintähallinnosta annettuun lakiin (625/2001).

Postitoimintaa koskevat säännökset on annettu postipalvelulailalla (313/2001).

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö

2.2.1. Suomen kansainväliset velvoitteet

Sananvapautta koskevia määräyksiä sisältyy useaan Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 18–19/1990), jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, 10 artiklassa turvataan jokaiselle sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Radio-, televisio- ja elokuvayhtiöiden tekeminen luvanvaraisiksi on kuitenkin valtioille mahdollista. Artikla sisältää lausekkeen, jonka mukaan laissa voidaan säätää sellaisista rajoituksista, jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 7-8/1976), jäljempänä KP-sopimus, 19 artiklan 2 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus ja tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tai muulla hänen valitsemallaan tavalla. KP-sopimuksen 19 artikla sisältää luettelon hyväksyttävistä sananvapauden rajoittamisperusteista, joka kuitenkin on suppeampi kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Artiklan 3 kohdan mukaan sananvapauden käyttö merkitsee erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. Siksi se voidaan saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi tai valtion turvallisuuden taikka yleisen järjestyksen, terveydenhoidon taikka moraalien suojelemiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin pyrkinyt tulkitsemaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklaa

tavalla, joka on sopusoinnussa KP-sopimuksen vastaavan artiklan kanssa. Ratkaisukäytännössään

ihmisoikeussopimusten valvontaelimet täsmentävät sananvapausartiklan sisältöä.

Lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) 13 artiklassa turvataan jokaisen lapsen sananvapaus. Sopimuksessa ei KP-sopimuksen 19 artiklan tavoin tehdä nimenomaista eroa mielipiteen ilmaisun ja sananvapauden välillä, mutta muuten artikkelit vastaavat sanamuodoltaan toisiaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklalla on ollut vaikutusta myös Euroopan unionin piirissä. Vuonna 2000 oikeudellisesti sitomattomana julistuksena annetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL N:o C 364, 18.12.2000, s. 1) 11 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta. Jo ennen perusoikeuskirjan antamista Euroopan yhteisöjen tuomioistuin oli ratkaisutoiminnassaan viitannut Euroopan ihmisoikeussopimukseen, myös sen sananvapausartiklaan (ks. esim. asia C-260/89 Elliniki Radiophonia Tileorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v. Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaus Avdellas and others).

Euroopan yhteisössä on myös paljon sellaista johdettua oikeutta, joka liittyy joko joukkoviestintään tai sen teknisiin toteutusmahdollisuuksiin. Näistä voidaan mainita televisio toimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annettu neuvoston direktiivi 89/552/ETY, joka sisältää säännöksiä sananvapauden käyttämiseen liittyvistä kysymyksistä, kuten televisio-ohjelmien jakelun ja tuotannon edistämisestä, televisiomainonnasta ja sponsoroinnista, alaikäisten suojelusta ja vastineoikeudesta. Viestinnän luottamuksellisuutta koskee puolestaan henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta televiestinnän alalla annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston

direktiivi (97/66/EY). Viimeksi mainitun direktiivin uudistus on juuri valmistumassa. Rajat ylittävistä televisiolähetyksistä tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 87/1994) tarkoituksena on helpottaa sopimuspuolten keskinäisten rajat ylittävien televisio-ohjelmajalvelujen lähettämistä ja edelleenlähettämistä. Yleissopimus vastaa asialliselta sisällöltään edellä mainittua Euroopan yhteisön televisiotoimintaa koskevaa direktiiviä. Yleissopimus sisältää määräyksiä muun muassa vastaanottamisen ja edelleenlähettämisen vapaudesta sekä lähettävän sopimuspuolen velvollisuuksista. Yleissopimuksen 8 artiklassa on myös vastineoikeutta koskeva määräys. Sen mukaan kunkin lähettävän sopimuspuolen on huolehdittava siitä, että kaikilla luonnollisilla henkilöillä tai oikeushenkilöillä kansallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta on mahdollisuus käyttää vastineoikeutta tai muuta vastaavaa laillista tai hallinnollista suojakeinoa sopimuspuolen lainsäädäntövaltaan kuuluvien yksiköiden toimesta tai sopimuspuolen lainsäädäntövaltaan kuuluvilla teknisillä keinoilla yleissopimuksen 3 artiklassa määritellyllä tavalla lähetettyjen tai edelleenlähetytettävien ohjelmien suhteen. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan lähettävällä sopimuspuolella on kuitenkin oikeus määritellä tämän oikeuden tarkempi sisältö.

2.2.2. *Painovapauden ja viestinnän sääntely eräissä muissa maissa*

Ruotsi

Sananvapautta suojataan yhtenä kansalaisten perusoikeutena Ruotsin hallitusmuodossa (RF 2:1). Painovapauden käyttämistä koskevat säännökset sisältyvät perustuslaintasoiseen painovapausasetukseen (tryckfrihetsförordning tai TF) ja ilmaisuvapausperustuslakiin (yttrandefrihetsgrundlag tai YGL). Jälkimmäinen sisältää sekä oikeuksien että vastuun ja valvonnan järjestelmiä koskevia säännöksiä sähköisen joukkoviestinnän ja tallenneviestinnän alueilla. Näitä lakeja täydentää lisäksi erikseen annettu laki (lag med fö-

reskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden).

Ruotsin hallitusmuodon mukaan jokaisella kansalaisella on julkista valtaa vastaan turvattu ilmaisuvapaus. Ilmaisuvapaus tarkoittaa oikeutta puheessa, kirjoituksessa tai kuvassa tai muulla tavalla välittää tietoja sekä ilmaista ajatuksia, mielipiteitä ja tunteita. Painovapaudesta ja vastaavasta vapaudesta ilmaista itseään radiossa, televisiossa sekä tietyissä vastaavanlaisissa lähetyksissä samoin kuin filmillä, videolla, äänitallenteella ja muulla teknisellä tallenteella, on voimassa, mitä säädetään painovapausasetuksessa ja ilmaisuvapauslaissa (RF 2:1).

Ilmaisuvapautta voidaan rajoittaa, kun kysymyksessä on valtion turvallisuus, kansanhuolto, yleinen järjestys ja turvallisuus, yksilön maine, yksityiselämän suoja tai rikosten estäminen ja selvittäminen. Rajoituksia ei saa koskaan ulottaa niin pitkälle, että ne muodostavat uhan vapaata mielipiteenmuodostusta kohtaan, koska vapaa mielipiteenilmaisu on kansanvallan toteutumisen perusedellytys. Muussa tapauksessa ilmaisuvapautta voidaan rajoittaa ainoastaan, jos siihen on erityisen painava syy demokraattisessa yhteiskunnassa. Rajoituksia harkittaessa on erityisesti huomioitava se, että laajin mahdollinen ilmaisuvapaus vallitsee poliittisissa, uskonnollisissa, tieteellisissä, ja kulttuurisissa yhteyksissä sekä ammattiyhdistystoiminnassa (RF 2:13).

Ilmaisuvapausperustuslakia sovelletaan yleisölle suunnattuihin ja teknisillä apuvälineillä vastaanotettaviksi tarkoitettuihin radio-ohjelmiin. Lain säännöksiä radiolähetyksistä sovelletaan myös tilanteessa, jossa painetun aikakautisen julkaisun tai radiolähetysten toimitus tai yritys, joka ammattimaisesti kokoaa teknisiä tallenteita, taikka uutistoimisto sähkömagneettisten aaltojen avulla nimenomaisesti pyynnöstä toimittaa yleisön saataville tietoja suoraan tietokonerekisteristä. Laki ei koske tilannetta, jossa tiedon vastaanottaja voi muuttaa rekisterissä olevaa tietoa (YGL 1:9).

Ilmaisuvapausperustuslakia sovelletaan myös teknisiin tallenteisiin, joita levitetään yleisön saataville Ruotsissa toisintamalla, myymällä tai muulla vastaavalla tavalla (YGL 1:10). Lain soveltamista koskee myös viestin sisäl-

töön perustuva rajoitus, jonka mukaan ilmaisuvapausperustuslakia ei sovelleta kuvaan, jossa lasta kuvataan pornografisesti (YGL 1:13).

Painovapausasetusta sovelletaan kirjoitukseen, joka on valmistettu painamalla, monistamalla, valokopioimalla tai muulla teknisellä menetelmällä. Kuva rinnastetaan tekstiin (TF 1:5). Kirjoitus katsotaan julkaistuksi, kun se on jätetty myyntiin tai muuten levitetty Ruotsissa (TF 1:6).

Aikakautisella julkaisulla painovapausasetuksessa tarkoitetaan lehteä tai muuta sellaista painettua kirjoitusta, joka julkaisusuunnitelman mukaan on tarkoitettu tietyllä nimellä varustettuna julkaistavaksi vähintään neljänä nimenomaisena ajankohtana vuodessa sekä kirjoitukseen kuuluvaa liitettä. Jos aikakautisen kirjoituksen omistaja levittää tai levittää kirjoituksen sisältöä tai sen osia radio-ohjelmassa tai teknisessä tallenteessa, jota tarkoitetaan ytrandefrihetsgrundlag-laissa, sovelletaan ohjelmaan tai tallenteeseen liitetä koskevia säännöksiä siinä laajuudessa kuin ohjelmassa tai tallenteena levitetty versio välittää kirjoituksen sisällön muuttumattomana (TF 1:7).

Painovapausrikoksesta aikakautisessa kirjoituksessa vastaa kirjoituksen ilmestymishetkellä vastuussa oleva julkaisija. Jos julkaisija ei enää ole toimeksaan tai hän ei kykene hoitamaan tehtäviään, kirjoituksen omistaja vastaa rikoksesta. Jos omistajaa ei kyetä selvittämään, rikoksesta vastaa se, joka on painanut kirjoituksen. Jos joku levittää aikakautista kirjoitusta, jossa levittäjän tieteen ei ole tietoa siitä, kuka on painanut kirjoituksen, painajan sijasta rikoksesta vastaa levittäjä (TF 8:1–4).

Painovapausrikoksesta painetussa kirjoituksessa, joka ei ole aikakautinen, vastaa kirjoituksen kirjoittaja, jos hänet on ilmoitettu kirjoittajaksi painovapausasetuksen 3 luvun 2 §:n mukaan. Kirjoittaja ei kuitenkaan ole vastuussa, jos kirjoitus on julkaistu ilman hänen lupaansa taikka hänen nimensä, salanimensä tai nimimerkkinsä on laitettu kirjoitukseen ilman hänen suostumustaan. Jos kirjoituksen syntyyn on vaikuttanut useampia kirjoittajia eikä kirjoittaja ole painovapausasetuksen mukaan vastuussa, kirjoituksen julkaisija on vastuussa. Jos kirjoittaja tai jul-

kaisija ei ole vastuussa, kirjoituksesta vastaa kustantaja. Kustantajalla tarkoitetaan sitä, joka on huolehtinut toisen kirjoituksen painamisesta ja julkaisemisesta. Jos kustantajaa ei voida saada selville, kirjoituksesta vastaa se, joka on painanut kirjoituksen (TF 8:5–8).

Vastuu radio-ohjelman tai teknisen tallenteen sisältöön perustuvasta ilmaisuvapausrikoksesta on julkaisijalla. Jos julkaisijaa ei ole rikoksen tekohetkellä olemassa tai jos julkaisija on valittu ainoastaan mahdollisesti taikka hän ei ilmeisesti voi hoitaa laissa asetettuja velvollisuuksiaan, vastuu ilmaisuvapausrikoksesta on sillä, jonka velvollisuutena on valita julkaisija (YGL 6:1–2).

Vahingonkorvausvastuun lähtökohtana on, että vahingonkorvausvaatimus voi perustua vain painovapausrikokseen. Vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu kuuluvat lähtökohtaisesti samalle henkilölle. Vahingonkorvausvastuu järjestykin jossain määrin erilaisten sääntöjen mukaan siitä riippuen, onko painokirjoitus aikakautinen vai ei. Toisaalta vahingonkorvausvaatimuksen saa esittää, vaikka kysymys rikosvastuusta olisi rauennut tai syytetty ei voitaisi ajaa (TF 11 luku).

Ilmaisuvapausperustuslain mukaan vahingonkorvausta ei saa tuomita radio-ohjelman tai teknisen tallenteen sisällön vuoksi, paitsi jos esityksessä on ilmaisuvapausrikos. Se joka lain 6 luvun mukaan on rikosoikeudellisesti vastuussa, vastaa myös vahingonkorvauksesta. Vahingonkorvausta voidaan vaatia myös siltä, joka harjoittaa ohjelmatoimintaa tai on valmistuttanut teknisen tallenteen (YGL 8:1 ja 2).

Painovapausasetukseen sisältyy säännöksiä myös lähdesuojasta sekä oikeudesta anonyymiin ilmaisuun. Painetun tekstin kirjoittaja ei ole velvollinen ilmoittamaan nimeään, nimimerkkiään tai salanimeään kirjoituksessa. Sama koskee myös sitä, joka on antanut tietoja kirjoitusta varten. Painovapausrikosta käsiteltäessä ei saada ottaa esille kysymystä siitä, kuka on kirjoittaja tai kuka on luovuttanut tietoja kirjoitusta varten taikka kuka on muun kuin aikakautisen julkaisun julkaisija. Se joka on osallistunut painokirjoituksen laatimiseen tai julkaisemiseen taikka sellaisen kirjoituksen laatimiseen, joka oli tarkoitettu painokirjoituksessa julkaistavaksi, ja se joka

on toiminut yrityksessä, joka julkaisee painokirjoituksia tai ammattimaisesti välittää uutisia tai muita tiedotuksia aikakautisille julkaisuille, ei saa paljastaa, mitä hän on saanut tietoonsa siitä, kuka on kirjoittaja tai kuka on antanut tietoja kirjoitusta varten taikka kuka on muun kuin aikakautisen kirjoituksen julkaisija (TF 3:1–3).

Edellä tarkoitettu salassapitovelvollisuus ei ole voimassa, 1) jos se, jota salassapitovelvollisuus suojaa, antaa suostumuksensa siihen, että hänen henkilöllisyytensä paljastetaan; 2) jos kirjoittaja tai julkaisija on kirjallisesti ilmoittanut olevansa tietyn nimimerkin takana tai jos hän oikeudessa ilmoittaa olevansa kirjoittaja; 3) jos kysymys on painovapausasetuksen 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta; 4) sikäli kuin tuomioistuin katsoo tiedon luovuttamisen tarpeelliseksi, kun kyse on painovapausasetuksen 7 luvun 2 §:n tai 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettusta rikoksesta taikka 5) siinä tapauksessa, että tuomioistuin muussa tapauksessa katsoo yleisen tai yksityisen edun vuoksi erityisen tärkeäksi, että henkilöllisyys ilmoitetaan todistajankuulustelussa tai kuulusteltaessa asianosaista totuusvakuutuksen nojalla (TF 3:3).

Viranomainen tai muu julkinen toimielin ei saa selvittää, kuka on kirjoittanut viestin, joka on otettu tai joka on ollut tarkoitus ottaa painokirjoitukseen, eikä sitä, joka on julkaissut tai aikonut julkaista tällaisen viestin taikka sitä, joka on antanut tietoja kirjoitusta varten, paitsi jos kysymys on syytteen nostamisesta kyseistä henkilöä vastaan tai muusta puuttumisesta hänen oikeus asemansa edellyttäen, että tällainen puuttuminen ei ole painovapausasetuksen vastaista (TF 3:4).

Ruotsissa vastine- ja oikaisunormisto on perinteisesti jätetty hyvän lehtimiestavan puitteissa järjestettäväksi. Painovapausasetus ei sisällä vastine- ja oikaisusääntöjä lainkaan, ei myöskään ilmaisuvapausperustuslaki.

Sähköisen joukkoviestinnän alueella Ruotsissa on vähitellen irtauduttu perinteisestä lähtökohdasta. Radio- ja televisiotoiminnasta annetussa laissa säädetään, että televisiossa esitetyt tiedot on oikaistava, kun tämä on perusteltua (6:3).

Joulukuussa 2001 Ruotsissa annettiin halli-

tuksen esitys painovapausasetuksen ja ilmaisuvapausperustuslain muuttamisesta (RP 2001/02:74). Näiden muutosten tarkoituksena on laajentaa näiden perustuslakien mukaista suojaa uusiin viestintämuotoihin, ennen kaikkea internetin välityksellä toimitettaviin viesteihin.

Norja

Norjassa ei ole voimassa erityistä painovapauslakia. Painovapaus on kuitenkin turvattu Norjan perustuslaissa, jonka 100 §:n mukaan ketään ei voida rangaista kirjoituksesta, on sen sisältö mikä tahansa, jonka hän on painanut tai julkaissut, jollei hän tahallaan itse tai toista yllyttäen syyllisty lain normien rikkomiseen, uskonnon halveksuntaan, säädyttömyyteen, valtiovallan käskyjen vastustamiseen tai virheellisten ja loukkaavien syytösten esittämiseen toisesta.

Ilmaisuvapausrikoksia säännellään Norjan rikoslaissa (almindelig borgelig straffelov tai straffeloven), josta näin ollen käyvät epäsuorasti ilmi viestintää koskevat vastuujärjestelyt. Painokirjoituksella tarkoitetaan rikoslain 10 §:n mukaan kirjoitusta, kuvaa tai muuta sellaista esitystä, joka monistetaan painamalla tai muulla kemiallisella tai mekaanisella tavalla. Julkaisulla tarkoitetaan myös mainosilmoitusta, ilmoitusta ja muuta vastaavaa viestiä julkisella paikalla.

Sakolla rangaistaan sitä, joka laiminlyö ilmoittaa nimensä tai yhtiönsä nimen sekä painopaikan painamassaan kirjoituksessa tai antaa siitä väärän tiedon, jollei kysymys ole äänestyslipusta, hinnan ilmoittamisesta, kaavakkeesta tai muusta sellaisesta. Jos lehdessä tai aikakautisessa julkaisussa ei ole ilmoitettu sitä, kuka on toimittaja, rangaistaan toimittajaa sekä kustantajaa sakolla. Jos toimittajan nimeksi ilmoitetaan toinen kuin se todellisuudessa on, rangaistaan sekä toimittajaa että kustantajaa sakolla tai enintään kolmen kuukauden vankeudella. Samalla tavalla rangaistaan myös sitä, joka on ilmoitettu väärin toimittajaksi, jos tieto on julkaistu hänen suostumuksensa mukaisesti (straffeloven 428–429 §).

Kunnianloukkausrikosten osalta on erikseen otettu huomioon rikoksen tapahtuminen tiedotusvälineen avulla. Jos kunnianloukkaus tapahtuu painetussa kirjoituksessa tai yleisra-

diolähetyksessä tai muutoin on olemassa raskauttavia asianhaaroja, tekijä voidaan tuomita enintään kahden vuoden vankeuteen. Jos tekijä on toiminut vastoin parempaa tietoa, hänet voidaan tuomita enintään kolmen vuoden vankeuteen. Vastuupiiriä on kuitenkin rajattu sikäli, että vastuuseen Norjassa painetussa lehdessä tai aikakautisessa julkaisussa tehdystä kunnianloukkauksesta ei joudu se, joka on ainoastaan osallistunut tekniseen valmistusprosessiin tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee yleisradiolähetystä (straffeloven 247, 248 ja 254 §).

Vahingonkorvausvastuusta säädetään Norjan vahingonkorvauslaissa. Sen 3 luvun 6 §:n mukaan se, joka on loukannut toisen kunniaa tai yksityiselämää, on velvollinen suorittamaan, jos hän on toiminut huolimattomasti taikka rangaistavuuden edellytykset muutoin täyttyvät, korvausta aiheutetusta vahingosta sekä menetetyistä tulonhankintamahdollisuuksista siten kuin oikeus olosuhteisiin nähden katsoo kohtuulliseksi. Jos kunnianloukkaus tapahtuu painetussa kirjoituksessa ja joku, joka on toiminut omistajan tai julkaisijan palveluksessa, on vastuussa siitä vahingonkorvauslain mukaan, omistaja ja julkaisija ovat myös vastuussa korvauksen suorittamisesta. Yleisradiotoiminnassa vastuu järjestyy samalla periaatteella.

Samana säännöksen mukaan Norjassa painetussa lehdessä tai aikakautisessa julkaisussa tapahtuneesta kunnianloukkauksesta ei ole vahingonkorvausvastuusta se, joka on ainoastaan osallistunut kirjoituksen tekniseen valmistamiseen taikka jakeluun. Sama koskee yleisradiotoimintaa.

Lähdesuojaa koskeva sääntely sisältyy Norjan prosessilainsäädäntöön. Rikosasiain oikeudenkäyntilain (lov om rettergangsmåten i straffesaker) 125 §:n mukaan rikosasian oikeudenkäynnissä painokirjoituksen toimittaja voi kieltäytyä vastaamasta kysymykseen siitä, kuka on jonkin kirjoituksen tai ilmoituksen kirjoittaja tai kuka on antanut sitä varten tietoja. Sama koskee myös kysymystä siitä, kuka on antanut muita tietoja toimittajalle käytettäväksi hänen toiminnassaan. Sama oikeus kuin toimittajalla on myös sillä, joka on saanut näistä asioista tiedon ollessaan kustantamon, toimituksen, tietotoimiston tai painon palveluksessa. Kun tärkeä yhteiskunnan etu

vaatii, että edellä tarkoitettu tieto annetaan, ja se on asian selvittämiseksi ratkaisevan tärkeää, tuomioistuimien voi harkinnan jälkeen velvoittaa todistajan paljastamaan tiedon. Jos kirjoittaja tai tiedon lähde ovat julkistaneet yhteiskunnallisesti merkittävän seikan, voidaan todistaja velvoittaa ilmoittamaan nimi vain, jos siihen on olemassa erityisen pakottavat syyt. Kun todistaja velvoitetaan paljastamaan nimi, tuomioistuimien voi pitää istunnon suljettuin ovin ja velvoittaa läsnäolevat pitämään tiedon salassa. Tässä sanottu koskee myös lähetyspäällikköä ja työntekijöitä yleisradiotoiminnassa. Vastaava sääntely on voimassa riita-asiain oikeudenkäynnissä riita-asiain oikeudenkäyntilain mukaan (lov om rettergangsmåten for tvistemål 209a §).

Vastineoikeutta koskevia säännöksiä sisältyy Norjan rikoslakiin. Lain 430 §:n mukaan lehden tai aikakautisen julkaisun toimittajaa rangaistaan sakolla, jos hän kieltäytyy ottamasta lehteen tai aikakautiseen julkaisuun tosiasiaväitteitä koskevan vastineen, jota yhden vuoden kuluessa pyytää joku, jota esitetty väite koskee välittömästi. Vastineessa tulee niin ikään olla kyse tosiasiatiedon esittämisestä, eikä se saa sisältää mitään rangaistavaa. Kieltäytyminen katsotaan tapahtuneeksi, jollei vastinetta ole otettu ensimmäiseen tai toiseen numeroon lehdessä tai aikakautisessa julkaisussa ensimmäiseen numeroon, joka ei ollut valmis painettavaksi, kun vastine otettiin vastaan. Vastine on julkaistava samalla tavalla kuin alkuperäinenkin juttu esitettiin ja niin kuin hyvä lehtimiestapa vaatii.

Norjan yleisradiolain (lov om kringkasting) 5 luvun 1 §:n mukaan jokaisella luonnollisella henkilöllä ja oikeushenkilöllä, jonka oikeutettuja etuja on loukattu esittämällä vääriä tietoja yleisradiolähetyksessä, on oikeus oikaista tiedot. Vaatimus oikaistun esittämisestä on esitettävä yleisradiotoiminnan harjoittajalle kolmen kuukauden kuluessa siitä päivästä, kun ohjelma lähetettiin. Vaatimus voidaan hylätä, jos sen täyttäminen merkitsisi rikollista tekoa tai jos se aiheuttaisi yleisradiotoiminnan harjoittajalle vahingonkorvausvastuun.

Norjan rikoslain 430 a §:n mukaan toimittajaa rangaistaan sakolla, jos hän huolimatta siitä, että hänen lehtensä tai aikakautinen julkaisunsa on esittänyt kunnianloukka-

uksen ja tästä on tuomittu pykälässä tarkemmin määritelty seuraamus, ei loukatun vaatimuksesta sisällytä tuomioistuimen ratkaisua, perusteluja tai tehtyä sovintoa lehteen näkyvälle paikalle ilman kustannuksia. Tämän on tapahduttava ennen kuin viikko on kulunut tiedon antamisesta lehdelle tai, jos tämä ei ole mahdollista, ensimmäisessä numerossa tämän jälkeen. Vaatimus on esitettävä lehdelle ennen kuin vuosi on kulunut tuomiosta.

Tanska

Tanskassa on voimassa mediavastuulaki (medieansvarslov), joka painoviestinnän lisäksi kattaa myös radio- ja televisioviestinnän sekä näitä uudemmat joukkoviestinnän muodot. Lakia sovelletaan seuraaviin joukkoviestinnän muotoihin: 1) kotimaiset aikakautiset julkaisut, kuvat ja muut esitykset, jotka painetaan tai monistetaan jollain muulla tavalla; 2) ääni- ja kuvaohjelmat, joita levitetään Tanskan Radiossa (Danmarks Radio), TV 2 -televisiokanavalla tai TV 2 -televisiokanavan alueellisessa toiminnassa sekä sellaisissa yrityksissä, joilla on toimilupa televisio- tai radiotoimintaan; 3) tekstiä, kuvaa ja ääntä sisältävät ohjelmat, joita levitetään säännöllisesti julkisuuteen, jos nämä ohjelmat ovat luonteeltaan sellaista uutisten välittämistä, joka voidaan rinnastaa kohdissa 1 ja 2 tarkoitettuun toimintaan.

Edellä mainittu joukkoviestintämuotojen luettelo ei ole tyhjentävä, vaan sen on tarkoitus kattaa kaikki tulevaisuudessakin ilmenevät samankaltaiset joukkoviestintämuodot. Laki ei kuitenkaan koske ulkomaisia televisio-ohjelmia, jotka välitetään ja levitetään satelliitin avulla Tanskaan. Laki ei myöskään koske videotallenteita tai elektronisessa tai tavallisessa muodossa olevia kirjoja.

Kirjoituksen julkaisijana pidetään mediavastuulain 2 §:n mukaan sitä, jonka toimesta kirjoitus julkaistaan. Kirjoitusta pidetään kotimaisena, jos julkaisijan toiminta tapahtuu Tanskassa. Tämän arviointi tapahtuu kokonaisarviointin perusteella, jossa esimerkiksi julkaisijan pysyvä asuinpaikka yksinään ei ole ratkaiseva kriteeri. Kirjoitusta ei pidetä aikakautisena, ellei sitä ole päätetty julkaista vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Jokaisessa tanskalaisessa aikakautisessa jul-

kaisussa on ilmoitettava, kuka on vastaava toimittaja. Vastaavalla toimittajalla tarkoitetaan sitä, joka on oikeutettu tekemään lopullisen päätöksen kirjoituksen sisällöstä. Merkitystä ei ole sillä, kuka on tehnyt tai kuka tekee ratkaisut tosiasiaissa. Vastaavia toimittajia voi olla vain yksi. Jos vastaavan toimittajan nimeä ei ilmoiteta tai se ilmoitetaan väärin, vastuu teosta on julkaisijalla sekä vastaavalla toimittajalla. Vastaavaksi toimittajaksi väärin ilmoitettu henkilö on myös vastuussa teosta, jos hän on suostunut siihen, että hänen nimensä ilmoitetaan.

Tanskan Radion (Danmarks Radio), TV 2 -televisiokanavan, TV 2 -kanavan paikallistoimitusten sekä yritysten, joilla on toimilupa radio- tai televisiotoiminnan harjoittamiseen, on ilmoitettava Viestintäviranomaisille (Pressenævnet), kuka on ohjelman toimittaja. Vastaavaa toimittajaa koskeva sääntely on muuten samantyyppistä kuin aikakautisten julkaisujen kohdalla. Lisäksi vastaavan toimittajan velvollisuuksiin kuuluu mediavastuulain 7 §:n mukaan sen varmistaminen, että kaikista lähetetyistä ohjelmista säilytetään kopio luotettavalla tavalla kolmen kuukauden ajan. Vaikka kolmen kuukauden aika olisi kulunut umpeen, lähetetystä ohjelmasta on säilytettävä kopio, jos lähetetyn ohjelman sisältöä koskeva asia on tuomioistuimen käsiteltävänä. Tämä velvollisuus jatkuu, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu. Loukatulla ei ole oikeutta saada kopiota lähetetystä ohjelmasta

Rikosoikeudellinen vastuujärjestelmä on niin ikään säännelty mediavastuulaissa. Rikosoikeudellinen vastuu kotimaisen aikakautisen julkaisun sisällöstä voi olla vain julkaisun kirjoittajalla, toimittajalla tai julkaisijalla. Vastuuta ei voida delegoida. Sama koskee myös kuvaa tai muuta vastaavaa esitystä. Tiedotuslehtiset, julisteet ja ilmoitukset ja muut vastaavat viestit katsotaan osaksi sitä julkaisua, johon ne viittaavat tai josta niiden sisältö saa merkityksensä.

Nimetty julkaistun artikkelin kirjoittaja vastaa artikkelin sisällöstä voimassa olevan oikeuden säännösten mukaan. Kirjoittajaan sovelletaan esimerkiksi yleisiä rikosoikeudellisia vastuuvapausperusteita. Artikkelin katsotaan tietyn nimetyn henkilön kirjoittamaksi, jos se julkaistaan kirjoittajan suostumuksel-

la hänen omalla nimellään tai kuvallaan. Sama koskee tilannetta, jossa artikkeli julkaistaan kirjoittajan salanimellä tai nimerkillä ja on yleisesti tunnettua, kuka henkilö on kyseessä. Jos artikkeli on nimetty useamman kirjoittajan kirjoittamaksi ilman, että työnjako käy ilmi, kaikki kirjoittajat ovat vastuussa artikkelin sisällöstä voimassa olevan oikeuden mukaan. Jos taas artikkelin on tosiasiaa kirjoittanut useampi henkilö, mutta vain yksi ilmoitetaan kirjoittajaksi, tämä on vastuussa artikkelista. Jos artikkelin nimettynä kirjoittajana on yhdistys tai muu itsenäinen oikeushenkilö, oikeushenkilön johto on vastuussa artikkelin sisällöstä voimassa olevan oikeuden mukaan. Oikeushenkilöä voidaan tällaisessa tapauksessa rangaista myös sakolla. ”Kirjoittajalla” tarkoitetaan sitä henkilöä, jolla on tekijänoikeus tekstiin. Sama koskee julkaisussa olevaa kuvaa, jonka valmistajalla tai ottajalla on tekijänoikeus kuvaansa.

Sellaisen artikkelin sisällöstä, jota ei ole nimetty kenenkään kirjoittamaksi, on vastuussa vastaava toimittaja, vaikka lainvastaista menettelyä ei voitaisi lukea hänen syykseen tahallisenä tai tuottamuksellisenä. Vastaava toimittaja on lisäksi vastuussa tietyn henkilön kirjoittamaksi ilmoitetun artikkelin sisällöstä, jos kirjoittajaa ei voida saada vastuuseen 10 §:n nojalla sen vuoksi, että kirjoittajalla ei ole riittäviä yhteyksiä Tanskan valtioon tai sen vuoksi, että kirjoittaja ei ole syyntakeinen. Vastaava toimittaja on 11 §:n mukaan vastuussa, vaikka lainvastaista menettelyä ei voitaisi lukea hänen syykseen tahallisenä tai tuottamuksellisenä. Toisin sanoen toimittajalla on objektiivinen tuottamuksesta riippumaton vastuu. Tämän kanssa on katsottu lisäksi olevan sopusoinnussa se, ettei julkaisijalle tai radio- tai televisiotuotannon harjoittajalle ole asetettu erityistä vastuuta tässä suhteessa.

Edellä selostettujen säännösten lisäksi mediavastuulaki sisältää vielä tiettyjä erityistapauksia koskevia säännöksiä vastaavan toimittajan vastuusta.

Mediavastuulain 15 §:n mukaan julkaisija on vastuussa julkaisun sisällöstä, jos toimittajaa ei voida asettaa vastuuseen lain 11–13 §:n mukaan. Julkaisija on vastuussa, vaikka lainvastaista menettelyä ei voitaisi lukea julkaisijan syyksi tahallisenä tai tuottamuksellisenä.

Jos julkaisija on yhdistys tai muu itsenäinen oikeushenkilö, sitä voidaan rangaista tässä tapauksessa sakolla. Jos julkaisija on valtio, kunta tai kuntayhtymä, sitäkin voidaan rangaista tässä tapauksessa sakolla.

Radio- ja televisiolähetyskeskuksiin sovellettavaa rikosoikeudellista vastuuta säännellään 16–23 §:ssä. Järjestelmä vastaa pitkälti aikakautisten julkaisujen vastuujärjestelmää.

Vahingonkorvausvastuu kotimaisen aikakautisen julkaisun sisällöstä on sillä, jolle mediavastuulain 9–15, 25 tai 27 §:n mukaan voidaan tuomita rangaistus. Kotimaisen aikakautisen julkaisun julkaisijan velvollisuutena on välittömästi suorittaa sille 29 §:n mukaan määrätty korvaukset ja kulut. Vahingonkorvausvelvollisuus voidaan määrätä, vaikkei tapauksessa täytyisi mikään rikostunnusmerkistö.

Vahingonkorvausvastuu lain 1 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen radio- ja televisiolähetysten sisällöstä on puolestaan sillä, jolle 16–25 ja 27 §:n mukaan voidaan tuomita rangaistus. Tanskan Radion, TV 2 -televisiokanavan, TV 2 -televisiokanavan aluetoimitusten ja yritysten, joilla on radio- tai televisiotuotantilupa, on välittömästi suoritettava ne korvaukset ja kulut, jotka niille määrätään 31 §:n mukaan. Korvausta ei kuitenkaan ole suoritettava sellaisesta vahingosta, joka aiheutuu yleisten kokousten tai ajankohtaisten tapahtumien suorasta uutisoinnista, ellei vahinkoa ole aiheuttanut joukkoviestintäyrityksen työntekijäyrityksen palveluksessa.

Lähdesuoja perustuu Tanskassa oikeudenkäyntilain (lov om rettens pleje) säännöksiin. Pääsäännön mukaan jokaisella on velvollisuus laissa säädetyin poikkeuksin olla todistajana oikeudessa. Mediavastuulain 1 §:n 1 kohdassa tarkoitettujen julkaisun toimittajalla ja toimituksen avustajalla ei ole velvollisuutta todistaa sellaisessa asiassa, jossa on selvitetävänä

1) kuka on tiedon lähde tai artikkelin kirjoittaja taikka kuka on ottanut valokuvan tai valmistanut muun kuvan muodossa olevan esityksen, jos lähde, kirjoittaja, valokuvaaja tai muuta valmistajaa ei ole nimetty julkaisussa; tai

2) ketä kuva esittää tai kuka on mainittu artikkelissa, jos kirjoittajalle on taattu oikeus

esiintyä anonyymisti ja jos henkilön identiteetti ei käy ilmi julkaisusta.

Vastaava lähdesuoja koskee mediavastuulain 1 §:n 2 kohdassa tarkoitettua radio- ja televisioyhtymisen toimittajaa ja toimituksen avustajaa.

Edellä mainittu oikeus olla todistamatta koskee oikeudenkäyntilain 172 §:n mukaan myös muita, jotka ollessaan mukana julkaisun toimittamisessa tai valmistamisessa taikka radio- tai televisioitoiminnan toimittamisessa tai valmistamisessa ovat saaneet tietoonsa lähteen taikka kirjoittajan tai avustajan henkilöllisyyden.

Jos käsiteltävässä asiassa on kysymys vakavasta lain rikkomisesta, josta lain mukaan voidaan tuomita vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus, tuomioistuimien voi oikeudenkäyntilain 172 §:n 5 momentin mukaan velvoittaa edellä tarkoitettuja henkilöitä todistamaan. Edellytyksenä on tällöin, että todistajanlausunnolla voidaan olettaa olevan ratkaiseva merkitys asian selvittämiseksi ja että asian selvittämistä on pidettävä painavampana intressinä kuin joukkoviestintävälineiden tarvetta suojata lähteitään. Tuomioistuimien voi velvoittaa edellä tarkoitettuja henkilöitä todistamaan myös, jos käsiteltävänä on rikoslain 152—152c §:ssä tarkoitettu teko. Kyseiset teot liittyvät salassapito- ja hyödyntämiskieltojen rikkomiseen. Tuomioistuimien ei voi kuitenkaan velvoittaa heitä lausumaan asiassa, jos voidaan olettaa, että kirjoittajan tai lähteen tarkoituksena on ollut paljastaa tietoja, joiden julkaisemisella on yhteiskunnallista merkitystä.

Vastineoikeudesta säädetään mediavastuulain 36–40 §:ssä. Joukkoviestintävälineen on käsiteltävä vastinepyyntö, jos kyse on sellaisesta tosiasiatietoja koskevasta asiasta, joka on omiaan aiheuttamaan jollekin taloudellista tai muuten merkittävää vahinkoa. Lisäksi edellytetään, ettei esitettyjen asiatiertojen oikeellisuus ole kiistatonta. Pyyntöä voi esittää se, jota tiedot koskevat, tai hänen kuolemansa jälkeen hänen omaisensa. Vastinepyyntö on esitettävä kirjallisena toimittajalle viimeistään neljä viikkoa tietojen julkaisemisen jälkeen. Radiossa ja televisiossa esitettävien mainosten sisältöä koskevia vastineita säännellään radio- ja televisioitoimintaa koskevassa laissa (Lov om

sa laissa (Lov om radio- og fjernsynsvirk-somhed). Vastuu vastineiden julkaisemisesta on vastaavalla toimittajalla. Vastineen sisältö on kaikilta osin rajattava välttämättömiin tosiasiatietoihin eikä sen sisältö saa olla oikeudenvastainen. Lähtökohtana on, että joukkoviestintäväline muotoilee vastineen, mutta kyseessä oleva joukkoviestinnän harjoittaja voi myös vaatia, että vastinepyynnön esittäjä laatii vastineen itse.

Vastine on julkaistava korvauksetta ilman aiheutonta viivytystä ja se on esitettävä niin näkyvällä tavalla kuin olosuhteisiin nähden on kohtuullista vaatia. Toimitukselliset huomautukset julkaisemisen yhteydessä on rajoitettava ainoastaan tosiasioihin. Vastineen julkaisemisesta kieltäytymisestä on niin pian kuin mahdollista ilmoitettava kirjallisesti sille, joka on vastinepyynnön esittänyt. Siinä yhteydessä on ilmoitettava, että kieltäytymispäätös voidaan saattaa Viestintävälinelautakunnan (Pressenævnet) tutkittavaksi viimeistään neljän viikon kuluttua siitä, kun vastinepyynnön esittäjä sai kieltäytymispäätöksen.

Valitus epätyytyvästä vastineen julkaisemisesta voidaan saattaa Viestintävälinelautakunnan käsiteltäväksi viimeistään neljän viikon kuluttua tällaisen vastineen julkaisemisesta. Tanskassa annettiin joulukuussa 2001 parlamentille hallituksen esitys (L 35), joka sisältää muun muassa ehdotuksen oikeudenkäyntilain muuttamiseksi. Ehdotetulla muutoksella televerkon ja telopalveluiden tarjoajat velvoitettaisiin rikostutkinnan ja oikeudenkäynnin tarpeita varten säilyttämään teleliikenteen tunnistamistiedot yhden vuoden ajan.

Saksa

Saksan perustuslain 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapaasti ilmaista ja levittää mielipiteensä sanoin, kirjoituksin ja kuvin sekä vapaasti hankkia tietoja yleisesti käytettävissä olevista tietolähteistä. Lehdistönvapaus ja tietojen välittäminen yleisradion ja elokuvan kautta on turvattu. Sensuuria ei ole. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa yleisellä lailla, nuorten turvaksi annetussa lainsäädännössä sekä henkilökohtaisen kunnian suojaksi.

Saksan perustuslain mukaan liittovaltion tulee luoda lehdistöä koskevat lainsäädännölliset kehykset. Kaikissa osavaltioissa on omat painolait. Nämä kuitenkin muistuttavat toisiansa erittäin paljon. Tämä johtuu siitä, että osavaltioiden välisen yhteistyön tuloksena 1960-luvulla laadittiin painolain malli, jota käytettiin osavaltioiden painolakeja kirjoitettaessa.

Painolakeja sovelletaan painotuotteisiin (Druckwerke), joilla tarkoitetaan kaikkia kirjapainossa tai vastaavalla tavalla monistamalla valmistettuja ja julkiseen levitykseen tarkoitettuja kirjoituksia, kuvallisia esityksiä joko ilman tekstiä tai tekstin kanssa sekä tekstillä tai selityksellä varustettua musiikkia. Painolait sisältävät kuitenkin eräitä poikkeuksia soveltamisalastaan. Ne koskevat esimerkiksi levikiltään pieniä ja rajoitettuja lehtiä sekä hinnastojen ja käyttöohjeiden tyyppisiä julkaisuja.

Saksassa jokainen osavaltio on säätänyt oman yleisradiotoimintaa koskevan lakinsa (Rundfunkgesetz). Laki sääntelee eri laeista laajimmin sananvapauden käyttämistä. Eri osavaltioiden lait ovat sisällöltään käytännöllisesti katsoen samanlaisia. Seuraavassa käsitellään yhtä uusimmista yleisradiotoimintaa koskevista laeista, Nordrhein-Westfalenin yleisradiolakia.

Lakia sovelletaan yleisradio-ohjelmien valmistamiseen ja levittämiseen. Yleisradiotoiminnalla laissa tarkoitetaan sellaista toimintaa, jossa valmistetaan tai lähetetään julkisuuteen erilaista tietoa sanallisesti, äänellä tai kuvalla sähkömagneettisia aaltoja hyväksikäyttäen ilman yhdysjohtoja tai välittimen kautta lähetettynä. Ohjelmatyypeillä tarkoitetaan puolestaan televisio- ja radiolähetyksiä. Yleisradiotoiminnan harjoittaja on lain käsitteistössä sellainen, joka on LfR:n (Landesanstalt für Rundfunk Nordrhein-Westfalen) myöntämän luvan nojalla oikeutettu valmistamaan ja levittämään yleisradio-ohjelmaa.

Yleisradiotoiminnan harjoittaja lähettää lain mukaan ohjelmia osana yleistä vapaata mielipiteenmuodostusta. Hän suorittaa näin ollen julkista, yhteiskunnallista tehtävää. Yleisradio-ohjelmien tulee jokaisessa ohjelmaty-

pissä tarjota kattavaa tietoa ja tukea vapaata, yksilöllistä ja julkista mielipiteenmuodostusta, palvella koulutusta, tiedottamista ja ajanvietettä samoin kuin palvella kulttuuritarjontaa.

Kaikkiin yleisradio-ohjelmiin sovelletaan perustuslakeja ja muuta lainsäädäntöä. Yleistä lainsäädäntöä ja yksilön kunniaa suojaavaa lainsäädäntöä on noudatettava. Lakiin sisältyy runsaasti muutakin sääntelyä, joka koskee yleisradio-ohjelmien sisältöä.

Yleisradiotoiminnan harjoittajan on ilmoitettava LfR:lle henkilö, joka vastaa yleisradio-ohjelman sisällöstä. Jos ohjelman sisällöstä vastaavaksi on nimetty useampi henkilö, on lisäksi ilmoitettava, kuka näistä vastaa mistäkin osasta ohjelmaa.

Päivittäisen yleisradio-ohjelman alussa ja lopussa on ilmoitettava yleisradiotoiminnan harjoittajan nimi. Lisäksi jokaisen lähetyksen lopussa on ilmoitettava sen henkilön nimi, joka on vastuussa ohjelman sisällöstä. Jokaisella on oikeus kääntyä yleisradiotoiminnan harjoittajan puoleen ohjelmaa koskevassa valituksessa tai aloitteessa. LfR antaa pyynnöstä tietoja toiminnan harjoittajasta sekä vastaavasta toimittajasta.

Valitukset ohjelmatoimintaa koskevan lainsäädännön rikkomisesta yleisradiotoiminnan harjoittaja päättää kuukauden kuluessa kirjallisina perusteluina. Jos valitusta ei oteta käsitteilyyn lainkaan tai määräajassa, valittaja voi osoittaa valituksen LfR:lle yhden kuukauden kuluessa. Valitus on tehtävä kolmen kuukauden kuluessa lähetyksestä.

Yleisradiotoiminnan harjoittaja on velvollinen julkaisemaan lähetyksessä henkilön vastineen, joka koskee yleisradiolähetyksessä selostettua tosiasiaväitettä. Tätä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos 1) henkilöllä jota asia koskee, ei ole mitään intressiä asian julkaisemiseen tai 2) vastine ei ole laajuudeltaan kohtuullinen. Vastineessa on rajoituttava tosiasioiden selostamiseen, eikä se saa olla sisällöltään rangaistava. Vastine on annettava kirjallisena ja se on valittajan allekirjoitettava. Se jota asia koskee, voi vaatia vastineen julkaisemista vain, jos vastine on saapunut toiminnan harjoittajalle heti tai viimeistään kahden kuukauden kuluessa tosiasiaväitteen

esittämisestä. Vastineessa on kuvattava se ohjelma ja ne tosiasiat, joista on kysymys.

Vastine on lähetettävä välittömästi samassa ohjelmassa sen samassa osassa kuin alkuperäinen tosiseikkakin, sekä samaan kellonaikaan tai, jos tämä ei ole mahdollista, samantarvoiseen lähetysaikaan kuin alkuperäinen tosiseikkakin. Vastinetta ei saa lyhentää eikä siitä saa poistaa mitään. Vastine lähetetään maksutta, jollei kyseessä ole vastine lähetettyyn mainokseen.

Saksassa osavaltiot ovat myös yhteisen valmistelun pohjalta säätäneet omat lakinsa tiedotusvälineiden vastuusta ja velvollisuuksista. Lakeja sovelletaan sellaisten informaatio- ja kommunikaatiopalveluiden (mediapalveluiden) tarjoamiseen ja hyödyntämiseen, jotka ovat suunnattuja suurelle yleisölle ja joita levitetään tekstinä, äänenä tai kuvana sähkömagneettisten aaltojen välityksellä ilman liitäntäjohtoja tai välityslaitteen kautta.

Tarjoajalla tarkoitetaan laeissa luonnollista tai oikeushenkilöä, joka pitää tarjolla omaa tai vierasta mediapalvelua tai joka tarjoaa mahdollisuutta tällaisen palvelun hyödyntämiseen. Tarjoaja on vastuussa lakien mukaan sellaisesta oman palvelunsa sisällöstä, jota hän pitää tarjolla. Tarjoaja on vastuussa vieraan palvelun sisällöstä, jota hän pitää tarjolla, vain siinä tapauksessa, että hän on tietoinen sen sisällöstä ja hänen on teknisesti mahdollista estää sellaisen sisällön käyttäminen.

Palveluntarjoajan on ilmoitettava tarjouksessa nimensä ja osoitteensa. Jos useampia vastuullisia nimiä ilmoitetaan, kunkin osalta on ilmoitettava se, miltä osin hän on vastuussa. Kaikkiin palveluihin sovelletaan perustuslakeja ja muuta lainsäädäntöä. Yleistä lainsäädäntöä ja yksilön kunniaa suojaavaa lainsäädäntöä on noudatettava. Lisäksi laeissa on yksityiskohtaisempia säännöksiä palvelujen sisällöstä.

Tarjoaja on velvollinen levittämään palvelunsa henkilön vastineen, joka koskee palvelun sisällössä selostettua tosiseikkaa. Tätä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos 1) henkilöllä, jota asia koskee, ei ole mitään intressiä asian julkaisemiseen tai 2) vastine ei ole laajuudeltaan kohtuullinen. Vastineessa

juudeltaan kohtuullinen. Vastineessa on rajoitettava tosiasioiden selostamiseen, eikä se saa olla sisällöltään rangaistava. Vastine on annettava kirjallisena ja se on vastinevaatimuksen esittäjän allekirjoitettava. Vastineessa on kuvattava se ohjelma ja ne tosiasiat, joista on kysymys.

Vastine on levitettävä samassa ohjelmassa sen samassa osassa kuin alkuperäinen tosiseikkakin. Vastinetta ei saa lyhentää eikä siitä saa poistaa mitään. Vastine lähetetään maksutta.

Saksan rikosoikeudelliseen järjestelmään sisältyy myös tuomion julkaisemista koskeva säännös (Strafgesetzbuch 200 §). Sen mukaan kunnianloukkausta koskeva tuomio on julkaistava, jos sitä vaatii loukattu tai se, jolla olisi oikeus nostaa syyte asiassa, ja jos kunnianloukkaus on tehty julkisesti tai levittämällä painotuotteita. Se tapa, jolla asia on saatettava julkisuuteen, on päätettävä kunnianloukkaustuomiossa. Jos kunnianloukkaus on tehty julkistamalla tieto lehdessä tai aikakauslehdessä, julkistaminen on myös suoritettava sellaisessa julkaisussa ja, jos se on mahdollista, samassa lehdessä tai aikakauslehdessä kuin alkuperäinen kunnianloukkaus tapahtui. Sama on vastaavasti voimassa silloin, kun kunnianloukkaus on tapahtunut yleisradiolähetyksessä.

Ilmaisu- ja painovapausoikeuden loukkauksiin sovelletaan myös Bürgerliches Gesetzbuchin (BGB) 823 §:ää, jossa säädetään oikeudesta vaatia vahingonkorvausta siltä, joka tahallisesti tai tuottamuksellisesti oikeudenvastaisesti vahingoittaa toisen elämää, ruumista, terveyttä, vapautta, omaisuutta tai muuta vastaavaa oikeutta. Tämä koskee myös esimerkiksi lehdistössä esitettyjä loukkauksia. Jos haitta on kohteeksi joutuneen kannalta erityisen suuri, eikä siitä muilla keinoin saada hyvitystä, voidaan esittää korvausvaatimus kivusta ja särystä (BGB 847 §).

Ranska

Ranskassa keskeinen viestintää sääntelevä laki on painovapauslaki (loi sur la liberté de la presse). Lisäksi on olemassa laki audiovisuaalisesta viestinnästä (loi sur la com-

munication audiovisuelle).

Painovapauslain mukaan jokainen saa vapaasti painaa ja myydä kirjoja. Jokainen voi myös julkaista aikakautista kirjoitusta tai lehteä ilman etukäteistä lupaa tai takuusumman asettamista. Jokaisessa julkaistussa kirjoituksessa on oltava painajan nimi ja kotipaikka. Jos määräystä ei noudateta, seuraa 25 000 frangin sakko. Sellaisia kirjoja ei saa myöskään jakaa tai muuten välittää.

Aikakautisia julkaisuja koskee vaatimus julkaisujohtajasta, jollainen jokaisella julkaistavalla lehdellä on oltava. Julkaisujohtaja on se, joka omistaa julkaisuyhtiössä osake- tai äänenemmistön. Ennen aikakautisen kirjoituksen tai lehden julkaisemista on yleiselle syyttäjälle tehtävä ilmoitus, joka sisältää seuraavat tiedot: 1) julkaisun nimi ja julkaisun muoto, 2) julkaisujohtajan nimi ja asuinpaikka, sekä 3) ilmoituksen painopaikasta. Muutokset näissä seikoissa on ilmoitettava viiden päivän kuluessa. Ilmoitus on tehtävä kirjallisesti ja julkaisujohtajan on se allekirjoitettava. Ilmoituksen tekemisestä vastaa julkaisujohtaja.

Julkaisujohtajan on maksutta julkaistava aikakautisen lehden tai kirjoituksen välittömästi seuraavassa numerossa kaikki oikaisut, jotka julkinen viranomais (Dépositaire de l'autorité publique) toimivaltansa ja tehtäviensä nojalla hänelle lähettää sellaisista tiedoista, jotka on epätarkasti selostettu kirjoituksessa. Jos määräystä ei noudateta, julkaisujohtajalle määrätään 25 000 frangin sakko.

Julkaisujohtajan on 25 000 frangin sakon uhalla julkaistava kolmen päivän kuluessa vastaanottamisesta kaikkien niiden henkilöiden vastineet, jotka on nimetty tai kuvattu kirjoituksessa, jos kirjoitus on vahingoittanut heitä. Vastine on julkaistava ilmaiseksi samassa paikassa ja samalla tavalla kirjoituksessa kuin se kirjoitus, joka vahingoitti henkilöä. Vastineen pituus on 50 rivistä aina 200 riviin. Vastinetta ei saa lyhentää.

Audiovisuaalisesta viestinnästä annetun lain 4 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vastata väitteeseen tai syytökseen, joka muodostaa loukkauksen hänen kunniaansa kohtaan ja

joka on julkaistu audiovisuaalisessa viestinnässä. Loukatun on selkeästi ilmoitettava ne seikat, joihin hän aikoo esittää vastauksen, ja ilmoitettava, miten pitkä hänen vastauksensa on. Vastaus on julkaistava samalla tekniikalla kuin se tieto, johon vastaus liittyy. Vastaus on lisäksi julkaistava siten, että sillä on mahdollisimman samanlainen yleisö kuin alkupe- räisellä väitteellä. Vaatimus vastauksen julkaisemisesta on esitettävä kolmen kuukauden kuluessa alkuperäisen väitteen esittämisestä. Aikakautisen julkaisun sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä rangaistaan painovapauslain 42 artiklan mukaan 1) julkaisujohtajaa tai toimittajia; tai 2) jos 1) kohdassa mainittuja henkilöitä ei ole, kirjoittajia; tai 3) jos 2) kohdassa mainittuja henkilöitä ei ole, painajia; tai 4) jos 3) kohdassa mainittuja henkilöitä ei ole, myyjiä sekä jakajia.

Aikakautisen julkaisun kustantaja on myös vahingonkorvausvastuussa sellaista henkilöä kohtaan, jota tarkoitetaan siviililain (Code civil) 1382-1384 artiklassa.

Lähdesuojaa Ranskassa koskee rikosprosessilain (code de procedure pénal) 109 artikla, jonka mukaan jokaisella lehtimiehellä, joka esiintyy todistajana, on oikeus olla paljastamatta niiden tietojen alkuperää, jotka hän on saanut toiminnassaan.

Itävalta

Itävallan perustuslaki ei sisällä sananvapautta suojaavaa perusoikeussäännöstä. Perustuslain 10 artiklan mukaan liittovaltiolla on kuitenkin lainsäädäntö- ja toimeenpanovalta esimerkiksi lehdistöön liittyvissä kysymyksissä.

Itävallassa sananvapautteen ja tiedonvälitykseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään liittovaltion medialaissa (Bundesgesetz vom 12. Juni 1981 über die Presse und andere publizistische Medien). Media-laissa "tiedotusvälineellä" tarkoitetaan kaikkia sellaisia välineitä, joilla sanoin, kirjoituksin, äänin tai kuvin joukkomittaisen valmistuksen tai joukkomittaisen välityksen menetelmän välitetään tai tarjotaan viestejä isolle henkilöpiirille. Aikakautisella tiedotusvälineellä taas tarkoitetaan aikakautista esitystä

tiedotusvälineessä, yleisradio-ohjelmaa tai muuta sellaista tiedotusvälinettä, joka leviää jatkuvasti samanlaisessa muodossa vähintään neljä kertaa kalenterivuodessa.

Aikakautinen esitys tiedotusvälineessä ja aikakautinen painotuote tarkoittavat lain käsitteistössä sellaista esitystä tiedotusvälineessä tai sellaista painotuetta, joka ilmestyy tietyllä nimellä juoksevasti numeroituna vähintään neljä kertaa kalenterivuodessa säännöllisin tai epäsäännöllisin väliajoin. Myös jokainen itsenäinen numero on aikakautinen esitys tai painotuote.

Koska medialain soveltamisala on välineneutraalisti muotoiltu, voidaan sitä ainakin periaatteessa soveltaa myös uusiin joukkoviestimiin.

Medialain 9 §:n mukaan jokaisella, sekä luonnollisella että oikeushenkilöllä, jota koskeva tosiasia väite julkaistaan aikakautisessa tiedotusvälineessä, on oikeus maksuttoman oikaisun julkaisemiseen tässä samassa tiedotusvälineessä, jollei oikaisu ole epätosi tai sen julkaisemiselle ole muuta estettä. Oikaisussa voidaan esittää seikkoja, joita voidaan arvioida siinä suhteessa, ovatko ne tosia tai täydellisiä. Oikaisussa ei saa esittää seikkoja, joiden päätarkoituksena on ainoastaan ilmaista henkilön mielipide, arviointi jostain seikasta tai varoitus toisen tulevasta käyttäytymisestä. Oikaisussa on lyhyesti ilmoitettava, miten esitetty asia on ollut virheellinen tai epätäydellinen ja mistä se ilmenee. Oikaisu on vapaamuotoinen. Siinä on selostettava joko ne tosiasiat oikein esitettyinä, jotka alun perin on esitetty väärin tai muuten kuvattava asiassa alun perin väärin tai harhaanjohtavasti esitettyjä seikkoja oikein. Oikaisussa ei saa esittää alkuperäisen asian ulkopuolella olevia seikkoja. Medialaki sisältää varsin yksityiskohtaisia säännöksiä oikaisun pyytämistavasta, oikaisun ajankohdasta, sen julkaisemuodosta sekä mahdollisuudesta oikeusteitse toteuttaa oikaisuoikeus.

Medialain 2 §:n mukaan jokaisella tiedotusvälineen työntekijällä on oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, joka koskee hänen työtään tiedotusvälineen esityksen sisällön luomisessa tai periaatteellisesti tärkeissä journalistisissa kysymyksissä. Kieltäytymis-

oikeus ei koske teknis-toimituksellista esitysten valmistamista tai uutisten muokkausta. Oikeutetusta kieltäytymisestä ei saa aiheutua tiedotusvälineen työntekijälle mitään haittaa.

Jos tiedotusvälineessä esitetään huhupuheena, herjauksena, pilkkana tai panetteluna pidettävä asiantila, sen kohteena olevalla on lain 6 §:n mukaan oikeus saada kustantajalta tai medialaissa määritellyltä tiedonvälityspalvelulta vahingonkorvausta kärsimästään loukkauksesta.

Vahingonkorvauksen suuruus määritellään ottaen huomioon tiedon julkistamisen laajuus, julkaisemisen vaikutukset, tiedon leviämistapa sekä sen laajuus. Tiedonvälitysyhtiön taloudellinen tila on myös otettava huomioon. Lisäksi laissa on säädetty niistä tapauksista, joissa vahingonkorvausvastuuta ei ole. Yksityiselämän loukkaamista koskevat lain 7 §:ssä samanlaiset vahingonkorvaussäännökset.

Vahingonkorvauksen enimmäismäärät on molemmissa tapauksissa säädetty laissa.

Jos henkilön on aikakautisessa tiedotusvälineessä kerrottu olevan epäiltynä rikoksesta tai rikoksesta syytteessä, hänellä on medialain 11 §:n mukaan oikeus, sen jälkeen kun syyttäjä on peruuttanut syytteen tai prosessi on päättynyt muuhun kuin langettavaan tuomioon, saada tämä tieto julkaistuksi samassa tiedotusvälineessä maksutta. Tällaisen jälkikäteen ilmoituksen on rajoitettava sisällöltään vain siihen, mikä on välttämätöntä henkilön oikeussuojan kannalta.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Painovapauslaki

Painokirjoituksiin sovellettava painovapauslaki on säädetty vuonna 1919. Sen valmistelu käynnistyi jo autonomian aikana oloissa, jolloin tavoitteena oli suojata painovapautta hallinnolliselta mielivallalta ja kumota painoviestinnän alueella vallinnut ennakkotarkastus- ja lupajärjestelmä. Toisaalta painovapauslaki sai sisältönsä vasta sisällissodan jälkeen. Tuolloin tavoitteena oli painoviestinnän tehokas valvontajärjestelmä, jota

1930-luvun alun poliittisesti epävakaisissa oloissa vielä entisestään vahvistettiin. Painovapauslakiin on myöhemmin tehty joitakin yksittäisiä muutoksia painoviestinnän sääntely- ja valvontajärjestelmään puuttumatta kuitenkaan lain perusteisiin.

Voimassa olevan painovapauslain pääasiallisena sääntelykohteena on viime vuosisadan alun keskeinen joukkoviestintäväline eli painokirjoitus. Painovapauslakia säädettyä on pidetty silmällä ennen muuta kirjoitettua tekstiä. Painovapauslain 2 §:n 2 momentin mukaan painovapauslain säännöksiä on tosin sovellettava myös kuvallisiin esityksiin, julkisesti esitettäviin näytelmiin sekä tekstiä sisältäviin karttoihin ja sävelteoksiin, mutta lain soveltamisalan tällaisilla laajennuksilla ei nykyisin juuri ole käytännön merkitystä muuten kuin painotuotteissa julkaistujen kuvallisten esitysten osalta.

Painovapauslakia ei sovelleta äänitalenneviestintään. Käytännössä painovapauslakia ei sovelleta myöskään kuvatallenneviestintään, vaikka laissa sen sanamuodon mukaan rinnastetaankin kuvalliset esitykset painokirjoituksiin. Viestintäteknologia on jo pitkään mahdollistanut kirjoitetun tekstin julkaisemisen monilla muillakin tavoilla kuin painokirjoituksella. Yksittäinen kirja, säännöllisesti ilmestyvä sanomalehti tai mikä tahansa perinteinen painokirjoitus voidaan nykyisin julkaista ja toimittaa yleisön saataville useilla eri jakelutekniikoilla. Tekniikka mahdollistaa myös tekstiä, kuvaa ja ääntä yhdistelevien viestien julkaisemisen ja vastaanottamisen.

Viime vuosisadan alun painoviestintäolojen tarpeisiin säädetty painovapauslaki on siihen tehdyistä yksittäisistä muutoksista huolimatta kokonaisuutena vanhentunut. Laki ei vastaa sananvapauden käyttämistä koskevalle lainsäädännölle nykyisin asetettavia vaatimuksia sen enempää asiallisesti kuin lainsäädäntöteknisestikään.

Painovapauslain vanhentuneisuuteen on kiinnitetty huomiota muun muassa perusoikeusudistuksen valmistelun yhteydessä. Myös eduskunnan lakivaliokunta on jo vuoden 1993 valtiopäivillä todennut, ettei painovapauslaki enää ole ajanmukainen, ja pitänyt lain kokonaisuudistusta tarpeellisena

(LaVM 2/1993 vp).

Painovapauslakia voidaan pitää vanhentuneena useista eri syistä. Ensinnäkin painovapauslain sääntelykohteena on perinteinen painoviestintä, jonka rinnalle on lain säätämisen jälkeen kehittynyt monia uusia viestinnän muotoja. Viestintäteknikan kehitys on asettanut kyseenalaiseksi painoviestinnän nykyisen sääntelyjärjestelmän perusteet.

Toiseksi painoviestinnän valvontajärjestelmän yksityiskohtaista sääntelyä voidaan pitää kohtuuttoman raskaana. Nykyoloissa on vaikea esittää perusteita sille, miksi nimenomaan painoviestinnän tulisi olla erityisen valvonnan kohteena. Esimerkiksi painovapauslain säännökset painotoimesta, kirjakaupasta ja ulkomaisten painokirjoitusten maahantuonnista ovat nykyisin tarpeettomia. Kolmanneksi painovapauslailla säännelty rikosoikeudellinen vastuujärjestelmä on tulkinnanvarainen eikä kaikilta osiltaan vastaa rikosoikeuden yleisten oppien nykyvaatimuksia. Vastuujärjestelmän joitakin osia voidaan arvostella myös sananvapauden näkökulmasta.

Neljänneksi painovapauslaki sisältää lukuisia järjestystyyppisiä määräyksiä, joita voidaan pitää asiallisesti tarpeettomina mutta joiden rikkomisesta säädetty rangaistukset ovat nykyaikaiseen rikoslainsäädäntöön verrattuna poikkeuksellisen ankaria.

Viidenneksi painovapauslain säännöksiä laillisesta tuomioistuimesta, takavarikosta, menettämisseuraamuksesta ja aikakautisen painokirjoituksen lakkauttamisesta voidaan pitää sekä asiallisesti että lainsäädäntöteknisesti vanhentuneina.

Kuudentena seikkana voidaan vielä mainita, että painovapauslain 5 luvun säännökset julkisten asiakirjojen ja eräiden muiden kirjoitusten julkaisemisesta ovat sinänsä olleet painovapauslain säätämisaikana tärkeitä yhtäältä valtiopäivätyöskentelyn julkisuuden ja toisaalta yksityiselämän suojan kannalta. Valtiopäivätyön julkisuudesta on nyttemmin kuitenkin säädetty kattavasti perustuslaissa ja eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000). Yksityiselämän suojaamisen kannalta tarpeelliset säännökset taas sisältyvät

nykyisin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999), henkilötietolakiin (523/1999) ja rikoslakiin. Edellä mainituista syistä painovapauslaki olisikin kumottava ja korvattava sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevalla uudella lainsäädännöllä.

2.3.2. Radiovastuulaki

Radiovastuulaki on säädetty vuonna 1971, jolloin oikeus televisio- ja radiotoiminnan harjoittamiseen Suomessa oli myönnetty vain yhdelle yhtiölle. Lain säätämisen jälkeen lähetystoiminnan harjoittajien määrä on kasvanut ja tulee viestintätekniikan kehityksen myötä kasvamaan vielä lisää. Nykyisin lähetystoimintaa harjoitetaan valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Radiovastuulakia voidaankin pitää osittain vanhentuneena. Esimerkiksi laillinen tuomioistuin on radiovastuulain 7 §:n mukaan Helsingin käräjäoikeus silloinkin, kun lainkohdassa tarkoitettu vaatimus esitetään jollekin paikallisradiotoiminnan harjoittajalle. Radiovastuulakia voidaan pitää vanhentuneena myös siinä mielessä, ettei se tee eroa lähetystoiminnan harjoittajan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan välille. Vastaavia ohjelmatoimittajia koskevan luettelon ylläpitämistä ja nähtävillä pitoa koskevaa sääntelyä voidaan nykyisessä muodossaan pitää asiallisesti tarpeettomana. Radiovastuuseksellään on annettu monia sellaisia yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä, jotka perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tulee antaa lailla. Asetuksella on säädetty muun muassa vastaavaa ohjelmatoimittajaa koskevista pätevyysvaatimuksista, radiovastuulain 5 §:ssä tarkoitettua luettelon pitämistä ja sitä koskevien tietojen antamista koskevista velvollisuuksista, ohjelman tallentamisvelvollisuudesta sekä oikeudesta tutustua tallennettuun ohjelmaan. Radiovastuulain mukaan vahingonkorvausvastuu edellyttää sisällöltään rikollisen ohjelman lähettämistä. Rikospurusteiseen vahingonkorvausvastuuseen rajoittuvaa sääntelyä ei voida nykyisin pitää perusteltuna. Ohjelmatoiminnan harjoittamista koskevat

tarpeelliset säännökset tulisikin koota yhteen ja antaa kaikilta osiltaan lailla.

2.3.3. Rikosoikeudellinen vastuu

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä vastaa pääsääntöisesti se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Painovapauslailla on säädetty myös julkaisijan, kustantajan, kirjanpainajan ja painokirjoituksen levittäjän toissijaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta. Painovapauslaissa säädettyä toissijaista vastuuta voidaan arvostella perustuslain 8 §:ssä ilmaistun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta epäselväksi. Rikosoikeuden yleisten periaatteiden ja sananvapauden kannalta on ongelmallista, että julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta voi ylipäättään joutua vastuuseen joku muu kuin rikoksen tekijä tai siihen osallinen.

Painovapauslain vastuusäännöksiä ei sovelleta tekoihin, joiden rangaistavuus perustuu ääni- tai kuvataallenteen taikka tekstiä, ääntä ja kuvaa sisältävän tallenteen sisältöön. Tällaisen tallenteen sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikosoikeuden yleisten oppien mukaisesti on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Painovapauslaissa säädettyä toissijaista vastuuta voidaan tästäkin syystä pitää tarpeettomana.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on säädetty myös päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan erityisestä rikosoikeudellisesta vastuusta. Päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan rikosoikeudellista vastuuta voidaan pitää ankarana, koska he ovat viestin sisältöön perustuvan rikoksen varsinaiseen tekijään ja siihen osallisiin nähden rinnakkaisessa vastuussa kaikesta julkaisu- ja ohjelmatoiminnan sisällöstä. Sananvapauden ja rikosoikeuden yleisten periaatteiden näkökulmasta voidaan pitää ongelmallisena, että ilmaisun sisällöstä on rikosoikeudellisessa vastuussa joku muu kuin ilmaisun esittäjä itse.

Päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan vastuuta voidaan pitää ankarana myös sen vuoksi, ettei heitä

koskevien rikosten kohdalla noudateta rikosprosessioikeudessa yleensä vallitsevia syyttömyysolettama- ja todistustaakka-sääntöjä. Päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan syyllisyys oletetaan ja hänen on – päinvastoin kuin rikos-oikeudenkäynnissä yleensä – näytettävä noudattaneensa kaikkea asianaan ollutta varovaisuutta. Päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan rikosoikeudellinen vastuu lähestyy objektiivista vastuuta, sillä näiden erikoisrikosten kohdalla tekijän syyllisyyteen ei kiinnitetä juuri lainkaan huomiota. Tällaista vastuuta voidaan pitää ongelmallisena myös Euroopan ihmisoikeus-sopimuksen 6 artiklan 2 kappaleeseen sisältyvän syyttömyysolettamaa koskevan määräyksen kannalta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut valtion syyllistyneen ihmisoikeussopimuksen loukkaukseen, kun televisiotoimittaja, joka oli haastatellut ohjelmassaan rasistisia mielipiteitä esittä-neitä nuoria, oli tuomittu osallisena haastateltaviensa tekemään rikokseen. Ratkaisussaan tuomioistuin huomautti muun ohella siitä, että toimittajien rankaiseminen muiden henkilöiden esittämistä haastatte-lulausunnoista voi vakavasti vaikeuttaa lehdistön mahdollisuuksia antaa panoksensa julkiselle keskustelulle yleisesti kiinnosta-vista kysymyksistä. Siksi toimittajia ei ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tulisi rangaista tällaisista teoista, ellei siihen ole erityisen painavia syitä. (Jersild-tapaus; A 289/23.9.1994)

2.3.4. *Vastine ja oikaisu*

Vastine- ja oikaisu-oikeus ovat nykyaikaisissa joukkoviestintäoloissa tärkeitä sananvapauden käyttöön liittyviä oikeuksia. Sananvapaus on jokaiselle yksilölle kuuluva oikeus. Toisaalta jokaiselle ei voida yleisesti turvata oikeutta toimittaa viestiään yleisön saataville haluamallaan viestintävälineellä, tahtomallaan tavalla ja sillä hetkellä, jonka itse katsoo sopivaksi. Vastine- ja oikaisu-oikeutta koskevassa sääntelyssä voidaan kuitenkin lähteä siitä, että henkilöllä on erityinen ja perusteltu syy saada käyttää oma puheenvuoronsa nopeasti ja nimenomaan siinä viestintävälineessä, jossa häntä itseään

välittömästi koskeva asia on otettu uutisoinnin tai keskustelun kohteeksi.

Painovapauslain 25 §:ssä säädetty vastineoikeus syntyy, jos henkilö katsoo tulleen aikakautisessa painokirjoituksessa loukatuksi tai jos hän tahtoo oikaista jonkin hänestä julkaistun tiedonannon. Loukkaus-kokemukseen perustuvaa vastineoikeutta voidaan pitää tarpeettoman laajana siihen liittyvän subjektiivisen harkintakriteerin vuoksi. Yksilön näkökulmasta loukkauksoke-mukseen perustuvaa vastineoikeutta voidaan kuitenkin tarkastella keinona, johon on mahdollista turvautua kunnianloukkaus- tai vahingonkorvauskanteen sijasta. Siten louk-kaukokemukseen perustuvaa vastineoikeutta voidaan pitää perusteltuna. Julkisen viranomaisen vastineoikeus ei kuitenkaan vaikuta tarpeelliselta.

Televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 23 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, jonka oikeutettuja etuja, varsinkin mainetta ja kunniaa on vahingoitettu esittämällä virheellisiä väitteitä televisio-ohjelmassa, on oltava oikeus vastineeseen tai vastaavaan oikaisukeinon. Jäsenvaltioiden on saman artiklan 3 kohdan mukaan luotava oikaisukeinot ja määriteltävä menettelyt niiden käyttämiseksi. Edelleen artiklan 5 kohdan mukaan vastineoikeuden tai vastaavien oikaisukeinojen käyttöä koskevat riidat tulee voida saattaa tuomiois-tuimen tutkittavaksi.

Direktiivin vaatimusten täyttämiseksi radiovastuulakiin lisättiin vuonna 1992 uusi 6 a §. Sääntely perustuu yleisradiotoiminnan harjoittajan oikaisuvelvollisuuteen sekä sitä koskeviin poikkeuksiin. Epäselvänä voimassa olevan sääntelyn kohdalla voidaan pitää sitä, millaisessa tilanteessa virheellisen asiatiedon oikaisu voisi aiheuttaa jollekulle vahinkoa, joka on epäsuhteessa oikaisulla saavutettavaan hyötyyn.

Radiovastuulain säännökset koskevat vain virheellisen asiatiedon oikaisua, eivät loukkaukokemukseen perustuvaa vastineoikeutta. Sääntelyssä ei ole tehty eroa myöskään henkilön mainetta tai kunniaa

vahingoittavien virheiden ja muiden asiavirheiden välille.

Vastine- ja oikaisuoikeutta koskevan sääntelyn tulisi kuitenkin koskea kaikkia säännöllisesti toimivia viestintävälineitä. Yksilön oikeuden ei tulisi riippua siitä, esitetäänkö häntä koskeva viesti tekstin, äänen, kuvan tai näiden yhdistelmien muodossa. Ratkaisevaa merkitystä ei tulisi olla silläkään, millaisen tallennus-, julkaisu- tai jakelutekniikan avulla viesti toimitetaan yleisön saataville. Toisaalta eri tekniikoilla tapahtuvaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan liittyvät käytännölliset erityispiirteet tulisi ottaa sääntelyn yksityiskohdissa huomioon.

2.3.5. *Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suoja*

Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suojaan liittyvät oikeudet kuuluvat osaltaan julkisen keskustelun, vapaan tiedonvälityksen ja vallankäytön julkisen arvostelun takeisiin. Yksilön sosiaaliset, taloudelliset tai muut riippuvuussuhteet saattaisivat käytännössä estää häntä osallistumasta julkiseen keskusteluun, jos oikeutta esiintyä nimettömänä tai nimimerkin suojassa ei olisi. Samoista syistä yksilön oikeus välittää tietoja julkaistavaksi saattaisi käytännössä vaarantua, jos hänen olisi aina ja kaikissa tilanteissa annettava myös henkilöllisyyttään koskevat tiedot julkaistaviksi tai muuten paljastettaviksi.

Tiedotusvälineiden toiminnan ja yhteiskunnallisten tehtävien kannalta anonyymin ilmaisun ja tietolähteiden suojalla on tärkeä merkitys. Toimittajien ammattikunnan eettisten periaatteiden mukaan tietolähdettä onkin suojattava. Luottamuksellisen tiedon antajaa ei saa ilman tämän suostumusta paljastaa. Sama periaate koskee myös omassa tiedotusvälineessä nimimerkillä tai salanimellä esiintyvää henkilöä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut uutislähteiden suojan sisältyvän Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklassa turvattuihin oikeuksiin. Goodwin v. Iso-Britannia -tapauksessa (27.3.1996) tuomioistuin totesi uutislähteiden suojan kuuluvan lehdistönvapauden perusteisiin. Ilman suoja-

tietolähteet saattaisivat luopua lehdistön avustamisesta. Tämä taas voisi olla haitallista julkisen valvojan tehtäviä täyttävän lehdistön kannalta ja vaikuttaa lehdistön kykyyn tuottaa tarkkoja ja luotettavia uutisia yleisesti kiinnostavista kysymyksistä. Tuomioistuimen kannanoton mukaan lähdesuojaa ei näistä syistä tulisikaan murtaa, ellei se ole hyväksyttävää lähdesuojan syrjäyttävän painavan yleisen edun vuoksi. Maaliskuussa 2000 Euroopan neuvostossa hyväksyttiin myös suositus, joka koskee toimittajien oikeutta olla paljastamatta tietolähteitään (suositus No. R (2000) 7).

Suomessa anonyymin ilmaisun suojasta on nykyisin säädetty osin painovapauslain 11 §:ssä, jonka mukaan kirjanpainaja on tuomittava sakkoon, jos hän ilman tekijän lupaa panee painokirjoitukseen tekijän nimen. Kirjanpainajaa velvoittavalla säännöksellä ei ole anonyymin ilmaisun suojan kannalta juuri käytännön merkitystä. Painovapauslakia tarkemmin anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suojasta on säädetty oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä ja esitutkintalain 27 §:ssä. Näiltä osin kysymys on poikkeuksista todistajan yleiseen todistamisvelvollisuuteen.

Nykyinen sääntely on perusteiltaan yhteydessä painovapauslain ja radiovastuulain rikosoikeudellista vastuuta koskeviin erityissäännöksiin. Anonyymin ilmaisun ja tietolähteen suoja ei kuitenkaan välttämättä edellytä sitä, että toisen henkilön olisi oltava rikosoikeudellisessa vastuussa viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta. Anonyymin ilmaisun oikeutta ja tietolähteen suojaamisoikeutta voidaan pitää toisiinsa nähden itsenäisinä oikeuksina.

Nykyiset säännökset eivät koske televerkossa tai muussa tietoverkossa harjoitettavaa julkaisu- tai ohjelmatoimintaa. Sääntelyn tulisi kuitenkin näissäkin suhteissa olla viestintäteknikaasta riippumatonta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Ehdotuksen pääasiallisena tavoitteena on

antaa perustuslain 12 §:n 1 momentin sananvapaussäännöksen sisältämässä lakivarauksessa edellytetyjä tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Tarkoitus on, että sananvapauden käyttämistä koskevat säännökset soveltuisivat samansisältöisinä kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Toisin sanoen sääntely olisi välineneutraalia. Säännösten tulisi näin ollen koskea myös -joukkoviestinnän uusia muotoja ja tekniikoita.

Sääntelyllä pyrittäisiin selkeyttämään julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajien sekä muiden sananvapautta joukkoviestinnässä käyttävien yksilöiden oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuuta. Ehdotetulla lailla korvattaisiin voimassa olevat painovapauslaki ja radiovastuulaki. Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset anonyymien ilmaisun ja tietolähteen suojaa koskevien oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännösten muuttamiseksi sekä sellaisiksi muiden lakien muutoksiksi, jotka johtuvat ensimmäisestä lakiehdotuksesta.

Sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä voidaan luonnehtia lähinnä järjestysluonteiseksi. Tällaisia säännöksiä ehdotetaan tämän vuoksi annettavaksi pääasiassa julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittamista varten. Ehdotettu laki sisältäisi säännökset myös vastine- ja oikaisuoikeudesta sekä muutamista muista joukkoviestintään olennaisesti liittyvistä sananvapauden käyttämistä koskevista oikeuksista. Lisäksi lailla annettaisiin julkaistun viestin sisältöön perustuvaa rikos- ja vahingonkorvausoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä sekä joukkoviestintää varten tarpeellisia erityissäännöksiä syyteoikeudesta, pakkokeinoista ja seuraamuksista.

Tavoitteena on myös keventää viestinnän sisällön valvontaa koskevaa voimassa olevaa sääntelyä ja välttää tarpeettomien erityissäännösten antamista. Erityissäännöksiä on ehdotettu vain, jos se on katsottu tarpeelliseksi sananvapauden käyttämisen suojaamisen tai joukkoviestinnän erityispiirteiden vuoksi.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Sananvapauden käyttämistä koskevan sääntelyn yhtenäistäminen

Sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin. Painovapauslaki ja radiovastuulaki ehdotetaan vastaavasti kumottaviksi. Joukkoviestinnän eri muotojen erillinen sääntely ei enää ole tarkoituksenmukaista. Ehdotettu laki koskisi yhtäläisesti kaikkea joukkoviestintää ja siten myös uusia joukkoviestinnän muotoja. Sääntelyn kokoaminen yhteen säädökseen selkeyttäisi oikeustilaa. Samalla nykyisin asetuksella annetut säännökset voitaisiin tarpeellisilta osiltaan siirtää lain tasolle.

Ehdotuksella yhtenäistettäisiin sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä kotimaisessa julkaisu- ja ohjelmatoiminnassa. Toisaalta julkaisu- ja ohjelmatoimintaan liittyvät erityispiirteet otettaisiin sääntelyn yksityiskohdissa asianmukaisesti huomioon. Yksilön oikeuksien, velvollisuuksien ja vastuun kannalta on tarpeen antaa joitakin säännöksiä myös viestin valmistusta, lähettämistä, välittämistä ja jakelua varten. Ehdotuksella yhtenäistettäisiin ja selkeytettäisiin myös joukkoviestinnän sääntelyyn liittyvää oikeudellista käsitteistöä. Tässä esityksessä tarkasteltujen ulkomaiden lainsäädännöissä ei ole ollut hyödynnettävissä sellaista kokonaisuutta, jota olisi suoranaisesti voitu käyttää tämän ehdotuksen esikuvana.

Lain soveltaminen yksityisiin sekä teknisistä toiminnoista huolehtiviin

Ehdotettu sääntely koskisi yksityishenkilöiden ylläpitämiä sähköisen viestintäverkon kotisivuja vain osittain. Tällaisia kotisivuja ylläpitäviin henkilöihin sovellettaisiin vain sellaisia ehdotetun lain säännöksiä, joilla tarvittaessa turvattaisiin rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttaminen tai joilla voitaisiin nopeasti estää sisällöltään selvästi lainvastaisen aineiston edelleen levittäminen. Ehdotettua lakia sovellettaisiin niin ikään vain osittain sellaiseen toimintaan, jossa joukkoviestintään sinänsä osallistuva luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö

huolehtii pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta. Viestinnän sisältöä koskeva julkaisu- ja ohjelmatoiminta on siten käsitteellisesti erotettu puhtaasti teknisten toimintojen harjoittamisesta. Ehdotus ei koskisi oikeutta harjoittaa televisio- ja radiotoimintaa tai teletoimintaa.

Julkaisu- ja ohjelmatoiminta

Julkaisutoiminnalla ehdotetussa laissa tarkoitettaisiin julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville. Yleisönä pidettäisiin vapaasti valikoituvaa viestin vastaanottajakuntaa. Julkaisut olisivat puolestaan painotuotteita, tietolevyjä taikka muita monistamalla valmistettuja teksti-, ääni- tai kuvatallenteita. Verkkoviestillä taas tarkoitettaisiin radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä.

Ohjelmatoiminta määriteltäisiin ohjelmien toimittamiseksi yleisön vastaanotettaviksi. Ohjelmilla puolestaan tarkoitettaisiin pääasiassa äänenä tai liikkuvina kuvina ilmaistujen verkkoviestien muodostamaa yhtenäistä kokonaisuutta.

Säännölliseksi tarkoitettu julkaisutoiminta olisi joukkoviestinnän sääntelyn yksityiskohtien takia erotettu yhtäältä yksittäisistä viesteistä ja toisaalta ohjelmista. Aikakautinen julkaisu on ehdotetussa laissa määritelty julkaisuksi, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Verkkojulkaisulla taas tarkoitettaisiin yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti.

Julkaisutoiminnan harjoittajan eli julkaisijan olisi ehdotetun lain mukaan huolehdittava siitä, että yksittäisessä julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto julkaisijasta sekä tallennemuotoisten julkaisujen kohdalla myös valmistamisvuodesta. Säännöllisesti ilmestyville julkaisuille samoin kuin ohjelmille tulisi määrätä vastaava toimittaja.

Vastaavaa toimittajaa koskeva tieto olisi sisällytettävä asianomaiseen julkaisuun. Ohjelmien osalta vastaavasta toimittajasta tulisi tiedottaa ohjelmatoiminnassa. Viranomaisille ei enää tarvitsisi tehdä aikakautista painokirjoitusta koskevia painovapauslaissa säädettyjä ilmoituksia eikä ohjelmatoiminnan harjoittajan tarvitsisi enää ilmoittaa vastaavia ohjelmatoimittajia koskevan luettelon nähtävillä pidosta. Toisaalta jokaisella olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada tieto asianomaisen julkaisun tai ohjelman vastaavasta toimittajasta.

Vastine ja oikaisu

Ehdotettu laki sisältäisi säännökset vastine- ja oikaisuoikeudesta. Vastineoikeus perustuisi objektiivisiin perusteisiin arvioitavaan loukkaukokemukseen. Ehdotuksen mukaan yksityisellä henkilöllä, jolla on perusteltu syy katsoa tulleensa loukatuksi aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai niihin rinnastettavassa, toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa esitetyn viestin sisällön johdosta, olisi oikeus saada vastine julkaistuksi samassa julkaisussa tai ohjelmassa.

Oikaisuoikeutta koskevan ehdotuksen mukaan yksityisen henkilön lisäksi myös yhteisöllä, säätiöllä ja viranomaisella olisi oikeus saada aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa esitetty itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen tieto oikaistuksi samassa julkaisussa tai asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa. Oikaisuoikeutta ei kuitenkaan olisi, jos esitetyn tiedon oikaisemista olisi virheen vähäisyyden vuoksi pidettävä ilmeisen tarpeettomana.

Vastaavan toimittajan olisi julkaistava vastine tai oikaisu maksutta ja ilman aiheetonta viivytystä asianmukaisessa laajuudessa ja samankaltaisella tavalla kuin vastine- tai oikaisuvaatimuksen perusteena oleva viesti. Vastaavan toimittajan olisi tarvittaessa avustettava vastineen teknisessä toteuttamisessa.

Ehdotus sisältää myös tarpeelliset säännökset vastine- ja oikaisuvaatimuksen esittämisestä, vastaavan toimittajan velvollisuudesta ilmoittaa vaatimuksen hylkäämisestä sekä vaatimuksen esittäjän oikeudesta saattaa asia

tuomioistuimen tutkittavaksi.

Verkkoviestintää koskevat erityissäännökset

Ehdotettu laki sisältäisi tietoverkossa tapahtuvaa viestintää eli verkkoviestintää koskevat erityissäännökset yhtäältä viestin lähettäjän selvittämistä ja toisaalta viestin jakelun väliaikaista keskeyttämistä varten.

Ehdotuksen mukaan lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjän olisi huolehdittava siitä, että hänellä on laitteen avulla yleisön saataville toimitettavan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot. Tiedot saisi hävittää aikaisintaan kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viesti on tullut kyseiseen laitteeseen. Jos tuomioistuimelle olisi esitetty tunnistamistietojen luovuttamista koskeva vaatimus, velvollisuus tietojen säilyttämiseen jatkuisi kuitenkin kunnes vaatimus niiden luovuttamisesta on lainvoimaisella ratkaisulla hylätty.

Ehdotetussa laissa on lähdetty siitä, että oikeus anonyymiin ilmaisuun koskee myös verkkoviestintää. Nimettömän verkkoviestin julkaisijaa ehdotetaan suojattavaksi tunnistamistietojen luovuttamista koskevilla menettelysäännöksillä. Ehdotuksen mukaan yleisön saataville toimitetun verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamista koskevan määräyksen voisi antaa vain tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, virallisen syyttäjän tai asianomistajan esittämästä vaatimuksesta. Tuomioistuin saisi antaa määräyksen vain, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi.

Sisällöltään rikollisen verkkoviestin jakeluun voidaan nykyisen lainsäädännön mukaan puuttua vain takavarikoimalla asianomainen lähetin, palvelin tai muu vastaava laite. Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta tällaisen laitteen takavarikointia voidaan pitää tarpeettoman ankarana toimenpiteenä silloin, kun pakkokeinon kohteena on vain yksi tai vain muutama asianomaisen laitteen avulla yleisön saataville toimitettu verkkoviesti. Ehdotettu laki sisältääkin uutta pakkokeinoja koskevan säännöksen (verkkoviestin jakelun

keskeyttämismääräys), jonka nojalla tuomioistuin voisi virallisen syyttäjän, tutkinnanjohtajan tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla. Määräyksen antaminen tulisi kuitenkin kyseeseen vain, jos viestin sisällön perusteella olisi ilmeistä, että sen pitämisen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Ehdotuksen mukaan määräys raukeaisi automaattisesti, jollei kolmen kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta nosteta syytetä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, esitetä vaatimusta verkkoviestin hävittämisestä tai nosteta kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Tuomioistuin voisi pidentää tätä määräaikaan enintään kolmella kuukaudella. Keskeyttämismääräyksen kumoamista voisi hakea siinä tuomioistuimessa, jossa se on annettu.

Lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjällä olisi myös kahdessa erikseen säädettyssä tapauksessa oikeus itse keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla. Tällainen toimenpide tulisi kyseeseen, jos olisi ilmeistä, että viestin sisältö täyttää rikoslain 11 luvun 8 §:n (kiihottaminen kansanryhmää vastaan) tai rikoslain 17 luvun 18 §:n (sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen) tunnusmerkistön. Jos laitteen ylläpitäjä keskeyttäisi verkkoviestin jakelun, hänen tulisi ilmoittaa siitä viestin lähettäjälle. Verkkoviestin lähettäjällä olisi puolestaan oikeus saattaa jakelun keskeyttämistä koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Päätoimittajarikkomus

Ehdotukseen sisältyy säännös vastaavaa toimittajaa koskevasta erikoisrikoksesta, jonka uusi rikosnimike olisi päätoimittajarikkomus. Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistö olisi itsenäinen, mutta samalla toisaalta liitännäinen suhteessa julkaistun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen, josta rikosoikeudellista vastuuta

koskevan pääsäännön mukaan vastaisi nykyiseen tapaan se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Päätoimittajarikkomusta koskeva säännös olisi toissijainen ja tulisi sovellettavaksi vain, jos vastaavaa toimittajaa ei olisi pidettävä varsinaisen päärikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Päätoimittajarikkomuksesta olisi ehdotuksen mukaan tuomittava vastaava toimittaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Sananvapauden ja toimituksellisen työn itsenäisyyden kannalta on katsottu perustelluksi korostaa vastaavan toimittajan velvollisuutta johtaa ja valvoa toimitustyötä. Tästä sisällytettäisiin lakiin myös erillinen säännös.

Ehdotuksessa on otettu huomioon päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan rangaistusvastuun nykyistä sääntelytapaa kohtaan esitetty arvostelu. Nykyinen sääntely perustuu lailla säädettyyn oletukseen päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan syyllisyydestä ja tämän oletuksen edellyttämällä tavalla käännettyyn todistustaakkaan. Ehdotetun päätoimittajarikkomuksen syyksiluettavuusedellytyksenä sen sijaan olisi tahallisuus tai tuottamus. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että vastaavan toimittajan syyllisyys olisi normaaliin tapaan näytettävä toteen.

Syyteoikeus

Ehdotetun lain mukaan oikeusministeriölle nykyisin kuuluva painokannevalta siirrettäisiin valtakunnansyyttäjälle. Välineneutraaliuden periaatteen mukaisesti valtakunnansyyttäjä päättäisi syytteen nostamisesta kaikista julkaistun viestin sisältöön perustuvista virallisen syytteen alaisista rikoksista. Valtakunnansyyttäjän toimivaltaan kuuluisi myös päättää syytteen nostamisesta tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta.

Sananvapauteen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi on katsottu

perustelluksi, että syyteoikeus virallisen syytteen alaisista julkaistun viestin sisältöön perustuvista rikoksista kuuluisi kaikissa tapauksissa ylimmälle syyttäjälle. Näin voitaisiin varmistaa myös syyttämiskäytännön yhdenmukaisuus yleisen edun suojaamiseksi säädettyjen ilmaisuvapausrikosten kohdalla. Asianomistajan syyteoikeudesta säädettäisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997).

Muut keskeiset ehdotukset

Ehdotettuun lakiin sisältyy säännös uudesta erityisseurauksesta, kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaisemisesta. Säännöksen mukaan tuomioistuimien voisi asianomistajan syyteasian käsittelyn yhteydessä esittämästä vaatimuksesta määrätä tiedon tuomiosta julkaistavaksi asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa tai verkkojulkaisussa taikka asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa, jos tällaisessa julkaisussa tai ohjelmassa on tehty rikoslain 24 luvun 8–10 §:ssä tarkoitettu rikos. Tieto tuomiosta olisi julkaistava maksutta tuomioistuimen tarkemmin määräämässä kohtuullisessa laajuudessa.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Vaikutukset yksilön asemaan

Kokonaisuudessaan ehdotus selkeyttäisi sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä sekä siihen liittyen yksilön oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuuta joukkoviestinnässä. Ehdotus merkitsisi sananvapauden käyttämistä koskevan sääntelyn kokoamista yhteen lakiin, jota sovellettaisiin kaikkeen joukkoviestintään viestien tallennus-, julkaisu- ja jakeluteknikasta riippumatta. Ulkomaalaisten oikeusasema yhdenmukaistettaisiin Suomessa harjoitettavan julkaisu- ja ohjelmatoiminnan osalta Suomen kansalaisten oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuuta vastaavaksi.

Ehdotus sisältää tarkempia säännöksiä myös

julkaisu- ja ohjelmatoimintaan olennaisesti liittyvistä sananvapauden käyttämisestä koskevista oikeuksista. Anonyymien ilmaisun ja uutislähteen suoja ulotettaisiin koskemaan myös uusia joukkoviestinnän muotoja. Yksilön vastine- ja oikaisu-oikeutta laajennettaisiin, sillä myös näiltä osin ehdotetut säännökset koskisivat nykyisestä poiketen yhtäläisesti kaikkia joukkoviestintävälineitä.

Vastaavan toimittajan rikosoikeudellista vastuuta koskeva sääntely saatettaisiin vastaamaan rikosoikeudessa vallitsevia syyttömysolettama- ja todistustaakkasääntöjä.

Ehdotukseen sisältyy myös säännös uudesta pakkokeinosta niitä tilanteita varten, jolloin on tarpeen keskeyttää sisällöltään lainvastaisen verkkoviestin jakelu ja jolloin takavarikkoa olisi pidettävä kohtuuttoman raskaana toimenpiteenä.

4.2. Yritysvaikutukset

Painovapauslaissa nykyisin säädetty painoviestinnän valvontajärjestelmä lakkautettaisiin, mikä omalta osaltaan edistäisi ja helpottaisi sananvapauden käyttämistä. Painovapauslaissa säädetyistä erityisistä ilmoitus- ja pakkokappalevelvollisuuksista luovuttaisiin. Painotoimen harjoittamiseen sovellettaisiin siten yleistä elinkeinolainsäädäntöä. Vastaavasti lakkaisi painovapauslaissa nykyisin säädetty velvollisuus tehdä valvontaviranomaiselle etukäteen ilmoitus aikakautisen painokirjoituksen julkaisemisesta ja julkaisun päätoimittajasta. Samalla kumottaisiin valvontajärjestelmän tehosteeksi painovapauslaissa säädetyt rangaistus- ja muut seuraamussäännökset. Ehdotus merkitsisi myös aikakautisen painokirjoituksen lakkauttamista koskevan sääntelyn kumoamista.

Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet olisivat nekin viestintätekniikasta riippumattomat. Verkkoviestin tunnistamistietojen tallentaminen säädettäisiin kuitenkin lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän velvollisuudeksi. Tuomioistuimien voisi määrätä laitteen ylläpitäjän luovutta-

maan verkkoviestistä koskevat tunnistamistiedot, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Siten anonyymille ilmaisulle annettaisiin yksittäisen verkkoviestin kohdalla lähinnä menettelyllistä suojaa.

Vastaavasti julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että jokainen ohjelma ja verkkojulkaisu tallennetaan ja säilytetään vähintään kolme kuukautta ohjelman lähettämisestä tai verkkojulkaisun toimittamisesta yleisön saataville. Jos verkkojulkaisun sisältöä kuitenkin muutetaan keskimäärin useammin kuin kymmenen kertaa päivässä tallennetta olisi säilytettävä vain kaksi kuukautta.

Kaikkiaan voidaan arvioida, että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ehdotettu laki olennaisesti keventää erityisesti painotoiminnan alalla toimivien velvollisuuksia verrattuna painovapauslain sisältämään sääntelyyn. Tällä on merkitystä erityisesti pienyritysten kannalta. Sähköisessä viestintäverkossa tapahtuvan viestinnän osalta ehdotus sisältäisi joitakin uusia tai nykyistä laajemmin sovellettavia velvollisuuksia. Tällaisia olisivat erityisesti edellä mainitut tallentamisvelvollisuudet. Tallentamisvelvollisuuden aiheuttama taloudellinen rasitus riippuu verkkojulkaisujen kohdalla lähinnä siitä, missä määrin ja millaisia verkkojulkaisuja toiminnanharjoittaja julkaisee. Toisaalta tallentamisvelvollisuus lisää erilaisten tallennusjärjestelmien kysyntää. Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta aiheutuisi toiminnanharjoittajille kustannuksia, jotka kuitenkin ehdotetaan pääsääntöisesti korvattaviksi valtion varoista.

4.3. Hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset

Painovapauslain kumoaminen merkitsisi painoviestintää koskevan, nykyisin tarpeettoman raskaan valvontajärjestelmän lakkauttamista. Painovapauslain kumoamisen seurauksena

poistuisivat myös laissa nykyisin säädetyt ilmoitusvelvollisuudet. Oikeusministeriölle ei enää tarvitsisi tehdä ilmoitusta kirjapainoliikkeen harjoittamisesta, aikakautisen painokirjoituksen julkaisemisesta eikä päätoimittajasta. Oikeusministeriölle ei myöskään tarvitsisi enää lähettää painovapauslain 12 §:ssä tarkoitettuja pakko-kappaleita eikä lain 51 §:ssä tarkoitettua luetteloa. Oikeusministeriön osalta painovapauslain kumoaminen merkitsisi painoviestinnän valvontaan liittyvien tehtävien lakkaamista.

Ehdotuksen mukaan syyteoikeus julkaistun viestin sisältöön perustuvista virallisen syytteen alaisista rikoksista kuuluisi valtakunnansyyttäjälle. Näiltä osin ehdotus merkitsisi sekä oikeusministeriölle voimassa olevan painovapauslain 42 §:n 1 momentin mukaan kuuluvan painokannevallan että alisyyttäjien syyteoikeuden siirtämistä ylimmälle syyttäjälle. Ehdotus vähentäisi näiltäkin osin oikeusministeriölle nykyisin kuuluvia tehtäviä. Toisaalta valtakunnansyyttäjänvirastossa tulisi osoittaa henkilöstöä sille siirtyvien tehtävien hoitamiseen.

Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta lähettimen, palvelimen tai muun laitteen ylläpitäjälle aiheutuneet kohtuulliset välittömät kustannukset ehdotetaan pääsääntöisesti korvattaviksi valtion varoista. Tällaisten kustannusten kokonaismäärä riippuu yksittäisten tapausten lukumäärästä sekä siitä, kuinka paljon yksittäisessä tapauksessa joudutaan tekemään työtä tunnistamistietojen löytämiseksi.

5. Asian valmistelu

Eduskunnan lakivaliokunta totesi vuoden 1993 valtiopäivillä painovapauslain eräiden säännösten muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä, että painovapauslaki ei ole enää ajanmukainen, ja piti lain kokonaisuudistusta tarpeellisena (LaVM 2/1993 vp). Painovapauslain vanhentuneisuuteen kiinnitettiin huomiota myös perusoikeusuudistuksen (969–972/1995) valmistelun yhteydessä (ks. komiteamietintö 1992:3, s. 254).

Oikeusministeriö asetti 24 päivänä elokuuta 1995 toimikunnan (sananvapaustoimikunta), jonka tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi sananvapauden käyttämistä koskevaksi lainsäädännöksi. Tällä lainsäädännöllä korvataisiin voimassa oleva painovapauslaki.

Toimikunta luovutti välimietintönsä (komiteamietintö 1996:2) oikeusministeriölle 12 päivänä helmikuuta 1996. Välimietinnössä toimikunta rajasi tehtävänsä sekä hahmotteli uudistuksen keskeisiä lähtökohtia ja suuntaviivoja. Välimietinnöstä annettiin oikeusministeriölle 36 lausuntoa (Tiivistelmä sananvapaustoimikunnan välimietinnöstä annetuista lausunnoista, oikeusministeriö, kesäkuu 1996).

Sananvapaustoimikunta jätti loppumietintönsä (komiteamietintö 1997:3) 18 päivänä helmikuuta 1997. Mietinnössään toimikunta ehdotti, että sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin. Ehdotettu laki olisi sovellettavissa kaikkeen kotimaiseen julkaisu- ja ohjelmatoimintaan viestin tallennus-, julkaisu- tai jakelutekniikasta riippumatta.

Toimikunnan mietinnöstä annettiin oikeusministeriölle 46 lausuntoa (Tiivistelmä sananvapaustoimikunnan mietinnöstä annetuista lausunnoista, oikeusministeriö, syyskuu 1997). Lausunnoissa ehdotuksen välineneutraaliuteen pyrkivää lähtökohtaa pidettiin yleisesti ottaen hyvänä. Samoin lähes kaikki lausunnonantajat yhtyivät työn yleisiin perusteisiin. Eniten arvostelua osakseen saivat ehdotuksen julkaisutoiminnan, ohjelmatoiminnan ja verkkojulkaisun määritelmät sekä lähdesuojaa ja anonyymiä ilmaisua koskevat ehdotukset.

Heinäkuussa 2000 oikeusministeriön lainvalmisteluosastolla annettiin virkamiehistä koostuneen ryhmän tehtäväksi sananvapaustoimikunnan mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta arvioida, aiheutuuko uusimmasta viestintäteknologian kehityksestä ja mahdollisesti muista syistä tarvetta tarkistaa sananvapaustoimikunnan tekemiä ehdotuksia. Lisäksi sananvapaustoimikunnan ehdotukseen tuli tehdä muun lainsäädännön muutoksista johtuvat tarkistukset. Tämän arvioinnin

pohjalta tuli laatia ehdotus laiksi, jolla säännellään sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä. Ulkopuolisella tutkimusapulaisella teetettiin työtä varten vertaileva katsaus eräiden maiden sananvapauden käyttämistä koskevaan lainsäädäntöön.

Luonnoksesta hallituksen esitykseksi saatiin syksyllä 2001 yhteensä 27 lausuntoa. Lausuntonsa antoivat valtioneuvoston kanslia, sisäasiainministeriö, puolustusministeriö, opetusministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, valtakunnansyyttäjä, tietosuojavaltuutetun toimisto, Julkisen sanan neuvosto, Viestinnän Keskusliitto, Suomen Journalistiliitto, Yleisradio Oy, MTV Oy, Sonera Oyj, Elisa Communications Oyj, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry, Finnetliitto ry, Suomen Kaapelitelevisioliitto ry, Sähköisen median päätoimittajat ry, Keskuskauppakamari, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Suoramarkkinointiliitto ry, Mainostajien Liitto, Markkinointiviestinnän Toimistojen Liitto MTL, Suomen Elokuva- ja Videotyöntekijäin Liitto — SET ry ja Electronic Frontier Finland ry. Lausunnoissa kannatettiin yleisesti painovapauslain ja radiovastuulain kumoamista. Niin ikään niissä pidettiin hyvänä uudistuksen lähtökohtaa, jonka mukaan sääntely kohdistuu joukkoviestintään mahdollisimman samanlaisena käytetystä viestintävälineestä riippumatta. Eniten luonnoksessa saivat arvostelua osakseen verkkojulkaisun tallentamisvelvollisuutta koskeva säännös sekä lähdesuojaa koskeneet muutosehdotukset. Myös vastaavan toimittajan tehtävien määrittelyä sekä kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaisemista koskevaa säännöstä kohtaan esitettiin kritiikkiä. Luonnos hallituksen esitykseksi toimitettiin niin sanotun transparenssidirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 98/34/EY teknisiä standardeja ja määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä

98/48/EY) Euroopan yhteisöjen komissiolle, koska ehdotuksella on läheinen yhteys ehdotukseen laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (HE 194/2001 vp). Komissio esitti huomautuksensa tammikuussa 2002. Komissio kiinnitti huomiota lähinnä sen varmistamiseen, ettei nyt ehdotettava laki vaikuta tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2000/31/EY, jäljempänä sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi) tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Ehdotuksen perusteluja onkin asianomaisilta osin täydennetty. Ehdotuksen jatkovalmistelu on suoritettu oikeusministeriössä virkatyönä. Lausunnoissa esitetyt näkökohdat on tässä valmistelussa mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Lokakuussa 2001 annettiin eduskunnalle hallituksen esitys laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 194/2001 vp). Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta säädettäväksi ehdotetulla lailla pantaisiin täytäntöön sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi. Ehdotettu laki on asiallisessa yhteydessä mainittuun lakiehdotukseen erityisesti siltä osin kuin on kyse verkkoviestin jakelun keskeyttämisestä. Tämän vuoksi ehdotukset on tarpeellisella tavalla sovitettu yhteen.

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Sananvapaus on turvattu jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi yleissopimuksessa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa ja yleissopimuksessa lapsen oikeuksista. Sopimusmääräysten

sisältöä on selostettu tarkemmin kohdassa 2.2.1.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään täsmentänyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklan sisältöä. Sananvapauden käytön sääntelyn kannalta huomionarvoiset tuomioistuimen ratkaisut liittyvät yhtäältä toimittajan rikosoikeudelliseen vastuuseen ja toisaalta tietolähteen suojaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartiklalla on ollut vaikutusta myös Euroopan unionin piirissä. Vuonna 2000 oikeudellisesti sitomattomana julistuksena annetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL N:o C 364, 18.12.2000, s. 1) 11 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.

Euroopan yhteisössä on annettu myös sellaista johdettua oikeutta, joka liittyy joko joukkoviestintään tai sen teknisiin toteutusmahdollisuuksiin. Näistä voidaan mainita televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annettu neuvoston direktiivi. Viestinnän luottamuksellisuutta koskee puolestaan henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta televiestinnän alalla annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi. Viimeksi

mainitun direktiivin uudistus on parhaillaan valmisteilla. Myös uuden direktiivin mukaan jäsenvaltiot voisivat edelleen säätää direktiivissä tarkoitettujen liikennetietojen ja muiden paikkatietojen säilyttämisestä rajoitetuksi ajaksi, jos tämä on välttämätöntä muun muassa yleisen turvallisuuden tai rikosten torjunnan, tutkinnan, selvittämisen ja syyteharkinnan varmistamiseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lain tarkoitus.* Ehdotetun lain pääasiallisena tarkoituksena on antaa perustuslain 12 §:n 1 momentin sananvapaussäännöksen sisältämässä lakivaruudessa edellytettyjä tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä.

Sananvapauden käyttämistä koskevat säännökset ovat lähinnä järjestysmääräysten luonteisia. Niiden tarkoituksena on helpottaa julkaistun viestin sisältöön perustuvan vastuun toteuttamista käytännössä. Tällaisia säännöksiä ehdotetaan annettavaksi pääasiassa julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittamista varten (2 luku). Ehdotettu laki sisältäisi säännöksiä myös vastine- ja oikaisuoikeudesta (3 luku). Lisäksi lailla annettaisiin julkaistun viestin sisältöön perustuvaa rikos- ja vahingonkorvausoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä (4 luku) sekä joukkoviestintää varten tarpeellisia erityissäännöksiä pakkokeinoista, seuraamuksista ja syyteoikeudesta (5 ja 6 luku).

Ehdotettu laki ei sen sijaan sisältäisi – eräitä julkaisemis-, tallentamis- ja tietojenantovelvollisuuksia lukuun ottamatta – ilmaisuvapauden eikä muiden perustuslain sananvapaussäännöksen kattamien oikeuksien merkittäviä rajoituksia. Lailla on tarkoitus korvata voimassa olevat painovapauslaki ja radiovastuulaki. Tarkoitus on, että laki sisältäisi sananvapauden käyttämistä koskevat yhtenäiset säännökset kaikkia joukkoviestinnän muotoja varten. Sääntelykokonaisuuteen liittyvät myös ehdotukset anonyymiä ilmaisua ja tietolähteen suojaa koskevien oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännösten muuttamiseksi. Sääntelyn yhtenäisyyden vuoksi ehdotetaan tässä yhteydessä muutettaviksi myös eräitä muita

lakeja.

Ehdotettu laki sääntelisi sananvapauden käyttämistä vain joukkoviestinnässä, jolla tarkoitetaan tietojen, mielipiteiden ja muiden viestien toimittamista vapaasti valikoituvalle vastaanottajakunnalle. Ehdotetun lain tarkoituksena ei sen sijaan ole säännellä sananvapauden käyttämistä kohdeviestinnässä eikä muussa sellaisessa luottamuksellisessa viestinnässä, jossa viestin sisältöä ei ole tarkoitettu yleisön vastaanotettavaksi.

Tarkoituksena on antaa sananvapauden käyttämistä koskevia säännöksiä 2 §:ssä tarkemmin määriteltyjä joukkoviestinnän muotoja varten. Näille on ominaista se, että viesti toimitetaan yleisön saataville jonkinlaisen viestinnässä käytettävän välineen avulla. Tällaisia välineitä ovat esimerkiksi painotuote ja muu monistamalla valmistettu tallenne samoin kuin radiolähtetin ja televiestinnässä käytettävät laitteet. Lailla ei siten ole tarkoitus säännellä sananvapauden käyttämistä puhe-tilaisuuksissa, teatteriesityksissä ja muissa sellaisissa tilaisuuksissa, joissa viesti ilmaistaan ja vastaanotetaan ilman erityisten viestintävälineiden apua. Mielenosoituksissa ja muissa yleisissä kokouksissa sekä yleisötilaisuuksissa sananvapauden käyttöön sovellettaisiin kokoontumislakia (530/1999).

Soveltamisalaltaan ehdotettua lakia sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä voidaan luonnehtia yleiseksi. Lähtökohtana on, että lain säännökset soveltuisivat kaikkeen joukkoviestintään viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta (ns. välineneutraaliuden periaate). Sääntelyllä pyritään selkeyttämään julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajien sekä muiden sananvapautaan joukkoviestinnässä käyttävien yksilöiden oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuuta.

Lailla pyritään vähentämään viestinnän sisällön valvonnasta voimassa olevaa sääntelyä sekä välttämään tarpeettomien erityissäännösten antamista. Erityissäännöksiä annettaisiin vain, jos se on

perusteltua sananvapauden käyttämisen suojaamiseksi tai tarpeen joukkoviestinnän erilaisiin toteuttamistapoihin liittyvien erityispiirteiden vuoksi.

Lain soveltamisala määriteltäisiin tarkemmin lain 3 §:ssä. Kaikkeen lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävään sananvapauden käyttöön sovellettaisiin kuhunkin tapaukseen ja tilanteeseen soveltuva muuta lainsäädäntöä.

2 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin lain soveltamisen kannalta keskeiset käsitteet. Käsitteiden määrittelyllä samalla rajattaisiin lain soveltamisalaa niin, etteivät ehdotetut velvoitteet kohdistuisi muuhun kuin joukkoviestintänä pidettävään toimintaan.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan ”yleisöllä” tarkoitettaisiin vapaasti valikoituvaa viestin vastaanottajakuntaa. Viestin vastaanottajakuntaa olisi pidettävä vapaasti valikoituvana, jos periaatteessa kuka tahansa voisi asettua viestin vastaanottajan asemaan. Yleisö-käsitettä ei kuitenkaan voida rajata vain sellaisiin tapauksiin, joissa vastaanottajien valikoituminen on täysin vapaata. Selvää on, että esimerkiksi sanomalehden tilaajat kuuluvat yleisö-käsitteen piiriin, vaikka lehteä ei olisikaan myynnissä irtonumeroina ja lehden sisältämiin viesteihin tutustuminen näin ollen edellyttäisi lehden tilaamista. Vastaavasti esimerkiksi vain jonkin järjestön jäsenille toimitettava jäsenlehti olisi toimitettu yleisön saataville, vaikka lehden saaminen sinänsä edellyttäisikin järjestön jäsenyyttä. Tämän tyyppiset rajoitukset eivät vielä tekisi viestinnästä kohdeviestintää.

Vastaanottajakunnan valikoituminen ”vapaasti” ei näin ollen tarkoita sitä, että vastaanottajajoukon määrittymiselle ei voisi olla mitään kriteereitä.

Toisaalta esimerkiksi yhden työpaikan sisäiset tiedotteet eivät yleensä ole sellaisia, että niiden voitaisiin katsoa leviävän yleisölle ehdotetussa laissa tarkoitettussa mielessä. Myöskään muutaman henkilön keskinäinen postitusryhmä tietoverkossa ei vielä muodostaisi yleisöä.

Viime kädessä olisi aina tapauskohtaisesti arvioitava, milloin viestin vastaanottajakunta muodostaa yleisön ehdotetussa laissa

tarkoitettussa mielessä. Arvioinnissa olisi kiinnitettävä huomiota esimerkiksi vastaanottajaryhmän kokoon samoin kuin siihen, kuinka avoin tai suljettu ryhmä on. Esimerkiksi erilaisten sähköpostin postituslistojen kohdalla merkitystä on ainakin sekä listan laajuudella että sillä, miten vapaasti kyseiselle listalle voi liittyä.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdassa määriteltäisiin verkkoviestin käsite. Sillä tarkoitettaisiin radioaaltojen, sähköpostin viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä. Tietyntyypinen verkkoviestien kokonaisuus muodostaisi erityistapauksen eli aikakautiseen julkaisuun rinnasteisen verkkojulkaisun. Tämä käsite määriteltäisiin pykälän 1 momentin 6 kohdassa.

Verkkoviestin määritelmä sisältäisi yhtäältä viestintäteknikkaan ja toisaalta joukkoviestintään viittaavan osan. Joukkoviestinnän näkökulmasta lain tarkoittamia verkkoviestejä olisivat vain yleisön saataville toimitetut viestit. Teknisessä mielessä verkkoviesteinä pidettäisiin sekä radioaaltojen että sähköisen viestintäverkon avulla yleisön vastaanotettaviksi toimitettuja viestejä. Määritelmässä ei ole pyritty tyhjentävästi luettelemaan kaikkia niitä erilaisia teknisiä tapoja, joiden käyttö täyttäisi verkkoviestin määritelmän viestintäteknikkaan liittyvän osan. Yhtäältä tällainen suljettu luettelo saattaisi vanhentua varsin nopeasti viestintäteknologian kehittyessä. Toisaalta erilaisten teknisten menetelmien tyhjentävä luetteleminen ei ole myöskään tarpeen lain soveltamisen kannalta, koska käytännössä ei voine syntyä merkittäviä epäselvyyksiä siitä, onko jotain joukkoviestinnän toteuttamistapaa pidettävä radioaaltojen tai sähköisen viestintäverkon käyttämistä vastaavana. Verkkoviestejä olisivat esimerkiksi televerkon välityksellä yleisön vastaanotettaviksi toimitetut viestit. Telemarkkinalain 4 §:n 3 kohdan mukaan televerkolla tarkoitetaan siirtojärjestelmiä, jotka tekevät mahdolliseksi viestien siirron määrättyjen liityntäpisteiden välillä johtimella, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla. Yleisön

määritelmän kannalta merkitystä ei ole sillä, onko viesti toimitettu sen saataville johtoverkon vai esimerkiksi vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä.

Ehdotetun lain soveltamisalan ja verkkoviestin käsitteen kannalta ratkaiseva olisi määritelmän joukkoviestintään viittaava osa eli se, että viesti on toimitettu yleisön saataville. Lakiehdotuksen tarkoittamia verkkoviestejä olisivat siten paitsi televisio- ja radio-ohjelmat myös kaikki sähköisen tietoverkon palvelinten yleisölle avoimet sivut tai tiedostot. Verkkoviesti voisi olla myös esimerkiksi puhelimen avulla kuunneltava äänite.

Verkkoviestejä olisivat myös yleisölle avoimissa keskustelu- ja uutisryhmissä suullisesti tai tekstinä esitetyt puheenvuorot. Ehdotuksessa tarkoitettuja verkkoviestejä olisivat myös sellaiset viestit, joita ei varsinaisesti ole toimitettu yleisölle, mutta joiden osoitteesta tietoverkossa samoin kuin viestin sisällöstä yleisö voi erilaisten hakuohjelmien avulla saada tiedon.

Verkkoviestin muodolla ei olisi lain soveltamisalan kannalta merkitystä. Vastaanotettavaksi tarkoitettu viesti voisi olla yhtä hyvin tekstin, äänen tai kuvan kuin näiden yhdistelmienkin muodossa. Verkkoviestejä olisivat myös sellaiset konekieliset viestit, jotka teknisten apuvälineiden avulla ovat muunnettavissa ääneksi, kuvaksi, tekstiksi tai näiden yhdistelmiksi. Erikseen pykälän 3 kohdassa määriteltäisiin kuitenkin se, milloin verkkoviestiä olisi pidettävä ohjelmalla.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan ”ohjelmalla” tarkoitettaisiin pääasiassa äänenä tai liikkuvina kuvina ilmaistujen verkkoviestien muodostamaa yhtenäistä kokonaisuutta. Siten ohjelma olisi ymmärrettävä verkkoviestin erityistapaukseksi.

Yleisön vastaanotettaviksi toimitetut radio- ja televisio-ohjelmat koostuvat pääasiassa äänestä tai liikkuvista kuvista, vaikka televisio-ohjelmat yleensä sisältävätkin myös esimerkiksi tekstin, valokuvien, piirrosten ja taulukoiden muodossa ilmaistuja viestejä. Merkityksellistä ohjelma-käsitteen kannalta on kuitenkin se, että kyse on verkkoviestistä, jossa pääpaino on viestin esittämisenä äänen

tai liikkuvan kuvan muodossa.

Ohjelman määrittelyn kannalta tärkeää on myös se, että äänenä tai liikkuvana kuvana ilmaistut verkkoviestit muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Ohjelmalle voidaan jo tavallisenkin kielenkäytön kannalta pitää tyypillisenä sitä, että siinä painopiste on juuri verkkoviestien muodostamassa kokonaisuudessa eikä yksittäisissä viesteissä. Siten esimerkiksi rautatie- ja lentoasemilla esitettävät lähtö- ja tulokuulutukset ovat kyllä verkkoviestejä, mutta niistä ei sinänsä keskenään samanlaisesta tarkoituksesta huolimatta muodostu sellaista viestien yhtenäistä kokonaisuutta, että kyse olisi tässä kohdassa tarkoitettusta ohjelmasta. Samoin voidaan arvioida muitakin julkisilla paikoilla esitettäviä kuulutustyyppisiä viestejä taikka esimerkiksi tavarataloissa esitettäviä lyhyitä kuulutuksia, joissa kerrotaan liikkeen tarjouksista.

Ohjelman sisällöllä ei sinänsä ole määritelmän kannalta merkitystä. Ohjelmalla pidettäisiin näin ollen esimerkiksi julkiselle paikalle asetetun kameran välityksellä lähetettävää liikkuvaa kuvaa, vaikka tällaisen ohjelman sisältö olisi vain tavanomaista katuliikenteen kuvausta. Ehdotetun 2 luvun mukaiset ohjelmatoiminnan harjoittajaa koskevat velvollisuudet on kuitenkin perusteltua ulottaa myös tämäntyyppiseen toimintaan, jotta toiminnasta vastaava on tarvittaessa selvittäessä. Vastuukysymykset saattavat nousta esille esimerkiksi tapauksissa, joissa kameran väitetään olevan sijoitettu niin, että välitetyn ohjelman sisältö loukkaa jonkun yksityisyyttä.

Toisaalta yksityisen henkilön kotiinsa sijoittaman kameran hänen kotipiiristään välittämä kuva ei muodostaisi ohjelmaa, vaikka se saatettaisiinkin yleisön vastaanotettavaksi esimerkiksi tietoverkossa. Tämä seuraisi jo ehdotetun 3 §:n 2 momentin soveltamisalarajauksesta.

Tällaisen toiminnan sisällyttäminen ehdotetussa laissa käytetyn ohjelma-käsitteen piiriin ei olisi tarkoituksenmukaista, koska se johtaisi 2 luvun mukaisten velvollisuuksien soveltamiseen. Niitä ei kuitenkaan ole luontevaa soveltaa yksityisen henkilön toimintaan. Lain 2 luvun soveltamisella

tällaiseen toimintaan ei myöskään saavutettaisi lain tarkoituksen kannalta merkittäviä etuja, koska ilman kyseisten velvollisuuksien noudattamistakin on yksityisen henkilön osalta pääsääntöisesti selvää, kuka viestin sisällöstä vastaa.

Koska ohjelma on verkkoviestin erityistapaus, myös ohjelman tulee olla suunnattu momentin 1 kohdassa tarkoitettulle yleisölle. Tämän vuoksi muun muassa virastoihin ja tehdasalueille sijoitettujen valvontakameroiden välittämä liikkuva kuva ei olisi tässä tarkoitettua ohjelmaa, koska tällainen kuva välittyy yleensä vain kiinteistön turvallisuudesta vastaaville henkilöille. Sinänsä nyt ehdotetulla lailla ei ole tarkoitus ottaa kantaa siihen, millä edellytyksillä ja minne kameroita saadaan sijoittaa.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan ehdotetussa laissa tarkoitettu ”julkaisu” olisi yleisön saataville toimitettu painotuote, tietolevy taikka muu monistamalla valmistettu teksti-, ääni- tai kuvatalenne.

Julkaisun olisi siten ensinnäkin oltava tallenne, kuten painotuote, tietolevy taikka ääni- tai videokasetti. Tallenteena voidaan yleisesti pitää mitä tahansa alustaa, johon on jollakin menetelmällä kiinnitetty missä tahansa muodossa esitetty viesti tai viestejä ja joka voidaan esineenä toimittaa yleisön saataville. Tallennettu viesti voi olla teknisin apuvälinein tai ilman niitä luettavissa, kuunneltavissa tai katseltavissa. Tallenteita eivät näin ollen olisi sellaiset yleisölle myytäviksi tarjottavat esineet, kuten tyhjat tietokonelevykkeet, joihin sinänsä voidaan tallentaa jokin viesti mutta jotka eivät vielä sisällä mitään tällaista viestiä.

Säännöksessä on mainittu esimerkinomaisesti joitakin julkaisu-toiminnassa yleisesti käytettyjä tallennetyyppejä. Painotuote on nykyaikainen vastine painovapauslaissa käytetylle sanalle ”painokirjoitus”. Painotuotteella

tarkoitettaisiin sellaista monistettua tuotetta, joka sisältää tekstiä, kuvallisia esityksiä tai niiden yhdistelmiä. Siten laissa tarkoitettuja painotuotteita olisivat esimerkiksi kirja, lentolehtinen tai muu moniste sekä sanomaja aikakauslehti. Aikakautinen julkaisu määriteltäisiin kuitenkin erikseen momentin

5 kohdassa.

Tietolevy, kuten cd-rom, voi sisältää yhtä hyvin tekstiä ja kuvallisia esityksiä (esim. cd-rom-kirja) kuin tekstiä, ääntä ja liikkuvia kuvia taikka näiden yhdistelmiä (cd-rom-tyyppinen ääni- tai kuvatalenne).

Ääni- ja kuvatalenteella tarkoitettaisiin esimerkiksi äänilevyä, äänikasettia, videokasettia ja kuvalevyä. Nämä tallenteet voivat sisältää ääntä, kuvallisia esityksiä ja liikkuvia kuvia tai niiden yhdistelmiä ja niiden sisältämät viestit on tarkoitettu teknisin apuvälinein kuunneltaviksi tai katseltaviksi. Ääni- tai kuvatalenne voi sisältää myös tekstiä.

Painotuote, tietolevy sekä teksti-, ääni- tai kuvatalenne ovat esimerkkejä erilaisista tallennetyypeistä, mutta esimerkkiluetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Tarkoitus on, että ehdotettua lakia voitaisiin soveltaa myös uusiin teknisiin ratkaisuihin samoin kuin kaikenlaisiin käytössä oleviin ja käyttöön otettaviin tallennetyyppeihin siitä riippumatta, missä muodossa viesti voidaan niihin tallentaa ja onko tallenteen sisältämä viesti tarkoitettu – teknisin apuvälinein tai ilman niitä – luettavaksi, katseltavaksi vai kuunneltavaksi.

Julkaisun määritelmään sisältyvän toisen edellytyksen mukaisesti julkaisuina pidettäisiin vain ”monistamalla valmistettuja” tallenteita. Monistamisessa käytetyllä teknisellä valmistusmenetelmällä ei olisi merkitystä määritelmän kannalta. Monistamalla valmistamisella viitattaisiin yhtäältä tallenteen teolliseen tuotantoon tai siihen rinnastettavaan valmistuksen tehokkuuteen sekä toisaalta valmistettujen tallenteiden verraten suureen määrään. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät siten sellaiset tallenteet, joita on valmistettu vain muutama kappale esimerkiksi kotitalouksissa yleisesti käytössä olevilla tallennusvälineillä.

Muutaman kappaleen valmistaminen merkitsee yleensä sitä, ettei myöskään määritelmän kolmas tunnusmerkki eli ”toimittaminen yleisön saataville” täyty. Kotona valmistettuja tallenteita ei normaalisti ole tarkoitustakaan toimittaa yleisön saataville siinä mielessä kuin ehdotetussa laissa tarkoitetaan. Tällainen toiminta ei kuuluisi lain soveltamisalan piiriin.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 5 kohtaan otettaisiin aikakautisen julkaisun määritelmä. "Aikakautisella julkaisulla" tarkoitettaisiin julkaisua, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Säännös korvaisi voimassa olevassa painovapauslaissa käytetyn "aikakautisen painokirjoituksen" käsitteen.

Ehdotetun säännöksen mukaan aikakautisena julkaisuna pidettäisiin paitsi säännöllisesti ilmestyvää painotuotetta myös muuta pykälän 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua tallennetta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään tässä kohdassa tarkoitettua tiheydellä. Sanomalehden, aikakauslehden ja muun vastaavan säännöllisesti ilmestyvän painotuotteen lisäksi aikakautisena julkaisuna pidettäisiin siten myös säännöllisesti ilmestyvää ääni- tai kuvatallennetta, tietolevyä ja muuta sellaista monistamalla valmistettua teksti-, ääni- tai kuvatallennetta.

Aikakautiselle julkaisulle on ominaista sen julkaisemisen säännöllisyys. Uuden julkaisun kohdalla kuitenkin riittäisi, että sitä on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Voimassa olevan painovapauslainkin mukaan aikakautisena painokirjoituksena pidetään sellaista sanomalehteä ja aikakauskirjaa, joka on "aiottu ilmestymään" painovapauslaissa mainitulla tavalla säännöllisesti. Ehdotuksen mukaan aikakautisena julkaisuna pidettäisiin kuitenkin vain sellaista julkaisua, jota on tarkoitus julkaista vähintään neljä kertaa vuodessa. Määritelmän mukainen vaatimus vastaa asiallisesti painovapauslain 18 §:n 1 momentin sisältämää sääntelyä. Esimerkiksi vuosikirjoja ei siten pidettäisi aikakautisina julkaisuina. Säännöllisesti täydennettävä julkaisu olisi katsottava aikakautiseksi, jolle sitä voitaisi pitää yksittäisen julkaisun uutena painoksena.

Aikakautiselle julkaisulle on tyypillistä, että sitä julkaistaan määrätyn nimisenä. Tätä edellytystä ei kuitenkaan ole katsottu tarpeelliseksi erikseen mainita aikakautisen julkaisun määritelmässä, koska vaatimus julkaisun säännöllisestä ilmestymisestä ("jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti") jo sisältää ajatuksen julkaisun eri numeroiden yhteydestä toisiinsa. Tarpeettomina voidaan pitää myös niitä painovapauslaissa säädettyjä

edellytyksiä, joiden mukaan aikakautisen painokirjoituksen on ilmestytävä "numerojärjestyksessä" sekä "pitemmin tai lyhyemmin väliajoin".

Näin ollen aikakautisen julkaisun osalta olennaista on julkaisutoiminnan jatkuvuus tai toistuvuus sekä julkaistujen osien yhteys toisiinsa, kuten esimerkiksi sanomalehdelle on ominaista. Aikakautisen julkaisun osalta julkaisutoiminnan painopiste ei sijoitukaan yksittäisiin julkaistuihin tallenteisiin. Esimerkiksi kirjasarja ei muodostaisi aikakautista julkaisua, koska julkaisemisen painopiste on juuri sarjan yksittäisissä osissa. Samasta syystä myöskään esimerkiksi jonkin kokoavan nimikkeen alla julkaistut eri artistien kokoomalevyt eivät muodostaisi aikakautista julkaisua.

Ehdotettua aikakautisen julkaisun määritelmää voidaan sanoa muodolliseksi siinä mielessä, ettei sillä viitata julkaisun sisältöön eikä julkaisun luonteeseen esimerkiksi uutisaineistoa sisältävänä sanomalehtenä. Siten myös sellaista julkaisua, joka sisältää ainoastaan mainoksia, olisi pidettävä aikakautisena, jos sitä on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Aikakautisen julkaisun määritelmällä ei viitata myöskään julkaisun sisällön tuottamisen tapaan. Julkaisija voi laatia julkaisun sisällön itse, hän voi palkata toimittajia tai hankkia julkaistavan aineiston ulkopuolisilta sisällön tuottajilta. Aikakautisen julkaisun määritelmän kannalta merkityksellistä olisi vain se, onko julkaisua tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Yleisön näkökulmasta säännöllisyyteen liittyy tietty odotusarvo siitä, että aikakautinen julkaisu ilmestyy ennakoitavissa olevina ajankohtina.

Pykälän 1 momentin 6 kohdassa säädettäisiin verkkojulkaisun määritelmästä. "Verkkojulkaisulla" tarkoitettaisiin aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Määritelmä osoittaa, että verkkojulkaisu vastaisi sähköisessä tietoverkossa aikakautista julkaisua. Ehdotetun lain kokonaisuudessa tätä vastaavuutta osoittaisi myös se, että molemmilla tulisi ehdotetun 4 §:n mukaan olla määrätynä vastaava

toimittaja.

Verkkojulkaisun ja edellä 2 kohdassa tarkoitetun verkkoviestin välinen suhde määräytyisi siten samaan tapaan kuin aikakautisen julkaisun suhde 4 kohdassa tarkoitettuun yksittäiseen tallenteeseen. Verkkojulkaisulle olisi ominaista sen julkaisemisen säännöllisyys ja yleisön tunnistettavissa olevan kokonaisuuden osien yhteys toisiinsa ("*jota* on tarkoitus julkaista säännöllisesti"). Näin ollen verkkojulkaisulle on tyypillistä juuri sen rinnasteisuus aikakautiseen julkaisuun.

Verkkojulkaisussa on kyse kokonaisuudesta, jonka osat on julkaisijan toimesta laadittu samalla tavalla yhteenkuuluviksi kuin esimerkiksi sanomalehden sivut ja joka voidaan rinnastaa aikakautiseen julkaisuun. Tyypillinen esimerkki verkkojulkaisusta onkin sanomalehden verkkoversio. Samoin esimerkiksi jonkin yrityksen tietoverkossa julkaistava asiakaslehti tai mainoskuvasto, saattaa julkaisemisen säännöllisyyden ja verkkoviestien keskinäisen yhteyden vuoksi olla rinnastettavissa aikakautiseen julkaisuun. Verkkojulkaisuna ei puolestaan pidettäisi esimerkiksi tietoverkossa olevia reaaliaikaisia keskusteluryhmiä sellaisinaan, koska niitä ei erikseen laadita yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Samoin olisi arvioitava muitakin tilanteita, joissa kyse on vain tilan tarjoamisesta muualta tuleville viesteille ilman, että niistä laaditaan aikakautiseen julkaisuun rinnastettava kokonaisuus. Toisaalta esimerkiksi keskustelupalsta saattaa liittyä verkkojulkaisuun sillä tavoin kiinteästi, että sitä on pidettävä kyseisen kokonaisuuden yhtenä osana.

Verkkojulkaisulle ominaisesta osien yhteenkuuluvuudesta johtuu, että kaikki säännöllisesti ylläpidettävät tietokannat eivät olisi verkkojulkaisuja. Esimerkiksi kirjaston tietokanta ei olisi ehdotetussa laissa tarkoitettu verkkojulkaisu, koska tällaisen tietokannan osilla ei ole aikakautisen julkaisun osien kaltaista keskinäistä yhteyttä. Vastaavasti verkkojulkaisuna ei olisi pidettävä myöskään esimerkiksi pelkkää pörssikurssien päivittäistä julkaisemista. Toisaalta tällainen sivu saattaa kyllä olla osana verkkojulkaisua.

Pelkästään tietoverkossa olevien kotisivujen

toistuvakaan muuttaminen ei vielä merkitsisi sitä, että tällaisten sivujen olisi katsottava muodostavan verkkojulkaisun.

Verkkojulkaisulle ominainen julkaisemisen säännöllisyys merkitsee sitä, että yleisöllä on tietty odotus uuden verkkoviestien kokonaisuuden julkaisemisesta. Näin ollen esimerkiksi viranomaisen tai yrityksen kotisivujen sisällön uudistaminen silloin, kun niillä on jotain uutta tiedotettavaa, ei yleensä vielä sinällään riittäisi täyttämään julkaisemisen säännöllisyyden vaatimusta.

Verkkojulkaisu voi sisältää tekstin, äänen, kuvan ja liikkuvan kuvan tai näiden yhdistelmien muodossa ilmaistuja viestejä. Ehdotetun momentin 3 kohdan mukaisesti pääasiassa äänen tai liikkuvien kuvien muodossa ilmaistujen verkkoviestien yhtenäistä kokonaisuutta pidettäisiin kuitenkin ohjelmalla.

"Julkaisutoiminnan" käsite määriteltäisiin ehdotetun 1 momentin 7 kohdassa. Sen mukaan käsitteellä tarkoitettaisiin julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville. Vastaavasti "ohjelmatoiminnalla" tarkoitettaisiin ehdotetun 8 kohdan mukaan ohjelmien toimittamista yleisön vastaanotettavaksi. Näin ollen näiden kahden määritelmän ero koskisi vain sen viestin muotoa, joka yleisön saataville tai vastaanotettavaksi toimitetaan.

Nykyisin ääniohjelmaa toimitetaan yleisön saataville myös televerkon välityksellä ja yleisö voi kuunnella äänitteitä myös esimerkiksi puhelimen avulla. Televerkkoa voidaan käyttää myös liikkuvien kuvien muodossa esitettyjen viestien jakeluun. Kaikki tämä olisi ehdotetun 8 kohdan mukaista ohjelmatoimintaa eli pääasiassa äänen tai liikkuvien kuvien muodossa ilmaistujen verkkoviestien, ohjelmien, toimittamista yleisön saataville tai vastaanotettavaksi. Muussa muodossa ilmaistujen verkkoviestien toimittamista yleisön saataville taas pidettäisiin julkaisutoimintana. Siten esimerkiksi teksti-tv-lähetykset samoin kuin suurin osa sähköisen viestintäverkon välityksellä yleisön saataville toimitetuista viesteistä kuuluisivat julkaisutoiminnan piiriin.

Julkaisu- ja ohjelmatoiminta olisi määritelty välineneutraaliuden periaatteen mukaisesti

siten, että lain soveltamisalan piiriin kuuluisi tietojen, mielipiteiden ja muiden viestien toimittaminen yleisön vastaanotettavaksi minkä tahansa viestintäteknisen menetelmän avulla. Viestintäteknikan monimuotoisuus olisi kuitenkin otettava huomioon sääntelyn joissakin yksityiskohdissa ja siksi on pidetty tarpeellisena tehdä ero julkaisu- ja ohjelmatoiminnan välille. Lain soveltamisalan kannalta ratkaisevaa kuitenkin olisi viestin toimittaminen viestintävälineen avulla yleisön saataville tai vastaanotettavaksi.

Ehdotuksessa käytetyillä sanannoilla "toimittaa yleisön saataville" ja "toimittaa yleisön vastaanotettavaksi" tarkoitettaisiin jokseenkin samaa kuin tekijänoikeuslaissa (404/1961) sanonnalla "saattaa yleisön saataviin". Voimassa olevassa painovapauslaissa asiasta käytetään ilmaisua "painokirjoituksen julkaiseminen". Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Vastaavasti voimassa olevan painovapauslain 3 §:n mukaan painokirjoitus on katsottava julkaistuksi, kun sitä on myyty tai kaupaksi tarjottu taikka muuten levitetty tahi pantu näytteille sillä tavalla, että yleisö voi saada sen sisällyksestä tiedon.

Siten toimittamisella ei puheena olevien sanontojen yhteydessä tarkoitettaisi aineiston muokkaamista tai muuta vastaavaa – esimerkiksi viestintävälineen toimituksessa tehtävää – työtä, vaan niitä julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan toimenpiteitä, joiden seurauksena tieto, mielipide tai muu viesti tulee yleisön saataville tai vastaanotettavaksi. Viestintävälinekohtaisten erojen vuoksi ehdotuksessa puhutaan sekä viestin toimittamisesta yleisön saataville että sen toimittamisesta yleisön vastaanotettavaksi. Esimerkiksi yleisradiolähetyksen yhteydessä on luontevampaa puhua vastaanottamisesta kuin lähetyksen saatavilla olosta. Vastaavasti sähköisen viestintäverkon yhteydessä on luontevaa puhua esimerkiksi tiedoston toimittamisesta yleisön saataville. Lain soveltamisen kannalta sanontatapojen eroilla

ei kuitenkaan olisi merkitystä.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin kaikenlaiseen julkaisu- ja ohjelmatoimintaan viestien muodosta riippumatta. Viesti voitaisiin ilmaista tekstin, äänen, kuvan tai näiden yhdistelmien muodossa. Viestin informaation sisältö voitaisiin lain soveltamisalan kannalta lähettää tai jakaa millaisena signaalina tahansa, koska ratkaisevaa olisi vain se, että signaali toimitetaan yleisön saataville ja että yleisöllä on tarvittaessa tekniset keinot sen muuntamiseksi ymmärrettävään muotoon. Viestin sisällöllä tai tarkoituksella ei olisi merkitystä lain soveltamisalan kannalta. Siten lain soveltamisalan piiriin kuuluisi yhtä hyvin poliittisia, yhteiskunnallisia, uskonnollisia, taiteellisia kuin kaupallisiakin tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä sisältävä julkaisu- ja ohjelmatoiminta.

Ehdotetulla lailla ei ole tarkoitus puuttua mainonnan ja markkinoinnin sisältöä ja määrää koskeviin, voimassa oleviin rajoituksiin eikä muuttaa mainonnan ja markkinoinnin alalla voimassa olevia valvontajärjestelmiä. Toisaalta ehdotetun lain säännöksiä sovellettaisiin myös mainoksia ja muita kaupallisiksi luonnehdittavia viestejä sisältävään, Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin selvyyden vuoksi siitä, että ehdotettua lakia sovellettaessa aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun osina pidetään niiden otsikkojulisteita ja liitteitä. Säännös vastaisi voimassa olevan painovapauslain 18 §:n 2 momenttia. Otsikkojulisteita ja muita liitteitä koskeva säännös on lisätty painovapauslakiin siksi, että liitteiden sisällön valvonnan ja vastuun on katsottu kuuluvan aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajalle (ks. HE 84/1974 vp).

Nykyiseen sääntelyyn verrattuna ehdotus merkitsisi muutosta lähinnä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin 2 momentin säännös koskisi kaikkia aikakautisia julkaisuja ja verkkojulkaisuja eikä ainoastaan aikakautisia painokirjoituksia. Toiseksi ehdotuksessa tarkoitettu otsikkojulistete tai liite voisi olla paitsi painotuote myös mikä tahansa ehdotetun 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu julkaisu tai saman momentin 2 kohdassa

tarkoitettu verkkoviesti.

Otsikkajulkisteiden lisäksi säännöksen tarkoittamina liitteinä pidettäisiin siten esimerkiksi sanomalehtien viikko- ja kuu-kausiliitteitä. Vastaavasti verkkojulkaisulla voi olla esimerkiksi painotuotteen tai muun tallenteen muodossa ilmestyviä otsikkajulkisteita tai liitteitä.

Toisinaan voi olla tulkinnanvaraista, mikä on aikakautisen julkaisun tai verkkojulkaisun varsinainen pääosa ja mikä sen liite. Lain soveltamisen kannalta tällä ei kuitenkaan olisi merkitystä, koska liitteitä pidettäisiin asianomaisen julkaisun osina ja koska ehdotetut säännökset koskisivat samalla tavalla sekä pääjulkaisua että sen liitteitä. Selvää on toisaalta esimerkiksi se, etteivät ilmaisjakelulehtien välissä satunnaisesti jaettavat mainoslehtiset ole tämän lehden liitteitä pelkästään jakelutavan vuoksi.

Sähköisen viestintäverkon kotisivuilla on usein niin sanottuja linkkejä toisille kotisivuille. Koska tällainen linkki on vain tekninen apuväline yhteydenottamiseksi, linkin välityksellä saatavilla oleva kotisivu ei ole ensin mainitun kotisivun kannalta ehdotetussa momentissa tarkoitettu liite. Sen sijaan verkkojulkaisujen liitteinä voivat tulla kyseeseen esimerkiksi kotisivulle sijoitetut, erikseen avattavissa olevat tiedostot.

Joissakin tilanteissa voi olla tulkinnanvaraista sekä, milloin verkkoviestien kokonaisuutta olisi pidettävä itsenäisenä verkkojulkaisuna ja milloin aikakautisen julkaisun verkkoliitteenä. Tälläkään ei olisi lain soveltamisen kannalta merkitystä, koska ehdotettu sääntely koskisi samalla tavalla aikakautisen julkaisun verkkoliitettä ja itsenäistä verkkojulkaisua. Jos aikakautisen julkaisun verkossa ilmestyvää versiota pidettäisiin verkkoliitteenä, sen vastaava toimittaja voisi olla sama kuin aikakautisen julkaisun vastaava toimittaja tai sitten verkkoliitteenä voitaisiin määrätä ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaisesti erillinen vastaava toimittaja. Jos verkossa ilmestyvää versiota pidettäisiin itsenäisenä verkkojulkaisuna, sille tulisi määrätä erillinen vastaava toimittaja. Toisaalta tämä voisi olla sama henkilö kuin saman nimisen aikakautisen julkaisun vastaava toimittaja. Näin ollen viime kädessä

toiminnanharjoittajan valittavaksi jää se, miten vastuut järjestetään.

3 §. *Soveltamisala.* Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Ensinnäkin pykälä sisältäisi alueellisen soveltamisalarajauksen. Toiseksi siinä rajattaisiin lain säännösten soveltamista asiallisesti suhteessa yksityisten henkilöiden tavanomaiseen toimintaan sähköisessä viestintäverkossa ja kolmanneksi osoitettaisiin, mitkä ehdotetun lain säännöksistä tulisivat sovellettaviksi sellaiseen toimintaan, jossa huolehditaan vain erilaisista teknisistä toiminnoista.

Ehdotetun 1 momentin mukaan lakia sovellettaisiin Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Säännös olisi lähinnä selventävä. Joukkoviestintä on teknologian kehittymisen myötä muuttunut yhä suuremmissa määrin valtioiden rajat ylittäväksi toiminnaksi. Toisaalta on selvää, että Suomen lainkäyttöpiiriin kuuluu ainoastaan sellainen toiminta, jolla on riittävät liittymäkohdat tänne.

Viestinnän rajat ylittävästä luonteesta huolimatta on useimmissa tapauksissa täysin selvää, mihin maahan julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittaminen sijoittuu. Jos esimerkiksi julkaisijan kotipaikka on Suomessa, toimitustyö tehdään pääasiallisesti täällä ja julkaisu ilmestyy tai saatetaan muutoin yleisön saataville täällä, kaikki mainitut seikat viittaavat samaan maahan. Toisaalta jos Suomeen tuodaan ulkomailla julkaistuja tallenteita, joiden julkaisija on ulkomailla ja joiden toimitustyö on tehty siellä, ei tällaista julkaisutoimintaa voida katsoa Suomessa harjoitetuksi vain sen vuoksi, että kyseiset julkaisut ovat yleisön saatavilla myös täällä.

Erilaisia tapauksia ei kuitenkaan ole mahdollista luetella tyhjentävästi. Viime kädessä edellä mainitun kaltaisten liittymäkohtien perusteella olisi tehtävä kokonaisarvio siitä, sijoittuuko toiminnan painopiste Suomeen sillä tavoin, että voidaan sanoa olevan kyseessä Suomessa harjoitettu julkaisutoiminta. Jos esimerkiksi kirjan tai lehden painotyö tehdään Suomessa, mutta julkaisijan kotipaikka samoin kuin julkaisemispaikka on ulkomailla, ei tällaisen teknisen suorituksen tekeminen vielä saa

aikaan niin vahvaa liittymää, että voitaisiin puhua Suomessa harjoitetusta julkaisutoiminnasta. Julkaisemispaikka antaa usein samalla viitteitä myös siitä, mille yleisölle julkaisu on tarkoitettu levitettäväksi. Viestinnässä käytetyn tekniikan erojen vuoksi julkaisutoiminnan painopisteen sijoittumista Suomeen on verkkoviestien osalta arvioitava jossain määrin toisin kriteerein kuin tallenteiden kohdalla. Selvää on, että verkkoviestien julkaisemista harjoitettaisiin Suomessa, jos viestintään käytetty laite, palvelin tai muu laite sijaitisi Suomessa, viesti olisi tarkoitettu Suomessa vastaanotettavaksi ja viestin pääasiallinen toimitustyö olisi tehty täällä. Jos viestinnässä käytetty laite sen sijaan olisi ulkomailla ja viestin kielestä tai muista seikoista voitaisiin päätellä, että viesti on tarkoitettu vastaanotettavaksi pääasiassa ulkomailla, tällaista toimintaa ei voitaisi pitää Suomessa harjoitettuna.

Myös verkkoviestien osalta kysymys toiminnan harjoittamisesta Suomessa olisi ratkaistava viime kädessä tapauskohtaisesti. Tällöin olisi edellä kuvatun kaltaisten liittymäkohtien perusteella tehtävä kokonaisarvio siitä, onko viestinnän painopiste sillä tavoin Suomessa, että toimintaa voidaan katsoa harjoitettavan täällä.

Arvioitaessa, milloin kyseessä on Suomessa harjoitettava julkaisu- tai ohjelmatoiminta, on otettava huomioon myös Suomea sitovat kansainväliset veloitteet. Esimerkiksi rajat ylittävistä televisiolähetyksistä tehdyssä eurooppalaisessa yleissopimuksessa lähtökohtana on niin sanottu yhden kontrollin periaate. Sen mukaan sopijaosapuolen on varmistettava, että sen lainkäyttövaltaan kuuluvien televisiotoiminnan harjoittajien lähetykset ovat kyseisessä maassa televisiotoimintaan sovellettavan lainsäädännön mukaisia. Yleissopimus sisältää määräykset siitä, mitä lähetävällä sopimuspuolella siinä tarkoitetaan. Vastaavasti vastaanottajavaltioiden on taattava vapaus vastaanottaa toisten sopijapuolena olevien valtioiden televisiolähetyksiä eivätkä ne saa rajoittaa ehdot täyttävien lähetysten edelleen lähettämistä kuin tietyissä tapauksissa.

Ehdotetun lain soveltamisalaa määritettäessä on otettava huomioon myös Euroopan yhteisön perustamissopimuksen mukainen palvelujen tarjonnan vapaus samoin kuin palvelujen tarjoamista koskeva yhteisön johdettu oikeus. Esimerkiksi sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi sisältää niin sanotun alkuperämaaperiaatteen. Sen mukaan kunkin jäsenvaltion on huolehdittava siitä, että sen alueelle sijoittautuneet palvelun tarjoajat noudattavat kyseisen jäsenvaltion lakeja yhteensovitettuun alaan kuuluvissa kysymyksissä. Yhteensovitettulla alalla tarkoitetaan direktiivissä jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä asetettuja, tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajiin tai tietoyhteiskunnan palveluihin sovellettavia vaatimuksia, joita palvelujen tarjoajan on noudatettava aloittaessaan palvelun tarjoamisen taikka jatkaessaan toimintaansa tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajana. Palvelun tarjoajan kannalta alkuperämaaperiaate merkitsee sitä, ettei hänen lähtökohtaisesti voida edellyttää noudattavan muiden kuin sijoittautumisvaltionsa säännöksiä tarjotessaan tietoyhteiskunnan palveluja yhteisössä. Toisaalta direktiivi mahdollistaa sen, että jäsenvaltiot voivat yksittäistapauksissa muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden perusteella rajoittaa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjontaa toisesta jäsenvaltiosta. Direktiivi on tarkoitettu panna Suomessa täytäntöön lailla tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (HE 194/2001 vp).

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi rajaus, jonka mukaan lakia sovellettaisiin vain tietyiltä osiltaan sellaiseen toimintaan, jota yksityiset henkilöt tavanomaisesti harjoittavat sähköisessä viestintäverkossa. Etenkään ehdotetut 2 luvun järjestysmäärästyypiset säännökset ja 3 luvun säännökset eivät luontevasti sovellu yksityisen henkilön pitämiin kotisivuihin. Näiden säännösten soveltaminen olisi myös tarpeetonta sikäli, että yksityisen henkilön sähköisessä viestintäverkossa pitämien kotisivuston osalta on yleensä jo lähtökohtaisesti selvää, kuka sivujen sisällöstä vastaa. Tällaiseen tavanomaisena pidettävään toimintaan ehdotetaan

sovellettavaksi vain lain 13 §:ää (rikoksen tekijän ja osallisen vastuu), 15 §:ää (vahingonkorvausvastuu), 17 §:ää (tietolähteen suoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun), 19 §:ää (verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys), 20 §:ää (verkkoviestin jakelun keskeyttämis-oikeus), 21 §:ää (toimivaltainen tuomioistuin), 24 §:ää (menettämisseuraamus ja verkkoviestin hävittämismääräys) ja 26 §:ää (syyte-oikeus). Yksityisenkin pitämään kotisivustoon ehdotettua lakia sovellettaisiin poikkeuksellisesti kokonaisuudessaan kahdessa tapauksessa. Ensimmäisessä tapauksessa yksityinen henkilö ylläpitää kotisivustoaan ensisijaisesti taloudellisen hyödyn tavoittelemisen tarkoituksessa. Tällainen tarkoitus voi ilmetä monella tavoin. Henkilö on saattanut esimerkiksi tehdä kotisivuillaan käynnin maksulliseksi, jolloin niiden ylläpitäminen on selvästi taloudellisen hyödyn tavoittelemiseen tähtäävää riippumatta sivujen sisällöstä. Toisaalta kotisivuilla vierailu saattaa olla maksutonta, mutta sivujen sisältö osoittaa, että kyseessä on pääasiassa elinkeinotoiminnan harjoittaminen. Tällöin kyseessä saattavat olla esimerkiksi yksityisen toiminimen ylläpitämät kotisivut. Toisaalta myös muunlainen taloudellisen hyödyn tavoittelemiseen liittyvä sisältö voisi aiheuttaa lain tuleminen kokonaisuudessaan sovellettavaksi. Tällöin kyseessä tulisi olla tapaus, jossa kotisivuston sisällön pääpainon voitaisiin selvästi arvioida olevan taloudellisen hyödyn tavoittelemisessa. Ehdotettu poikkeussäännös ei kattaisi tapauksia, joissa yksityinen henkilö kotisivustonsa muun aineiston yhteydessä ilmoittaisi esimerkiksi myyvänsä tiettyä koti-irtaimistoaan tai kulkuneuvojaan. Säännös ei soveltuisi myöskään silloin, jos henkilö kotisivuillaan ilmoittaisi harrastustoimintaansa – kuten filateliaan tai numismatiikkaan – liittyen myyvänsä joitakin kokoelmansa kappaleita. Yksittäistapauksissa olisi kotisivustoa arvioitava kokonaisuutena niin, että ehdotettu laki tulisi kokonaisuudessaan sovellettavaksi vain silloin, kun sähköisessä viestintäverkossa harjoitettavan toiminnan painopiste kohdistuu selvästi taloudellisen

hyödyn tavoittelemiseen.

Toiseksi lakia sovellettaisiin kokonaisuudessaan yksityisen pitämään kotisivustoon myös, jos kyseessä olisi verkkojulkaisu. Verkkojulkaisun määritelmä sisältyy ehdotetun 2 §:n 1 momentin 6 kohtaan. Kyseessä tulisi siis olla sellainen verkkoviestien muodostama kokonaisuus, joka on laadittu yhtenäiseksi ja jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Verkkojulkaisu saattaa kuitenkin muodostaa henkilön pitämästä kotisivustosta vain osan. Tällöin ainoastaan verkkojulkaisuna pidettävään osaan sovellettaisiin ehdotettua lakia kokonaisuudessaan, kun taas kotisivuston muihin osiin sovellettaisiin vain ehdotetussa momentissa erikseen mainittuja säännöksiä. Yksityisen henkilön ylläpitämä verkkojulkaisu voi olla esimerkiksi harrastustoimintaan liittyvä tekstijulkaisu, jota kotisivuston pitäjällä on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Edellä 2 §:n 1 momentin 6 kohdan yhteydessä esitetyillä kriteereillä ratkaistaisiin kysymys siitä, onko yksittäistapauksessa kyseessä sellainen yhtenäiseksi laadittu verkkoviestien kokonaisuus, joka täyttää verkkojulkaisun määritelmän.

Ehdotetun 3 momentin mukaan lakia ei kokonaisuudessaan sovellettaisi myöskään sellaiseen toimintaan, jossa huolehditaan pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta. Säännöksellä suljettaisiin pääosiltaan lain soveltamisalan ulkopuolelle sellainen toiminta, jolla ei yleensä vaikuteta yleisön saataville toimitettavan viestin sisältöön. Viestintätekniisten järjestelmien ylläpitoa, hoitoa ja muuta sellaista pelkästään tekniikkaan liittyvää toimintaa, joka mahdollistaa julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittamisen, ei olisi pidettävä ehdotetun 2 §:n 1 momentin 7 ja 8 kohdassa tarkoitettuna julkaisu- tai ohjelmatoimintana.

Myös ehdotetun 3 momentin mukaiseen toimintaan sovellettaisiin kuitenkin joitakin momentissa yksilöityjä lain säännöksiä. Tällaisia säännöksiä ovat ehdotuksen 7 § (verkkoviestin tunnistamistietojen tallentaminen), 18 § (verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen), 19 §

(verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys), 20 § (verkkoviestin jakelun keskeyttämisosoikeus), 21 § (toimivaltainen tuomioistuin), 22 § (julkaisun takavarikko) ja 24 § (menettämisseuraamus ja verkkoviestin hävittämismääräys).

Julkaisun teknisestä valmistamisesta huolehtii yleensä kirjapaino taikka ääni- tai kuvataallenteiden vastaava valmistamo. Nämä laitokset ja valmistamot tekevät tallenteen monistamistyön yleensä julkaisijan tilauksesta. Valmistaja ei pääätä tallenteen sisällöstä eikä siitä, toimitetaanko valmistetut tuotteet yleisön saataville vai ei. Julkaisutoimintana ei pidettäisi myöskään tallenteiden teknisestä jakelusta, kuten postipalveluista, huolehtimista.

Tallenteiden pelkästä myymisestä, vuokraamisesta, lainaamisesta tai muusta levittämisestä huolehtiminen ei sekään olisi julkaisutoimintaa ehdotetun lain tarkoittamassa mielessä. Toisaalta esimerkiksi kirjakauppias tai videovuokraamoyrittäjä päättää itsenäisesti siitä, minkä sisältöisiä tallenteita hän yleisölle myy tai vuokraa. Vaikka kysymys ei olisikaan julkaisutoiminnasta ehdotuksen tarkoittamassa mielessä, voitaisiin tällaista yrittäjää tai tallenteen muuta levittäjää pitää rikosoikeuden yleisten oppien mukaan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena silloin, kun kysymys on rikoslaissa rangaistavaksi säädetystä viestin levittämisestä. Näistä syistä myös ehdotuksen takavarikkoa ja menettämisseuraamusta koskevat säännökset olisivat sovellettavissa kaikkiin levitykseen tarkoitettuihin julkaisun kappaleisiin niiden omistussuhteista riippumatta.

Julkaisutoiminnan harjoittajan eli julkaisijan käsitettä ei ole ehdotuksessa erikseen määritelty. Julkaisutoiminnan harjoittajana pidetään sitä, joka viime kädessä päättää julkaisun tai verkkoviestin julkaisemisesta eli viestin toimittamisesta yleisön saataville. Ohjelmatoiminnan harjoittajana pidetään vastaavasti sitä, joka viime kädessä päättää ohjelman toimittamisesta yleisön saataville omistamallaan tai käytössään olevilla viestintävälineillä. Tähän nähden julkaisun tai verkkoviestin pelkästä teknisestä lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta huolehtimisesta on kysymys joko julkaisu-

tai ohjelmatoiminnan harjoittajan tekemien päätösten muodollisesta täytäntöönpanosta tai viestintäteknisten järjestelmien tarjoamisesta julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan käyttöön.

Vastaavalla tavalla televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 2 §:n 3 kohdassa ”televisiotoiminnan harjoittajana” pidetään sitä, jolla on vastuu televisio-ohjelmistojen suunnittelusta ja joka lähettää televisio-ohjelmistoja tai lähetyttää niitä kolmansien osapuolten välityksellä. Saman pykälän 4 kohdan mukaan ”radiotoiminnan harjoittaja” on se, jolla ”on vastuu ääniradio-ohjelmistojen suunnittelusta ja joka lähettää ääniradio-ohjelmistoja tai lähetyttää niitä kolmansien osapuolten välityksellä”.

Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 42 §:ssä säädetään tiettyjen ohjelmien jakeluvollisuus sellaiselle teleyritykselle, joka omistaa tai hallitsee pääasiassa televisio- tai radio-ohjelmistojen jakeluun tarkoitettua televerkkoa. Tällaisia jakeluvollisuuden piiriin kuuluvia ohjelmia ovat yhtäältä verkon sijaintikunnassa tavanomaisilla vastaanotinlaitteilla vastaanotettavissa olevat, valtioneuvoston myöntämän toimiluvan nojalla toimivien televisio- ja radiotoiminnan harjoittajien koko maassa vastaanotettaviksi tarkoitettut lähetykset sekä toisaalta Yleisradio Oy:n lähetykset. Tällaisen jakeluvollisuuden kohdalla televisio- tai radiotoiminnan harjoittaja päättää siitä, mitä ohjelmia lähetetään, ja jakeluvollinen teleyritys huolehtii vain lähetyksen teknisestä jakelusta. Ehdotetun lain 2 §:n 1 momentin 7 ja 8 kohdassa tarkoitettuna julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajana olisi tällaisessa tilanteessa pidettävä asianomaista televisio- tai radiotoiminnan harjoittajaa.

Radio- ja televisiotoiminnassa tullaan siirtymään analogisesta lähetyksen ja jakelutekniikasta digitaaliseen, jolloin lähetystoiminnan harjoittajien määrä todennäköisesti lisääntyy olennaisesti. Vastaavasti ohjelmatoiminnan harjoittajilla on nykyistä monipuolisemmat mahdollisuudet käyttää hyväkseen eri lähetystoiminnan harjoittajien tarjoamia palveluja. Samanaikaisesti julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittaminen televerkon

välityksellä lisääntyy, minkä lisäksi käynnissä on eri verkkojen integroitumiskehitys. Tämä tarjoaa muun muassa mahdollisuuden hyödyntää aiemmin vain kohdeviestintään käytettyjä verkkoja myös joukkoviestintään (niin sanottu verkkokonvergenssi-ilmiö).

Pykälän 3 momentin mukaan yleisradio-ohjelman pelkistä teknisestä lähettämisestä huolehtimista ei olisi pidettävä julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittamisena. Tällaisen toiminnan harjoittamisena ei olisi pidettävä myöskään satelliittiohjelmien välittämistä silloin, kun lähetystoiminnan harjoittaja lähettää satelliitin välittämää ohjelmaa edelleen samanaikaisesti ja muuttamattomana erikseen. Näin ollen tällaiseen välitystoimintaan tästä laista sovellettaisiin vain ehdotetussa 3 momentissa lueteltuja säännöksiä.

Ehdotettua lakia ei sovellettaisi kokonaisuudessaan myöskään sellaisiin toimijoihin, jotka televiestinnän alueella tarjoavat julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajille erilaisia liityntä-, kytkentä- ja tiedonsiirtopalveluja. Laitteen ylläpitäjä, joka vain tarjoaa laitteen julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajien käytettäväksi, ei itse harjoita julkaisu- tai ohjelmatoimintaa, vaan huolehtii verkkoviestin pelkistä teknisestä välittämisestä ja jakelusta. Julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajana pidetään näissä tilanteissa sitä, joka toimittaa verkkoviestin yleisön saataville käytettävissä olevan palvelimen tai muun vastaavan laitteen avulla.

Palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä voi toisaalta asettua myös julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan asemaan. Tästä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä muokkaa laitteensa avulla yleisön saataville toimitettavat verkkoviestit. Tällöin laitteen ylläpitäjä ei enää huolehdi verkkoviestin pelkistä teknisestä lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta.

Julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittamisena pidettäisiin myös sähköisen tietoverkon sivujen toimittamista yleisön saataville. Järjestelmän erikoispiirteisiin kuuluvat linkit voivat osoittaa paitsi toisen julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan sivuille myös kokonaan toisella palvelimella

olevaan tiedostoon. Tällaisten linkkien luomista olisi pidettävä verkkoviestin pelkkänä teknisenä välittämisenä eikä julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittamisena. Eri asia on, että linkin luominen osoittamaan johonkin sisällöltään selvästi lainvastaiseen sivuun tai tiedostoon voi täyttää rikoslaissa rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Siten myös ehdotuksen 19 §:ssä tarkoitettu verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys voitaisiin antaa henkilölle, joka levittää sisällöltään lainvastaisia verkkoviestejä mainitunlaisten linkkien avulla.

Pykälän 4 momentin säännöksellä rajattaisiin lain soveltamista suhteessa tiettyihin muissa laeissa säänneltyihin toimintoihin. Ensinnäkin lain soveltamisalan ulkopuolelle rajattaisiin tekijänoikeutta koskevat asiat. Painovapauslain 4 § sisältää nykyisin vastaavan rajauksen. Ehdotettu laki ei siten aiheuttaisi muutoksia hyvitystä, menettämisseuraamusta tai toimivaltaista tuomioistuinta koskeviin tekijänoikeuslain säännöksiin. Toiseksi säännöksessä mainittaisiin televisio- ja radiotoiminnasta annettu laki, joka sisältää säännökset oikeudesta televisio- ja radiotoiminnan harjoittamiseen sekä muun muassa ohjelmiston rakennetta ja sisältöä samoin kuin mainontaa koskevaa sääntelyä. Kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä niiden esittämistä ja levittämistä koskevista rajoituksista säädetään puolestaan kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa. Teletoiminnan harjoittamisesta säädetään telemarkkina-alueissa. Lain soveltamisalasta säädetään 3 §:ssä, jonka mukaan laki ei koske muun muassa radiolaitteiden käyttöä yleisradiolähetystoimintaan.

Edelleen 4 momentissa viitattaisiin tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta säädettäväksi ehdotettuun lakiin. Kyseinen laki sisältäisi ehdotettuun lakiin nähden erityissääntelyä niissä tapauksissa, joissa palvelu toimitetaan osapuolten samanaikaisesti läsnä olematta sähköisesti vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä ja joissa maksetaan tavallisesti vastike. Tällöin tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta säädettäväksi ehdotettu laki

tulisi erityislakina ensisijaisesti sovellettavaksi sen soveltamisalaan kuuluvassa toiminnassa.

2 luku. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet

Luvussa säädettäisiin julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuuksista. Lukuun on koottu säännökset, joita on pidetty tarpeellisina lähinnä erityisessä järjestäytyneessä muodossa tai korostetun kollektiivisesti harjoitettua toimintaa varten. Lukuun on kuitenkin pyritty ottamaan vain sellaiset lähinnä järjestysluonteiset säännökset, joita voidaan pitää välttämättöminä viestin sisältöön perustuvan vastuun toteuttamisen kannalta.

4 §. *Vastaava toimittaja.* Pykälässä säädettäisiin julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudesta määrätä vastaava toimittaja aikakautiselle julkaisulle, verkkojulkaisulle ja ohjelmalle. Voimassa olevassa lainsäädännössä käytetyt "päätoimittajan" ja "vastaavan ohjelmatoimittajan" käsitteet korvattaisiin yhtenäisellä "vastaavan toimittajan" käsitteellä. Käsite olisi kuitenkin vain lakitekninen. Näin ollen se ei estäisi joukkoviestinnän harjoittajia jatkamasta nykyistä menettelyä, jossa ehdotetun lain mukaista vastaavaa toimittajaa nimitetään päätoimittajaksi.

Pykälän 1 momentin ensimmäinen virke koskisi julkaisutoiminnan harjoittajan (julkaisijan) velvollisuutta nimetä vastaava toimittaja. Ehdotetulla säännöksellä korvattaisiin voimassa olevan painovapauslain 19 §:n säännökset kustantajalle kuuluvasta velvollisuudesta ilmoittaa henkilö, joka toimii aikakautisen painokirjoituksen päätoimittajana. Painovapauslaista poiketen vastaavan toimittajan määräämisvelvollisuus kuuluisi kustantajan sijasta julkaisijalle siitä riippumatta, onko julkaisija samalla myös asianomaisen julkaisun kustantaja vai onko julkaisija tehnyt julkaisun kustantamisesta sopimuksen jonkin muun kustantajan kanssa. Ehdotuksen mukaan vastaava toimittaja olisi määrättävä kaikille lain 2 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitetuille aikakautisille jul-

kaisuille ja verkkojulkaisuille.

Pykälän 1 momentin toisen virkkeen mukaan ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi määrättävä vastaava toimittaja jokaista ohjelmaa varten. Ehdotetulla säännöksellä korvattaisiin radiovastuulain 2 §:n sekä radiovastuusetuksen 3 §:n säännökset vastaavan ohjelmatoimittajan määräämisestä. Ehdotus ei merkitsisi asiallisia muutoksia nykyiseen sääntelyyn. Toisin kuin nykyisin, vastaavan toimittajan määräämisvelvollisuudesta säädettäisiin kuitenkin tyhjentävästi lain tasolla. Ehdotettu säännös olisi myös nykyistä sääntelyä kattavampi, sillä se koskisi sellaistakin ohjelmatoiminnan harjoittajaa, joka toimittaa ehdotetun 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja ohjelmia televerkon välityksellä yleisön saataville. Nykyisestä sääntelystä poiketen vastaavan toimittajan määräämisestä ohjelmaryhmälle ei enää mainittaisi erikseen. Tämä ei kuitenkaan estäisi sitä, että yksi henkilö osoitettaisiin vastaamaan tietyistä ohjelmaryhmästä, kuten ohjelmatoiminnan harjoittajan ajankohtaisohjelmista. Tällöinkin nimittäin täyttyy säännöksen keskeinen tarkoitus eli se, että jokaisella yksittäisellä ohjelmalla on vastaava toimittaja.

Pykälän 1 momentin kolmannen virkkeen mukaan aikakautista julkaisua, verkkojulkaisua sekä ohjelmaa varten voitaisiin määrätä myös useampia vastaavia toimittajia. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan painovapauslain 19 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan päätoimittajaksi ilmoitettakoon useampia henkilöitä ainoastaan silloin, kun ilmoituksessa mainitaan, mitä kirjoituksen osastoa kunkin heistä on valvottava. Nykyisestä sääntelystä poiketen useampia vastaavia toimittajia voitaisiin ehdotuksen mukaan määrätä myös ohjelmalle. Jos julkaisulle tai ohjelmalle on määrätty useampia vastaavia toimittajia, olisi heidän vastuualueidensa jaosta ilmoitettava ehdotetun 5 §:n 3 momentin mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaavan toimittajan tulisi olla 15 vuotta täyttänyt henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Viidentoista vuoden ikäraja voidaan pitää perusteltuna sen vuoksi, että se on myös rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja. Näin

ollen tällainen henkilö voidaan tarvittaessa asettaa vastuuseen ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitetusta päätoimittajarikkomuksesta. Ikävaatimuksen osalta ehdotus poikkeakin voimassa olevan painovapauslain 21 §:n ja radiovastuulain 2 §:n 2 momentin säännöksistä. Ehdotusta valmisteltaessa oli esillä myös vaihtoehto, jonka mukaan vastaavan toimittajan olisi tullut olla täysivaltainen. Tällainen vaatimus olisi kuitenkin voinut tarpeettomasti vaikeuttaa erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaa toimintaa niissä tapauksissa, joissa esimerkiksi nuorten muodostaman kerhon tai harrastuspiirin yleisön saataville toimitettujen viestien voidaan katsoa täyttävän verkkojulkaisun määritelmän. Vastaava toimittaja ei saisi myöskään olla konkurssissa. Tämä vaatimus on tarpeen, jotta hän voisi osaltaan kantaa myös toiminnasta mahdollisesti seuraavan vahingonkorvausvastuun.

Vastaavan toimittajan kelpoisuusvaatimusten osalta ei ole pidetty tarpeellisena radiovastuulain 2 §:n 2 momentissa säädettyä edellytystä, jonka mukaan vastaavan ohjelmatoimittajan tulee olla tässä maassa pysyvästi asuva henkilö. Monissa käytännön tapauksissa vastaavan toimittajan tehtävien hoitaminen tosin edellyttää joko pysyvää asumista tai pitkäaikaista oleskelua maassa, mutta lailla ei ole syytä asettaa asumispaikkaa koskevia vaatimuksia, ellei se ole välttämättä tarpeen. Julkaisun tai ohjelman vastaavaksi toimittajaksi voitaisiin siten määrätä myös ulkomailla pysyvästi asuva henkilö.

Tarpeellisina ei ole pidetty myöskään radiovastuusetuksen 2 §:ssä säädettyjä edellytyksiä, joiden mukaisesti vastaavalla ohjelmatoimittajalla tulee olla riittävä kokemus ohjelmatoiminnasta tai perehtyneisyys siihen, minkä lisäksi hänen tulee

kyetä itsenäisesti harkitsemaan, täyttääkö ohjelma laissa säädetyt vaatimukset. Ehdotuksen mukaan vastaavaa toimittajaa koskevien ammatillisten pätevyysvaatimusten asettaminen ja yksilöllinen arviointi jäisi julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajille.

Vastaavan toimittajan määräämistä koskevien säännösten rikkominen olisi rangaistava teko. Asiasta säädettäisiin ehdotetussa 23 §:ssä.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin säännös vastaavan toimittajan tehtävistä. Sen mukaan vastaavan toimittajan tehtävänä olisi johtaa ja valvoa toimitustyötä, päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle ehdotetussa laissa säädetyistä muista tehtävistä. Virkkeen ensimmäinen osa kuvaisi yleisluonteisesti vastaavan toimittajan velvollisuuksia. Luonteeltaan säännös olisi lähinnä vastaavan toimittajan asemaa selkeyttävä. Myös ehdotetusta 14 §:stä käy ilmi, että toimitustyön johto- ja valvontavelvollisuus kuuluu nimenomaan vastaavalle toimittajalle. Toimitustyöllä tarkoitettaisiin säännöksessä kaikkea aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällön tuottamiseen tähtävää työtä ja päätöksentekoa. Toimitustyön piiriin kuuluisi siten julkaistavaksi tarkoitetun aineiston laatiminen ja työstäminen samoin kuin asianomaisen julkaisun tai ohjelman sisältöä koskeva päätöksenteko. Toimitustyön käsite kattaisi myös ilmoitusten ja mainosten toimittamiseen liittyvän työn ja päätöksenteon. Ohjelmatoiminnan alueella käsite kattaisi paitsi ensi kertaa julkaistavien ohjelmien toimitustyön myös jo julkaistujen ohjelmien lähettämiseen liittyvän työn ja päätöksenteon ohjelmatoiminnan sisältöä koskevilta osiltaan.

Vastaavan toimittajan velvollisuutena olisi ”johtaa ja valvoa” toimitustyötä. Velvollisuuden täyttämisen tavat ja keinot vaihtelevat ennen muuta sen mukaan, kuinka suurta toimitusta vastaava toimittaja johtaa. Joissakin tapauksissa vastaava toimittaja voi olla toimituksen ainoa työntekijä ja toisissa tapauksissa hänen alaisuudessaan voi työskennellä useita satoja työntekijöitä. Mitä pienemmästä organisaatiosta on kyse, sitä

todennäköisemmin vastaava toimittaja voi johtaa ja valvoa toimitustyötä osallistumalla välittömästi ja jatkuvasti lähes kaikkeen aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisältöä koskevaan päätöksentekoon. Joissakin toimituksissa vastaava toimittaja ei välttämättä osallistu kaikkeen päätöksentekoon, vaan johtaa ja valvoo toimituksen työtä välillisesti. Näin ollen vastaavan toimittajan johdon ja valvonnan toteutumismuodot ovat viime kädessä yhteydessä siihen, millaisessa organisaatiossa hän toimii.

Säännöksen toisen osan mukaan vastaavan toimittajan tehtävänä olisi päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä. Painovapauslain 19 §:n 1 momentin viimeisessä lauseessa ilmaistaan päätoimittajan asema nykyisin niin, että hänen tulee valvoa kirjoituksen julkaisemista ja määrätä sen sisällöstä. Ehdotettu säännös on tarkoitettu edelleen korostamaan vastaavan toimittajan itsenäistä päätösvaltaa yhtäältä toimituksen organisaatiossa ja toisaalta suhteessa viestintävälineen omistajatahoihin. Vastaavan toimittajan viimekätinen päätösvalta koskisi kaikkea aikakautiseen julkaisuun, verkkojulkaisuun tai ohjelmaan otettavaa aineistoa sen sisällöstä riippumatta, jollei ehdotetun 1 momentin mukaisesti ole määrätty useita vastaavia toimittajia. Tällöin vastaavien toimittajien päätösvalta määräytyy luonnollisesti heidän tehtävänjakonsa mukaisesti.

Säännöksen viimeisessä osassa viitattaisiin ehdotetussa laissa vastaavalle toimittajalle säädettyihin muihin tehtäviin. Tällaisia vastaavalle toimittajalle kuuluvia tehtäviä sisältyy ehdotuksen 5 §:n 1 ja 2 momentin ilmoitusvelvollisuutta koskeviin säännöksiin sekä 11 ja 12 §:n vastineen ja oikaisun julkaisemisvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn. Niin ikään vastaavan toimittajan on huolehdittava ehdotetussa 25 §:ssä tarkoitettun tuomion julkaisemisesta.

5 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälässä säädettäisiin sellaisten tietojen ilmoitusvelvollisuudesta, joiden perusteella yksittäisen julkaisun, aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun ja ohjelman sisällöstä vastuussa olevat yhteisöt ja henkilöt voitaisiin tarvittaessa

tavoittaa. Rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun vanhentumista koskevien säännösten takia ilmoitusvelvollisuus kattaisi lisäksi tiedon yksittäisen julkaisun ja aikakautisen julkaisun valmistamisvuodesta. Ilmoitusvelvollisuutta koskevat säännökset eivät koskisi lainkaan yksittäistä verkkoviestiä, jonka sisällöstä vastuussa olevat yhteisöt ja henkilöt voitaisiin tarvittaessa tavoittaa ehdotetun 7 §:n mukaisesti tallennettujen verkkoviestin tunnistamistietojen avulla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin yksittäisessä julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa ilmoitettavista tiedoista. Säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan julkaisijan olisi huolehdittava siitä, että yksittäisessä julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto sen julkaisijasta. Säännös koskisi kaikkia lain 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuja monistamalla valmistettuja tallenteita sekä saman momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitettuja aikakautisia julkaisuja ja verkkojulkaisuja. Säännös ei koskisi yksittäistä verkkoviestiä.

Ehdotettu säännös korvaisi voimassa olevan painovapauslain 10 §:n 1 momentin, jonka mukaan painokirjoituksessa on oltava kirjanpainajan nimi ja toiminimi sekä kirjoituksen painatuspaikka ja -vuosi. Painovapauslaista poiketen ilmoitusvelvollinen olisi kuitenkin julkaisija – eikä kirjanpainaja tai tallenteen muu valmistaja – ja ilmoitettavan tiedon tulisi koskea julkaisijaa.

Sen sijaan säännöksessä ei enää asetettaisi velvollisuutta ilmoittaa julkaisemispaikka. Tämän ilmoittaminen olisi tarpeetonta, koska ehdotetussa laissa julkaistun viestin sisältöön perustuvien rikosasioiden osalta luovuttaisiin toimivaltaista tuomioistuinta koskevasta erityissääntelystä ja siirryttäisiin soveltamaan rikosasioissa yleisesti noudatettavia forumsäännöksiä.

Pykälän 1 momentin toisen virkkeen mukaan julkaisijan ja vastaavan toimittajan olisi huolehdittava siitä, että aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto myös vastaavasta toimittajasta. Säännös vastaisi voimassa olevan painovapauslain 22 §:ää, jonka mukaan jokaisessa aikakautisen painokirjoituksen numerossa tai vihossa pitää

olla päätoimittajan nimi ilmoitettuna. Painovapauslain säännöksestä poiketen vastaavaa toimittajaa koskevan tiedon ilmoittamisvelvollisuus kuuluisi vastaavan toimittajan lisäksi julkaisijalle, jonka velvollisuutena on ehdotetun 4 §:n mukaisesti määrätä julkaisulle vastaava toimittaja.

Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan yksittäisessä julkaisussa ja aikakautisessa julkaisussa tulisi olla tieto myös julkaisun valmistamisvuodesta. Säännös koskisi vain tallennemuotoisia julkaisuja ja vastaisi voimassa olevan painovapauslain 10 §:ssä säädettyä velvollisuutta painatusvuoden julkaisemisesta. Julkaisun valmistajan nimeä ja toimintimeä koskevat tiedot eivät kuitenkaan kuuluisi ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Verkkojulkaisujen kohdalla valmistamisvuotta ei säädettäisi ilmoitettavaksi, koska niitä ei valmisteta samalla tavalla monistamalla kuin tallennemuotoisia julkaisuja ja koska verkkojulkaisun ilmestymisajankohtaa koskeva tieto kuuluisi ehdotuksen 6 §:ssä säädettyä tallentamisvelvollisuuden piiriin. Julkaisijan velvollisuutena olisi huolehtia siitä, että yksittäisessä julkaisussa ja aikakautisessa julkaisussa on tieto sen valmistamisvuodesta.

Ehdotetun 2 §:n 2 momentin mukaan aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun otsikkojulisteita ja liitteitä pidetään näiden osina. Ehdotetussa 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua aikakautista julkaisua ja verkkojulkaisua koskevat tiedot on asianmukaista ilmoittaa myös näiden liitteessä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ohjelmatoiminnassa ilmoitettavista tiedoista. Säännöksen mukaan ohjelmatoiminnan harjoittajan ja vastaavan toimittajan olisi huolehdittava siitä, että ohjelmatoiminnan yhteydessä tiedotetaan ohjelmatoiminnan harjoittajasta ja vastaavasta toimittajasta.

Säännöksellä korvattaisiin voimassa olevat radiovastuulain ja radiovastuusetuksen yksityiskohtaiset säännökset vastaavia ohjelma-toimittajia koskevan luettelon ylläpitämisestä ja nähtävillä pidosta sekä luetteloja koskevien tietojen antamisesta. Nykyisen sääntelyn mukaan kunkin kuukauden 15 päivänä on radio- ja televisio-ohjelmassa ilmoitettava

vastaavia ohjelmatoimittajia koskevasta luettelosta sekä siitä, miten yleisö voi saada luettelosta tietoja. Ehdotuksen mukaan ohjelmatoiminnan harjoittajasta ja asianomaisen ohjelman vastaavasta toimittajasta olisi ilmoitettava ”ohjelmatoiminnassa”. Näin ollen näitä tietoja ei olisi tarpeen ilmoittaa jokaisen ohjelmana pidettävän kokonaisuuden yhteydessä. Riittävää olisi, että säännöksessä tarkoitettut tiedot ilmoitettaisiin tehokkaana pidettävällä tavalla kyseisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmatoiminnan yhteydessä. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota ainakin ilmoitusten tiheyteen sekä siihen, mihin ajankohtaan ne sijoittuvat ohjelmakaaviossa. Käytännössä ehdotus ei juuri aiheuttane muutoksia nykytilaan, sillä radio- ja televisio-ohjelmien yhteydessä on yleensä tapana tiedottaa ohjelmatoiminnan harjoittajasta ja asianomaisen ohjelman tekijöistä. Ehdotuksen mukaan ohjelmatoiminnan harjoittajan ja vastaavan toimittajan olisi huolehdittava tiedottamisvelvollisuuden täyttämisestä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin ilmoittamisvelvollisuudesta niissä tilanteissa, jolloin aikakautiselle julkaisulle, verkkojulkaisulle tai ohjelmalle on määrätty useampia vastaavia toimittajia. Säännöksen mukaan kyseisessä julkaisussa tai ohjelmatoiminnassa olisi tällöin ilmoitettava siitä, mistä julkaisun tai ohjelman osasta kukin heistä vastaa. Asiallisesti ehdotus vastaa nykyisin painovapauslain 19 §:n 2 momenttiin sisältyvää sääntelyä.

Pykälän 4 momentin mukaisesti jokaisella olisi oikeus saada tieto vastaavasta toimittajasta. Säännös velvoittaisi sekä julkaisu- että ohjelmatoiminnan harjoittajia. Asiallisesti ehdotus merkitsi sitä, että ainakin suurimmat ohjelmatoiminnan harjoittajat pitäisivät luetteloja vastaavista toimittajista. Ehdotetussa laissa ei kuitenkaan enää säädettäisi luettelon ylläpitämisen yksityiskohdista eikä luettelon nähtävillä pidosta. Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan asiana olisi ratkaista, miten yleisön tietojensaantioikeus voidaan kunkin julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan kohdalla parhaiten käytännössä toteuttaa.

Ehdotuksen mukaan ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten rikkominen olisi rangaistava teko. Asiasta säädettäisiin lain 23 §:ssä.

6 §. *Ohjelman ja verkkojulkaisun tallentaminen.* Pykälässä säädettäisiin ohjelman ja verkkojulkaisun tallentamisvelvollisuudesta. Selvää on, ettei tällaisen sääntelyn ole tarpeen koskea tallennemuotoisia julkaisuja.

Pykälän *1 momentin* mukaan julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että jokainen lähetetty ohjelma ja jokainen verkkojulkaisu tallennetaan ja että tallennetta säilytetään vähintään kolme kuukautta ohjelman lähettämisestä tai verkkojulkaisun toimittamisesta yleisön saataville.

Ehdotus vastaa pääosin nykyistä sääntelyä, sillä radiovastuuasetuksen 6 §:n mukaan yleisradiotoimintaa harjoittavan yhtiön on huolehdittava siitä, että jokainen lähetetty ohjelma tallennetaan ääninauhalle. Tallennettua ohjelmaa ei saa hävittää ennen kuin vähintään kolme kuukautta on kulunut ohjelman lähettämisestä.

Ehdotettu säännös olisi kuitenkin nykyistä sääntelyä kattavampi, sillä se koskisi myös verkkojulkaisuja ja televerkon välityksellä yleisön saataville toimitettuja ohjelmia. Ehdotus poikkeaa nykyisestä sääntelystä myös siinä suhteessa, että tallentamisvelvollisuudesta säädettäisiin tyhjentävästi lain tasolla. Säännöksen mukaan julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi huolehdittava siitä, että verkkojulkaisu tai ohjelma tallennetaan. Laissa ei kuitenkaan säädettäisi velvoitteen täyttämisen tavasta. Julkaisija voisi sopia verkkojulkaisun tallentamisesta esimerkiksi palvelimen ylläpitäjän kanssa ja ohjelmatoiminnan harjoittaja vastaavasti lähetystoiminnan harjoittajan kanssa. Verkkojulkaisun tallentamisvelvollisuuden täyttäminen ei kuitenkaan edellyttäisi sen säilyttämistä nimenomaan sähköisessä muodossa vaan riittävää olisi esimerkiksi paperitulosteen ottaminen. Jos ohjelmatoiminnan harjoittajan lähettämä ohjelma – esimerkiksi elokuva – on jo tallennettu, sitä ei tarvitsisi enää tallentaa uudelleen.

Tallentamisvelvollisuus ei kuitenkaan koskisi

sellaisia ohjelmia, joiden teknisen toteutuksen perusteella on selvää, ettei niiden lähettämässä voida syyllistyä viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Tallentamisvelvollisuutta koskevan poikkeuksen soveltamisen kannalta olennaista olisi se tekninen tapa, jolla ohjelma toteutetaan. Säännöksen soveltamisalaan tyypillisesti kuuluva tilanne olisi esimerkiksi tavanomaista katuliikennettä kuvaava kamera, joka olisi sijoitettu niin korkealle, etteivät yksittäiset ihmiset ole enää tunnistettavissa kuvasta. Tällöin on selvää, ettei kameran välittämässä ohjelmassa voi näkyä mitään sellaista, että ohjelmaa lähetettäessä voisi toteutua jokin viestin sisältöön perustuva rikos. Ehdotetun lain kannalta tallentamisvelvollisuudelle ei tällaisissa tapauksissa ole asiallista tarvetta. Verkkojulkaisujen erityispiirteisiin liittyvä mahdollisuus niiden nopeaan ja usein tapahtuvaan muuttamiseen. Ehdotetussa säännöksessä ei tällaisissa tapauksissa edellytetäisi mahdollisesti hyvinkin laajan verkkojulkaisun tallentamista kokonaisuudessaan uudelleen jokaisen muutoksen jälkeen vaan riittävää olisi tehdyn muutoksen tallentaminen. Vastaavasti jos vastaanottajalla on mahdollisuus muodostaa verkkojulkaisun sisältämistä verkkoviesteistä erilaisia itse valitsemiaan kokonaisuuksia, kaikkia mahdollisia verkkoviestien yhdistelmiä ei olisi tarpeen tallentaa. Säännöksessä tarkoitettun tallentamisvelvollisuuden täyttämiseksi riittäisi tällaisissa tapauksissa valittavana olevien verkkoviestien tallentaminen verkkojulkaisun kokonaisuuden tallentamisen yhteydessä.

Jos verkkojulkaisun sisältöä muutetaan kovin usein, saattaa ehdotetun säännöksen mukainen tallentamisvelvollisuus tällaisissa tapauksissa muodostua suhteellisesti raskaammaksi kuin sellaisten verkkojulkaisujen kohdalla, joiden sisältöä muutetaan vain harvakseltaan. Tämän vuoksi momentin toisessa virkkeessä ehdotetaan tallenteiden säilytysaikaa lyhennettäväksi niiden verkkojulkaisujen osalta, joiden sisältöä muutetaan keskimäärin useammin kuin kymmenen kertaa vuorokaudessa. Tällaisen muuttamistaajuuden on katsottu

olevan jo niin suuri, että tallenteiden vähimmäissäilytysaikaa on suhteellisuusvaatimuksen huomioon ottamiseksi pidetty näissä tapauksissa perusteltuna lyhentää kahteen kuukauteen. Säilyttämisvelvollisuuden kesto ei voi kuitenkaan olla lyhyempi kuin ehdotetut kaksi kuukautta. Tämä johtuu siitä, että säilytysvelvollisuus palvelee paitsi mahdollisesti vireille pantavan riita- tai rikosasian oikeudenkäynnin todistusaineiston varmistamista osaltaan myös 3 luvussa tarkoitetun vastine- ja oikaisuoikeuden toteutumista. Ehdotetun 12 §:n mukaisista aikarajoista puolestaan johtuu, että enimmillään saattaa kestää 51 vuorokautta ennen kuin on selvillä, tuleeko kysymys vastine- tai oikaisuoikeuden edellytysten täyttymisestä esille tuomioistuimessa. Ehdotettu 2 momentti sisältäisi säännökset niitä tapauksia varten, joissa 1 momentin mukaisen säilytysajan puitteissa olisi aloitettu julkaistun viestin sisältöön perustuva esitutkinta, saatettu tällainen asia syyteharkintaan taikka pantu vireille asiaa koskeva oikeudenkäynti. Oikeudenkäynti voisi olla joko riita- tai rikosasia samoin kuin ehdotetussa 12 §:ssä tarkoitettu oikeudenkäynti vastine- tai oikaisuoikeuden edellytysten täyttämiseksi. Tällaisissa tilanteissa ohjelman ja verkkojulkaisun tallenteen säilyttämisvelvollisuuden on jatkuttava, jotta tallennetta voidaan käyttää vireillä olevan asian selvittämisessä. Säilyttämisvelvollisuus päättyisi, jos asiassa on käynyt selville, ettei asiassa nosteta syytettä. Tällainen tilanne voi syntyä, jos esitutkinta on lopetettu saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi taikka jos syyttäjä on tehnyt asiassa syyttämättäjäntämisspätöksen eikä asianomistaja ole itse nostanut asiassa syytettä. Jos asiassa on pantu vireille oikeudenkäynti, tallenteen saisi hävittää vasta, kun julkaistun viestin sisältöön perustuva vaatimus on lainvoimaisesti ratkaistu.

Jos tallenteen säilyttämisvelvollisuus ehdotetun 2 momentin perusteella jatkuu, säilyttämisvelvollisuus koskee luonnollisesti vain sitä ohjelmaa tai verkkojulkaisua, jossa julkaistun viestin sisällöstä kulloinkin on

kysymys. Muilta osin tallenteet saisi hävittää 1 momentissa säädetyn ajan kuluttua umpeen.

Jos tallenteen säilyttämisvelvollisuus jatkuu, julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan tulee saada tieto, milloin säilyttämisvelvollisuus päättyy. Tämän vuoksi syyttäjälle tai asiaa viimeksi käsitelleelle tuomioistuimelle ehdotetaan asetettavaksi velvollisuus ilmoittaa tällaisesta säilyttämisvelvollisuuden päättymisestä. ”Asian käsittely” olisi säännöstä sovellettaessa ymmärrettävä laajasti siten, että se sisältäisi esimerkiksi valituslupahakemuksen käsittelyn.

Ehdotuksen mukaan tallentamisvelvollisuutta koskevien säännösten rikkominen olisi rangaistava teko. Asiasta säädettäisiin ehdotetussa 23 §:ssä.

7 §. *Verkkoviestin tunnistamistietojen tallentaminen.* Pykälässä säädettäisiin yleisön saataville toimitettavan verkkoviestin lähettäjää koskevien tunnistamistietojen tallentamis- ja säilyttämisvelvollisuudesta. Ehdotettu sääntely on tarpeen ennen muuta siksi, että nimettömänä taikka nimimerkillä julkaistun verkkoviestin lähettäjä voidaan käytännössä selvittää vain verkkoviestin tunnistamistietojen avulla. Tunnistamistietojen luovuttamisen edellytyksistä ja siinä noudatettavasta menettelystä säädettäisiin ehdotetussa 18 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin julkaistavaa verkkoviestiä koskevien tunnistamistietojen tallentamisvelvollisuudesta. Säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän olisi huolehdittava siitä, että hänellä on laitteen avulla yleisön saataville toimitettavan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot. Momentin toisen virkkeen mukaan tunnistamistietona olisi tallennettava ainakin se edellinen osoite, josta viesti on kyseiselle laitteelle tullut.

Velvollisuus säännöksessä tarkoitettujen tunnistamistietojen tallentamiseen kuuluisi käytännössä lähinnä sähköisen tietoverkon kautta tapahtuvassa viestinnässä käytettyjen palvelinten ja muiden vastaavien laitteiden

ylläpitäjille. Mutta myös televisio- ja radiotoiminnan harjoittajilla tulisi olla tieto niiden ylläpitämää laitetta käyttävistä ohjelmatoiminnan harjoittajista. Suorissa radio- tai televisiolähetyksissä julkaistavia puheluja koskevien tunnistamistietojen tallentamisesta olisi kuitenkin sovittava asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ja tälle palvelujaan tarjoavan teleyrityksen kesken, koska näissä tapauksissa viestin lähettäjän tunnistamistiedot ovat teleyrityksellä eikä radiolähtetimen ylläpitäjällä.

Tunnistamistietojen tallentamisvelvollisuus koskisi kaikkia ehdotetun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja verkkoviestejä ja siten myös 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja ohjelmia samoin kuin 2 §:n 1 momentin 6 kohdassa mainittuja verkkojulkaisuja. Laitteen ylläpitäjällä tulisi näin ollen olla tieto kaikista hänen ylläpitämänsä laitteen avulla yleisön saataville toimitettavista verkkoviesteistä siitä riippumatta, julkaistaanko viesti nimettömänä vai nimellä tai muilla ehdotetussa 5 §:ssä tarkoitetuilla tiedoilla varustettuna.

Tallentamisvelvollisuuden piiriin kuuluisivat verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot. Tallentamisvelvollisuuden piiriin kuuluvien tunnistamistietojen vähimmäisisältö määriteltäisiin momentin toisessa virkkeessä. Sen mukaan tunnistamistietona olisi tallennettava ainakin se edellinen osoite, josta viesti on tallentamisvelvollisuuden kohteena olevan toimijan laitteelle tullut. Säännöksen sanamuoto osoittaa, että kyse on tunnistamistietojen vähimmäisisällöstä. Jos palvelimen tai muun laitteen ylläpitäjän käyttämien teknisten ratkaisujen vuoksi hänen laitteelleen tallentuu myös muita tietoja, näiden poistamiseen ei säännöksen mukaan olisi velvollisuutta.

Lähetäjällä tarkoitetaan säännöksessä kaikkia niitä, jotka toimittavat tiedon, mielipiteen tai muun viestin lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen avulla yleisön saataville. Lähetäjän selvittämisessä tarpeellisten tunnistamistietojen yksityiskohtainen sisältö voi vaihdella tapauksesta ja esimerkiksi palvelimen toimintaperiaatteista riippuen.

Puoliavoimen palvelimen ylläpitäjällä voi teknisten tunnistamistietojen lisäksi olla tiedossaan ne henkilöt, joilla on oikeus käyttää palvelinta viestien julkaisemiseen, mutta yleisölle avoimen palvelimen ylläpitäjällä voi joissakin tapauksissa olla tiedossaan vain se, mistä toisesta palvelimesta tai muusta vastaavasta laitteesta asianomainen verkkoviesti on hänen palvelimelleen tullut. Jälkimmäisessä tapauksessa viestin alkuperän selvittämistä voidaan jatkaa kääntymällä toisen palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjän puoleen. Tätä säännöksessä tarkoitettujen tietojen erilaisuutta on korostettu ilmaisulla ”selvittämisessä”. Se osoittaa, ettei tallentamisvelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen tarvitse välttämättä olla tietoja, jotka johtavat verkkoviestin lähettäjän selvittämiseen. Riittävää on, että nämä tiedot myötävaikuttavat tähän selvittämiseen, esimerkiksi juuri osoittamalla sen toisen palvelimen, josta viesti on saapunut. Silloin kun lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot viittaavat ulkomailla sijaitsevaan palvelimeen, voidaan asiassa pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta.

Momentin kolmannessa virkkeessä otettaisiin huomioon ne tilanteet, joissa lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjän ei ole mahdollista erottaa yleisön saataville toimitettavia verkkoviestejä sellaisista verkkoviesteistä, joita on pidettävä kohdeviestintänä. Näissä tapauksissa tällaisen laitteen ylläpitäjällä olisi oikeus tallentaa myös näiden muiden verkkoviestien tunnistamistiedot. Säännös on tarpeen erityisesti sähköpostiviestien tunnistamistietojen tallentamisvelvollisuuden kannalta. Esimerkiksi palvelimen ylläpitäjän ei ole mahdollista tietää, onko kulloinkin kyseessä ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluva joukkoviestintä vai onko kyse kohdeviestinnästä. Tällöin säännöksen tarkoituksen toteutumisen kannalta on tarpeen antaa tällaisen laitteen ylläpitäjälle oikeus muidenkin verkkoviestien tunnistamistietojen tallentamiseen. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan vaikuttaisi kohdeviestinnän suojaan, koska 18 §:n 1 momentin mukaan tunnistamistietojen

luovuttamista koskeva määräys voisi koskea vain yleisön saataville toimitettua verkkoviestiä. Tällöin luovuttamisvaatimuksen esittäjä olisi velvollinen osoittamaan, että kyseinen viesti on toimitettu ”yleisön” saataville ja että se näin ollen on katsottava joukkoviestinnäksi. Pykälän 2 momentin mukaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot on säilytettävä kolme kuukautta siitä, kun viesti on tullut kyseiseen laitteeseen. Määräaika laskettaisiin saapumisesta, koska tämä ajankohta on säännönmukaisesti todettavissa. Säilyttämisvelvollisuuden sitominen esimerkiksi siihen, milloin viesti on toimitettu yleisön saataville, aiheuttaisi vaikeuksia, jos viesti onkin vain toimitettu edelleen toiselle palvelimelle. Tunnistamistietojen säilyttämistä koskeva määräaika voi joissakin käytännön tilanteissa osoittautua lyhyeksi. Toisaalta pidemmän tallennusajan säätäminen voisi aiheuttaa palvelinten ylläpitäjille kohtuuttomia taloudellisia rasituksia tallentamista varten varattavien teknisten resurssien muodossa. Määräaika on sama kuin edellä 6 §:n 1 momentin pääsäännön mukaan. Tietojen säilyttämisvelvollisuuden rikkominen olisi ehdotuksen mukaan rangaistava teko.

Televerkossa välitettävien tunnistamistietojen säilyttämisosoikeudesta säädetään teletoiminnan tietosuojalaissa. Sen 9 §:n mukaan teleyrityksen on hävitettävä tai muutettava teleyrityksen purkamisen jälkeen sen toteuttamisessa syntyneet ja teleyrityksen tallentamat tunnistamistiedot sellaisiksi, että televiestinnän osapuolia ei voi tunnistaa, jollei kyseisen lain 3 luvun säännöksistä muuta johdu. Lain 3 luvussa säädetään erikseen muun muassa tunnistamistietojen käsittelystä laskutusta varten. Jotta nyt ehdotettu tallentamisvelvollisuus voitaisiin toteuttaa, ehdotetaan teletoiminnan tietosuojalain 9 §:ää muutettavaksi.

Momentin toisessa virkkeessä säädettäisiin tallentamisvelvollisuuden jatkamisesta erityistapauksissa. Ehdotetun 18 §:n mukaan tuomioistuin voi antaa määräyksen tunnistamistietojen luovuttamisesta silloin, kun on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen

toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Niin ikään tuomioistuin voi antaa luovuttamismääräyksen silloin, kun vieraan valtion viranomaisen sitä pyytää ja pyynnön perusteena olevan viestin toimittamista yleisön saataville olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa pidettävä rikoksena. Luovuttamismääräys voisi perustua myös Suomea sitovaan kansainväliseen velvoitteeseen.

Luovuttamismääräyksessä tarkoitettuja tunnistamistietoja tarvitaan esitutkinnaissa ja mahdollisessa myöhemmin vireille pantavassa oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi on välttämätöntä säätää velvollisuudesta tunnistamistietojen säilyttämiseen yli 1 momentissa tarkoitettun kolmen kuukauden määräajan. Edellytyksenä tällaiselle säilyttämisvelvollisuuden jatkumiselle olisi se, että tuomioistuimelle olisi esitetty 18 §:ssä tarkoitettu luovuttamisvaatimus. Näin ollen tässä tarkoitettu tietojen hävittämiskielto tulisi voimaan heti, kun 18 §:n mukainen vaatimus on esitetty tuomioistuimelle. Kyseiset tunnistamistiedot saisi hävittää vasta sen jälkeen, kun vaatimus tietojen luovuttamisesta on lainvoimaisella ratkaisulla hylätty. Koska tunnistamistiedot liittyvät 17 §:n perusteluissa esitettyllä tavalla anonyymien ilmaisun suojaan, ehdotetussa 18 §:ssä kiellettäisiin tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpano, kunnes kysymys luovuttamisvelvollisuudesta on lainvoimaisesti ratkaistu, jollei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määräisi.

Ehdotetun säännöksen mukaisissa tapauksissa tuomioistuimen määräyksessä tulisi yksilöidä, minkä viestin tai viestien tunnistamistietoja määräys koskee. Näin ollen tässä tarkoitettu säilyttämisvelvollisuuden jatkuminenkin kohdistuisi vain näihin tietoihin eikä esimerkiksi kaikkiin laitteen ylläpitäjän hallussa määräyksen tiedoksisaamishetkellä oleviin tunnistamistietoihin.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin tietojen hävittämisestä. Pääsääntöisesti tiedot olisi hävitettävä edellä mainitun kolmen kuukauden määräajan kuluttua umpeen. Poikkeuksena tästä olisi se 2 momentissa mainittu tilanne, jossa tuomioistuimessa

käsitellään ehdotetussa 18 §:ssä tarkoitettua tunnistamistietojen luovuttamisvaatimusta. Tämän lisäksi säännöksessä otettaisiin huomioon se, että velvollisuus tietojen säilyttämiseen saattaa jonkin muun lain mukaan jatkua myös tässä tarkoitettua kolmen kuukauden jälkeen.

8 §. *Viranomaisen tiedotukset.* Pykälässä säädettäisiin aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun julkaisijan sekä ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudesta julkaista korvauksetta tietuystyypisiä viranomaisen tiedotuksia. Julkaisuvelvollisuus koskisi tiedotuksia, joiden toimittaminen yleisön saataville on tarpeen ihmisten hengen tai terveyden taikka merkittävien ympäristö- tai omaisuusarvojen suojaamiseksi taikka muusta näihin rinnastettavasta tärkeästä syystä.

Voimassa oleva lainsäädäntö sisältää nykyisinkin erityissäännöksiä viranomaisen tiedotusten julkaisemisvelvollisuudesta. Esimerkiksi pelastustoimiasetuksen (857/1999) 8 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö vastaa osaltaan siitä, että sen hallinnonalalla huolehditaan muun muassa hätä- ja muiden viranomaistiedotteiden välittämisestä väestölle sähköisten joukkoviestimien kautta. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että viranomaistiedotusten julkaisemisvelvollisuudesta tulisi säätää kattavasti lailla eikä lakia alemmanasteisilla säädöksillä. Julkaisemisvelvollisuuden säätämiseksi tulisi olla hyväksyttävä peruste ja velvollisuuden asettamisen pitäisi olla välttämätöntä hyväksyttävän päämäärän saavuttamiseksi. Tämä koskee niitä tiedotuksia, joita julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan on toimitettava yleisön saataville ilman eri korvausta. Tavanomaista ilmoitusmaksua tai muuta korvausta vastaan julkaistavista tiedotuksista ei sen sijaan ole tarpeen säätää. Asiallisesti ehdotus merkitsisi muutosta vain sellaisten julkaisutoiminnan harjoittajien velvollisuuksiin, jotka julkaisevat aikakautista julkaisua tai verkkojulkaisua. Ehdotetun pykälän mukaan viranomaisen tiedotus olisi julkaistava korvauksetta silloin, kun se on tarpeen ihmisten hengen tai terveyden taikka merkittävien ympäristö- tai omaisuusarvojen suojaamiseksi taikka

muusta näihin rinnastettavasta tärkeästä syystä. Mainitut syyt kattaisivat perustuslain 7, 15 ja 20 §:ssä turvatut intressit. Muuna mainittuihin etuihin rinnastettavana tärkeänä syynä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanne, jossa yleisölle olisi pakokauhun estämiseksi nopeasti saatava tieto tapahtuneesta virheellisestä suuronnettomuushälytyksestä.

Ehdotettu säännös viranomaistiedotusten korvauksettomasta julkaisemisvelvollisuudesta koskisi kaikkia aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun julkaisijoita sekä ohjelmatoiminnan harjoittajia. Tiedotuksen julkaisemisella tavoitellut päämäärät voidaan käytännössä saavuttaa vain sellaisten välineiden avulla, joita yleisö säännöllisesti seuraa. Joissakin tilanteissa tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että tiedotus toimitetaan sähköisille viestimille ominaisella nopeudella mahdollisimman suuren yleisön saataville. Viranomaisen asiana olisi harkita, kuinka kattavaa ja nopeaa tiedottamista olisi kussakin tapauksessa pidettävä tarpeellisenä. Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja, jonka puoleen tiedotuksen julkaisemisesta pyytävä viranomainen kääntyy, olisi pykälässä säädettyjen edellytysten vallitessa velvollinen toimittamaan viranomaistiedotuksen sellaisenaan yleisön saataville. Viime kädessä säännöksessä tarkoitettujen edellytysten käsilläolo jää jo asian luonteen vuoksi viranomaisen harkittavaksi.

Viranomaistiedotusten julkaisemisesta poikkeusoloissa säädetään valmiuslain (1080/1991) 43 §:ssä ja puolustustilalain (1083/1991) 33 §:ssä. Näiden saattamiseksi sopusointuun nyt ehdotetun lain kanssa ehdotetaan valmiuslain ja puolustustilalain mainittuja säännöksiä muutettaviksi.

3 luku. Vastine ja oikaisu

Ehdotetussa 3 luvussa säädettäisiin vastine- ja oikaisuoikeuden edellytyksistä sekä näiden oikeuksien käyttämisestä. Vastineella tarkoitetaan henkilön oikeutta vastata häntä koskeviin loukkaaviin väitteisiin, kun oikaisussa taas on kyse virheellisen tiedon korjaamisesta. Ehdotetun 3 luvun säännöksillä korvattaisiin painovapauslain 25 §:n ja

radiovastuulain 6 a §:n osittain vastaavat säännökset. Nykytilaan verrattuna ehdotus merkitsisi vastineoikeuden laajentamista myös sähköisiin viestimiin.

9 §. *Vastineoikeus*. Pykälässä säädettäisiin vastineoikeuden edellytyksistä. Säännöksen mukaan yksityisellä henkilöllä, jolla on perusteltu syy katsoa tullessa loukatuksi aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai niihin rinnastettavassa, toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa esitetyn viestin sisällön johdosta, olisi oikeus saada vastine julkaistuksi asianomaisessa julkaisussa tai ohjelmassa. Vastineen julkaisemisen tavasta ja muista julkaisemisvelvollisuuteen liittyvistä kysymyksistä säädettäisiin 11 §:ssä.

Vastineoikeus voisi perustua vain ensinnäkin aikakautisessa julkaisussa tai verkkojulkaisussa esitettyyn viestiin. Selvää on, ettei vastineoikeus voi tulla kyseeseen yksittäisten julkaisujen tai verkkoviestien kohdalla.

Vastaavasti ohjelmatoiminnassa edellytettäisiin, että sisällöltään loukkaava viesti olisi esitetty sellaisessa toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa, joka voidaan rinnastaa aikakautiseen julkaisuun tai verkkojulkaisuun. Näin ollen vastineoikeus ei koskisi kertaluonteisia ohjelmia, kuten esimerkiksi elokuvia tai yksittäisiä dokumentti- ja ajankohtaisohjelmia. Jos kyse olisi tällaisesta kertaluonteisesta ohjelmasta, vastinetta ei siis voitaisi vaatia julkaistavaksi saman ohjelmatoiminnan harjoittajan muun ohjelman yhteydessä. Säännös ei toisaalta estäisi ohjelmatoiminnan harjoittajaa niin halutessaan julkaisemasta myös kertaluonteisiin ohjelmiin liittyviä vastineita muun ohjelmatoimintansa yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan vastineoikeus olisi vain luonnollisella henkilöllä. Vastineoikeus kuuluisi jokaiselle yksityiselle henkilölle siitä riippumatta, minkä valtion kansalainen hän on tai missä maassa hän asuu. Yhteisöllä, säätiöllä ja viranomaisella ei vastineoikeutta olisi, mutta sen sijaan niillä olisi 10 §:n mukainen oikaisuoikeus. Oikeushenkilöstä esitetty väite voisi siten perustaa vastineoikeuden vain siinä tapauksessa, että jollakin oikeushenkilön parissa toimivalla luonnollisella henkilöllä olisi perusteltu syy katsoa tullessa loukatuksi. Tästä voisi olla

kysymys esimerkiksi silloin, kun esitetty väite kohdistuu asiallisesti tiettyyn henkilöön tai tiettyihin henkilöihin, kuten yrityksen tai yhdistyksen johtoon. Näissä tapauksissa väite voi perustaa vastineoikeuden yhdelle tai useammalle henkilölle. Viranomaista koskeva väite voi samaan tapaan perustaa vastineoikeuden yksittäiselle virkamiehelle, jos hänellä on perusteltu syy katsoa tullessa henkilökohtaisesti loukatuksi.

Rajattua henkilöpiiriä tai ryhmää koskeva väite saattaa muulloinkin kohdistua yksityiseen henkilöön. Tästä on kysymys esimerkiksi silloin, kun väitteen kohde määritellään yleisin tunnusmerkein mutta siten, että tunnusmerkit sopivat vain tiettyyn henkilöön tai tiettyihin henkilöihin (vrt. KKO 2000:54). Väitteen kohde voidaan rajata puhumalla esimerkiksi tietyllä asuinalueella tai määrättyssä toimintaympäristössä vaikuttavista henkilöistä, jotka kuuluvat johonkin etniseen tai uskonnolliseen ryhmään. Väitteen kohde voidaan määritellä myös henkilön ominaisuuden tai häneen liittyvän seikan, kuten terveydentilan tai vammaisuuden, perusteella. Näissäkin tapauksissa yhdellä tai useammalla henkilöllä voi olla perusteltu syy katsoa tullessa loukatuksi.

Ehdotuksen mukaan vastineoikeus olisi jokaisella, jolla on "perusteltu syy katsoa tullessa loukatuksi" säännöksessä tarkoitettussa julkaisussa tai ohjelmassa esitetyn viestin sisällön johdosta. Kysymyksessä olisi siten loukkauskokemuksen perustuva oikeus. Voimassa olevan painovapauslain mukaan henkilöllä on oikeus vastineeseen puhtaasti subjektiivisen loukkauskokemuksen perusteella eli aina, kun hän "pitää itseänsä loukattuna". Ehdotetussa säännöksessä sen sijaan edellytettäisiin, että henkilöllä on perusteltu syy katsoa tullessa loukatuksi. Siten yksityisellä henkilöllä olisi vastineoikeus vain, jos hänen loukkauskokemustaan voidaan myös objektiivisin perustein pitää perusteltuna. Perustellun syyn vaatimusta ei ole mahdollista täsmentää yleisin sanonnoin siten, että kaikki perusteltavissa olevat loukkauskokemukset tulisivat asianmukaisesti huomioon otetuiksi. Vaatimuksen täyttyminen tulisikin sen vuoksi ratkaista

tapauskohtaisesti. Se seikka, että julkaisussa vain toistetaan jo aiemmin julkaistu tieto tai muu viesti, ei sinänsä vielä poista vastineoikeutta viestin myöhempään julkaisijaan nähden (vrt. KKO 1997:81).

Vastineoikeuden edellytyksenä olevan väitteen tulisi kuitenkin koskea asianomaista henkilöä. Vastineoikeus ei siten voisi perustua yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa esitettyihin mielipiteisiin. Toisaalta perustellulla syyllä ei tarkoiteta sitä, että esitettyjen väitteiden olisi välttämättä oltava vääriä. Henkilö voi kokea itsensä loukatuksi, vaikka esitetyt väitteet olisivat tosia (ks. KKO 1970 II 98). Säännöksen tulkinnassa voidaan ottaa huomioon myös se, onko esitetyn viestin kohteena henkilö, josta vain harvoin esitetään tietoja tai väitteitä yleisölle, vai onko kohteena julkista tehtävää hoitava henkilö. Perustellun syyn täyttymiskynnys asettuu jälkimmäisen henkilön kohdalla jonkin verran edellistä korkeammalle, sillä julkista tehtävää hoitava henkilö on velvollinen sietämään arvostelua, joka kohdistuu hänen toimintaansa tuossa tehtävässä. Toisaalta säännöksen tulkinnassa olisi otettava huomioon sekin, että henkilöllä voi olla erityinen syy käyttää puheenvuoro häntä itseään koskevassa julkisessa keskustelussa.

Perusteltua syytä koskevan vaatimuksen tulkinnassa olisi kiinnitettävä huomiota myös ilmaisun tyyliin. Perustellun syyn täyttymiskynnys tulisi asettaa tavanomaista korkeammalle esimerkiksi pakinan, satiirin ja muun vastaavan tyyliin kohdalla. Pakinassa esitetty kärkeväkään väite ei siten perustaisi henkilölle vastineoikeutta, ellei väitteessä olisi samalla kysymys tyyliin omien sopivaisuussääntöjen rikkomisesta (vrt. KKO 1991:116). Perusteltu syy voisi näissä tapauksissa olla käsillä esimerkiksi silloin, kun väite on esitetty selvästi loukkauksen tarkoituksessa. Samoista syistä perustellun syyn kynnys olisi asetettava tavanomaista korkeammalle myös taidearvostelun tai tieteellisen kritiikin kohdalla. Tulkintakysymyksissä johtoa voi saada Julkisen sanan neuvoston vastineoikeutta koskevista ratkaisuista.

Vastinesäännöksen tulkinnassa olisi lisäksi kiinnitettävä huomiota julkaisu- ja ohjelma-

toiminnan erityispiirteisiin. Säännöksen tarkoituksena ei ole jakaa ilmaista ohjelma-aikaa jokaiselle, joka haluaa tulla esimerkiksi television välityksellä tunnetuksi tai tahtoo muutoin käyttää televisiota omien tarkoituksiensa saavuttamiseksi. Vastineoikeuden edellytykseksi ehdotettuun perustellun syyn vaatimukseen tulisikin ohjelmatoiminnan alueella kiinnittää erityistä huomiota.

10 §. *Oikaisuoikeus*. Pykälässä säädettäisiin oikaisuoikeuden edellytyksistä. Säännöksen mukaan yksityisellä henkilöllä, yhteisöllä ja säätiöllä sekä viranomaisella olisi oikeus saada aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa esitetty itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen tieto oikaistuksi samassa julkaisussa tai asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa.

Säännöksen mukaan oikaisuoikeuden subjekteja olisivat siten paitsi luonnollinen henkilö myös yhteisö ja säätiö sekä viranomainen. Säännöksessä tarkoitettut yhteisöt ja säätiöt voivat olla sekä yksityisoikeudellisia että julkisoikeudellisia. Yksityisoikeudellisia yhteisöjä ovat muun muassa rekisteröity yhdistys, osakeyhtiö ja osuuskunta. Yksityisoikeudellisia säätiöitä ovat säätiölaissa (109/1930) ja eläkesäätiölaissa (1774/1995) tarkoitettut rekisteröidyt säätiöt. Julkisoikeudellisia yhteisöjä taas ovat muun muassa kunnat ja seurakunnat sekä valtion liikelaitokset ja julkisoikeudelliset yhdistykset. Säännöksessä tarkoitettu viranomainen voi olla valtion, kunnan ja Ahvenanmaan maakunnan viranomainen.

Käytännössä julkisoikeudellisen yhteisön oikaisuoikeutta käyttäisikin asianomainen viranomainen. Oikaisuoikeus kuuluisi myös vastaaville ulkomaalaisille oikeushenkilöille ja viranomaisille.

Oikaisuoikeuden subjektin osalta ehdotettu säännös vastaisi nykyistä sääntelyä. Painopauslain 25 §:ssä säädetty vastine- ja oikaisuoikeus kuuluu julkiselle viranomaiselle ja yksityiselle henkilölle. Radiovastuulain 6 a §:ssä ei sen sijaan ole säädetty oikaisuoikeuden subjektista, koska sääntelyn lähtökohtana on ohjelmatoiminnan harjoittajalle kuuluva velvollisuus

virheellisen asiatiedon oikaisemiseen. Ehdotus vastaisi myös televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 23 artiklan 1 kohdan vaatimusta, jonka mukaan jokaisella luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, jonka oikeutettuja etuja, varsinkin mainetta ja kunniaa, on vahingoitettu esittämällä virheellisiä väitteitä televisio-ohjelmassa, on oltava oikeus vastineeseen tai vastaavaan oikaisukeinoon. Oikaisuoikeuden edellytyksenä olisi, että aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa on esitetty oikaisuoikeutettuna itseään pitävää tahoja tai sen toimintaa koskeva virheellinen tieto. Esitettyä viestiä tulisi voida objektiivisin perustein pitää virheellisenä. Vastaavasti oikaisuksi tarkoitettua viestin tulisi sisältää sellaiset virheellisen tiedon oikaisemiseksi tarpeelliset seikat, joita objektiivisin perustein voidaan asiassa pitää tosina. Näiltä osin ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Painovapauslain 25 §:ssä tarkoitettu oikeus on myös sillä, joka tahtoo oikaista jonkin hänestä julkaistun tiedonannon. Oikaisuvelvollisuuden sisältävä radiovastuulain 6 a §:n säännös taas koskee virheellistä asiatietoa. Ehdotetussa säännöksessä kuitenkin puhutaan "virheellisen asiatiedon" sijasta "virheellisestä tiedosta", joka voisi koskea joko oikaisuoikeutettua tai hänen toimintaansa. Vaikka esitetty tieto voitaisiinkin objektiivisesti arvioiden todeta virheelliseksi, oikaisuoikeutta ei ehdotetun säännöksen mukaan kuitenkaan olisi, jos tiedon oikaisemista olisi virheen vähäisyyden vuoksi pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Oikaisuoikeus ei siten pääsääntöisesti voisi perustua vähäpätöisiin virheisiin. Toisaalta esitetyn tiedon kohteella saattaa joissakin tapauksissa olla perusteltu tarve vähäisenkin virheen oikaisuun. Siksi vähäistä virhettä koskevan oikaisun tarve olisi aina erikseen harkittava. Oikaisuoikeutta ei olisi silloin, kun virheellinen tieto on julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan omasta aloitteesta jo korjattu 11 §:ssä asetettuja vaatimuksia vastaavalla tavalla. Ehdotettuun 12 §:ään otettaisiin oikaisuvaatimuksen

käyttämismenettelyä koskeva sääntely, jolla pyrittäisiin oikaisuvaatimusten nopeaan käsittelyyn.

Oikaisuksi tarkoitettua viestin seurauksena aiheutuva mahdollinen vahinko sen sijaan ei ehdotuksen mukaan sinänsä rajoitaisi oikaisuoikeuden käyttämistä. Toisaalta oikaisuksi tarkoitettua viestin sisältöä koskisivat samat rikos- ja vahingonkorvaus-oikeudelliset säännöt kuin mitä tahansa muutakin yleisön saataville toimitettua tietoa tai viestiä. Kysymys ei kuitenkaan ole oikaisuoikeuden edellytyksistä vaan oikaisuksi tarkoitettua viestin sisällöstä. Ehdotuksen mukaan oikaisun julkaisemisvelvollisuus kuuluisi asianomaiselle vastaavalle toimittajalle. Vastaavan toimittajan asiana olisi siten huolehtia myös siitä, ettei oikaisuksi tarkoitettu viesti ole sisällöltään lainvastainen eikä loukkaava ja ettei oikaisun sisältö aiheuta kenellekään vahingonkorvauslaissa tarkoitettua vahinkoa.

Oikaisu olisi ehdotetun säännöksen mukaan aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun osalta toteutettava samassa julkaisussa. Tästä poikkeaisi ohjelmia koskeva sääntely, jonka mukaan oikaisemisen ei tarvitsisi tapahtua esimerkiksi samaan ohjelmasarjaan kuuluvassa ohjelmassa vaan riittäisi, että se tehtäisiin asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa.

11 §. *Vastineen ja oikaisun julkaisemisvelvollisuus.* Pykälässä säädettäisiin vastineen ja oikaisun julkaisemisvelvollisuudesta, joka ehdotetun säännöksen mukaan kuuluisi asianomaisen julkaisun tai ohjelman vastaavalle toimittajalle. Lisäksi pykälässä säädettäisiin vastineen ja oikaisun sisältöä koskevista rajoituksista sekä vastaavan toimittajan velvollisuudesta antaa tarvittaessa apua vastineen teknisessä toteuttamisessa.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaavan toimittajan olisi julkaistava vastine tai oikaisu maksutta ja ilman aiheetonta viivytystä asianmukaisessa laajuudessa ja samankaltaisella tavalla kuin vastine- tai oikaisuopyynnön perusteena oleva viesti. Ehdotettu säännös vastineen ja oikaisun julkaisemistavasta olisi siten tarkempi kuin radiovastuulain 6 a §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan virheellinen tieto on oikaistava

sillä tavoin, että virheellisyys saadaan mahdollisimman hyvin korjatuksi.

Vastine tai oikaisu olisi ensinnäkin julkaistava maksutta. Näiltä osin ehdotus vastaa painovapauslain voimassa olevaa vastinesäännöstä. Toiseksi vastine tai oikaisu olisi julkaistava ilman aiheetonta viivytystä. Julkaisemisajankohdan osalta ehdotus poikkeaisi painovapauslain 25 §:n verraten yksityiskohtaisista säännöksistä ennen muuta ehdotetun sääntelyn soveltamisalan piiriin kuuluvien julkaisujen ja ohjelmien ilmestymisnopeuden merkittävän vaihtelun vuoksi. Arvioinnin lähtökohtana olisi kuitenkin se, kuinka nopeasti vastine tai oikaisu on kussakin tapauksessa mahdollista julkaista. Viivytyksen olisi ehdotuksen mukaan oltava aiheellinen, joten edes kohtuullisena pidettävä viivytys ei tulisi kyseeseen, jollei sitä samalla voitaisi pitää aiheellisena.

Vastine tai oikaisu olisi julkaistava asianmukaisessa laajuudessa. Asianmukaisella laajuudella viitataan vastineelle ja oikaisulle annettavaan tilaan ja ohjelma-aikaan. Toisaalta asianmukaisella laajuudella viitataan myös vastineen tai oikaisun olennaiseen sisältöön. Vastaavan toimittajan julkaisemisvelvollisuus kattaisi vain sellaiset viestit, joiden julkaisemisesta voidaan pitää tarpeellisena virheellisen tiedon oikaisemiseksi tai esitettyyn loukkaukseen vastaamiseksi. Asianmukaista laajuutta koskevan arvioinnin lähtökohtana tulisi olla vastineen tai oikaisun perusteena oleva nimenomainen ja yksilöity viesti eikä se kokonaisuus, jossa viesti on esitetty.

Vastaavan toimittajan olisi julkaistava vastine tai oikaisu samankaltaisella tavalla kuin vastine- tai oikaisupyynnön perusteena oleva viesti. Julkaisemistavan osalta ehdotus vastaisi asiallisesti painovapauslain 25 §:n säännöstä, jonka mukaan vastine on painatettava tekstiosastoon samanlaisella painolla kuin se tiedonanto, johon vastataan. Sääntelyn kohteena olevien julkaisujen ja ohjelmien viestintäteknisistä eroista johtuen säännöksessä kuitenkin puhuttaisiin yleisesti samankaltaisesta julkaisemistavasta vastineen tai oikaisun perusteena olevaan viestiin verrattuna.

Samankaltaisella tavalla ei kuitenkaan ole tarkoitus viitata ilmaisutapaan. Siten

esimerkiksi kuvaan perustuvaa vastinetta tai oikaisua ei tarvitsisi julkaista kuvailmaisun keinoin. Ohjelmia koskevat säännökset poikkeaisivatkin näiltä osin aikakautista julkaisua ja verkkojulkaisua koskevista säännöksistä. Ehdotuksen 9 §:n mukainen vastineoikeus koskisi vain sellaisia ohjelmia, jotka ovat toistuvan lähettämisenä vuoksi rinnastettavissa aikakautiseen julkaisuun tai verkkojulkaisuun. Jotta vastine tulisi julkaistua ”samankaltaisella tavalla”, se olisi näin ollen julkaistava saman ohjelmasarjan muussa ohjelmassa. Sen sijaan 10 §:n mukaisen oikaisu-oikeuden subjektilla olisi oikeus saada oikaisu julkaistuksi ”asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa”, jonka ei välttämättä tarvitsisi olla samaan ohjelmasarjaan kuuluva.

Samankaltaista julkaisemistapaa koskevalla vaatimuksella tavoitellaan yleisöjen vastaavuutta sekä julkaisemistavan riittävää tehokkuutta. Vastine tai oikaisu siten toimittaa sen yleisön vastaanotettavaksi, jonka voidaan olettaa saaneen tiedon vastineen tai oikaisun perusteena olevasta viestistä. Ohjelmatoiminnan harjoittajilla on nykyisin verraten tarkat tiedot eri ohjelmatyyppien ja yksittäisten ohjelmienkin yleisörakenteesta. Näitä tietoja voidaan käyttää hyväksi yleisöjen vastaavuutta arvioitaessa.

Pykälän 2 *momentin* mukaan vastine tai oikaisu ei saisi olla sisällöltään lainvastainen eikä loukkaava. Näiltä osin ehdotus vastaisi painovapauslain 25 §:n nykyistä säännöstä. Ehdotuksen mukaan vastine tai oikaisu ei siten saisi sisältää viestejä, joiden julkaiseminen merkitsisi joko yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekemistä tai osallisuutta siihen (lainvastainen viesti) tai perustaisi jollekulle vastineoikeuden (loukkaava viesti).

Pykälän 3 *momentin* mukaan vastaavan toimittajan olisi tarvittaessa avustettava vastineen teknisessä toteuttamisessa. Säännös viittaisi siihen, että vastineen sisältöön laatimisvastuu kuuluu vastineoikeutetulle. Painovapauslain 25 §:ssä sama asia on ilmaistu vastine-sanan omistusliitteellä (”olkoon oikeutettu saamaan painokirjoitukseen otetuksi vastineensa”). Ehdotetun säännöksen mukaan vastaava toimittaja ei

siten olisi tarvittaessakaan velvollinen osallistumaan vastineen sisällön laatimiseen eikä avustamaan siinä.

Käytännössä säännöksessä tarkoitettu avustamisvelvollisuus koskisi lähinnä verkkojulkaisujen ja ohjelmien vastaavia toimittajia. Varsinkin ohjelmissa viestien asianmukaiseen julkaisukuntoon saattaminen edellyttää sellaista viestintäteknistä asiantuntemusta ja ammattitaitoa, jollaista vastineoikeutetulta ei voida kohtuudella vaatia. Tekniselle avulle voi olla tarvetta myös silloin, kun asianomainen aikakautinen julkaisu ilmestyy ääni- tai kuvatallenteena. Joissakin tapauksissa teknisen avun antaminen voi olla tarpeen myös aikakautisessa painotuotteessa julkaistavaksi tarkoitettun vastineen laatijalle.

12 §. *Vastine- ja oikaisuvaatimus.* Pykälässä säädettäisiin vastine- ja oikaisuvaatimuksen esittämistä ja käsittelyä koskevasta menettelystä.

Pykälän 1 momentin mukaan vastine- tai oikaisuvaatimus olisi esitettävä vastaavalle toimittajalle 14 päivän kuluessa vaatimuksen perusteena olevan viestin julkaisemisesta. Painovapauslaissa ei nykyisin ole säännöstä vastine- tai oikaisuvaatimuksen esittämistä koskevasta määräajasta. Radiovastaulun 6 a §:n 3 momentin mukaan oikaisua on vaadittava 30 päivän kuluessa virheellisen tiedon sisältäneen ohjelman lähettämispäivästä. Sähköiselle viestinnälle ominaisen nopeuden vuoksi 30 päivän määräaika voidaan kuitenkin pitää pitkänä. Erityisesti vastineoikeuden kohdalla saattaisi sen vuoksi käydä niin, että lähellä määräajan loppua julkaistu vastine saattaisi vain palauttaa yleisön mieliin jo unohtuneen loukkauksen. Tällaisessa tapauksessa vastineoikeuden käyttäminen toimisi vastoin tarkoitustaan.

Tämän vuoksi ehdotuksessa on päädytty 14 päivän määräaikaan, joka antaa vastine- tai oikaisuoikeuden subjektille riittävästi aikaa yhtäältä harkita oikeutensa käyttämistä ja toisaalta laatia vastine tai oikaisu. Ehdotetun 2 momentin mukaan vastine- tai oikaisuvaatimuksen hyväksymisestä on tehtävä päätös seitsemän päivän kuluessa vaatimuksen vastaanottamisesta. Tämän vuoksi voidaan arvioida, että vastineen tai

oikaisun julkaiseminen tapahtuu joka tapauksessa sellaisessa ajassa, että yleisö pystyy vielä suhteellisen vaivatta yhdistämään sen alkuperäiseen viestiin ja sen sisältöön. Nykyiset viestintäyhteydet huomioon ottaen ehdotettua 14 päivän määräaika voidaan pitää riittävänä myös niiden kannalta, jotka asuvat tai toimivat ulkomailla.

Painovapauslain 25 §:n mukaan vastineen tulee olla sen allekirjoittama, jonka puolesta se annetaan. Ehdotuksen mukaan vaatimus olisi esitettävä kirjallisesti tai sähköisesti siten, että vaatimuksen sisältöä ei voida yksipuolisesti muuttaa ja että se säilyy osapuolten saatavilla. Ehdotettua muotomääräystä on pidetty tarpeellisena ennen kaikkea sen vuoksi, että myöhemmin

voidaan täsmällisesti todeta, millaista vastinetta tai oikaisua on vaadittu. Tällä on erityistä merkitystä silloin, jos syntyy kiistaa siitä, onko vastine tai oikaisu julkaistu ehdotetun 11 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ”asianmukaisessa laajuudessa” tai onko tehty oikaisu kohdistunut kaikkiin niihin tietoihin, joita vaatimus koski ja joita voitiin pitää virheellisinä.

Säännöksen mukaan vaatimus olisi tehtävä kirjallisesti tai sähköisesti säännöksessä tarkemmin määritellyllä tavalla. Viimeksi mainitun vaatimuksen toteuttaisi esimerkiksi sähköpostitse tehty vaatimus, jos se on allekirjoitettu sähköisesti siten, että sisällön muuttumattomuus on varmistettavissa.

Vastine- tai oikaisuvaatimuksen perusteena oleva viesti voisi olla myös epätäydellisenä julkaistu vastine tai oikaisu. Tällöin kyse on tilanteesta, jolloin vastine tai oikaisu on kyllä julkaistu, mutta ei ehdotetun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettua mielessä asianmukaisessa laajuudessa tai samankaltaisella tavalla. Tällöin vastine- tai oikaisu-oikeutetun olisi esitettävä uusi vaatimus 14 päivän kuluessa epätäydellisen vastineen tai oikaisun julkaisemisesta.

Vastaavan toimittajan, joka päättää olla julkaisematta vaadittua vastinetta tai oikaisua, tulisi pykälän 2 momentin mukaan huolehtia siitä, että vaatimuksen hylkäämisestä ja sen perusteista ilmoitetaan pyynnön esittäjälle seitsemän päivän kuluessa vaatimuksen vastaanottamisesta. Ehdotettu

säännös olisi uusi. Asiallisesti se edellyttäisi, että vastaavan toimittajan olisi tehtävä perusteltu päätös silloin, kun hän hylkää vastine- tai oikaisuvaatimuksen. Vaatimuksen hylkäämistä ja sen perusteita koskevaa ilmoitusvelvollisuutta voidaan pitää perusteltuna ennen muuta siksi, että vastaava toimittaja tekee ehdotetuissa 9 ja 10 §:ssä tarkoitettua oikeutta koskevan päätöksen. Ottaen huomioon vastaavalla toimittajalla oleva ammatillinen kokemus seitsemän päivän määräaikaa voidaan pitää riittävänä julkaisemista koskevalle harkinnalle.

Vaatimuksen hylkäämisestä ja sen perusteista voitaisiin ilmoittaa suullisestikin, esimerkiksi puhelimitse. Vaadittaessa hylkäämisen perusteet olisi kuitenkin ilmoitettava kirjallisesti. Kirjallinen muoto myötävaikuttaa siihen, että hylkäämisen perusteet tulevat täsmällisesti muotoilluiksi. Tämä taas auttaa vaatimuksen esittäjää ratkaisemaan, käyttääkö hän hyväkseen ehdotetun momentin kolmannen virkkeen mukaista mahdollisuutta saattaa asia kärjäoikeuden käsiteltäväksi.

Ehdotuksen mukaan vastine- tai oikaisuvaatimuksen esittäjällä olisi oikeus saattaa kysymys vastine- tai oikaisu-oikeuden täyttymisen edellytyksistä kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Kärjäoikeus käsitelisi säännöksessä tarkoitettua vaatimuksen riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetystä järjestyksessä.

Vaatimuksen esittäjällä on nykyisenkin lainsäädännön mukaan oikeus saattaa vastinetta tai oikaisua koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vastineoikeuden tai vastaavien oikaisukeinojen käyttöä koskevat riidat tulee myös televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 23 artiklan 5 kohdan mukaan voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Toimivaltaisesta kärjäoikeudesta säädettäisiin pykälässä erikseen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun mukaiset oikeuspaikkasäännökset eivät sellaisinaan sovellu vastine- tai oikaisuvaatimusta koskeviin asioihin, joissa

ei ole kyse rikoksesta. Yleisenä oikeuspaikkana riita-asioissa taas on oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vastaajan kotipaikan tuomioistuin. Vastine- tai oikaisuvaatimusta koskevissa asioissa riita-asioiden yleisen oikeuspaikan määrittäminen toimivaltaiseksi aiheuttaisi asioiden tarpeetonta keskittymistä Helsingin kärjäoikeuteen.

Edellä mainituista syistä ehdotetaan, että toimivaltainen kärjäoikeus olisi vastine- tai oikaisuvaatimuksen esittäjän kotipaikan kärjäoikeus tai Helsingin kärjäoikeus. Ehdotetun säännöksen voidaan olettaa saavan aikaan siinä tarkoitettujen asioiden jakautumisen eri kärjäoikeuksiin. Toisaalta vaatimuksen esittäjän kannalta voidaan pitää kohtuullisena, että hän saa vaatimuksensa käsitellyksi kotipaikkansa kärjäoikeudessa. Jos hän ei halua tätä mahdollisuutta käyttää, hänellä olisi säännöksen mukaan oikeus valita kanteen nostaminen myös Helsingin kärjäoikeudessa. Jos vastine- tai oikaisuvaatimuksen esittäjällä ei ole kotipaikkaa Suomessa, tulisi ehdotetussa pykälässä tarkoitettu kanne nostaa Helsingin kärjäoikeudessa.

Asia olisi saatettava kärjäoikeuden käsiteltäväksi viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun vastine- tai oikaisuvaatimuksen esittäjä on saanut kirjallisesti tiedon vaatimuksen hylkäämisen perusteista. ”Viimeistään”-ilmauksella

osoitettaisiin, että kanne olisi mahdollista nostaa myös heti sen jälkeen, kun ilmoitus vaatimuksen hylkäämisestä on saatu. Näin ollen ehdotettu 30 päivän määräaika merkitsee lähinnä tiettytyyppisen sanktion asettamista vastineen tai oikaisun julkaisemisesta vastuussa olevalle vastaavalle toimittajalle. Jos vaatimuksen hylkäämisestä olisi ensin ilmoitettu suullisesti ja vaatimuksen esittäjä olisi sen jälkeen vaatinut perusteiden esittämistä kirjallisina, kanteen nostamisen määräaika laskettaisiin vasta siitä, kun nämä kirjalliset perustelut on saatu. Käytännössä säännöksen voidaan olettaa ohjaavan joukkoviestintää harjoittavien toimintaa siten, että hylkäyspäätöksen perustelut annetaan jo lähtökohtaisesti kirjallisesti.

Ehdotetut määräajat johtavat siihen, että 2

momentissa tarkoitettu kanne olisi nostettava viimeistään 51 päivän kuluttua vaatimuksen perusteena olevan viestin julkaisemisesta, jollei hylkäämispäätöksen kirjallisten perustelujen viipymisestä muuta johdu. Nykyiseen sääntelyyn verrattuna vaatimuksen esittäjän käytettävissä oleva aika kanteen nostamiseen lyhenisi jonkin verran, koska radiovastuulain 6 a §:n 4 momentissa nykyisin säädetty kolmen kuukauden määräaika lasketaan virheellisen tiedon sisältäneen ohjelman lähettämis-päivästä. Ehdotettua määräaikaa voidaan kuitenkin pitää riittävänä myös niiden kannalta, jotka asuvat tai toimivat ulkomailla.

Pykälän 3 *momentin* mukaan tuomioistuin arvioisi vastine- tai oikaisuoikeuden olemassaoloa ensin 9 ja 10 §:ssä säädettyjen ehdotettujen kriteerien valossa. Jos tuomioistuin tällöin toteaisi, että edellytykset vastineen tai oikaisun julkaisemiselle ovat olemassa, sen tulisi velvoittaa vastaava toimittaja julkaisemaan vaadittu vastine tai oikaisu. Vastine tai oikaisu voitaisiin määrätä julkaistavaksi sellaisenaan taikka siten muutettuna, ettei julkaisemisvelvollisuus koskisi sisällöltään lainvastaiseksi tai loukkaavaksi katsottavia viestejä. Tuomioistuin voisi velvoittaa vastaavan toimittajan julkaisemaan myös uuden vastineen tai oikaisun, jos jo julkaistua vastinetta tai oikaisua olisi ehdotuksen 11 §:n 1 momentin säännökset huomioon ottaen pidettävä epätäydellisenä. Lisäksi tuomioistuin voisi velvoittaa vastaavan toimittajan avustamaan vastineen teknisessä toteuttamisessa.

Määrätessään ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua velvoitteen tuomioistuin voisi samalla asettaa tämän velvoitteen täyttämisen tehosteeksi uhkasakon. Tällaisesta uhkasakon asettamispäätöksestä saisi ehdotuksen mukaan valittaa erikseen.

Vastine- tai oikaisuvaatimusta koskevan asian tuomioistuinkäsittelyä voidaan pitää poikkeuksellisenä menettelynä, johon käytännössä jouduttaneen turvautumaan vain harvoin, koska vastine- ja oikaisuoikeuden toteutumista turvaavat myös tiedotusvälineiden noudattamat ammattikunnan eettiset periaatteet, journalistin ohjeet. Pyynnön

esittäjällä onkin yleensä mahdollisuus saattaa asia myös Julkisen sanan neuvoston käsiteltäväksi. Tätä olisikin pidettävä ensisijaisena menettelynä. Julkisen sanan neuvosto ei kuitenkaan sovelle lakia vaan journalistin ohjeita.

4 luku. Vastuu julkaistun viestin sisällöstä

Luvussa säädettäisiin julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikosoikeudellisesta vastuusta ja vahingonkorvausvastuusta. Lisäksi lukuun otettaisiin vastuukysymysten selvittämiseen olennaisesti liittyvät säännökset oikeudesta tutustua tallenteen sisältöön samoin kuin säännökset tietolähteen suojasta ja oikeudesta anonyymiin ilmaisuun. Ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitettua päätoimittajarikkomuksen lisäksi lakiin ei sisältyisi muita toissijaiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen perustuvia säännöksiä. Julkaisun levittäjä, valmistaja, kustantaja tai julkaisija olisivat siten vastuussa tallenteen sisältöön perustuvasta rikoksesta vain, jos heitä rikosoikeuden yleisten oppien mukaan olisi pidettävä sellaisen rikoksen tekijöinä tai siihen osallisina.

13 §. *Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu.* Yleisön saataville toimitetun tiedon, mielipiteen tai muun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaisi ehdotuksen mukaan se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Pykälä korvaisi painovapauslain ja radiovastuulain vastaavat rikoslakiin viittaavat säännökset. Rikoksen tekijän ja siihen osallisen vastuuta koskevan pääsäännön osalta ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Ehdotettu pykälä on kuitenkin sanonnaltaan nykyaikaisempi ja se koskee välineneutraaliuden periaatteen mukaisesti kaikkia yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvia rikoksia siitä riippumatta, millaista viestintävälinettä tai tekniikkaa rikoksen tekemisessä on käytetty. Julkaistun viestin sisältöön perustuvista rikoksista säädetään rikoslaisissa ja muussa rikosoikeudellisessa lainsäädännössä. Viestinnän sisältöön perustuvia esittämisen- ja levittämisrajoituksia on myös kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa.

Keskeisimmät rikoslaisissa rangaistaviksi säädetty rikokset, jotka perustuvat tai voivat perustua julkaistun viestin sisältöön, ovat nykyisin kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:8), sotaan yllyttäminen (RL 12:2), vakoilu (RL 12:5), törkeä vakoilu (RL 12:6), turvallisuussalaisuuden paljastaminen (RL 12:7), tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden paljastaminen (RL 12:8), julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1), uskonrauhan rikkominen (RL 17:10), väkivaltakuvauksen levittäminen (RL 17:17), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19), sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20), sukupuolisiveellisyden julkinen loukkaaminen (RL 17:21), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8), kunnianloukkaus (RL 24:9), törkeä kunnianloukkaus (RL 24:10), markkinointirikos (RL 30:1), kilpailumenettelyrikos (RL 30:2), yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5), vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), salassapitorikos (RL 38:1), salassapitorikkomus (RL 38:2), henkilörekisteririkos (RL 38:9), virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen (RL 40:5), tekijänoikeusrikos (RL 49:1), kurssin vääristäminen (RL 51:3), törkeä kurssin vääristäminen (RL 51:4) ja arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos (RL 51:5).

Ehdotetun 13 §:n mukaisesti näistä rikoksista vastaa – silloinkin, kun rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön – se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Rikoslainsäädännössä rikoksen tekijä määräytyy yleensä rangaistussäännökseen sisältyvän teonkuvauksen perusteella eikä rikoksen mahdollista tekijäpiiriä ole tapana rajata tiettyyn henkilöryhmään. Vain niin sanotuissa erikoisrikoksissa mahdollinen tekijäpiiri on rangaistussäännöksessä rajattu. Tällaisesta erikoisrikoksesta on kysymys esimerkiksi virkasalaisuuden rikkomisessa, koska rikoksen voi tehdä vain rikosoikeudellisessa mielessä virkamiehenä pidettävä henkilö.

Useimpien rikostunnusmerkistöjen mukaan rangaistavan teon voi tehdä periaatteessa kuka tahansa. Eri asia on, että julkaistun viestin sisältöön perustuvien rikosten kohdalla voidaan puhua henkilöryhmistä, jotka tyypillisesti saattavat olla tekijänvastuussa rikoksesta. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi vastaava toimittaja, uutispäällikkö, toimittaja ja haastattelulautsunnon antaja. Joissakin tapauksissa, kuten väkivaltakuvauksen levittämisen kohdalla, tekijänä voi tulla kysymykseen esimerkiksi videovuokraamoliikkeen omistaja tai hoitaja. Yksittäisen julkaisun tai verkkoviestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijää ei sen sijaan ole mahdollista kuvata muuten kuin puhumalla siitä, "joka toimittaa julkaisun tai viestin yleisön saataville".

Teon rangaistavuus edellyttää aina tekijän syyllisyyttä. Joidenkin rikosten kohdalla rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallinen teko, mutta toisten kohdalla riittää joko tuottamus tai törkeä tuottamus. Julkaistun viestin sisältöön perustuvissa rikoksissa on lähes aina kysymys tahallisina rangaistavista teoista.

Julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä on siten yleensä pidettävä sitä, joka tahallaan tekee rangaistussäännöksessä kuvatun tunnusmerkistön mukaisen teon. Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan alueella tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä myös siitä, että hänen päätöksensä mukainen viesti toimitetaan yleisön saataville. Näin ollen ehdotetussa 13 §:ssä tarkoitettujen rikosten tekijävastuu kohdentuu yleisesti siihen henkilöön tai niihin henkilöihin, jotka tosiasiassa tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä.

Osallisuudesta rikokseen eli yllytyksestä, avunannosta ja rikoskumppanuudesta säädetään rikoslain 5 luvussa. Kysymykseen saattaa joskus tulla myös välillinen tekeminen, josta on tarkoitus ottaa nimenomainen säännös rikoslain uuteen yleiseen osaan.

14 §. *Päätoimittajarikkomus.* Pykälässä säädetäisiin vastaavaa toimittajaa koskevasta erikoisrikoksesta, jonka uusi rikosnimike

olisi päätoimittajarikkomus. Ehdotettu rikosnimike kuvastaisi tunnusmerkistössä kuvattuja vastaavan toimittajan velvollisuuksia. Ehdotusta puoltaa sekin, että "vastaavan toimittajan" käsitteeseen perustuva rikosnimike olisi kielellisesti raskas. Rangaistusuhkana olisi sakko. Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistö olisi itsenäinen mutta samalla liitännäisessä suhteessa julkaistun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Päätoimittajarikkomusta koskeva säännös olisi toissijainen ja tulisi sovellettavaksi, jos vastaavaa toimittajaa ei olisi pidettävä ehdotuksen 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan olisi määrättävä vastaava toimittaja aikakautiselle julkaisulle, verkkojulkaisulle ja ohjelmalle. Lain 5 §:ssä taas säädettäisiin vastaavaa toimittajaa koskevien tietojen ilmoittamisvelvollisuudesta sekä jokaisen oikeudesta saada tieto asianomaisen julkaisun tai ohjelman vastaavasta toimittajasta. Päätoimittajarikkomusta koskevaa säännöstä voidaan soveltaa kaikkiin lakiehdotuksen 4 ja 5 §:ssä tarkoitettuihin vastaaviin toimittajiin. Säännös korvaisi painovapauslain ja radiovastaustulain nykyiset säännökset päätoimittajan ja vastaavan ohjelmatoimittajan rikosoikeudellisesta vastuusta.

Vastaavan toimittajan erityistä rangaistusvastuuta koskevaa säännöstä on pidetty edelleen tarpeellisena. Aikakautisissa julkaisuissa, verkkojulkaisuissa ja ohjelmissa julkaistaan paljon sellaista aineistoa, joka saa lopullisen sisältönsä monen henkilön yhteistyön tuloksena ja jota tästä syystä on hankala osoittaa jonkun tietyn henkilön tai joidenkin tiettyjen henkilöiden tekemäksi. Näissä tilanteissa toimituksen yhden tai useamman työntekijän rankaiseminen rikoksen tekijänä tai siihen osallisena voisi perustua syylliseksi epäiltyjen jossain määrin sattumanvaraiseen valintaan. Siksi on perusteltua, että vastaava toimittaja kantaa vastuun johtamansa toimituksen teoista, jos hän on olennaisesti laiminlyönyt toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa ja jos hänen laiminlyöntinsä on ollut

omiaan myötävaikuttamaan julkaisun tai ohjelman sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen.

Vastaavaa toimittajaa koskeva erityinen rangaistussäännös on tarpeen myös siksi, että jokainen voi sananvapautta käyttäessään pysyä tuntemattomana (anonyyminä). Henkilö voi julkaista mielipiteensä tai muun viestinsä salanimellä tai nimimerkillä taikka jättämällä viestinsä kokonaan vaille julkisia tunnistamistietoja. Henkilö voi pysytellä tuntemattomana myös välittäessään tietoja julkaistavaksi. Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, toimituksen työntekijällä ja eräillä muilla henkilöillä on oikeus olla paljastamatta julkaistun viestin laatijan ja tietolähteen henkilöllisyyttä.

Oikeus anonyymiin ilmaisuun ja tietolähteen suoja eivät perusta kenellekään oikeutta tehdä viestin sisältöön perustuvia rikoksia, mutta ne voivat vaikeuttaa sellaisen rikoksen selvittämistä. Ehdotetun 13 §:n mukaisesti rangaistusvastuu näissä tilanteissa kuuluu sille, joka on tehnyt päätöksen sisällöltään lainvastaisen tiedon tai viestin julkaisemisesta. Tämänkin seikan selvittäminen saattaa käytännössä osoittautua hankalaksi, jos asianomaisen päätöksen tekijä ei vapaaehtoisesti ilmoittaudu vastuun kantajaksi. Tästäkin syystä on perusteltua, että viimekätinen vastuu kuuluu julkaisun tai ohjelman vastaavalle toimittajalle eli sille, jonka erityisenä velvollisuutena on ehdotetun 4 §:n 3 momentin mukaisesti johtaa ja valvoa toimitustyötä ja siihen kuuluvaa päätöksentekoa.

Ehdotuksen mukaan päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden edellytyksenä olisi ensinnäkin se, että on tehty aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisältöön perustuva rikos. Tämän rikoksen toteutuminen olisi siten päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden objektiivinen edellytys. Tällöin ei välttämättä edellytettäisi sitä, että rikoksen tekijä olisi saatu selville tai että hänet olisi tuomittu teostaan rangaistukseen. Rikoksen tekijä saattaa esimerkiksi anonyymiteetin tai tietolähteen suojan vuoksi jäädä tuntemattomaksi. Tunnettukin tekijä voi jäädä saattamatta rikosoikeudelliseen vastuuseen esimerkiksi sen vuoksi, että hän on

poistunut maasta. Päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden välttämättömänä edellytyksenä sen sijaan olisi, että julkaisu tai ohjelma sisältää viestin, jonka julkaiseminen tai levittäminen on säädetty rangaistavaksi. Koska tällaisista rikoksista rankaiseminen edellyttää pääsääntöisesti tahallisuutta, tulisi tekijän syyllisyydestä saada varmuus julkaistun viestin sisällön ja muiden seikkojen perusteella silloin, kun tekijää ei saada selville tai häntä ei muista syistä voida asettaa vastuuseen. Toisaalta päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden edellytyksenä olevaa rikosta ei ole tehty, jos tekijää vastaan nostettu syyte hylätään tahallisuuden puuttumisen vuoksi tai jos tekijää ei saada selville ja on ilmeistä, ettei tahallisuusvaatimus täyty.

Vastaavalle toimittajalle voitaisiin tuomita päätoimittajarikkomuksesta rangaistus vain silloin, kun häntä ei ole pidettävä aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Näin ollen vastaavan toimittajan tekoja ja laiminlyöntejä olisi ensisijaisesti arvioitava tekijän ja osallisen vastuuta koskevien sääntöjen kannalta. Vastaava toimittaja osallistuu usein julkaisun tai ohjelman sisältöä koskevaan tosiasialliseen päätöksentekoon. Siten häntä voidaan tapauksesta riippuen pitää joko rikoksen päätekijänä tai tekijäkumppanina. Vastaavan toimittajan syyllisyys on näissä tilanteissa tietenkin erikseen näytettävä toteen. Joissakin tilanteissa vastaava toimittaja saattaa olla yllyttäjä tai avunantaja. Päätoimittajarikkomuksesta olisi ehdotuksen mukaan tuomittava vastaava toimittaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen.

Pelkkä julkaisun tai ohjelman sisältöön perustuvan rikoksen teko ei sinänsä ole osoitus siitä, että vastaava toimittaja olisi rikosoikeudellisen vastuun perustavalla tavalla laiminlyönyt toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa. Rikos on nimittäin saatettu tehdä esimerkiksi rikkomalla vastaavan toimittajan antamia yleisiä

ohjeita taikka vastoin hänen nimenomaista määräystänsä.

Ehdotuksen mukaan rangaistavaa olisi toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuuden olennainen laiminlyönti. Toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun vastaava toimittaja jättää huolehtimatta toimitusorganisaation ja toimituksen päätöksentekosuhteiden järjestämisestä. Vastaava toimittaja saattaa myös laiminlyödä toimitustyössä seurattavien yleisten ohjeiden antamisen taikka annettujen ohjeiden noudattamisen valvomisen. Toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönti olisi käsillä myös silloin, kun vastaava toimittaja siirtää – tai sallii alaisensa keskijohdon siirtää – päätöksentekovaltaa henkilöille, joilla ei ole tiedollisia, taidollisia tai muita edellytyksiä heille annettujen tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen. Johtamis- ja valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä voisi olla kysymys myös silloin, kun vastaava toimittaja jättää puuttumatta hyvän ammatillisen tavan rikkomuksiin ja siten sallii ammattietiikan vastaisen toimituskulttuurin kehittymisen.

Julkaisut ja niiden toimitukset ovat erilaisia, minkä lisäksi ohjelmatoimintaan liittyy omat erityispiirteensä. Laiminlyöntien arvioinnissa näihin erityispiirteisiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Samoin olisi kiinnitettävä huomiota siihen, onko vastaavalla toimittajalla itsellään ollut edellytykset ja käytännön mahdollisuudet suoriutua tehtävistään. Valvonnan kattavuudellekaan ei voida asettaa kohtuuttomia vaatimuksia. Näiden seikkojen vuoksi päätoimittajarikkomuksen rangaistavuus edellyttäisi johtamis- ja valvontavelvollisuuden olennaista laiminlyöntiä.

Olennaisuus-vaatimuksella korostettaisiin rangaistavuuden edellytyksenä olevan, että vastaava toimittaja on toiminnassaan selvästi rikkonut alalla vallitsevia ja hyväksytyjä huolellisuusvelvoitteita. Olennaisuuden arvioinnissa olisi edellä esitetyn tavoin lisäksi otettava huomioon myös se toimintaympäristö, jossa vastaava toimittaja konkreettisesti toimii.

Toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollis-

suuden olennaisestakaan laiminlyönnistä sinänsä ei kuitenkaan voisi ehdotetun säännöksen nojalla seurata rangaistusta, vaan edellytyksenä olisi, että laiminlyönti on ollut omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Tällöin ei edellytettäisi, että rikos olisi tehty vastaavan toimittajan laiminlyönnin konkreettisenä seurauksena tai että laiminlyönti olisi konkreettisesti myötävaikuttanut rikokseen, vaan sitä, että tapahtuneen kaltainen laiminlyönti tyypillisesti lisää, edistää tai helpottaa viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumisen mahdollisuutta.

Rikosoikeudellisessa mielessä päätoimittajarikkomus olisi siten luonnehdittavissa abstraktista vaarantamista edellyttäväksi rikokseksi.

Syyksiluettavuusvaatimuksena olisi tahallisuus tai huolimattomuus. Ehdotuksessa on otettu huomioon syyllisyysolettamaan ja käännettyyn todistustaakkaan kohdistettu arvostelu ja lähdetty siitä, että vastaavan toimittajan syyllisyys olisi normaaliin tapaan näytettävä toteen.

15 §. *Vahingonkorvausvastuu.* Pykälän 1 momentti sisältäisi viittaussäännöksen, jonka mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamiseen sovellettaisiin vahingonkorvauslakia. Pykälän 2 momentin mukaan julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja olisivat kuitenkin vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisessa vastuussa korvauksesta myös silloin, kun vahinko on muun kuin vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun henkilön aiheuttama. Ehdotettu säännös korvaisi painovapauslain ja radiovastuulain vahingonkorvausvastuuta koskevat nykyiset säännökset. Välineneutraaliuden periaatteen mukaisesti säännös koskisi kaikkia yleisön saataville toimitettuja viestejä niiden julkaisemisessa käytetystä tekniikasta riippumatta.

Vahingonkorvauslakia sovelletaan sekä siviilioikeudellisella oikeudenloukkauksella että rikoksella aiheutettujen vahinkojen korvaamiseen. Tästä lähtökohdasta ei ole syytä poiketa myöskään julkaistun viestin sisältöön perustuvan vahingonkorvausvastuun kohdalla. Ehdotetun säännöksen 1 momentti vastaa asiallisesti painovapauslain

39 §:n nykyistä viittaussäännöstä.

Voimassa olevan lainsäädännön viittaussäännökset poikkeavat rikokseen ja siviilioikeudelliseen oikeudenloukkaukseen perustuvaa vastuuta koskevilta osiltaan toisistaan, mikä saattaa aiheuttaa tarpeettomia tulkintaongelmia. Painovapauslain viittaussäännöksen mukaan vahingonkorvauslakia sovelletaan kaikkien painokirjoituksen sisällöstä aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen, olipa vahinko aiheutettu rikoksella tai siviilioikeudellisella oikeudenloukkauksella. Radiovastuulain mukaan vahingonkorvausvastuu sen sijaan edellyttää sisällöltään rikollisen ohjelman lähettämistä. Tällaiselle sääntelyn erilaisuudelle ei ole asiallisia perusteita. Ehdotetun viittaussäännöksen mukaisesti vahingonkorvauslakia olisikin sovellettava yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamiseen siitä riippumatta, mitä tekniikkaa viestinnässä on käytetty.

Vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n mukaan korvausvelvollinen on se, joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon. Jos vahinko on kahden tai useamman aiheuttama taikka he ovat muuten velvollisia korvaamaan saman vahingon, he vastaavat vahingosta vahingonkorvauslain 6 luvun 2 §:n mukaan yhteisvastuullisesti. Näistä säännöistä ei ole syytä poiketa yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden osalta. Korvausvelvollisten henkilöiden piiriin täsmentämistä koskevaa radiovastuulain säännöstä voidaan pitää tarpeettomana. Julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittaja, yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijä ja siihen osallinen ja vastaava toimittaja olisivat ehdotetun viittaussäännöksen perusteella vahingonkorvausvastuussa samoin perustein kuin kuka tahansa henkilö, joka tahallaan tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta. Jos vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai jos muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, vahingonkorvaus käsittää hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai

esinevahinkoon. Yleisön saataville toimitettu viesti voi joissakin tilanteissa aiheuttaa vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettua taloudellista vahinkoa. Näiltä osin ongelmallisena ei voida pitää tilannetta, jossa vahinko on aiheutettu rikoksella. Toisin voitaisiin sen sijaan arvioida tilannetta, jossa vaatimus taloudellisen vahingon korvaamisesta perustuisi siviilioikeudellisessa mielessä oikeudenvastaiseen tekoon. Näissä tapauksissa korvauskynnystä kuitenkin nostaa yhtäältä vaatimus "erittäin painavista syistä" ja toisaalta se, että viestin toimittamisessa yleisön saataville on kysymys perustuslaissa turvatun sananvapauden käyttämisestä.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan henkilövahinkoa koskevia säännöksiä on sovellettava myös sen kärsimyksen korvaamiseen, jonka on aiheuttanut vapauteen, kunniaan tai kotirauhaan kohdistunut taikka muu sen kaltainen rikos. Ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitettua päätoimittajarikkomusta ei voida pitää vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettuna rikoksena. Toisaalta se rikos, johon päätoimittajarikkomus liittyy, voi olla vahingonkorvauslain tarkoittamassa mielessä kunniaan kohdistuva tai muu sen kaltainen rikos (esimerkiksi rikoslain 24 luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetty yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, ks. KKO 1980 II 123). Kunniaan kohdistuvan rikoksen aiheuttaman kärsimyksen määrä ja ilmenemismuodot voivat suuresti vaihdella. Korvaus määrätään tällöin arvioimalla ottaen lähtökohdaksi kunkin tapauksen objektiiviset piirteet, kuten kunnianloukkauksen laatu, asian saama julkisuus ja sen tosiasialliset vaikutukset loukatun elämänpiirissä (ks. KKO 2000:54).

Vastaavaan toimittajaan sovelletaan myös vahingonkorvauslain 4 luvun 1 §:n säännöksiä työntekijän korvausvastuusta. Tästä seuraa, että jos vastaavan toimittajan syyksi luetaan vain lievä tuottamus, hän ei joutu henkilökohtaiseen korvausvastuuseen (ks. KKO 1982 II 42, KKO 1983 II 1).

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja olisivat vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisessa vastuussa korvauksesta myös

silloin, kun vahinko on muun kuin vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettun henkilön aiheuttama.

Ehdotus vastaa pääosin nykyistä sääntelyä. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan vahingonkorvausvastuu on nykyisinkin vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä säänneltyä työnantajan vastuuta laajempi. Painovapauslain 39 §:n mukaan työnantajan korvausvastuu kattaa myös niiden kirjoittajien menettelyn, jotka eivät ole työntekijän asemassa mutta saavat palkkion kirjoituksistaan. Yleisradiotoiminnan harjoittaja on puolestaan radiovastuulain 4 §:n mukaan korvausvastuussa myös silloin, kun vahinko on muun kuin työntekijän aiheuttama.

Vastuun rajaaminen painovapauslain nykyisen säännöksen tapaan "kirjoittajien" menettelyyn ei olisi perusteltua, koska ehdotettua lakia sovellettaisiin tekstin, äänen, kuvan ja näiden yhdistelmien muodossa esitettyihin viesteihin. Palkkion maksamista ei myöskään voi pitää julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan korvausvastuun edellytyksenä, sillä ehdotettua lakia sovellettaisiin kaikkeen joukkoviestintään ja näin ollen myös sellaiseen, jossa viestejä toimitetaan maksutta yleisön saataville. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan korvausvastuuseen tulisi myös näissä tapauksissa soveltaa vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n säännöksiä.

16 §. *Oikeus tutustua tallenteen sisältöön.* Pykälässä säädettäisiin oikeudesta tutustua 6 §:n perusteella tallennettuun ohjelmaan tai verkkojulkaisuun, jotta niiden yksityiskohtainen sisältö voitaisiin tarpeen vaatiessa luotettavasti selvittää ohjelman lähettämisen ja verkkojulkaisun julkaisemisen jälkeen. Säännöksen mukaan jokaisella, jolla on perusteltu syy katsoa joutuneensa julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen kohteeksi tai kärsineensä vahinkoa viestin julkaisemisesta taikka joka tahtoo käyttää oikaisu- tai vastineoikeuttaan, on oikeus maksutta tutustua tallennettuun ohjelmaan tai verkkojulkaisuun 6 §:ssä tarkoitettun ajan kuluessa. Vastaava tutustumismahdollisuus tulee varata myös julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen esitutkintaa toimittavalle tai syyteharkintaa suorittavalle virkamiehelle.

Pykälään ei ehdoteta sisällytettäväksi säännöksiä siitä, miten tallennettuun ohjelmaan tai verkkojulkaisuun tutustuminen olisi erilaisissa käytännön tilanteissa sopivinta järjestää. Selvyyden vuoksi pykälässä kuitenkin säädettäisiin, ettei siinä tarkoitettun oikeuden käyttämisestä voitaisi periä maksua. Maksuttomuutta voidaan pitää tärkeänä edellytyksenä sille, että jokaisella on taloudellisista seikoista riippumatta tosiasiasa mahdollisuus käyttää säännöksessä tarkoitettua tutustumisoikeuttaan.

Ehdotus vastaa pääosin nykyisin radiovastuuasetuksen 7 §:ään sisältyvää sääntelyä. Oikeudesta tutustua tallennettuun ohjelmaan ja verkkojulkaisuun säädettäisiin nyt kuitenkin tyhjentävästi lailla. Samalla tutustumisoikeus rajattaisiin koskemaan vain säännöksessä tarkoitettuja henkilöitä ja virkamiehiä. Näiltä osin ehdotus poikkeaisi voimassa olevasta sääntelystä. Radiovastuuasetuksen 7 §:n mukaan tutustumisoikeus on asianomistajan lisäksi syyttäväviranomaisella. Saman säännöksen mukaan tutustumisoikeutta koskevaa säännöstä ei ole noudatettava, milloin on ilmeistä, ettei se, joka pyytää saada seurata tallennettua ohjelmaa, voi olla asianomistaja asiassa. Tällaista säännöstä voidaan pitää asiallisesti tarpeettomana, koska ehdotetussa säännöksessä tutustumisoikeuden edellytyksenä olisi nimenomaan se, että henkilöllä on perusteltu syy katsoa joutuneensa julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen kohteeksi tai kärsineensä vahinkoa viestin julkaisemisesta. Näin ollen on selvää, ettei ehdotettu säännös koske ilmeisen perusteettomia tutustumispyyntöjä.

Ehdotettuun säännökseen perustuva tutustumismahdollisuus olisi ensinnäkin sillä, jolla on perusteltu syy katsoa joutuneensa ohjelman tai verkkojulkaisun sisältöön perustuvan rikoksen kohteeksi. Käytännössä kyseeseen tulisivat lähinnä kunnianloukkauksrikokset sekä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Toiseksi tutustumisoikeus olisi myös sillä, jolla on perusteltu syy katsoa kärsineensä vahinkoa säännöksessä tarkoitettun viestin julkaisemisesta. Niin ikään tutustumisoikeus

olisi sillä, joka tahtoo käyttää ehdotetuissa 9 ja 10 §:ssä tarkoitettua vastine- tai oikaisu-oikeuttaan. Säännös on tältä osin tarpeen siksi, että vastine- tai oikaisu-oikeuden käyttäjä voisi varmistua julkaistun viestin täsmällisestä sisällöstä ennen vastineen tai oikaisun laatimista. Tällä tavoin säännöksen voidaan myös arvioida osaltaan myötävaikuttavan siihen, etteivät julkaistaviksi vaaditut vastineet ja oikaisuot olisi sisällöltään asiattomia.

Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan tulee varata säännöksessä tarkoitettu tutustumismahdollisuus myös julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen esitutkintaa toimittavalle tai syyteharkintaa suorittavalle virkamiehelle. Säännöksessä edellytettäisiin, että siinä mainittu rikosasia on konkreettisesti jo vireillä. Tutustumismahdollisuus tulisi varata säännöksessä tarkoitettulle virkamiehelle ”ilman aiheetonta viivytystä” eli käytännössä niin pian tutustumista koskevan pyynnön esittämisen jälkeen kuin se muun muassa tekniset ja arkistointiin liittyvät seikat huomioon ottaen on mahdollista.

17 §. *Lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun.* Pykälän mukaan yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla olisi oikeus olla paljastamatta viestin laatijan tai tietolähteen henkilöllisyyttä. Sama oikeus olisi sillä, joka on saanut tiedon edellä mainituista seikoista ollessaan viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa. Nämä oikeudet eivät kuitenkaan olisi ehdottomia vaan niistä olisivat esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä nykyiseen tapaan voimassa laissa erikseen säädettävät poikkeukset.

Ehdotetun 1 momentin lähtökohtana on, että julkaisu- ja ohjelmatoimintaan keskeisesti osallistuvilla henkilöillä olisi oikeus olla paljastamatta yleisön saataville toimitetun viestin laatijan (oikeus anonyymiin ilmaisuun) tai tietolähteen (oikeus suojata tietolähdettä) henkilöllisyyttä. Tämä oikeus olisi yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla. Pykälän 2 momentin mukaan samat oikeudet olisivat myös sillä, joka on saanut tiedon säännöksessä tarkoitetuista

seikoista ollessaan viestin laatijan taikka julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa.

Ehdotus poikkeaa nykyisestä sääntelystä ensinnäkin siinä suhteessa, että säännös koskisi kaikkia joukkoviestinnän muotoja ja olisi siten välineneutraali. Toiseksi säännöksessä tarkoitettuja oikeuksia ei ehdotuksessa ole kytketty aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman käsitteisiin. Säännöksessä mainituilla henkilöillä olisi siten oikeus olla paljastamatta viestin laatijan tai tietolähteen henkilöllisyyttä silloinkin, kun viesti on toimitettu yleisön saataville yksittäisessä julkaisussa tai verkkoviestissä. Sananvapauden käyttämisen kannalta olennaisia oikeuksia ei tässä suhteessa ole perusteltua sitoa joukkoviestinnän erityisiin muotoihin.

Oikeus anonyymiin ilmaisuun ja oikeus välittää tietoja toisille ovat itsenäisiä oikeuksia. Ne eivät edellytä, että toisen henkilön olisi oltava objektiivisessa rikosoikeudellisessa vastuussa julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta. Säännöksessä tarkoitettujen oikeuksien subjektina ei erikseen mainittaisi kustantajaa eikä kirjanpainajaa tai muuta tallenteen valmistajaa, koska näiden henkilöiden mainitsemiseen ei ole katsottu olevan tarvetta. Käytännössä kustantaja on yleensä sama kuin tässä ehdotuksessa tarkoitettu julkaisutoiminnan harjoittaja eli julkaisija. Silloin kun julkaisun rahoituksesta vastaa joku muu kuin julkaisija, rahoittajalla ei yleensä ole tiedossaan ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuja seikkoja. Sama koskee kirjanpainajaa ja muun tallenteen valmistajaa. Ehdotetussa säännöksessä ei ole mainittu myöskään vastaavaa toimittajaa. Häntä olisi pidettävä säännöksen 2 momentissa tarkoitettuna henkilönä.

Ehdotetusta 3 §:n 3 momentista johtuu, että oikeus olla paljastamatta julkaistun viestin laatijan tai tietolähteen henkilöllisyyttä ei koskisi sitä, joka huolehtii julkaisun tai verkkoviestin pelkästä teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta. Näillä toimijoilla ei yleensä ole tietolähteen henkilöllisyyttä koskevia tietoja, ellei ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu

henkilö niitä heille paljasta. Tämän vuoksi heitä koskevalle säännökselle ei ole käytännössä tarvetta.

Ehdotettu 3 momentti sisältäisi viittaussäännöksen, jonka mukaan velvollisuudesta ilmaista pykälän 1 momentissa tarkoitettu tieto esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä säädetään erikseen. Säännös viittaisi oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain niihin säännöksiin, joiden nojalla todistaja voidaan velvoittaa vastaamaan pykälässä tarkoitettuihin kysymyksiin (ks. esim. KKO 1980 II 86). Oikeudenkäynnin ja esitutkinnan ulkopuolella anonyymien ilmaisun ja tietolähteen suoja ei näin ollen saisi murtaa.

5 luku. Pakkokeinot

Luvussa säädettäisiin erityisistä pakkokeinoiksi katsottavista toimenpiteistä. Nämä olisivat tarpeen etenkin sähköisessä tietoverkossa tapahtuvaan joukkoviestintään liittyvien erityispiirteiden vuoksi. Ehdotetussa luvussa säädettäisiin verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta, verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksestä ja verkkoviestin jakelun keskeyttämisoikeudesta. Lisäksi lukuun sisältyisi julkaisun takavarikkoa koskeva erityissäännös.

18 §. *Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin ja millaisessa menettelyssä ehdotetun 7 §:n mukaisesti tallennetut verkkoviestin tunnistamistiedot voitaisiin määrätä luovutettavaksi esitutkintaviranomaisen, syyttäjän tai asianomistajan käyttöön.

Ehdotuksen mukaan tunnistamistiedot voitaisiin määrätä luovutettavaksi vain tuomioistuimen päätöksellä ja laissa säädettävien edellytyksin. Ehdotettu menettelyyn perustuva suoja on perusteltu siksi, että perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattuun sananvapauteen voidaan katsoa sisältyvän oikeus ilmaista ja julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä myös nimettömänä tai nimimerkillä.

Nykyisin ehdotettua pykälää asiallisesti vastaava sääntely on perusteiltaan yhteydessä painovapauslain, ja radiovastuulain rikosoikeudellista vastuuta koskeviin erityis-

säännöksiin. Edellä 17 §:n perusteluissa esitetyin tavoin tässä ehdotuksessa on kuitenkin lähdetty siitä, että oikeutta anonyymiin ilmaisuun tulisi pitää itsenäisenä oikeutena. Eri asia on, että anonyymille ilmaisulle voidaan antaa tehokkaampaa suojaa silloin, kun viesti on julkaistu jossain sellaisessa julkaisussa tai ohjelmassa, jonka julkaisijasta tai ohjelmatoiminnan harjoittajasta ja vastaavasta toimittajasta on tieto. Sisällöltään lainvastaiseksi epäillyn anonyymin viestin johdosta voidaan näissä tapauksissa aloittaa esitutkinta ja pyrkiä selvittämään, kuka on viestin alkuperäinen laatija ja kuka on viime kädessä tehnyt päätöksen viestin julkaisemisesta. Tällöin voidaan selvittää myös sitä, onko vastaava toimittaja laiminlyönyt ehdotuksen 14 §:ssä tarkoitettulla tavalla toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa. Julkaisijaa tai ohjelmatoiminnan harjoittajaa vastaan voidaan näissä tilanteissa esittää vahingonkorvausvaatimuksia ja – tapauksen vakavuudesta riippuen – myös menettämisseuraamusvaatimuksia, vaikka rikoksen tekijöitä ei saataisikaan selville.

Toisaalta anonyymille ilmaisulle olisi annettava suojaa, vaikka kaikki edellä mainitut keinot eivät olisikaan käytettävissä. Ilmaisulle annettavan suojan taso sen sijaan voisi tällöin olla matalampi. Tämän vuoksi ehdotuksessa on lähdetty siitä, että nimettömän verkkoviestin julkaisijaa suojattaisiin tunnistamistietojen luovuttamista koskevilla menettelysäännöksillä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, millaisessa menettelyssä ja millaisin ehdoin 7 §:ssä tarkoitettun laitteen ylläpitäjä voitaisiin määrätä luovuttamaan yleisön saataville toimitettua verkkoviestiä koskevat tunnistamistiedot.

Tunnistamistiedoilla tarkoitettaisiin 7 §:n 1 momentin mukaisesti ainakin tietoa siitä edellisestä osoitteesta, josta verkkoviesti on laitteelle tullut. Koska näistä tiedoista ei kuitenkaan välttämättä käy vielä ilmi kenenkään henkilön nimeä, säännöksessä asetettaisiin laitteen ylläpitäjän velvollisuudeksi luovuttaa myös muut hallussaan olevat viestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tiedot.

Käytännössä tämä tarkoittaisi esimerkiksi laitteen ylläpitäjän velvollisuutta yhdistää 7 §:n 1 momentin mukainen tunnistamistieto erillisen asiakasrekisterinsä tietoihin.

Tunnistamistietojen luovuttamismääräyksen voisi antaa vain tuomioistuim. Tällaista määräystä koskevan pyynnön voisi esittää ensinnäkin pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Mainitussa kohdassa virkanimikkeittäin luetellut poliisimiehet kuuluvat päällystöön. Esitutkintalain 14 §:n 1 momentin mukaan nämä virkamiehet myös toimivat pääsääntöisesti tutkinnanjohtajina. Ehdotetussa säännöksessä mahdolliset vaatimuksen esittäjät on rajattu pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 1 kohtaan, koska pykälän 3 ja 4 kohta koskevat eräitä tullin ja rajavartiolaitoksen virkamiehiä. Näillä ei käytännössä ole hoidettavanaan sellaisia tehtäviä, että niiden yhteydessä tulisi kyseeseen vaatimus verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta. Pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 2 kohdassa mainitaan pidättämiseen oikeutettuna virkamiehenä myös virallinen syyttäjä. Ehdotetussa säännöksessä virallinen syyttäjä mainittaisiin asian merkityksen vuoksi kuitenkin erikseen.

Luovuttamispynnön voisi esittää tuomioistuimelle myös viestin sisältöön perustuvan rikoksen asianomistaja. Käytännössä tällaisen rikoksen asianomistaja tekee yleensä asiassa rikosilmoituksen, joka sitten johtaa esitutkinnan käynnistymiseen. Koska kunnianloukkausasiat ovat korostetun henkilökohtaisia, saattaa erityisesti niiden kohdalla kuitenkin esiintyä hyvinkin erilaisia käsityksiä siitä, täyttääkö tietynsisältöinen viesti kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistön. Tämän vuoksi on tarpeen, että asianomistajalla on myös itsellään mahdollisuus saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi kysymys siitä, täytyvätkö verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamiselle säädetyt edellytykset konkreettisesti yksittäistapauksessa.

Asianomistajan oikeus verkkoviestin tunnistamistietojen saamiseen olisi kuitenkin sillä tavoin rajoitettu, että tunnistamistiedot voitaisiin luovuttaa hänelle vasta siinä vaiheessa, kun hän saa itse nostaa

asiassa syytteen. Asianomistajan syyte oikeus on nykyisin pääsääntöisesti toissijainen. Tällöin asianomistaja saa itse nostaa syytteen vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun virallinen syyttäjä on tutkinnanjohtajan esityksestä esitutkintalain 4 a §:n nojalla määrännyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään. Asianomistajalla on kuitenkin ensisijainen ja syyttäjistä riippumaton syyte oikeus muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitetuissa tilanteissa eli silloin, kun on kyse syytteen nostamisesta julkista tehtävää hoidettaessa tehdystä rikoksesta. Käytännössä asianomistajan oikeuden saada tunnistamistietoja ei voida olettaa muodostuvan kovinkaan merkittäväksi. Toissijaisen syyte oikeuden piiriin kuuluvissa tapauksissa viranomaiset lienevät jo aiemmin hankkineet tässä tarkoitettua tunnistamistietoja. Ensisijaisen syyte oikeuden alaan kuuluvissa tilanteissa lienee taas yleensä selvää, kuka on asiassa epäilty. Asianomistajalle ehdotetaan kuitenkin edellä mainituin tavoin rajoitettua oikeutta saada tunnistamistiedot itselleen, jottei missään tapauksessa syntyisi tilannetta, jossa asianomistajalle laissa taatun syyte oikeuden käyttäminen estyisi pelkästään sen vuoksi, ettei hän voi saada verkkoviestin tunnistamistietoja. Ehdotetun 7 §:n 2 momentin mukaan tunnistamistietoja tulisi säilyttää vähintään kolme kuukautta siitä, kun yleisön saataville toimitettava verkkoviesti on tullut siinä tarkoitettuun laitteeseen. Tässä samassa ajassa tulisi näin ollen esittää myös tunnistamistietojen luovuttamista koskeva yksilöity pyyntö tuomioistuimelle. Asianomistajankin tulisi esittää tunnistamistietojen luovuttamispyyntö mainitun kolmen kuukauden kuluessa, mutta hän voisi saada tiedot vasta, jos syyttäjä on esimerkiksi tehnyt syyttämättä jättämispäätöksen. Tunnistamistietojen luovuttamista koskevassa asiassa toimivaltainen tuomioistuin olisi laitteen ylläpitäjän kotipaikan käräjäoikeus tai vaihtoehtoisesti Helsingin käräjäoikeus. Ehdotetulla

säännöksellä varmistettaisiin se, että luovuttamisvaatimuksen käsittelyä varten olisi aina olemassa toimivaltainen tuomioistuin.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi määrätä verkkoviestistä koskevat tunnistamistiedot luovutettavaksi, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Luovutusmääräyksen antamiseen vaadittava näyttökynnystä kuvattaisiin sanonnalla "on todennäköisiä syitä epäillä". Tällä viitattaisiin esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä käytettyyn todennäköisyysporrastukseen, jossa tällaisella sanonnalla tarkoitetaan korkeampaa todennäköisyyden astetta kuin sanonnalla "on syytä epäillä". Sanonnalla "on todennäköistä" tarkoitetaan sitä, että esillä olevien tosiseikkojen valossa pitää olla enemmän todennäköistä, että epäily osoittautuu oikeaksi kuin että se osoittautuu vääräksi. Näin ollen luovuttamis määräyksen antamisen edellytysten täytyminen on ratkaistava sen mukaan, miten asiaa käsittelevä tuomioistuin silloin esillä olevien tosiasioiden valossa tilanteen arvioi.

Ehdotetussa säännöksessä näyttökynnys on kytketty epäilyyn, että verkkoviestin toimittaminen yleisön saataville on säädetty jossain tunnusmerkistössä rangaistavaksi. Ehdotettu sanamuoto osoittaa, että tunnistamistietojen luovuttamista koskevaa määräystä annettaessa todennäköisyysarvio voidaan perustaa vain viestin sisällöstä saatavilla oleviin tietoihin eikä rikostunnusmerkistöjen sisältämien syyksiluettavuusvaatimusten täytyminen voi asian luonteen vuoksi vielä siinä vaiheessa tulla arvioitavaksi.

Säännöksen mukaan tuomioistuimelle jäisi tietty harkintavaltaa jättää määräys antamatta, vaikka lausekkeen tarkoittama todennäköisyyskynnys tulisikin ylitetyksi. Tuomioistuimen olisikin harkinnassaan kiinnitettävä huomiota perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaatteeseen ja siihen, että tietojen, mielipiteiden ja muiden viestien julkaisemisessa, välittämisessä ja vastaanottamisessa on kysymys perustuslain 12 §:n 1 momentissa jokaiselle turvatun

sananvapauden käyttämisestä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin määräisi tunnistamistiedot luovutettavaksi säännöksessä tarkoitetun pyynnön esittäjälle. Luovutusmääräys annettaisiin ehdotetussa 7 §:ssä tarkoitetun laitteen ylläpitäjälle. Jos verkkoviesti olisi toimitettu yleisön saataville useamman laitteen avulla, määräys tulisi antaa kunkin laitteen ylläpitäjälle erikseen. Tuomioistuin voisi asettaa velvoitteen tehosteeksi uhkasakon.

Tunnistamistietojen luovuttamistapaa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi säännellä. Luovuttamiseen velvollisen aktiivisuuden aste luovuttamisen täytäntöönpanossa voisi näin ollen vaihdella. Tunnistamistietojen luovuttaminen voisi tapahtua esimerkiksi siten, että laitteen ylläpitäjä antaa asianomaisista tiedostoista sähköisen kopion vaatimuksen esittäjälle. Toisaalta säännöksellä ei ole tarkoitettu estää sitä, että poliisimies voisi käydä itse selvittämässä laitteiston tiedostoista kyseessä olevan tiedon lähettäjän.

Ehdotettu säännös ei myöskään sinänsä estäisi turvautumasta pakkokeinolain mukaisiin pakkokeinoihin. Näin ollen tunnistamistietoja sisältävän laitteen takavarikoiminen olisi periaatteessa yhä mahdollista. Ottaen kuitenkin huomioon erityisesti pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:n sisältämä suhteellisuusperiaate voidaan kuitenkin olettaa, että käytännössä näin meneteltäisiin vain hyvin poikkeuksellisesti. Ehdotetun 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan tunnistamistietojen luovuttamista koskevaan tuomioistuimen päätökseen saisi hakea erikseen muutosta valittamalla. Koska verkkoviestin tunnistamistiedot liittyvät olennaisella tavalla 17 §:ssä tarkoitettuun anonyymin ilmaisun suojaan, tunnistamistietoja ei tulisi voida saada ennen kuin luovuttamisvelvollisuutta koskeva asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Tämän vuoksi ehdotetun momentin toisessa virkkeessä pääsääntöisesti kiellettäisiin sellaisen lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano, jossa tunnistamistiedot on määrätty luovutettaviksi. Jotta muutoksenhakua ei kuitenkaan voitaisi käyttää tunnistamistietojen luovuttamisen perusteettomaan viivyttämiseen, valitusta

käsittelevällä tuomioistuimella olisi ehdotuksen mukaan mahdollisuus poiketa pääsääntönä olevasta täytäntöönpanokiellosta. Lähinnä tällainen lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano tulisi kuitenkin kyseeseen vain sellaisissa tapauksissa, joissa viestin sisällön lainvastaisuutta voitaisiin pitää varsin selvänä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin Suomen viranomaisten antamasta kansainvälisestä oikeusavusta verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamista koskevissa asioissa. Säännöksen mukaan tunnistamistiedot saisi vieraan valtion viranomaisen oikeusapupyynnöstä määrätä luovutettaviksi vain, jos pyynnön perusteena olevan viestin toimittamista yleisön saataville olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa pidettävä rikoksena.

Oikeusavun antamisen edellytyksenä olisi siten niin sanotun kaksoisrangaistavuuden täyttyminen eli se, että oikeusapupyynnön perusteena olevaa tekoa olisi vastaavissa olosuhteissa tehtynä pidettävä myös Suomen lain mukaan rangaistavana. Kaksoisrangaistavuus on kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 15 §:ssä säädetty yleiseksi edellytykseksi pakkokeinojen käytölle oikeusapuasioissa. Luovuttamismääräyksen voisi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta riippumatta kuitenkin antaa myös silloin, jos luovuttaminen perustuisi Suomea sitovaan valtiosopimukseen tai muuhun kansainväliseen veloitteeseen.

Myös 3 momentin mukaisissa tapauksissa tunnistamistietojen luovuttamista koskevan määräyksen antaisi tuomioistuin. Määräystä koskeva pyyntö olisi esitettävä tuomioistuimelle pykälän 1 momentissa säädetyn ajan kuluessa.

Ehdotetun 4 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitetun laitteen ylläpitäjällä olisi oikeus saada valtion varoista korvaus verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta aiheutuneista kohtuullisista välittömistä kustannuksista. Verkkoviestin tunnistamistietojen etsiminen saattaa vaatia aikaa vieviä selvitystyitä. Tällaiset selvitystyöt tehdään rikostutkinnan edistämiseksi eikä niiden voida katsoa

kuuluvan lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän normaaliin toimintaan.

Tämän vuoksi tunnistamistietojen luovuttamisesta laitteen ylläpitäjälle aiheutuvat kohtuulliset välittömät kustannukset ehdotetaan korvattaviksi valtion varoista. Ehdotettu säännös olisi samankaltainen kuin pakkokeinolain 5 a luvun 14 §, jonka mukaan telelaitoksella on oikeus saada valtion varoista korvaus kyseisessä luvussa tarkoitettua viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Nyt ehdotetussa säännöksessä edellyttäisiin kuitenkin nimenomaisesti, että aiheutuneita välittömiä kustannuksia olisi pidettävä kohtuullisina. Kohtuullisuutta olisi arvioitava lähinnä suhteessa laitteen ylläpitäjän tavanomaisesta toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin.

Korvauksen maksamisesta päättäisi tutkinnan suorittaneen kihlakunnan poliisilaitoksen päällikkö tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö. Tarvittava oikeusturva ehdotetaan järjestettäväksi siten, että korvauksen suorittamista koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen noudattamalla, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Tunnistamistietojen luovuttamisesta aiheutuneista kustannuksista vastaisi kuitenkin asianomistaja silloin, kun tiedot luovutetaan 1 momentin mukaisesti hänelle. Tällaisissa tapauksissa kyse on käytännössä aina tilanteista, joissa viranomaiset eivät ole pitäneet oikeudenkäyntiä aiheellisena tai tarpeellisena. Tällöin asianomistaja saa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n mukaisesti nostaa itse syytteen. Jos tietojen luovuttamisesta aiheutuneet välittömät kustannukset korvattaisiin näissäkin tapauksissa valtion varoista, seurauksena saattaisi olla, että asianomistajat laittaisivat oikeudenkäyntejä vireille heikoin perustein. Asianomistajan nostaman syytteen menestyessä hän voi vaatia vastapuolta korvaamaan tunnistamistietojen hankkimisesta aiheutuneet kulut.

19 §. *Verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys.* Pykälässä säädettäisiin

uudesta pakkokeinosta niitä tilanteita varten, joissa on turvaamistoimen luonteisesti tarpeen keskeyttää sisällöltään lainvastaisen verkkoviestin jakelu.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimien voisi hakemuksesta määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin jakelun, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Hakemuksen voisi tehdä virallinen syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai asianomistaja. Tuomioistuimen olisi käsiteltävä tällainen hakemus kiireellisesti.

Ehdotetun pakkokeinon kohteita olisivat sisällöltään rikolliset verkkoviestit, joiden levittämiseen voidaan nykyisin puuttua vain takavarikoimalla asianomainen lähetin, palvelin tai muu vastaava laite. Pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta tällaista laitteen takavarikointia voidaan pitää tarpeettoman ankarana toimenpiteenä ainakin silloin, kun pakkokeinon käyttämisen perusteena on vain yksi tai vain muutama asianomaisen laitteen avulla yleisön saataville toimitettu verkkoviesti.

"Verkkoviesti" olisi säännöksen yhteydessä ymmärrettävä sanan suppeimmassa merkityksessä. Keskeyttämismääräys olisi rajoitettava koskemaan vain verkkoviestin sitä osaa, johon määräys on sen tavoitteiden saavuttamiseksi teknisesti välttämätöntä kohdistaa. Määräystä ei siten ilman muuta voisi kohdistaa esimerkiksi kokonaiseen verkkojulkaisuun. Toisaalta pakkokeinon kohteena voisi olla myös verkkojulkaisun sisältämä yksilöity verkkoviesti. "Julkaistulla verkkoviestillä" tarkoitettaisiin puolestaan yleisön saataville toimitettua viestiä. Keskeyttämismääräystä ei näin ollen voisi kohdistaa sellaiseen viestiin, joka kyllä on saapunut palvelimelle mutta jota ei vielä ole toimitettu yleisön saataville.

Keskeyttämismääräyksen kohteena voisi olla myös ehdotetun 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua ohjelman sisältämä viesti. Näiden osalta olisi kuitenkin tehtävä ero yhtäältä jatkuvasti tai pidemmän aikaa yleisön saatavilla olevan ohjelman ja

toisaalta vain lähetyshetkellä yleisön vastaanotettavissa olevan ohjelman välillä. Keskeyttämismääräys on mielekästä kohdistaa vain sellaisen ohjelman sisältämään viestiin tai sen osaan, joka on jatkuvasti tai pidemmän aikaa yleisön saatavilla taikka hyvin usein yleisön vastaanotettavissa.

Keskeyttämismääräys voitaisiin antaa vain, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Määräyksen edellytykseksi ehdotettu kynnys olisi siten varsin korkea. Kynnys tarkoittaa sitä, että viestin sisällöstä olisi erittäin pätevin perustein voitava päätellä, että sen julkaisija on syyllistynyt yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen.

Keskeyttämismääräys voitaisiin antaa ensinnäkin julkaisijalle ja ohjelmatoiminnan harjoittajalle. Niin ikään määräys voitaisiin antaa myös lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjälle, jos viesti on toimitettu yleisön saataville hänen laitteensa avulla.

Oikeusturvasyistä tuomioistuimen olisi ennen määräyksen antamista varattava sekä sille, jolle määräystä on haettu annettavaksi, että myös verkkoviestin lähettäjälle tilaisuus tulla kuulluksi. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa esimerkiksi silloin, kun viestin sisällön vuoksi on selvää, että sen jakelu on saatava heti keskeytettyä.

Kun lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä määrätään keskeyttämään verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla, tuomioistuimen määräys olisi *2 momentin* mukaan annettava tiedoksi myös tällaisessa määräyksessä tarkoitetun verkkoviestin lähettäjälle. Verkkoviestin lähettäjä saattaa olla hakijalle ja tuomioistuimelle tuntematon. Tällöinkin viestin lähettäjä saattaa kuitenkin viestin lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta huolehtivan toimijan sopimuspuolena olla tämän tiedossa. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuin voisi määrätä kyseisen toiminnanharjoittajan huolehtimaan määräyksen tiedoksiannosta.

Pykälässä tarkoitettu määräys voisi olla vain väliaikainen. Pykälän *3 momentin* mukaan määräys raukeasi automaattisesti, jollei kolmen kuukauden kuluessa sen antamisesta

nosteta syytettä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, esitetä 24 §:ssä tarkoitettua vaatimusta tai nosteta kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta.

Ehdotettu kolmen kuukauden määräaika saattaa kuitenkin joissain tapauksissa osoittautua liian lyhyeksi. Näin on erityisesti silloin, jos verkkoviestin sisällöstä vastuussa olevan löytäminen edellyttää aikaa vievää viestin reitin selvittämistä tai jos viestin lähettäjä on ryhtynyt erityisiin järjestelyihin viestin alkuperän salaamiseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan mahdollisuutta, että tuomioistuin voisi virallisen syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta pidentää määräyksen voimassaoloaikaa enintään kolmella kuukaudella. Pidentämisvaatimus olisi esitettävä alkuperäisen kolmen kuukauden määräajan kuluessa. Pidentämisvaatimuksen hyväksyminen edellyttäisi luonnollisesti sitä, että viestin lainvastaisuutta voitaisiin edelleen pitää 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ilmeisenä. Säännöksen sanamuoto osoittaa, että pidentäminen tulisi kyseeseen saman keskeyttämismääräyksen osalta vain kerran.

Virallisen syyttäjän lisäksi pidennystä voisi hakea myös asianomistaja. Tämä on tarpeen lähinnä sellaisessa tapauksessa, jossa virallinen syyttäjä on päättänyt jättää asiassa syytteen nostamatta tai jossa syyttäjä on määrännyt esitutkintalain 4 a §:n nojalla esitutkinnan keskeytettäväksi, mutta asianomistaja haluaa käyttää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n mukaista toissijaista syyteoikeuttaan

Määräyksen raukeaminen tai sen voimassaolon päättyminen ei kuitenkaan merkitsisi sitä, että esimerkiksi palvelimen ylläpitäjä voisi ilman rikosoikeudellisten seuraamusten uhkaa aina palauttaa viestin uudelleen yleisön saataville. Jos palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä tahallaan palauttaisi viestin yleisön saataville, häntä voitaisiin tämän teon perusteella epäillä julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijäksi.

Pykälän *4 momentin* mukaan sillä, jolle on annettu määräys keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla, samoin kuin

verkkoviestin lähettäjällä olisi oikeus hakea määräyksen kumoamista 14 päivän määräajassa siinä tuomioistuimessa, joka on määräyksen antanut. Määräaika luetaan määräyksen tiedoksisaamisesta. Mahdollisuus hakea 1 momentissa tarkoitettua määräyksen kumoamista on tärkeä sen vuoksi, ettei määräyksen saaneen tai viestin lähettäjän tarvitse jäädä odottamaan, nostetaanko asiassa myöhemmin syyte, esitetäänkö siinä 24 §:ssä tarkoitettu vaatimus tai nostetaanko asiassa vahingonkorvauskanne.

Hakemalla keskeyttämismääräyksen kumoamista olisi mahdollista saada keskeyttämismääräyksen voimassaolosta mahdollisimman pian tuomioistuimen ratkaisu.

Määräyksen kumoamista koskevan asian käsittelyssä noudatettaisiin samaa menettelyä kuin hakemusasioiden käsittelyssä yleensä. Tuomioistuin huolehtisi kuitenkin virallisen syyttäjän kuulemiseksi tarpeellisista toimenpiteistä. Jos määräys kumotaan, virallisella syyttäjällä olisi momenttiin sisältyvän nimenomaisen säännöksen nojalla oikeus hakea muutosta päätökseen. Jos määräys olisi annettu muun kuin virallisen syyttäjän hakemuksesta, olisi luonnollisesti myös määräystä hakeneella oikeus hakea muutosta kumoamispäätökseen.

Kumoamista koskevan asian ollessa vireillä tuomioistuimessa verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla olisi edelleen keskeytettyä. Tämä on tarpeen, jotta pelkästään keskeyttämismääräyksen kumoamista hakemalla ei voitaisi saada viestiä uudelleen yleisön saataville ja siten mahdollisesti jatkaa rikollista toimintaa tai aiheuttaa lisävahinkoja. Asiaa käsittelevä tuomioistuin voisi kuitenkin määrätä, että verkkoviesti voidaan saattaa uudelleen yleisön saataville.

Ehdotetun 5 momentin mukaan tuomioistuin voisi virallisen syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta antaa 1 momentin mukaisen keskeyttämismääräyksen myös käsitellessään julkaistun viestin sisältöön perustuvaa syytettä, vaatimusta 24 §:n mukaisen seuraamuksen määräämisestä tai kannetta viestin sisältöön perustuvan vahingon korvaamisesta.

Säännös olisi tarpeen niitä tapauksia varten,

joissa ennen oikeudenkäyntiä ei ole vaadittu verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksen antamista. Tällöin oikeudenkäynnin aikana saattaa osoittautua välttämättömäksi tällaisen määräyksen antaminen esimerkiksi sen vuoksi, että sillä tavoin voitaisiin rajoittaa asianomistajan viestin sisällön vuoksi kärsimiä vahinkoja. Tällaisten vahinkojen todennäköisyys saattaa kasvaa, jos vireillä olevan oikeudenkäynnin osakseen saama huomio erityisesti houkuttelee tutustumaan sen kohteena olevan viestin sisältöön.

Tällaiseen oikeudenkäynnin kuluessa annettuun määräkseen ei saisi hakea erikseen muutosta valittamalla. Erillistä muutoksenhakumahdollisuutta ei tällaisissa tapauksissa voida pitää tarpeellisena, koska oikeudenkäynnin ollessa jo vireillä keskeyttämismääräyksen voimassaoloon ei liity samanlaisia epävarmuustekijöitä kuin edellä 4 momentin kohdalla esitettiin. Tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa keskeyttämismääräyksen kohteena olevan toimijan samoin kuin viestin lähettäjän oikeusturvatarpeet voidaan sopivimmin toteuttaa haettaessa muutosta itse pääasiaan.

20 §. *Verkkoviestin jakelun keskeyttämisoikeus.* Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjällä olisi oikeus keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla omasta aloitteestaan eli ilman 19 §:ssä tarkoitettua keskeyttämismääräystä. Pykälän 1 momentissa mainittaisiin tyhjentävästi ne edellytykset, joilla laitteen ylläpitäjällä olisi säännöksessä tarkoitettu toimivalta keskeyttää verkkoviestin jakelu. Kyseeseen tulevat tapaukset yksilöitäisiin mainitsemalla säännöksessä kaksi rikoslain tunnusmerkistöä.

Näistä ensimmäinen olisi rikoslain 11 luvun 8 §:ssä tarkoitettu kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Tunnusmerkistö sisältää rangaistusuhan sille, joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista, etnistä tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää. Säännös sai nykyisen muotonsa eduskunnan lakivaliokunnassa, joka korosti säännöksessä

tarkoitettujen tekojen olevan sellaisenaan – ilman esimerkiksi nimenomaisia syrjintää osoittavia seurauksia – niin haitallisia, että rikosoikeudellinen sanktiouhka on perusteltu. Valiokunnan mukaan viime kädessä tuomioistuinten on arvioitava, onko esimerkiksi tiedonvälityksessä tai taiteellisessa esityksessä syyllistytty rangaistavaan tekoon, ottaen huomioon erilaiset intressit ja niitä koskevat oikeusnormit (LaVM 22/1994 vp, s. 10).

Toinen säännöksessä mainittava tunnusmerkistö olisi rikoslain 17 luvun 18 §. Sen mukaan rangaistavaa sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista. Säännöksessä rangaistavuus on rajattu vain sellaisiin tekemuotoihin, joiden rangaistavuudesta vallitsee laaja yksimielisyys eli lapsipornografiaan, väkivaltaiseen pornografiaan sekä eläimeen sekaantumista kuvaavaan pornografiaan.

Säännöksessä mainitut tunnusmerkistöt ovat sellaisia, että niiden mukaisia tekoja voidaan pitää erityisen moitittavina. Toisaalta kyseessä olevat tunnusmerkistöt ovat myös selkeitä sikäli, että niiden täytyminen on yleensä kohtuullisen helposti todettavissa eikä näin ollen edellytä mitään erityisasiantuntemusta. Tunnusmerkistöjen täyttymisen arvioinnissa voidaan johtoa saada niiden säätämiseen johtaneista esitöistä (ks. HE 94/1993 vp ja LaVM 22/1994 vp sekä HE 6/1997 vp ja LaVM 3/1998 vp).

Viestin lähettäjän kannalta on lähtökohtaisesti kyse hänen sananvapautensa käyttämisestä, jonka rajoittamiseen toisen yksityisen toimin on suhtauduttava pidättyvästi. Tämän vuoksi säännöksessä ehdotetaan laitteen ylläpitäjän toimivalta rajattavaksi vain sellaisiin tapauksiin, joissa on ilmeistä, että viesti on joko rikoslain 11 luvun 8 §:n tai 17 luvun 18 §:n vastainen. Asettamalla keskeyttämistoimivallan käyttämiselle tällainen korotettu edellytys säännöksen soveltamisala on tarkoitettu kohdistaa vain niihin tapauksiin, joissa on jokseenkin kiistatonta, että viestin sisältö täyttää säännöksessä mainitut

tunnusmerkistöt.

Ehdotettu 1 momentti vastaa osaltaan asiallisesti sitä, mitä laissa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta on ehdotettu säädettäväksi vastuuvapaudesta tietojen tallennuspalveluissa (HE 194/2001 vp, jäljempänä sähkökauppalakiehdotus). Mainitulla lailla pantaisiin kansallisesti täytäntöön sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi. Kyseinen laki tulisi soveltamisalallaan nyt ehdotettuun lakiin nähden erityislakina ensisijaisesti sovellettavaksi myös keskeyttämisoikeuden ja siihen tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisessa liittyvän vastuuvapauden osalta.

Sähkökauppalakiehdotuksen 15 § koskee tapausta, jossa tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaja tallentaa sisällön tuottajan toimittamat tiedot tämän pyynnöstä. Sähkökauppalakiehdotuksen mukaan tällaisen palvelun tarjoaja ei tällöin ole vastuussa tallennettujen tietojen sisällöstä, jos hän toimii viipymättä tallentamansa tiedon saannin estämiseksi kahdessa säännöksessä mainitussa tapauksessa. Näistä ensimmäinen liittyy tämän ehdotuksen kannalta tilanteeseen, jossa laitteen ylläpitäjä on saanut tietoonsa tiedon saannin estämistä koskevan viranomaismääräyksen. Toinen tilanne kattaisi nyt ehdotetussa pykälässä tarkoitetut tilanteet. Nämä on sähkökauppalakiehdotuksessa kuvattu ilmaisulla ”saatuaan muuten tosiasiallisesti tietoonsa, tallennettu tieto on sisällöltään selvästi rikoslain 11 luvun 8 §:n tai rikoslain 17 luvun 18 §:n vastainen”. Sähkökauppalakiehdotus vastaa näiltä osin edellä mainitun direktiivin 14 artiklan 1 kohtaa, joskin toisin muotoiltuna.

Sähkökauppalakiehdotuksen 15 §:n 1 momentissa kysymys on siitä, millä tavoin tietojen tallennuspalvelun tarjoaja voi välttää tallentamiensa tietojen sisältöön perustuvan rikosoikeudellisen vastuun. Tässä ehdotuksessa on lähdetty siitä, että 20 §:n 1 momentissa asetettu vaatimus, jonka mukaan on oltava ilmeistä, että viestin sisältö täyttää mainitut tunnusmerkistöt, vastaa sitä sähkökauppalakiehdotuksen 15 §:n 1 momentin 2 kohdan edellytystä, jonka mukaan palvelun tarjoaja voi toimia

”saatuaan muuten tosiasiallisesti tietoonsa” tallentamansa aineiston olevan säännöksessä kuvatulla tavalla rikollista. Sähkökauppalakiehdotuksen perusteluissa esitetäänkin tosiasiallisella tietoisuudella tarkoitettavan sitä, että palvelun tarjoaja tietää kyseisen aineiston olemassaolosta ja sijainnista sekä siitä, että aineisto on selvästi lainvastainen.

Ehdotetun 2 momentin mukaan laitteen ylläpitäjän olisi keskeyttämisoikeuttaan käytettyään viipymättä ilmoitettava siitä verkkoviestin lähettäjälle pykälässä tarkemmin yksilöidyin tavoin. Tässä ilmoituksessa olisi mainittava verkkoviestin jakelun keskeyttämisen syy sekä tieto lähettäjän oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ilmoitus olisi tehtävä viestin lähettäjän äidinkielellä, suomeksi tai ruotsiksi, taikka tämän kanssa sovitulla muulla kielellä. Ehdotettu säännös vastaisi asiallisesti sähkökauppalakiehdotuksen 18 §:n 1 momenttia.

Keskeyttäessään verkkoviestin jakelun ehdotetun säännöksen perusteella laitteen ylläpitäjä puuttuu viestin lähettäjän sananvapauden käyttämiseen. Tällöin hänen on katsottava hoitavan julkista hallintotehtävää ja käyttävän julkista valtaa siinä merkityksessä kuin perustuslain 124 §:ssä tarkoitetaan. Tämän vuoksi keskeyttämisoikeutta käytettäessä on huolehdittava riittävistä oikeusturvatakeista. Keskeyttämisoikeuttaan käyttäneen laitteen ylläpitäjän olisi viipymättä viestin jakelun keskeytettyään ilmoitettava tästä viestin lähettäjälle. Tällainen ilmoitus on olennaisen tärkeä, jotta viestin lähettäjä voisi käyttää säännöksessä ehdotettua oikeuttaan saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ilmoitus olisi tehtävä kirjallisesti tai vaihtoehtoisesti sähköisesti siten, ettei ilmoituksen sisältöä voida yksipuolisesti muuttaa ja että se säilyy osapuolten saatavilla. Vaatimuksen täyttäisi esimerkiksi sähköpostitse tehty ilmoitus, jos se on allekirjoitettu sähköisesti siten, että sisällön muuttumattomuus on varmistettavissa. Tällainen todisteellinen ilmoittaminen on tarpeen yhtäältä siksi, että laitteen ylläpitäjä voi tarvittaessa osoittaa ilmoituksen toimittamisen todella

tapahtuneen, ja toisaalta siksi, että ehdotetussa 3 momentissa tarkoitettun määräajan alkaminen voidaan kiistatta todeta.

Ehdotuksen mukaan ilmoituksessa olisi mainittava ensinnäkin verkkoviestin jakelun keskeyttämisen syy. Tämä voitaisiin tehdä ilmoittamalla, minkä säännöksessä mainitun tunnusmerkistön mukainen kyseessä oleva verkkoviesti on. Tehtävälle ilmoitukselle ei sen sijaan olisi kohtuullista asettaa vaatimusta, jonka mukaan laitteen ylläpitäjän tulisi yksityiskohtaisesti perustella käsityksensä viestin sisällön lainvastaisuudesta. Tätä voidaan pitää myös tarpeettomana, koska viestin lähettäjällä on ehdotetun 3 momentin mukaisesti mahdollisuus saattaa keskeyttämistä koskeva asia nopeasti tuomioistuimen ratkaistavaksi. Itsestään selvää on, että jos samalta lähettäjältä olisi tullut useita verkkoviestejä, ilmoituksessa olisi mainittava myös, mihin verkkoviestiin tai sen osaan keskeyttäminen on kohdistettu.

Ilmoituksessa olisi mainittava myös viestin lähettäjän oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Käytännössä tämä tarkoittaisi velvollisuutta esittää ehdotetussa 3 momentissa tarkoitettun säännöksen sisältö.

Perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuihin oikeusturvatakeisiin kuuluu myös kielellisistä oikeuksista huolehtiminen. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että ilmoitus olisi tehtävä viestin lähettäjän äidinkielellä, suomeksi tai ruotsiksi. Tämä merkitsee sitä, että laitteen ylläpitäjän olisi pyrittävä selvittämään viestin lähettäjän äidinkieli esimerkiksi väestötietojärjestelmästä. Tavallisesti laitteen ylläpitäjällä on kuitenkin sopimussuhde viestin lähettäjään eli sisällön tuottajaan. Näissä sopimuksissa on saatettu sopia myös siitä, millä kielellä sopimuskumppanien välinen kirjeenvaihto tapahtuu. Tämän vuoksi säännöksessä tarkoitettun ilmoituksen saisi tehdä myös sellaisella kielellä, josta viestin lähettäjän kanssa on sovittu. Jos käytettävästä kielestä ei ole nimenomaisesti sovittu, ehdotetun säännöksen mukaisena kielenä voitaisiin pitää sitä kieltä, jolla sopimus on laadittu.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin viestin lähettäjän mahdollisuudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi sen jälkeen, kun hän on edellä esitetyn tavoin saanut todisteellisesti tiedon lähettämänsä verkkoviestin jakelun keskeyttämisestä. Ehdotettu määräaika olisi 14 päivää, jota voidaan pitää kohtuullisena asian riittäväksi valmistelemiseksi. Määräajan on oltava lyhyt, koska sekä viestin lähettäjän että laitteen ylläpitäjän kannalta on tärkeää saada mahdollisimman pian tuomioistuimen ratkaistavaksi kysymys siitä, onko verkkoviestin jakelu pidettävä keskeytettynä. Mitä pidemmäksi määräaika säädettäisiin, sitä suuremmat todennäköisesti olisivat viestin lähettäjän vahingot niissä tapauksissa, joissa viestin jakelun keskeyttämiselle ei sittemmin katsottaisi olleen riittäviä perusteita.

Tuomioistuimen käsitellessä keskeyttämistä koskevaa asiaa, verkkoviestin jakelu olisi pääsäännön mukaan edelleen pidettävä keskeytettynä. Tämä on aiheellista sen vuoksi, että keskeyttämiselle on ehdotetun pykälän 1 momentissa asetettu varsin korkea kynnyks. Näin ollen voidaan lähtökohtaisesti olettaa, että viestin sisältö todella täyttää jommankumman 1 momentissa mainitun tunnusmerkistön.

Keskeyttämisen jatkuminen ei kuitenkaan olisi ehdotonta, vaan asiaa käsittelevä tuomioistuin voisi jutun vireillä ollessa myös määrätä verkkoviestin jakelua jatkettavaksi.

21 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Pykälässä säädettäisiin siitä, mikä tuomioistuin on alueellisesti toimivaltainen käsittelemään yhtäältä 19 §:n 1 momentin mukaisen keskeyttämismääräystä koskevan hakemuksen ja toisaalta 20 §:n 3 momentissa tarkoitettua keskeyttämisoikeuden käyttämistä koskevan asian. Pykälä vastaisi asiallisesti sähkökauppalakiehdotuksen 17 §:ää.

Ehdotetun säännöksen mukaan 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua keskeyttämismääräyksen osalta toimivaltainen olisi sen toiminnanharjoittajan kotipaikan käräjäoikeus, jolle keskeyttämismääräystä haetaan. Vastaavasti 20 §:n 3 momentissa tarkoitettussa asiassa toimivaltainen olisi keskeyttämisoikeuttaan

käyttäneen toiminnanharjoittajan kotipaikan käräjäoikeus.

Tuomioistuimen toimivaltaisuus on kytketty toiminnanharjoittajien kotipaikkaan, koska verkkoviestien jakelun keskeyttäminen toteutetaan joko heille annetun määräyksen tai heillä olevan oikeuden nojalla. Tällaisten toiminnanharjoittajien kotipaikka on myös pääsääntöisesti vaikeuksista selvitettävissä.

Kumpikin säännöksessä tarkoitetuista hakemuksista voitaisiin kuitenkin aina käsitellä myös Helsingin käräjäoikeudessa. Tällä on pyritty varmistamaan hakijalle mahdollisimman nopea ja vaivaton menettely. Käsittelyn nopeuttamiseksi ja yksinkertaistamiseksi pykälään ehdotetaan vielä otettavaksi säännös, jonka mukaan käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

22 §. *Julkaisun takavarikko.* Pykälän 1 momentin mukaan kaikki levitykseen tarkoitettujen julkaisun kappaleet voitaisiin takavarikoida vain, jos on syytä olettaa, että julkaisu tuomitaan menetetyksi. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Pakkokeinojen käyttöä koskevan pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:n sisältämän suhteellisuusperiaatteen mukaan on selvää, että julkaisun koko painos voidaan takavarikoida vain, jos on syytä olettaa, että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Periaatteellisista syistä on kuitenkin pidetty tärkeänä, että asiasta säädettäisiin nimenomaisesti laissa. Julkaisun takavarikkoa koskeva säännös olisi asiallisesti yhteydessä ehdotettuun 24 §:n menettämisseuraamusta koskevaan säännökseen.

Pykälän 2 momentti sisältäisi erityissäännöksen, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemä 1 momentissa tarkoitettu päätös julkaisun kaikkien kappaleiden takavarikoimisesta olisi lyhyessä määräajassa saatettava tuomioistuimen tutkittavaksi.

Painovapauslain 44 §:n mukaan takavarikkoonpano on viimeistään ensimmäisenä oikeuspäivänä kolmen päivän

kuluttua takavarikosta alistettava sen oikeuden tutkittavaksi, joka on toimivaltainen käsittelemään julkaistun painokirjoituksen sisältöön perustuvaa syytettä. Jos takavarikko on toimitettu toisella paikkakunnalla, määräaika on kahdeksan päivää takavarikkoonpanosta.

Julkaisun kaikkien kappaleiden takavarikko puuttuu sananvapauden käyttämiseen varsin voimakkaalla tavalla, koska siitä seuraa viestin levittämisen estyminen kokonaan. Tällainen toimenpide on erittäin ankara myös pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä ilmaistun suhteellisuusperiaatteen kannalta. Tämän vuoksi on pidetty tarpeellisena edelleen säilyttää velvollisuus saattaa julkaisun kaikkien kappaleiden takavarikkoa koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Koska takavarikon voimassa pitämisestä tai kumoamisesta tulee asian luonteen vuoksi saada nopeasti ratkaisu, ehdotetaan, että asia olisi saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä takavarikon toimittamisesta. Takavarikkoasiassa toimivaltainen tuomioistuin olisi se, joka olisi toimivaltainen käsittelemään kyseisen julkaisun sisältöön perustuvan syytteen.

Pykälän 3 momentti sisältäisi viittaussäännöksen, jonka mukaan julkaisun takavarikkoon olisi muilta osin sovellettava esineen takavarikkoa koskevia pakkokeinolain säännöksiä. Julkaisuja ovat kaikki ehdotetun 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetut tallenteet, kuten painotuotteet, tietolevyt sekä teksti-, ääni- ja kuvatallenteet. Siten on perusteltua, että julkaisun takavarikkoon sovellettaisiin esineen takavarikkoa koskevia pakkokeinolain säännöksiä.

Ehdotetut säännökset korvaisivat painokirjoituksen takavarikkoa koskevat painovapauslain 7 luvun säännökset. Painokirjoituksen voi nykyisin määrätä takavarikoitavaksi joko tuomioistuin, oikeusministeriö taikka virallinen syyttäjä tai poliisipäällikkö. Asianomistajarikoksen kysymyksessä ollessa takavarikon saa toimittaa ja esittämiskiellon antaa vain asianomistajan pyynnöstä.

Voimassa olevan painovapauslain takavarikkosäännöksiä voidaan kaikilta osiltaan pitää tarpeettomina. Pakkokeinolaki

on säädetty vuonna 1987 ja sen voidaan katsoa sisältävän kaikki tarvittavat säännökset toimivaltaisesta viranomaisesta, takavarikon oikeudellisista edellytyksistä, takavarikossa noudatettavasta menettelystä ja muutoksenhakuoikeudesta. Ehdotettua viittaussäännöstä voidaan pitää tarpeellisena lähinnä sääntelyn selkeyden vuoksi.

6 luku. Seuraamukset ja syyteoikeus

23 §. *Rangaistussäännös.* Pykälä sisältäisi rangaistussäännöksen ehdotetun lain sääntelytavoitteiden kannalta keskeisimpien velvollisuuksien rikkomisesta. Nykyiseen sääntelyyn verrattuna ehdotus merkitsisi rangaistavien tekojen vähenemistä ennen kaikkea painovapauslakiin verrattuna.

Pykälässä rangaistavaksi ehdotettujen tekojen rikosnimikkeenä olisi *joukkoviestintärikkomus*. Nimike on valittu yhtäältä sen vuoksi, että se on kielellisesti sujuva ja toisaalta sen vuoksi, että se viittaa suoraan sääntelyn kohteena olevaan toimintaan eli joukkoviestintään. Rangaistusuhkana olisi sakko. Painovapauslain nykyisten järjestysmääräyksiksi luonnehdittavien säännösten rikkomisen rangaistusuhkana on yleensä sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitetut teot olisivat rangaistavia sekä tahallisina että törkeästä tuottamuksesta tehtyinä.

Säännöksen mukaan rangaistavaa olisi ensinnäkin ehdotetun 4 §:n 1 tai 2 momentin mukaisten, vastaavan toimittajan määräämistä koskevien säännösten rikkomisen. Sääntelytavoitteiden kannalta on tärkeää, että aikakautiselle julkaisulle, verkkojulkaisulle ja ohjelmalle määrätään vastaava toimittaja. Hänen velvollisuutenaan on huolehtia toimitustyön johtamisesta ja valvomisesta ehdotetussa 4 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, ehdotetussa 5 §:ssä tarkoitettujen tietojen ilmoittamisesta, vastine- ja oikaisuoikeuden toteutumisesta ehdotuksen 3 luvun säännösten mukaisesti sekä ehdotetussa 25 §:ssä tarkoitettusta tuomiota koskevien tietojen julkaisemisesta. Siten vastaavan toimittajan määräämisestä annettujen säännösten rikkomisen on perusteltua säätää rangaistavaksi.

Rangaistavaa olisi ensinnäkin jättää vastaava toimittaja kokonaan määräämättä. Niin ikään rangaistavaa olisi määrätä vastaavaksi toimittajaksi sellainen henkilö, jonka toimintakelpoisuutta olisi rajoitettu tai joka olisi konkurssissa. Rangaistavan teon tekijänä voisi tulla kysymykseen julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja. Muu henkilö voisi olla rikoksen tekijä tai siihen osallinen, jos vastaavan toimittajan määräämisestä annettuja säännöksiä rikottaisiin lain kiertämisen tarkoituksessa.

Ehdotuksen mukaan rangaistavaa olisi myös ehdotettujen ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten rikkominen. Sääntely tavoitteiden kannalta on tärkeää, ettei ehdotetussa 5 §:ssä mainittujen tietojen ilmoittamisvelvollisuutta rikota. Kysymys on ennen muuta tiedoista, joiden perusteella yksittäisen julkaisun, aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun ja ohjelman sisällöstä vastuussa olevat henkilöt voidaan tarvittaessa tavoittaa. Ilmoitusvelvollisuus kattaa myös vastaavaa toimittajaa koskevat tiedot. Lisäksi velvollisuudella ilmoittaa julkaisun tai aikakautisen julkaisun valmistamisvuosi on yhteys rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun vanhentumista koskevaan sääntelyyn. Siten myös ilmoitusvelvollisuudesta annettavaksi ehdotettujen säännösten rikkominen on perusteltua säätää rangaistavaksi.

Niin ikään rangaistavaa olisi ehdotettujen tallentamisvelvollisuutta koskevien säännösten rikkominen. Myös tältä osin sääntely tavoitteiden kannalta on tärkeää, että ohjelman ja verkkojulkaisun yksityiskohtaisesta sisällöstä voidaan tarvittaessa saada luotettavat tiedot ohjelman lähettämisen ja verkkojulkaisun julkaisemisen jälkeen. Tämä on tärkeää yhtä hyvin rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun selvittämisen kuin vastine- ja oikaisuoikeuden toteutumisenkin kannalta. Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisvelvollisuutta koskeva sääntely taas edellyttää, että lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjällä on laitteen avulla yleisön saataville toimitetun verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot. Siksi myös ehdotettujen 6 ja 7 §:n sisältämien tallentamisvelvollisuutta koskevien säännösten

rikkominen on perusteltua säätää rangaistavaksi.

24 §. *Menettämisseuraamus ja verkkoviestin hävittämismääräys.* Pykälä sisältäisi viittaussäännöksen, jonka mukaan julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen menettämisseuraamusta määrättäessä olisi noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Lisäksi pykälä sisältäisi sellaisia menettämisseuraamusta koskevia erityissäännöksiä, joita voidaan pitää perusteltuina sananvapauden käyttämisen suojaamiseksi tai tarpeellisina julkaisutoiminnan erityispiirteiden vuoksi. Pykälään ehdotetaan otettavaksi myös säännös tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todettu verkkoviesti hävitettäväksi.

Tämän vuoden alussa tuli voimaan menettämisseuraamuksia koskeva rikoslain uusi 10 luku, johon sisältyvät menettämisseuraamuksia koskevat, soveltamisalaltaan yleiset säännökset. Samalla valtaosa niin rikoslain kuin sen ulkopuolisenkin lainsäädännön menettämissäännöksistä on kumottu. Rikoslain 10 luvussa säädetään rikoksen tuottaman hyödyn, rikoksentekeväliseen, rikoksella tuotetun ja rikoksen kohteena olleen omaisuuden menettämisestä sekä toissijaisesta arvon menettämisestä. Rikoslakiin sisältyvät myös säännökset menettämisseuraamuksen määräämisen yleisistä edellytyksistä.

Nyt ehdotetun lain 24 §:n *1 momentin* sisältämän pääsäännön mukaan julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen menettämisseuraamusta määrättäessä olisi noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Viittaussäännös koskisi yleisesti julkaistun viestin sisältöön perustuvia rikoksia ja kattaisi kaikki rikoslain 10 luvussa tarkoitetut menettämisseuraamukset. Myös menettämisseuraamuksen vaatimiseen sovellettaisiin rikoslain 10 luvun säännöksiä. Rikoslain 10 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan menettämisseuraamusta ei enää määrätä viran puolesta vaan sen tuomitsemista on erikseen vaadittava. Vastaajan oikeusturvan on katsottu edellyttävän, että menettämisseuraamusta koskeva vaatimus esitetään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jolloin hänellä on

tilaisuus lausua siitä ja muutoinkin puolustautua vaatimusta vastaan. Pääsääntöisesti menettämiskaavan voi esittää vain virallinen syyttäjä. Nyt ehdotetussa laissa syyteoikeutta koskeva sääntely sisältyisi 26 §:ään. Sen mukaan valtakunnansyyttäjä päättäisi syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta ja siihen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta. Samalla hän määräisi, kenen on ajettava syytetty. Tällöin asiaan määrätty syyttäjä olisi myös velvollinen ratkaisemaan kysymyksen menettämiskaavan esittämisestä. Asianomistajarikosten osalta menettämiskaavan esittäminen taas kuuluisi kulloinkin toimivaltaiselle syyttäjälle.

Asianomistaja voi kuitenkin esittää menettämiskaavan silloin, kun hän ajaa yksin syytettyä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun mukaisesti. Nyt ehdotetun lain kannalta asianomistajan mahdollisuudella esittää menettämiskaava voidaan arvioida olevan käytännössä merkitystä lähinnä kunnianloukkauksien osalta.

Koska menettämiskaavan vaatiminen on säännelty rikoslain 10 luvussa, ei nyt ehdotettuun lakiin ole tarpeen ottaa asiasta erillistä säännöstä.

Momentin toinen virke sisältäisi erityissäännöksen, jonka mukaan menettämiskaava voitaisiin tuomita siinäkin tapauksessa, että rikoksen tekijää ei saada selville.

Menettämiskaavasta koskevien yleisten edellytysten mukaan menettämiskaavan määrääminen tulee kyseeseen vain silloin, kun on tapahtunut laissa rangaistavaksi säädetty teko eli rikos. Koska rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää myös siinä asetetun syyksiluettavuusvaatimuksen täyttämistä, ei ole selvää, voiko menettämiskaavan määrääminen tulla kyseeseen, jos rikosentekijän henkilöllisyys jää selvittämättä. Poikkeuksena mainitusta lähtökohdasta on rikoslain 9 luvussa tarkoitettu oikeushenkilön rangaistusvastuu, jossa oikeushenkilö voidaan tuomita

yhteisösakkoon, vaikkei rikosentekijää saataisikaan selville. Vastavasti oikeushenkilölle voidaan tällöin määrätä myös menettämiskaava.

Joukkoviestinnässä viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijä voi jäädä selvittämättä esimerkiksi sen vuoksi, että julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja käyttävät 17 §:ssä tarkoitettua oikeuttaan olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä. Toisaalta verkkoviestin kohdalla rikoksen tekijä saattaa jäädä saamatta selville teknisten esteiden vuoksi. Hyväksyttävänä ei kuitenkaan voida pitää sitä, että sisällöltään lainvastainen viesti saisi edelleen jäädä yleisön saataville. Tämän vuoksi on tarpeen ottaa lakiin nimenomainen säännös, jonka mukaan menettämiskaava voitaisiin määrätä silloinkin, kun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijää ei saada selville.

Erityissäännöstä ei sen sijaan tarvita sellaisia tapauksia varten, joissa rikoksen tekijää ei muusta syytä tuomita rangaistukseen. Rikoslain 3 luvun 1 §:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta. Saman luvun 3 §:n mukaan syyntakeeton on rangaistusvastuusta vapaa. Rikoslain 10 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan menettämiskaavan määrääminen voi perustua myös teon hetkellä alle viisitoistavuotiaan tai syyntakeettoman tekoon. Luonnollisesti menettämiskaava voidaan määrätä, vaikka tekijä on rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla vähentyneesti syyntakeeton.

Menettämiskaava voidaan edelleen määrätä, vaikka tekijä jätettäisiin seuraamusluonteisesti syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta. Koska menettämiskaavan määräämisen edellytyksenä aina on tapahtunut rikos, sitä ei voida määrätä silloin, kun syyte jätetään nostamatta puuttuvan näytön vuoksi tai kun rangaistusta ei tuomita siksi, että syyte hylätään näyttämättömänä.

Rikoslain 10 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan menettämiskaava voidaan määrätä, vaikka rikoksesta ei tuomittaisi rangaistusta niin sanotun anteeksiantoperusteen vuoksi. Mainituksa

säännöksessä viitataan nimenomaisesti hätävarjelun liioitteluun (RL 3 luvun 9 §:n 1 momentti), voimakeinojen käytön sallittujen rajojen ylittämiseen (RL 3 luvun 9 §:n 2 momentti), ei-sallittuun pakkotilaan (RL 3 luvun 10 §) ja esimiehen käskyn täyttämiseen tietyissä olosuhteissa (RL 3 luvun 10 a §). Näiden lisäksi myös muut anteeksiantoperusteet tulisivat kyseeseen, vaikka niitä ei nykyisin olekaan rikoslaissa lueltu. Vireillä olevassa rikoslain yleistä osaa koskevassa uudistuksessa anteeksiantoperusteista on tarkoitus säätää nykyistä kattavammin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan kaikki levitykseen tarkoitetut julkaisun kappaleet voitaisiin niiden omistusoikeudesta riippumatta tuomita menetetyksi, jos on tehty kyseisen julkaisun sisältöön perustuva rikos ja jos tällainen seuraamus olisi tarpeen viestin levittämisen ehkäisemiseksi. Menettämisseuraamus olisi kuitenkin aina määrättävä silloin, kun julkaisun hallussapito olisi sen sisällön vuoksi rangaistavaa. Viimeksi mainitussa tapauksessa menettämisseuraamukseen tuomitseminen perustuisi kuitenkin rikoslain 10 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohtaan tai saman luvun 5 §:n 1 momenttiin eikä nyt ehdotetun lain säännökseen.

Menettämisseuraamuksen määräämisen kannalta sisällöltään rikollista julkaisua olisi pidettävä lähinnä rikosentekovälineenä. Rikosentekovälineen menettämisestä säädetään yleisesti rikoslain 10 luvun 4 §:ssä. Sekä rikosentekovälineen että muun omaisuuden menettämistä koskevat kuitenkin rikoslain 10 luvun 6 §:ssä ilmaistut rajoitukset. Niiden mukaan ei tuomita menetetyksi omaisuutta, joka kokonaan tai osaksi kuuluu muulle kuin rikoksen tekijälle, rikokseen osalliselle tai sille, jonka puolesta tai suostumuksin rikos on tehty. Esine tai omaisuus voidaan kuitenkin tuomita menetetyksi siltä, jolle se on rikoksen tekemisen jälkeen siirretty, jos hän sen vastaanottaessaan on tiennyt sen liittymisestä rikokseen tai hänellä on ollut perusteltu syy sitä epäillä taikka jos hän on saanut sen lahjana tai muuten vastikkeetta.

Mainitut säännökset eivät luontevasti sovellu nyt ehdotetussa laissa tarkoitettuihin

tilanteisiin, joissa julkaisua on jo sen valmistajalta tai muulta tuottajalta levitetty jakeluketjussa eteenpäin. Tämän vuoksi on tarpeen ottaa pykälään erityissäännös niistä tapauksista, joissa kaikki levitykseen tarkoitetun julkaisun kappaleet katsottaisiin perustelluksi tuomita menetetyksi yleisistä menettämisseuraamusta koskevista säännöksistä riippumatta. Jos julkaisun omistajakin syyllistyisi rikokseen pelkästään pitämällä hallussaan kyseisen sisältöistä julkaisua, menettämisseuraamus voitaisiin rikoslain 10 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan määrätä omistusoikeudesta riippumatta. Käytännössä kyseeseen tulisivat lähinnä tapaukset, joissa henkilö kuvatalennetta pelkästään hallussaan pitämällä syyllistyisi rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon. Koska menettämisseuraamus näissä tapauksissa perustuisi rikoslain yleisiin säännöksiin, tällaista tapausa varten ei ole tarpeen sisällyttää erityissäännöstä nyt ehdotettuun lakiin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan kaikkien levitykseen tarkoitettujen julkaisun kappaleiden tuomitseminen menetetyksi niiden omistusoikeudesta riippumatta edellyttäisi ensinnäkin sitä, että on tehty kyseisen julkaisun sisältöön perustava rikos. Kaikilla levitykseen tarkoitetuilla julkaisun kappaleilla viitattaisiin sellaisiin tallenteen kappaleisiin, jotka on toimitettu tai jotka on tarkoitus toimittaa yleisön saataville. Tällaisia kappaleita voi olla esimerkiksi tallenteen julkaisijan, valmistajan, kauppiaan tai muun levittäjän taikka kuljetusliikkeen hallussa. Levitykseen tarkoitettuina ei sen sijaan olisi pidettävä niitä tallenteen kappaleita, joita esimerkiksi yksityiset henkilöt ovat omaan käyttöönsä jo hankinneet. Esimerkiksi yksityiselle henkilölle myyty kirja tai äänilevy ei siten olisi levitykseen tarkoitettu julkaisun kappale

ehdotetussa momentissa tarkoitettussa mielessä. Tällaisetkin kappaleet olisi kuitenkin rikoslain 10 luvun 6 §:n 2 momentin perusteella tuomittava menetetyksi, jos julkaisun hallussapito on tallenteen sisällön vuoksi säädetty rangaistavaksi. Ehdotetun erityissäännöksen mukaan

menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi harkinnanvaraista. Säännös sisältäisi myös tuomioistuimen harkintavallan käyttöä ohjaavan säännöksen. Ehdotuksen mukaan menettämisseuraamuksen tarpeellisuutta harkittaessa olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, voidaanko menettämisseuraamuksen määräämistä pitää tarpeellisena sisällöltään lainvastaisen viestin levittämisen ehkäisemiseksi. Esimerkiksi päivittäin ilmestyvän sanomalehden kohdalla tällainen menettämisseuraamus voisi tulla kysymykseen vain harvoin, koska kyseinen päivälehti on jo tavoittanut vastaanottajansa siinä vaiheessa, kun menettämisseuraamusta koskeva asia on tuomioistuimessa esillä. Lehden koko painoksen tuomitsemisella menetetyksi ei siten enää voitaisi ehkäistä viestin levittämistä. Menettämisseuraamuksen kohteina tulisivatkin kysymykseen lähinnä sellaiset tallenteet, joita levitetään yleisön saataville jatkuvasti tai pitkän ajan kuluessa.

Ehdotettu 3 momentti sisältäisi verkkoviestiä koskevan erityissäännöksen, jonka mukaan tuomioistuin voisi määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todetun verkkoviestin poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi. Ehdotetussa 19 §:ssä säädettäisiin verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksestä ja 20 §:ssä verkkoviestin jakelun keskeyttämisoikeudesta. Molempien säännösten perusteella jakelun keskeyttämistä koskeva asia voisi tulla tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos tuomioistuin näissä tapauksissa tai viestin sisältöön perustuvaa rikosasiaa käsitellessään toteaisi viestin olevan sisällöltään lainvastainen, sillä tulisi olla tehokas keino estää viestin laajempi levittäminen. Rikoslain menettämisseuraamussäännösten soveltaminen sellaisenaan verkkoviesteihin voisi aiheuttaa tulkintaongelmia. Ehdotettu säännös olisikin lähinnä oikeustilaa selkeyttävä.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös, jonka mukaan verkkoviestin hävittämistä koskevan asian käsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä menettämisseuraamuksen määräämisestä säädetään. Säännöksen perusteella

sovellettaviksi tulisivat lähinnä rikoslain 10 luvun 9 §:n 1 momentin säännös menettämisseuraamuksen vaatimisesta sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n säännös niistä tilanteista, jolloin syyttäjä saa jättää menettämiskaatumuksen esittämättä. Sovellettaessa näitä säännöksiä verkkoviestin hävittämiseen olisi kuitenkin erityistä huomiota kiinnitettävä tarpeeseen estää viestin levittäminen.

25 §. *Kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaiseminen.* Pykälässä säädettäisiin tiettyjen, rikoslain 24 luvussa rangaistaviksi säädettyjä rikoksia koskevien tuomioiden rajoitetusta julkaisemisvelvollisuudesta.

Voimassa olevaan rikoslakiin ei sisälly nyt ehdotetun kaltaista seuraamusta. Sen sijaan rikoslain 24 luvun muuttamisen yhteydessä komotun rikoslain 27 luvun 7 §:n mukaan se, joka tuomittiin kunnianloukkauksesta, oli asianomistajan vaatimuksesta ja asianhaarain mukaan velvoitettava samalla korvaamaan asianomistajan kulut tuomion painattamisesta viralliseen tai paikkakunnan sanomalehteen. Säännöksessä tarkoitetun "paikkakunnan sanomalehden" päätoimittajalla ei kuitenkaan ollut velvollisuutta julkaista tuomiota, vaikka rikos olisi ollut tehty siinä lehdessä, jonka sisällöstä päätoimittaja on painovapauslain nykyisten säännösten mukaan vastuussa. Tuomion julkaisemisvelvollisuutta ei ollut myöskään lehden julkaisijalla (ks. KKO 1997:185).

Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevia rikoslain säännöksiä uudistettaessa hallituksen esityksessä (HE 184/1999 vp) kiinnitettiin huomiota siihen, ettei ehdotukseen sisältynyt tuolloin voimassa ollutta rikoslain 27 luvun 7 §:ää vastaavaa säännöstä. Tätä perusteltiin sillä, ettei sanotunlaisen säännöksen luontevin paikka ole rikoslaki. Ehdotuksessa viitattiinkin tältä osin sananvapaustoimikunnan mietinnön asiasta sisältämään ehdotukseen.

Vaikka rikosasioissa annetut tuomiot voivatkin tulla julkisuuteen uutisina, niin käytännössä vain osa kunnian tai yksityiselämän loukkaamista koskevista

rikosasioista ylittää uutiskynnyksen. Tällaisista asioista julkaistaan uutisia lähinnä silloin, kun kysymys on julkisuuden henkilöistä. Millään tiedotusvälineellä ei myöskään ole velvollisuutta julkaista tietoa tuomiosta, jossa on kysymys sen omassa julkaisu- tai ohjelmatoiminnassa tehdystä rikoksesta.

Joissakin tapauksissa vastineoikeus saattaa vähentää kunnianloukkausrikoksesta annetun tuomion julkaisemistarvetta. Toisaalta ehdotetussa 9 §:ssä tarkoitettun vastineoikeuden edellytyksenä ei ole, että olisi tehty asianomaisen julkaisun tai ohjelman sisältöön perustuva rikos. Asianomistajalla voi siten joissakin tapauksissa olla painavia syitä saada tuomiota koskevat tiedot julkaistuiksi. Jos henkilön kunniaa tai yksityiselämää loukkaavan rikoksen tunnusmerkistö on toteutunut aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa, on luontevaa, että tieto tuomiosta julkaistaan kyseisessä julkaisussa tai asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan tuomion julkaisemisesta koskevan määräyksen antamisen edellytyksenä olisi, että aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa on tehty rikoslain 24 luvun 8–10 §:ssä tarkoitettu rikos. Kyseessä olisi siten yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta koskeva erityisseuraamus niissä tapauksissa, joissa rikos perustuu säännöksessä mainitussa julkaisussa tai ohjelmassa julkaistun viestin sisältöön. Rikoksen tekemistä koskevan vaatimuksen osalta ei välttämättä edellytettäisi sitä, että rikoksen tekijä olisi saatu selville tai että hänet olisi tuomittu teostaan rangaistukseen. Tässä suhteessa erityisseuraamus olisi samalla tavalla liitännäisessä suhteessa rikoksen tekemiseen kuin ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitettu päätoimittajarikkomus.

Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuin voisi antaa tuomion julkaisemisesta koskevan määräyksen vain asianomistajan syyteasian käsittelyn yhteydessä esittämästä vaatimuksesta. Kunnian tai yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaiseminen ei kaikissa tilanteissa ole asianomistajan edun mukaista. Koska vain

asianomistaja voi omalta kohdaltaan punnita tuomion julkaisemiseen liittyvät edut ja haitat, vain hänellä olisi ehdotuksen mukaan oikeus vaatia tuomion julkaisemista. Vaatimus olisi esitettävä syyteasian käsittelyn yhteydessä. Siten vaatimusta ei voisi esittää erikseen syyteasian ratkaisemisen jälkeen.

Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettujen edellytysten vallitessa tuomioistuin voisi määrätä tiedon tuomiosta julkaistavaksi aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun osalta samassa julkaisussa. Tästä poikkeaisi ohjelmia koskeva sääntely, jonka mukaan tuomion julkaisemisen ei tarvitsisi tapahtua esimerkiksi samaan ohjelmasarjaan kuuluvassa ohjelmassa vaan riittäisi, että se tehtäisiin asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tieto tuomiosta olisi julkaistava maksutta tuomioistuimen tarkemmin määräämässä kohtuullisessa laajuudessa. Riittävää ei yleensä kuitenkaan olisi pelkästään oikeudenkäynnin lopputuloksen kertominen vaan myös tuomion perusteita olisi selostettava. ”Kohtuullisella laajuudella” viitataan kuitenkin siihen, että tieto tuomiosta ja sen perusteista on yleensä tarpeen määrätä julkaistaviksi vain asian ratkaisun kannalta keskeisiltä osiltaan. Julkaisemisvelvollisuuden laajuutta määrätessään tuomioistuin tulisi ottaa huomioon sekä asianomistajan etu että julkaisu- ja ohjelmatoimintaan liittyvät erityispiirteet, kuten käytettävissä oleva tila tai aika.

Vastaavan toimittajan olisi huolehdittava tiedon julkaisemisesta. Tuomioistuin voisi asettaa tämän velvoitteen tehosteeksi uhkasakon.

26 §. *Syyteoikeus.* Pykälässä säädettäisiin syyteoikeudesta julkaistun viestin sisältöön perustuvan virallisen syyteen alaisen rikoksen ja sellaiseen rikokseen liittyvän päätoimittajarikkomuksen osalta. Pykälä korvaisi oikeusministeriön painokannevaltaa koskevat painovapauslain 42 §:n säännökset. Tämän lisäksi ehdotetaan muutettavaksi oikeusministeriön syyteoikeuteen viittaava yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 7 §:n 2 momentti.

Pykälän 1 momentin mukaan toimivalta päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta kuuluisi valtakunnansyyttäjälle, joka päättäisi syytteen nostamisen lisäksi myös siitä, kenen on näissä tapauksissa ajettava syytetä.

Pykälän 2 momentin mukaan asianomistajan syyteoikeudesta olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14–17 §:ssä säädetään.

Painovapauslain 42 §:n 1 momentin mukaan oikeusministeriö antaa määräyksen syytteen nostamisesta ja siitä, kenen se on tehtävä, jos havaitaan, että ilmestyneet painotuotteet ovat sisällykseltään rikollisia tai että painovapauslakia muuten on rikottu. Käytännössä säännös koskee vain virallisen syytteen alaisia rikoksia, vaikka lainkohdan sanamuoto näkyisi edellyttävän oikeusministeriön syyttämismääräystä myös asianomistajarikosten kohdalla. Painovapauslain 32 §:ssä säädetyn päätoimittajarikoksen osalta syyttämiskäytäntö on ollut kirjavaa.

Radiovastuulaissa ei ole syyttämistoimivaltaa koskevia erityissäännöksiä. Sellaisia säännöksiä ei ole myöskään kuvatalenneviestintään sovellettavassa voimassa olevassa lainsäädännössä. Nykyisin syyteoikeus julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta kuuluu siten pääasiassa paikallistason virallisille syyttäjille. Rikoslain 24 luvun 12 §:n mukaan valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin määrätä syytteen nostettavaksi yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta ja törkeästä kunnianloukkauksesta, vaikka asianomistaja ei olisikaan ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Tällaisen erityisen syytetoimivaltajärjestelyn säilyttämistä perusteltiin hallituksen esityksessä säännöksen ennalta estävällä merkityksellä sekä sillä, että sensaatiohakuisen viestinnän vuoksi tarvetta tällaisen syytteen nostamiseen saattaa ilmetä. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriölle

nykyisin kuuluva painokannevalta siirrettäisiin valtakunnansyyttäjälle, jolla olisi syyteoikeus kaikissa julkaistun viestin sisältöön perustuvissa virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Valtakunnansyyttäjän syyteoikeus ei siten olisi riippuvainen viestin julkaisemisesta käytetystä välineestä tai tekniikasta. Sananvapauden näkökulmasta on perusteltua, että syyteoikeus viestinnän sisältöön perustuvista rikoksista kuuluisi riippumattomalle syyttäjäviranomaiselle eikä oikeusministeriölle, jonka tehtäviin syyttämismääräysten antaminen ei muutoinkaan hyvin sovellu.

Syyteharkinnassa tulisi ottaa asianmukaisesti huomioon se, että viestinnän sisällön rikosoikeudellisessa sääntelyssä on aina kysymys sananvapauden rajoittamisesta. Tämä koskee yhtä hyvin asianomistajarikoksia kuin virallisen syytteen alaisia ilmaisuvapausrikoksia. Virallisen syytteen alaiset rikokset ovat tässä suhteessa kuitenkin erityisasemassa, koska sananvapaus on näissä tapauksissa vastakkain rangaistussäännöksellä suojatun yleisen edun kanssa. Asianomistajarikosten syyteharkinnassa vastaava viimekätinen punninta on sen sijaan tehtävä rangaistussäännöksellä suojatun yksityisen edun ja sananvapauden välillä. Sananvapauden liittyvien näkökohtien vuoksi olisikin perusteltua, että syyteoikeus virallisen syytteen alaisista ilmaisuvapausrikoksista kuuluisi ylimmälle syyttäjälle. Näin voitaisiin tehokkaasti varmistaa myös syyttämiskäytännön yhdenmukaisuus yleisen edun suojaamiseksi säädettyjen rikosten kohdalla.

Ehdotetun säännöksen mukaan valtakunnansyyttäjän syyteoikeus kattaisi paitsi julkaistun viestin sisältöön perustuvat virallisen syytteen alaiset rikokset myös tällaisiin rikoksiin liittyvät päätoimittajarikkomukset. Ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitetun päätoimittajarikkomuksen rangaistavuuden edellytyksenä olisi muun ohella se, että on tapahtunut asianomaisen aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisältöön perustuva rikos. Olisi johdonmukaista, että valtakunnansyyttäjä päättäisi myös päätoimittajarikkomusta koskevan syytteen nostamisesta silloin, kun päätoimittajarikkomus liittyy virallisen

syytteen alaiseen rikokseen. Päätoimittajarikkomuksen toissijaisen luonteen vuoksi valtakunnansyyttäjän olisi näissä tapauksissa joka tapauksessa päätettävä siitä, olisiko vastaavaa toimittajaa syytettävä päärikoksesta sen tekijänä tai siihen osallisena. Syyteharkinnan kannalta voidaankin pitää välttämättömänä, että syyteoikeus virallisen syytteen alaiseen rikokseen liitännäisestä päätoimittajarikkomuksesta kuuluisi valtakunnansyyttäjälle. Ehdotuksen mukaan valtakunnansyyttäjä päättäisi syytteen nostamisesta ja määräisi tällöin myös siitä, kenen on ajettava syytettä. Yleisistä syyttäjistä annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädetään siitä, että syytettä, jonka oikeusministeriö on päättänyt nostettavaksi, ajaa valtiosyyttäjä. Hallituksen esityksen (HE 131/1996 vp) perustelujen mukaan nämä tapaukset koskevat yhteiskunnan kannalta niin merkittäviä rikosasioita, että niiden ajamisen on syytä kuulua erikoistuneiden syyttäjien tehtäväksi.

Sananvapauden näkökulmasta olennaisena voidaan pitää syyteharkintaan perustuvaa päätöksentekoa siitä, onko syyte nostettava ja oikeudenkäynti aloitettava vai ei. Yksittäisestä tapauksesta sen sijaan riippuu, vaatiiko syytteen ajaminen ilmaisuvapausrikkosiin erikoistunutta syyttäjää. Ehdotettu säännös jättäisikin valtakunnansyyttäjän tapauskohtaisen harkinnan varaan sen, kenen on ajettava syytettä. Valtakunnansyyttäjä voisi ajaa syytettä itse, mutta hän voisi myös määrätä alaisensa valtion- tai paikallissyyttäjän ajamaan syytettä. Tämän vuoksi yleisistä syyttäjistä annetun lain 7 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan tätä ehdotusta.

Ehdotettu erityissäännös valtakunnansyyttäjän syyteoikeudesta koskisi vain julkaistun viestin sisältöön perustuvia virallisen syytteen alaisia rikoksia ja tällaisiin rikoksiin nähden liitännäisiä päätoimittajarikkomuksia. Syyteoikeus vastaavien asianomistajarikosten ja niihin liittyvien päätoimittajarikkomusten osalta sen sijaan kuuluisi paikallissyyttäjille sen mukaan kuin syyttäjien toimivallasta muualla laissa säädetään. Syyteoikeus ehdotetussa 23 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta kuuluisi niin

ikään paikallissyyttäjille.

Pykälän 2 momentin mukaan asianomistajan syyteoikeudesta olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14–17 §:ssä säädetään. Nykyisin asianomistajan syyteoikeus on toissijainen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Asianomistajan syyteoikeuden toissijaisuus koskee sekä virallisen syytteen alaisia rikoksia että asianomistajarikoksia.

Mainituista säännöksistä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 15 §:ssä säädetään asianomistajan oikeudesta ottaa ajaakseen syyte, jonka virallinen syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut. Saman luvun 16 §:ssä säädetään siitä, mikä vaikutus asianomistajan tahdonilmaisulla olla vaatimatta rikosasian vastaajalle rangaistusta on sekä asianomistajan omaan että virallisen syyttäjän syyteoikeuteen. Viimeisen viitatun säännöksen osalta ehdotetun lain kannalta merkityksellinen on vain sen 2 momentti, joka koskee asianomistajan syyteoikeuden käyttämistä silloin, kun asianomistaja on muun syyn kuin rikoksen johdosta kuollut.

7 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Ehdotettu luku sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen sekä lähinnä ehdotettujen toimivaltajärjestelyjen vuoksi tarpeelliset siirtymäsäännökset.

27 §. Voimaantulosäännös. Pykälän 1 momentti sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen. Ehdotettu laki yhtenäistäisi ja selkeyttäisi sananvapauden käyttämistä koskevaa sääntelyä. Lain säännökset soveltuisivat pääpiirtein saman sisältöisinä kaikkeen joukkoviestintään viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. Laki koskisi siten myös uusinta tekniikkaa hyväksi käyttävää joukkoviestintää ja poistaisi tällä alueella nykyisin vallitsevaa oikeudellista epävarmuutta. Lisäksi lailla kevennettäisiin etenkin painoviestinnän sisällön valvontaa koskevaa voimassa olevaa sääntelyä.

Pykälän 2 momentissa luettelaisiin ehdotetulla lailla kumottavat lait. Lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä kumottaisiin painovapauslaki ja radiovastuulaki.

Ehdotus merkitsisi oikeusministeriölle painovapauslaissa säädettyjen tehtävien lakkaamista. Samalla lakkaisi myös oikeusministeriölle painovapauslain 42 §:n 1 momentin mukaan kuuluva valta määrätä syyte nostettavaksi. Koska varsinkin ehdotuksen syyteoikeutta koskevan sääntelyn joustava täytäntöönpano saattaa edellyttää toimenpiteitä jo ennen lain voimaantuloa, on pykälän 3 momenttiin sisällytetty tällaisiin toimenpiteisiin valtuuttava tavanomainen säännös.

28 §. *Siirtymäsäännökset.* Ehdotettuun lakiin ei rikosasioiden osalta sisältyisi enää toimivaltaista tuomioistuinta koskevia erityissäännöksiä. Tätä on pidetty tarpeettomana, koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luku sisältää nykyisin varsin joustavat ja toimivina pidetyt säännökset laillisesta tuomioistuimesta rikosasioissa. Vastine- ja oikaisuvaatimuksen käsittelemiseen toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetäisiin ehdotetussa 12 §:ssä. Prosessitaloudellisista syistä on kuitenkin pidetty perusteltuna, että ennen lain voimaantuloa tuomioistuimessa vireille pannut rikosasiat sekä vastinetta ja oikaisua koskevat asiat voitaisiin käsitellä ja ratkaista myös aikaisemman lainsäädännön mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Siksi pykälän 1 momenttiin on otettu tuomioistuimissa vireillä olevien asioiden laillista oikeuspaikkaa koskeva siirtymäsäännös.

Ehdotetun lain vahingonkorvausvastuuta koskevaa säännöstä sovellettaisiin yhtäläisesti kaikkeen julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Radiovastuulain nykyisin voimassa olevien erityissäännösten kumoamisen seurauksena vahingonkorvausvastuu jonkin verran laajenisi yleisradiotoiminnan alalla. Mahdollisten taannehtivien vaikutusten estämiseksi lakiin on tarpeen sisällyttää säännös, jonka mukaan ennen ehdotetun lain voimaantuloa syntyneen vahingon korvaamiseen sovellettaisiin aikaisempaa lakia. Ehdotetulla lailla

uudistettaisiin kokonaisuudessaan myös vastinetta ja oikaisua koskeva nykyinen sääntely. Siksi on perusteltua, että siirtymävaiheen aikana vastinetta ja oikaisua koskeviin asioihin sovellettaisiin vastineen tai oikaisun perusteena olevan viestin julkaisemisajankohtana voimassa ollutta lakia. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vahingonkorvaus- sekä vastine- ja oikaisuasioihin sovellettavaa lakia koskevat siirtymäsäännökset.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeusministeriössä lain voimaantullessa vireillä olevat painovapauslain 42 §:n 1 momentissa tarkoitetut painokanneasiat siirtyisivät valtakunnansyyttäjän ratkaistaviksi. Voimaantulosäännöksen 3 momentin perusteella siirron edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä jo ennen lain voimaantuloa.

1.2. Oikeudenkäymiskaari

17 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentti. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettavan lain johdosta olisi muutettava myös oikeudenkäymiskaaren niitä säännöksiä, jotka koskevat anonyymien ilmaisun ja tietolähteen suojaamiseksi tehtyjä poikkeuksia yleisestä todistamisvelvollisuudesta. Muutokset olisivat luonteeltaan lähinnä teknisiä.

Ehdotuksen mukaan oikeus kieltäytyä vastaamasta 2 ja 3 momentissa tarkoitettuihin kysymyksiin olisi 1) yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, 2) julkaisijalla, 3) ohjelmatoiminnan harjoittajalla sekä 4) sillä, joka on saanut tiedon 2 momentissa tarkoitetuista seikoista ollessaan asianomaisen viestin laatijan taikka julkaisutai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa.

Säännöksen käsitteillä olisi sama sisältö kuin laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Säännös olisi neutraali suhteessa erilaisiin viestintävälineisiin. Asiallisesti se kuitenkin vastaisi nykyistä sääntelyä.

Ehdotuksen mukaan 2 momentissa tarkoitettu todistaja saisi kieltäytyä vastaamasta 1) kysymykseen, kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot, 2) kysymykseen,

johon ei voi vastata paljastamatta tietojen antajaa, 3) kysymykseen, kuka on laatinut yleisön saataville toimitetun viestin sekä 4) kysymykseen, johon ei voi vastata paljastamatta viestin laatijan henkilöllisyyttä.

1.3. Esitutkintalaki

27 §:n 2 momentti. Oikeudenkäymiskaareen tehtävän muutoksen vuoksi olisi muutettava myös esitutkintalain 27 §:n 2 momentin viimeiseen virkkeeseen sisältyviä viittauksia. Muutokset olisivat luonteeltaan teknisiä eivätkä muuttaisi säännöksen asiallista sisältöä.

1.4. Rikoslaki

Rikoslain 2 luvun 17 §:ssä säädetään menettämisseuraamuksesta sellaisissa tapauksissa, joissa painotuote, kirjoitus tai kuvallinen esitys on julistettu sisällöltään loukkaavaksi. Julkaistun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen liittyvää menettämisseuraamusta koskevat tarvittavat erityissäännökset sisältyisivät sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotetun lain 24 §:ään. Näiden säännösten lisäksi sovellettaisiin rikoslain 10 lukuun sisältyviä yleisiä menettämisseuraamusta koskevia säännöksiä. Tämän vuoksi rikoslain 2 luvun 17 § ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

1.5. Laki yleisistä syyttäjästä

7 §. *Valtionsyyttäjät.* Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettavaksi ehdotetussa laissa muutettaisiin nykyisin voimassa olevan painovapausslain mukaista syyttämistoimivaltaa. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriölle nykyisin kuuluva painokannevalta siirrettäisiin valtakunnansyyttäjälle, jolla olisi syyteoikeus kaikissa julkaistun viestin sisältöön perustuvissa virallisen syytteen alaisissa rikoksissa sekä tällaisiin rikoksiin liittyvissä päätoimittajarikkomuksissa. Ehdotetun muutoksen vuoksi yleisistä syyttäjästä annetun lain 7 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että

valtionsyyttäjien tehtäviä koskevasta säännöksestä poistetaan viittaus syytteeseen, jonka nostamisesta oikeusministeriö on päättänyt. Kyseisessä lainkohdassa on tarkoitettu juuri painovapausslain 42 §:n mukaisia tilanteita (ks. HE 131/1996 vp, s. 41).

Tässä yhteydessä säännöksestä ehdotetaan myös poistettavaksi viittaus sellaiseen syytteeseen, jonka nostamisesta eduskunta on päättänyt. Nykymuodossaan kohta on asiallisesti ristiriidassa perustuslain 113, 114 ja 117 §:stä ilmi käyvän syytetoimivaltajärjestelyn kanssa. Säännöksen perusteluissa viitattua valtiopäiväjärjestyksen 13 §:ää vastaava sääntely sisältyy nykyisin perustuslain 30 §:ään. Tässä tilanteessa ei kuitenkaan ole kyse eduskunnan päättämästä syytteestä vaan sen antamasta suostumuksesta syytteen nostamiseen. Käsitellessään hallituksen esitystä laiksi valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuuasioiden käsittelystä (HE 185/1999 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnittikin huomiota siihen, että yleisistä syyttäjästä annetun lain kyseistä kohtaa muutettaisiin sopivassa yhteydessä (ks. PeVM 3/2000 vp).

1.6. Laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta

9 §. *Tunnistamistietojen hävittäminen ja muuttaminen.* Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotetun lain 7 §:ssä säädettäisiin velvollisuudesta verkkoviestin tunnistamistietojen tallentamiseen. Säännöksen mukaan lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjän olisi huolehdittava laitteen avulla yleisölle saataville toimitetun verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeellisten tunnistamistietojen tallentamisesta. Tällaiset tiedot saisi hävittää aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun viesti on tullut kyseiseen laitteeseen. Jos tuomioistuimelle olisi esitetty vaatimus verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta, velvollisuus niiden säilyttämiseen jatkuisi, kunnes kysymys luovuttamisvelvollisuudesta olisi

lainvoimaisesti ratkaistu.

Siltä osin kuin verkkoviesti välitetään televerkossa edellä mainittu laitteen ylläpitäjä on tavallisesti teletoiminnan tietosuojalain 3 §:n 3 kohdassa tarkoitettu teleyritys. Näitä koskevat teletoiminnan tietosuojalain 3 luvun säännökset tunnistamistietojen käsittelystä. Luku sisältää säännökset muun muassa tunnistamistietojen hävittämisestä. Koska tunnistamistietojen säilyttäminen on erittäin tärkeää, jotta verkkoviestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijä voitaisiin selvittää, on teletoiminnan tietosuojalain 9 §:ää muutettava niin, että siinä viitataan tunnistamistietojen hävittämisvelvollisuuden poikkeuksen osalta myös sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettavaksi ehdotettuun lakiin.

1.7. Valmiuslaki

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotettuun lakiin sisältyisi viranomaisten tiedotuksia koskeva 8 §. Siinä julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja velvoitettaisiin korvauksetta julkaisemaan aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa sellaisia viranomaisten tiedotuksia, jotka ovat tarpeen säännöksessä lueteltujen tärkeiden etujen suojaamiseksi.

Valmiuslaki sisältää säännöksiä viranomaisten erityisistä toimivaltuuksista lain 2 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Valmiuslain 43 §:ään sisältyy myös erityissäännös viranomaisten oikeudesta saada julkaistuksi tai lähetetyksi säännöksessä tarkoitettuja tiedotuksia. Koska valmiuslain 43 §:ssä tarkoitettut tiedotukset koskevat nimenomaan kyseisen lain soveltamista tai noudattamista, sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotetun lain 8 § ei välttämättä kata kaikkia valmiuslain soveltamisen kannalta tarpeellisia tilanteita. Lisäksi on myös havainnollisuuden kannalta perusteltua, että valmiuslain kaltaisessa poikkeusolojen aikaisessa säädöksessä on asiaa koskeva erityissäännös.

Edellä mainituista syistä valmiuslain 43 §

ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudesta julkaista sellaisia viranomaistiedotuksia, jotka koskevat valmiuslain soveltamista tai noudattamista ja jotka valmiuslain tarkoituksen saavuttamiseksi on tarpeen saattaa nopeasti joko koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon.

Asiallisesti ehdotettu sääntely vastaisi pitkälti voimassa olevaa sääntelyä. Soveltamisalan laajennusta merkitsisi kuitenkin se, että säännös koskisi myös verkkojulkaisuja. Voimassa oleva säännös koskee perustelujensa mukaan vain valtakunnallisia, alueellisia tai paikallisia aikakautisia painotuotteita sekä yleisölle lähetettäviä yleisradion tai paikallisradion ohjelmia (ks. HE 248/1989 vp, s. 35). Koska tietoverkkojen merkitys joukkoviestinnässä kasvaa jatkuvasti, on kuitenkin perusteltua, että säännöksessä tarkoitettu velvollisuus koskisi myös verkkojulkaisuja yleisön saataville toimittavaa julkaisutoiminnan harjoittajaa.

Toinen soveltamisalan laajennus olisi se, että julkaisemisvelvollisuus koskisi myös pelastusviranomaisten tiedotuksia. Valmiuslain muuttamisesta annetulla lailla (198/2000) lain soveltamisalaan lisättiin myös säännökset, jotka koskevat pelastustoimen erityisiä toimivaltuuksia poikkeusoloissa. Tämän vuoksi on tarpeen, että valmiuslain 43 §:n mukainen julkaisemisvelvollisuus kattaa myös pelastustoimilain (561/1999) 2 §:ssä tarkoitettujen pelastusviranomaisten tiedotukset silloin, kun kyse on niiden toimialaan kuuluvasta valmiuslain soveltamisesta tai noudattamisesta.

Ottaen huomioon, että julkaisemis- ja lähettamisvelvollisuus koskee vain valmiuslain 2 §:ssä tarkoitettuja poikkeusoloja ja että tällä velvollisuudella pyritään erityisen tärkeinä pidettävien etujen suojaamiseen, on pidetty perusteltuna säätää, että tiedotukset on julkaistava korvauksetta.

1.8. Puolustustilalaki

14 §:n 2 momentti. Puolustustilalain 1 §:n

mukaisissa tilanteissa ja siinä mainituilla edellytyksillä voidaan saattaa voimaan puolustustila. Puolustustilan aikana voidaan myös joukkoviestintään kohdistaa erityistä valvontaa. Tästä valvonnasta säädetään puolustustilalain 14 §:n 1 momentissa. Pykälän 2 momenttiin sisältyy viittaus painovapauslain 37 §:n 2–4 momenttiin sekä 42 §:n 2 momenttiin.

Mainituista säännöksistä 37 §:n 2 momentin mukaan painokirjoitus voidaan tuomita menetetyn, jos julkaisemisessa on rikottu lain määräyksiä siitä, mitä tietoja jokaisessa painotuotteessa tulee olla kirjanpainajasta, painatuspaikasta ja -vuodesta, painokirjoituksen tekijästä ja päätoimittajasta. Tällaisia järjestystyyppisiä määräyksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotetussa laissa on tarkoitus olennaisesti vähentää. Ilmoitusvelvollisuudesta säädettäisiin lain 5 §:ssä ja rangaistusuhka sen rikkomisesta sisältyisi 23 §:ään.

Painovapauslain 37 §:n 3 ja 4 momentti sisältää säännökset aikakautisen painokirjoituksen lakkauttamisesta määräajaksi tai toistaiseksi. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että aikakautisen painokirjoituksen lakkauttaminen merkitsee asiallisesti viestien julkaisemisen ennakolta estämistä, mikä on nimenomaan kielletty perustuslain 12 §:n 1 momentissa (ks. PeVL 23/1997 vp). Tämän vuoksi tällaista seuraamusta ei ole ehdotettu sisällytettäväksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotettuun lakiin.

Painovapauslain 42 §:n 2 momentti sisältää säännökset oikeusministeriön oikeudesta määrätä painokirjoituksen takavarikosta. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotettuun lakiin tällaista erityissäännöstä ei enää sisältyisi vaan kyseisen lakiehdotuksen 22 §:n mukaan julkaisun takavarikkoon sovellettaisiin pääsääntöisesti, mitä pakkokeinolaissa säädetään esineen takavarikosta.

Edellä mainituista syistä puolustustilalain 14 §:n 2 momentin viittaussäännös ehdotetaan kumottavaksi. Ehdotus ei vaikuttaisi mahdollisuuksiin kriisitilanteessa valvoa

joukkoviestintää saman pykälän 1 momentin nojalla. Mainitun säännöksen sisältämiä toimivaltuuksia ei ole sidottu mihinkään tiettyyn viestintävälineeseen vaan säännös koskee kaikkea joukkoviestintää. Tämän vuoksi 14 §:n 1 momenttia ei tässä yhteydessä ole tarpeen ehdottaa muutettavaksi.

33 §. Pykälä sisältää viranomaisten tiedotusten julkaisemisvelvollisuutta koskevan säännöksen. Asiallisesti säännös vastaa pitkälti valmiuslain 43 §:ää. Mainitun pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä myös puolustustilalain 33 §:ää esitetään muutettavaksi.

Koska puolustustilalaki ei sisällä säännöksiä pelastustoimen erityisistä toimivaltuuksista poikkeusoloissa, ehdotetussa säännöksessä ei kuitenkaan valmiuslain 43 §:n tapaan mainittaisi pelastusviranomaisia. Ehdotetun säännöksen mukaan julkaiseminen tai lähettäminen olisi tehtävä korvauksetta. Puolustustilalain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan (ks. HE 249/1989 vp, s. 28) korvaus pykälässä tarkoitettujen tiedotusten julkaisemisesta olisi jäänyt hallinnollisen yleisohjeen varaan. Koska julkaisemisvelvollisuudella pyritään tärkeiden etujen suojaamiseen erityisen vakavissa poikkeusoloissa ja koska säännöksessä tarkoitettujen tiedotusten lähettämisestä nykyaikaisella tekniikalla ei voida olettaa aiheutuvan erityisen tuntuvia kustannuksia, ehdotetaan, että säännöksessä tarkoitettujen tiedotukset olisi julkaistava korvauksetta.

Muilta osin viitataan edellä valmiuslain 43 §:n perusteluissa esitettyyn.

34 §. Puolustustilalain 34 §:n mukaan valtioneuvoston on puolustustilan ajaksi asetettava neuvottelukunta, jossa ovat edustettuina sanoma- ja aikakauslehtiala, yleisradio- ja kaapelilähetystoiminta sekä asianomaiset hallinnon alat. Neuvottelukunnan tehtävänä on edistää valtion ja tiedotusvälineiden välistä yhteistoimintaa.

Säännöstä ehdotetaan sanonnallisesti muutettavaksi siten, että siinä otettaisiin huomioon myös viestinnän uudet muodot, etenkin verkkojulkaisut. Asiallisesti säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi.

Ehdotetulla muutoksella ei siten otettaisi kantaa siihen, tulisiko jo normaalioloissa perustaa viestintävalmiuden neuvottelukunta tai tulisiko puolustustilan ajaksi perustaa valtion viestintäkeskus, kuten poikkeusolojen tiedotusryhmä ehdotti (ks. Poikkeusolojen tiedotusryhmän muistio, valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1999/4).

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Esitykseen sisältyvän ensimmäisen lakiehdotuksen pääasiallisena tarkoituksena on antaa perustuslain sananvapaussäännöksessä edellytetyt tarkempia säännöksiä Suomessa harjoitettavaa julkaisu- ja ohjelmatoimintaa varten. Laki ei sisällä säännöstä, joka valtuuttaisi antamaan sananvapauden käyttöä koskevia säännöksiä tai määräyksiä lakia alemmanasteisilla säädöksillä. Nykyisin asetuksella annetut sananvapauden käyttösäännökset siirrettäisiin tarpeellisilta osiltaan lain tasolle.

Valtioneuvoston ohjesäännön (1522/1995) 16 §:n 13 kohdan mukaan oikeusministeriön toimialaan kuuluu painovapaussääntöjen noudattamisen valvonta. Esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen mukaan oikeusministeriölle ei enää kuuluisi tällaisia valvontatehtäviä. Tämän vuoksi mainittu kohta olisi kumottava.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Tällainen siirtymäaika on tarpeen sen vuoksi, että joukkoviestinnän harjoittajat voisivat asianmukaisesti varautua uusien velvoitteiden voimaantumiseen. Tällaisia ovat erityisesti laissa tarkoitetut tallentamisvelvollisuudet. Siirtymäaikaa voidaan pitää tarpeellisena myös sen vuoksi, että toiminnanharjoittajat voivat tarvittavissa määrin järjestää henkilöstölleen uuteen sääntelyyn perehdyttävää koulutusta.

4. Sääntämjärjestys

Perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvataan sananvapaus. Ehdotettu laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä sisältäisi kyseisessä pykälässä tarkoitettuja tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä.

Ehdotettu laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä koskisi vain joukkoviestintää, jolle on tyypillistä se, että viestit on tarkoitettu yleisön vastaanotettaviksi. Näin ollen lain soveltamisalaan ei lähtökohtaisesti kuulu sellaisia kohdeviestinnän piiriin luettavia viestejä, joita perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu luottamuksellisen viestin salaisuus koskee. Ehdotetun lain 7 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan säännöksessä tarkoitettujen laitteen ylläpitäjällä olisi kuitenkin oikeus tallentaa myös muun kuin yleisölle tarkoitettujen verkkoviestien tunnistamistiedot siinä tapauksessa, että joukkoviestinnäksi katsottavat viestit eivät esimerkiksi teknisistä syistä ole erotettavissa muusta viestinnästä. Tämä ei kuitenkaan vaikuttaisi kohdeviestinnän suojaan, koska 18 §:n 1 momentin mukaan tunnistamistietojen luovuttamista koskeva määräys voisi koskea vain yleisön saataville toimitettua verkkoviestiä. Tällöin luovuttamisvaatimuksen esittäjä olisi siis velvollinen osoittamaan, että kyseinen viesti on toimitettu ”yleisön” saataville ja että se näin ollen on katsottava joukkoviestinnäksi. Näistä syistä ehdotetun lain 7 ja 18 §:n mukainen verkkoviestien tunnistamistietojen tallentamis- ja luovuttamisvelvollisuus ei ole ongelmallinen perustuslain 10 §:n kannalta. Ehdotettu laki sisältää järjestysmääräyksen luonteisia säännöksiä, joiden tarkoituksena on helpottaa viestin sisältöön perustuvan rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttamista. Niin ikään ehdotus sisältää säännökset vastine- ja oikaisuoikeudesta ja niihin liittyvistä menettelyistä. Näistä erityisesti vastineoikeudella on läheinen yhteys perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun kunnian suojaan. Samanlainen liityntä kunnian suojaan on myös ehdotetun 25 §:n mukaisella velvollisuudella julkaista siinä

tarkoitettu tuomio. Näillä säännöksillä toteutettaisiinkin kunnian suojan osalta perustuslain 22 §:ssä tarkoitettua julkisen vallan velvollisuutta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (ks. HE 309/1993 vp, s. 53).

Vastineen tai oikaisun julkaisemisvelvollisuus merkitsee viestintävälineen omistajan näkökulmasta hänen sananvapautensa rajoitusta, koska hän ei saa vapaasti päättää, mitä viestejä julkaisee. Samalla mainitunlaisia julkaisemisvelvollisuuksia voidaan pitää myös perustuslain 15 §:ssä suojatun omaisuuden käyttämisen rajoituksina. Näistä rajoituksista säädetäisiin kuitenkin tyhjentävästi lailla. Rajoitusten taustalla on kunnian suoja, joka perusoikeusjärjestelmään sisältyvänä intressinä muodostaa hyväksyttävän rajoitusperusteen.

Oikaisuoikeuden käyttämisen edellytyksenä olisi se, että aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa olisi esitetty oikaisuvaatimuksen esittäjää koskeva virheellinen tieto. Vastineoikeuskaan ei syntyisi pelkästään subjektiivisen loukkaukokemuksen perusteella, vaan tällaista loukkaukokemusta olisi voitava pitää myös objektiivisin syin perusteltuna. Ehdotetussa 25 §:ssä tarkoitettua tuomion julkaiseminen puolestaan käsittäisi vain asian ratkaisun kannalta keskeiset osat, joten koko tuomiota ei sellaisenaan olisi velvollisuus julkaista. Julkaisemisen laajuudesta päätäisi määräyksen antava tuomioistuim. Rajoitusten ei voida katsoa ylittävän sitä, mikä on välttämätöntä niillä tavoiteltavan hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi, joten ne ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Ehdotuksessa on huolehdittu myös oikeusturvasta, koska kysymys vastine- tai oikaisuoikeuden syntymisen edellytyksistä voitaisiin 12 §:n mukaan saattaa viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Sananvapauden rajoituksena voidaan pitää myös ehdotetun 8 §:n mukaista velvollisuutta julkaista tiettyjä viranomaistiedotuksia. Samalla tällainen velvollisuus merkitsee viestintävälineen omistajan kannalta myös hänen omaisuutensa käytön rajoittamista sikäli, että hänet velvoitetaan käyttämään omaisuuttaan tietyllä tavalla. Viranomaisten

tiedotusten julkaisemisvelvollisuus on kuitenkin rajattu niihin tapauksiin, joissa se on tarpeen ihmisten hengen, terveyden taikka merkittävien ympäristö- tai omaisuusarvojen suojaamiseksi. Mainitut edut kattavat perustuslain 7, 15 ja 20 §:ssä turvatut intressit.

Tällä tavoin perusoikeusjärjestelmään kiinnittyviä rajoitusperusteita on pidettävä hyväksyttävänä. Vaikka säännös on loppuosaltaan avoin viitatessaan muihin tärkeisiin syihin, myös niiden tulee olla erikseen mainittuihin etuihin rinnastettavia. Tämän vuoksi rajoitusperustetta voidaan myös tältä osin pitää hyväksyttävänä. Säännöksen mukainen velvollisuus tulee kyseeseen vain sellaisissa tilanteissa, joissa hyvin tärkeän edun voidaan sanoa sitä vaativan. Koska tällaista julkaisemisvelvollisuutta voidaan toisaalta pitää varsin vähäisenä rajoituksena sekä sananvapauden että omaisuudensuojan kannalta, ehdotettu säännös on myös suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Ehdotettu 19 § sisältää säännökset, joiden nojalla verkkoviestin jakelu voitaisiin keskeyttää. Ehdotetun 20 §:n mukaan lähettimen, palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjällä olisi puolestaan oikeus keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla, jos viesti on sisällöltään selvästi rikoslain 11 luvun 8 §:n tai 17 luvun 18 §:n vastainen. Molemmat säännökset merkitsevät viestin lähettäjän sananvapauden rajoittamista, koska hän ei voi saattaa viestiään aikomallaan tavalla yleisön saataville.

Ehdotetun 19 §:n mukaan jakelun keskeyttämismääräyksen antamisen edellytyksenä olisi yleisesti, että viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Viime kädessä säännös saisi sisältönsä lähinnä rikoslain sisältämistä ilmaisuvapausrikoksista, mikä jo sinänsä osoittaa, että sen kaltaisten viestien osalta sananvapauden rajoittamista on pidetty mahdollisena. Vaikka säännös on sisällöltään tällä tavoin yleinen, sen soveltamista rajoitaisi kuitenkin vaatimus siitä, että viestin lainvastaisuuden tulisi olla ilmeistä. Lisäksi on selvää, että tällaisessa harkinnassa

tulisi ottaa huomioon perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate. Harkinnan suorittaisi tuomioistuin, minkä lisäksi keskeyttämismääräys raukeaisi, jollei asiassa määräajassa nostettaisi syytettä, esitettäisi menettämisaikavaikeudesta tai nostettaisi kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamiseksi. Tästä riippumatta keskeyttämismääräyksen kumoamista voisivat hakea sekä viestin lähettäjä että se, johon määräys on kohdistettu. Näistä syistä ehdotetun rajoituksen on katsottava täyttävän perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut yleiset edellytykset.

Sen sijaan 20 §:ssä keskeyttämisoikeus olisi rajattu vain edellä mainittuihin tunnusmerkeihin. Keskeyttämisoikeuden käyttäminen tulisi lisäksi kyseeseen vain silloin, kun viesti on sisällöltään ilmeisesti säännöksessä mainittujen tunnusmerkkien vastainen. Molemmat säännöksessä tarkoitettujen viestien lajit ovat sellaisia, että niiden esittäminen on katsottu mahdolliseksi kriminalisoida (ks. PeVL 23/1997 vp). Rikoslain 11 luvun 8 §:n sisältämässä kriminalisoinnissa on kyse kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Säännöksellä pyritään viime kädessä suojaamaan kansallisia, rodullisia, etnisiä tai uskonnollisia ryhmiä. Tällaisella säännöksellä on asiallinen yhteys perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjäntäkieltoon sekä perustuslain 11 §:ssä turvattuun uskonnon ja omantunnon vapauteen. Rikoslain 17 luvun 18 §:ssä rangaistavaksi säädetyllä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämällä pyritään pääasiassa suojaamaan lapsia sukupuolisiveellisyyttä loukkaavilta teoilta. Säännös liittyy siten lasten perustuslaissa turvattujen oikeuksien, ennen kaikkea henkilökohtaisen vapauden suojelemiseen, minkä lisäksi säännöksellä on myös yleisempi moraalisen suojaamisen tarkoitus. Tällaisia rajoitusperusteita perustuslakivaliokunta on pitänyt sananvapauden kannalta hyväksyttävänä. Kun 20 §:ssä lisäksi säädettäisiin keskeyttämisoikeuttaan käyttäneen velvollisuudesta viipymättä ilmoittaa viestin lähettäjälle ja kun tällä puolestaan olisi oikeus saattaa asia nopeasti

tuomioistuimen käsiteltäväksi, ehdotus täyttää myös oikeusturvalle asetettavat vaatimukset.

Ehdotettu 20 § merkitsee samalla yksityiselle perustettavaa toimivaltaa puuttua toisen yksityisen sananvapauden käyttämiseen, mitä on pidettävä perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisen hallintotehtävän antamisena muulle kuin viranomaiselle. Tämä on perustuslain mukaan mahdollista, jos tehtävä annetaan lailla tai lain nojalla, tehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi, eikä tehtävän antaminen vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Verkkoviestin jakelun keskeyttämisoikeuden antamista laitteen ylläpitäjälle on pidettävä tarkoituksenmukaisena, jotta säännöksessä tarkoitettujen viestien leviäminen saadaan riittävän nopeasti estettyä. Oikeusturvatakeista on huolehdittu ehdottamalla keskeyttämisoikeuttaan käyttäneelle säädettäväksi edellä jo mainittu ilmoitusvelvollisuus. Ilmoitus tulee lähettää todisteellisesti viestin lähettäjän äidinkielellä, suomeksi tai ruotsiksi, tai tämän kanssa sovitulla muulla kielellä, millä pyritään takaamaan kielellisten oikeuksien toteutuminen. Viestin lähettäjällä on puolestaan mahdollisuus saattaa verkkoviestin jakelun keskeyttämistä koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, kuten perustuslain 21 §:ssä edellytetään. Näin ollen ehdotetun järjestelyn ei voida katsoa vaarantavan perusoikeuksia, oikeusturvaa taikka hyvän hallinnon takeita. Perustuslain 124 §:n mukaan yksityiselle ei kuitenkaan voida antaa sellaisia tehtäviä, jotka sisältäisivät merkittävää julkisen vallan käyttöä. Perustuslakiuudistukseen johtaneen hallituksen esityksen perustelujen mukaan (HE 1/1998 vp, s. 179) tällaisia ovat esimerkiksi tehtävät, joihin kuuluu itsenäiseen harkintaan perustuva oikeus puuttua merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Ehdotetun 20 §:n mukainen toimivalta on kuitenkin hyvin suppea, koska se on rajattu vain kahteen säännöksessä yksilöityyn tapaukseen. Molemmat tapaukset

koskevat lisäksi sellaisia viestejä, joiden sisältöä voidaan pitää erityisen moitittavana, mitä osoittaa tällaisten sisältöjen esittämisen tai levittämisen kriminalisointikin. Keskeyttämistoimivallan käyttämistä rajaa edelleen vaatimus, jonka mukaan viestin sisällön tulee olla ilmeisesti säännöksessä mainittujen tunnusmerkistöjen vastainen. Kun lisäksi otetaan huomioon, että viestin lähettäjällä on mahdollisuus saattaa asia nopeasti tuomioistuimen käsiteltäväksi, kyse ei ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettusta merkittävästä julkisen vallan käyttämisestä. Menettämisseuraamuksesta säädettäisiin 24 §:ssä. Sen 2 momentin mukaan kaikki levitykseen tarkoitetut julkaisun kappaleet voitaisiin niiden omistusoikeudesta riippumatta tietyin edellytyksin tuomita menetetyn. Säännös merkitsee puuttumista rikoksen tekemiseen nähden ulkopuolisten omaisuuteen, ja sitä on näin ollen tarkasteltava perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuudensuojan rajoituksena. Ehdotetun seuraamuksen määrääminen turvaa olennaisesti samoja etuja kuin ne ilmaisuvapausrikokset, joiden rankaisemisen yhteydessä se tulisi kyseeseen. Näin ollen rajoitukselle on hyväksyttävä peruste. Koska mainittu seuraamus tulisi kyseeseen vain niissä tapauksissa, joissa se olisi tarpeen viestin levittämisen ehkäisemiseksi, rajoitusta on pidettävä myös suhteellisuusperiaatteen mukaisena. Esitykseen sisältyy myös ehdotus laiksi valmiuslain 43 §:n muuttamisesta sekä ehdotus laiksi puolustustilalain muuttamisesta. Valmiuslain 43 § ja puolustustilalain 33 § sisältävät kyseisten lakien soveltamisalalla vastaavan tyyppisen viranomaistiedotusten julkaisemisvelvollisuuden kuin ensimmäisen lakiehdotuksen 8 §, jota on käsitelty jo edellä. Samanlaisista syistä kuin sen

yhteydessä on esitetty ja ottaen huomioon erityisesti huomioon kyseisten lakien soveltamistilanteet näistä säännöksistä johtuvat perusoikeusrajoitukset eivät asiallisen sisältönsä puolesta ole ongelmallisia valtiosäännön kannalta.

Valmiuslaki on niin sanottu poikkeuslaki. Tässä yhteydessä valmiuslain 43 §:n soveltamisalaa laajennettaisiin mainitsemalla siinä erikseen pelastusviranomaiset. Tämä johtuu siitä, että valmiuslain muuttamisesta annetulla lailla (198/2000) säännökset pelastustoimen erityisistä toimivaltuuksista poikkeusoloissa siirrettiin pelastustoimilaita valmiuslakiin. Valmiuslain 43 § sisältää kuitenkin itsessään perusoikeuksien rajoitukset eikä se näin ollen rakennu valmiuslaille tyyppilliselle delegointiasetelmalle (ks. PeVL 1/2000 vp ja PeVL 10/1990 vp). Käsitellessään ehdotusta valmiuslaiksi perustuslakivaliokunta ei myöskään huomauttanut 43 §:n aiheuttavan lain käsittelemistä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Näistä syistä onkin perusteltua lähteä siitä, ettei valmiuslain 43 § ole alun perinkään ollut ristiriidassa perustuslain kanssa. Näin ollen myös sen muuttamista koskeva ehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Hallitus katsoo, että ehdotetut lait voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska ehdotus laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä liittyy olennaisella tavalla perustuslain 12 §:ään, hallitus pitää suotavana, että ehdotuksesta saataisiin perustuslakivaliokunnan kannanotto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki**sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään perustuslaissa turvatun sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *yleisöllä* vapaasti valikoituvaa viestin vastaanottajakuntaa;
- 2) *verkkoviestillä* radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä;
- 3) *ohjelmalla* pääasiassa äänenä tai liikkuvina kuvina ilmaistujen verkkoviestien muodostamaa yhtenäistä kokonaisuutta;
- 4) *julkaisulla* yleisön saataville toimitettua painotuotetta, tietolevyä taikka muuta monistamalla valmistettua teksti-, ääni- tai kuvatallennetta;
- 5) *aikakautisella julkaisulla* julkaisua, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa;
- 6) *verkkojulkaisulla* aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti;

7) *julkaisutoiminnalla* julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville; ja

8) *ohjelmatoiminnalla* ohjelmien toimittamista yleisön vastaanotettavaksi.

Tätä lakia sovellettaessa aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun osina pidetään niiden otsikkojulisteita ja liitteitä.

3 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan.

Yksityisen henkilön pitäessä yllä etupäässä muussa kuin taloudellisen hyödyn tavoittelemisen tarkoituksessa sähköisen viestintäverkon kotisivua, joka ei ole verkkojulkaisu, häneen sovelletaan vain 13, 15, 17, 19–21, 24 ja 26 §:ää.

Toimintaan, jossa huolehditaan pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta, sovelletaan vain 7, 18–22 ja 24 §:ää.

Tekijänoikeudesta ja oikeudesta harjoittaa televisio- ja radiotoimintaa sekä teletointaa samoin kuin kuvaohjelmien tarkastamisesta säädetään erikseen. Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen säädetään.

2 luku

Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet

4 §

Vastaava toimittaja

Julkaisijan tulee määrätä aikakautiselle julkaisulle ja verkkojulkaisulle vastaava toimittaja. Ohjelmatoiminnan harjoittajan tulee määrätä ohjelmaa varten vastaava toimittaja. Aikakautista julkaisua, verkkojulkaisua tai ohjelmaa varten voidaan määrätä myös useita vastaavia toimittajia.

Vastaavan toimittajan tulee olla viisitoista vuotta täyttänyt henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Vastaavan toimittajan tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä, päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle tässä laissa säädettyistä muista tehtävistä.

5 §

Ilmoitusvelvollisuus

Julkaisijan on huolehdittava siitä, että julkaisussa, aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto julkaisijasta. Julkaisijan ja vastaavan toimittajan on huolehdittava siitä, että aikakautisessa julkaisussa ja verkkojulkaisussa on tieto myös vastaavasta toimittajasta. Julkaisussa ja aikakautisessa julkaisussa tulee olla tieto myös sen valmistamisvuodesta.

Ohjelmatoiminnan harjoittajan ja vastaavan toimittajan on huolehdittava siitä, että ohjelmatoiminnassa tiedotetaan ohjelmatoiminnan harjoittajasta ja vastaavasta toimittajasta.

Jos aikakautista julkaisua, verkkojulkaisua tai ohjelmaa varten on määrätty useita vastaavia toimittajia, tulee kyseisessä julkaisussa tai ohjelmatoiminnassa ilmoittaa, mistä julkaisun tai ohjelman osasta kukin heistä vastaa.

Jokaisella on oikeus saada tieto vastaavasta toimittajasta.

6 §

Ohjelman ja verkkojulkaisun tallettaminen

Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan

on huolehdittava siitä, että jokainen ohjelma ja verkkojulkaisu tallennetaan, jollei ohjelman teknisen toteutuksen perusteella ole selvää, ettei sen lähettämisessä voida syyllistyä viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Tallennetta on säilytettävä vähintään kolme kuukautta ohjelman lähettämisestä tai verkkojulkaisun toimittamisesta yleisön saataville. Verkkojulkaisun tallennetta tarvitsee kuitenkin säilyttää vain kaksi kuukautta sen toimittamisesta yleisön saataville, jos verkkojulkaisun sisältöä muutetaan keskimäärin useammin kuin kymmenen kertaa vuorokaudessa.

Velvollisuus tallenteen säilyttämiseen jatkuu 1 momentissa säädetyn määräajan päätyttyäkin, jos ohjelman tai verkkojulkaisun sisältöön perustuva asia on esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai oikeudenkäynnin kohteena. Tallenteen saa tällöin hävittää vasta, kun on käynyt selville, ettei asiassa nosteta syytettä, tai kun ohjelman tai verkkojulkaisun sisältöön perustuva vaatimus on lainvoimaisesti ratkaistu. Syyttäjän tai asiaa viimeksi käsitelleen tuomioistuimen on ilmoitettava tallenteen säilyttämisvelvollisuuden päättymisestä julkaisijalle tai ohjelmatoiminnan harjoittajalle.

7 §

Verkkoviestin tunnistamistietojen tallentaminen

Lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän on huolehdittava laitteen avulla yleisön saataville toimitettavan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeellisten tunnistamistietojen tallentamisesta. Tunnistamistietona on tallennettava ainakin se edellinen osoite, josta verkkoviesti on laitteelle tullut. Jos yleisön saataville toimitettavat verkkoviestit eivät ole erotettavissa muista verkkoviesteistä, laitteen ylläpitäjällä on oikeus tallentaa myös näiden muiden verkkoviestien tunnistamistiedot.

Tunnistamistiedot on säilytettävä kolme kuukautta siitä, kun viesti on tullut kyseiseen

laitteeseen. Jos tuomioistuimelle on esitetty 18 §:ssä tarkoitettu vaatimus, velvollisuus tunnistamistietojen säilyttämiseen kuitenkin jatkuu, kunnes vaatimus niiden luovuttamisesta on lainvoimaisella ratkaisulla hylätty.

Tunnistamistiedot on hävitettävä 2 momentissa tarkoitettua velvollisuuden lakattua, jollei säilyttämistä ole muun lain mukaan jatkettava.

8 §

Viranomaisen tiedotukset

Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa viranomaisen tiedotuksia, jos se on tarpeen ihmisten hengen tai terveyden taikka merkittävien ympäristö- tai omaisuusarvojen suojaamiseksi tai muusta näihin rinnastettavasta tärkeästä syystä.

3 luku

Vastine ja oikaisu

9 §

Vastineoikeus

Yksityisellä henkilöllä, jolla on perusteltu syy katsoa tulleen loukatuksi aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai niihin rinnastettavassa, toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa esitetyn viestin sisällön johdosta, on oikeus saada vastine julkaistuksi samassa julkaisussa tai ohjelmassa.

10 §

Oikaisuoikeus

Yksityisellä henkilöllä, yhteisöllä ja säätiöllä sekä viranomaisella on oikeus saada aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa esitetty itseään tai toimintaansa koskeva virheellinen tieto oikaistuksi samassa julkaisussa tai

asianomaisen ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa, jollei tiedon oikaiseminen virheen vähäisyyden vuoksi ole ilmeisen tarpeetonta.

11 §

Vastineen ja oikaisun julkaisemisvelvollisuus

Vastaavan toimittajan on julkaistava vastine tai oikaisu maksutta ja ilman aiheetonta viivytystä asianmukaisessa laajuudessa ja samankaltaisella tavalla kuin vastine- tai oikaisuvaatimuksen perusteena oleva viesti.

Vastine tai oikaisu ei saa olla sisällöltään lainvastainen eikä loukkaava.

Vastaavan toimittajan on tarvittaessa avustettava vastineen teknisessä toteuttamisessa.

12 §

Vastine- ja oikaisuvaatimus

Vastine- tai oikaisuvaatimus on esitettävä vastaavalle toimittajalle 14 päivän kuluessa vaatimuksen perusteena olevan viestin julkaisemisesta. Vaatimus on esitettävä kirjallisesti tai sähköisesti siten, että vaatimuksen sisältöä ei voida yksipuolisesti muuttaa ja että se säilyy osapuolten saatavilla.

Jollei vastine- tai oikaisuvaatimusta hyväksytä, vaatimuksen hylkäämisestä ja sen perusteista on ilmoitettava vaatimuksen esittäjälle seitsemän päivän kuluessa vaatimuksen vastaanottamisesta.

Vaadittaessa hylkäämisen perusteet on ilmoitettava kirjallisesti. Vaatimuksen esittäjällä on oikeus saattaa kysymys vastine- tai oikaisuoikeuden edellytysten täyttymisestä kotipaikkansa tai Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi viimeistään 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut kirjallisesti tiedon vaatimuksensa hylkäämisen perusteista.

Määrätessään vastaavan toimittajan täyttämään tälle 11 §:ssä säädetyt velvollisuudet tuomioistuin voi asettaa velvoitteen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon asettamista koskevaan

tuomioistuimen päätökseen saa hakea erikseen muutosta valittamalla.

4 luku

Vastuu julkaistun viestin sisällöstä

13 §

Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu

Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain (39/1889) mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

14 §

Päätoimittajarikkomus

Jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, *päätoimittajarikkomuksesta* sakkoon.

15 §

Vahingonkorvausvastuu

Yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään. Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat toiminnassaan aiheutetun, 1 momentissa tarkoitetun vahingon korvaamisesta vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisessa vastuussa myös silloin, kun vahinko on muun kuin vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun henkilön aiheuttama.

16 §

Oikeus tutustua tallenteen sisältöön

Jokaisella on oikeus maksutta tutustua 6 §:ssä tarkoitettuun tallenteeseen, jos hänellä on perusteltu syy katsoa joutuneensa ohjelman tai verkkojulkaisun sisältöön perustuvan rikoksen kohteeksi tai kärsineensä vahinkoa ohjelman lähettämisestä tai verkkojulkaisun toimittamisesta yleisön saataville. Sama oikeus on sillä, joka tahtoo käyttää vastine- tai oikaisuoikeuttaan. Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan tulee ilman aiheetonta viivytystä varata myös ohjelman tai verkkojulkaisun sisältöön perustuvan rikoksen esitutkintaa toimittavalle tai syyteharkintaa suorittavalle virkamiehelle mahdollisuus tutustua tällaiseen tallenteeseen.

17 §

Lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun

Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on oikeus olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot. Julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on lisäksi oikeus olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä. Edellä 1 momentissa tarkoitettu oikeus on myös sillä, joka on saanut mainituista seikoista tiedon ollessaan viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa. Velvollisuudesta ilmaista 1 momentissa tarkoitettu tieto esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä säädetään erikseen.

5 luku

Pakkokeinot

18 §

Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen

Tuomioistuin voi pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa

tarkoitettua pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, virallisen syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän luovuttamaan yleisön saataville toimitetun verkkoviestin 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua tunnistamistiedot sekä muut hallussaan olevat verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tiedot vaatimuksen esittäjälle, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Asianomistajalle tunnistamistiedot saa kuitenkin määrätä luovutettaviksi vasta, kun hän saa itse nostaa syytteen rikoksesta. Vaatimus on esitettävä 7 §:n 2 momentissa säädetyn ajan kuluessa laitteen ylläpitäjän kotipaikan tai Helsingin käräjäoikeudelle. Tuomioistuimien voi asettaa luovuttamisvelvoitteen tehosteeksi uhkasakon.

Tunnistamistietojen luovuttamista koskevaan päätökseen saa hakea erikseen muutosta valittamalla. Päätöstä, jolla luovuttamisvelvollisuus on määrätty, ei saa panna täytäntöön ennen kuin se on saanut lainvoiman, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

Tunnistamistiedot saa vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä määrätä luovutettaviksi, jos pyynnön perusteena olevan viestin toimittamista yleisön saataville olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa pidettävä rikoksena tai jos luovuttaminen perustuu Suomea sitovaan valtiosopimukseen tai muuhun kansainväliseen velvoitteeseen. Edellä 1 momentissa tarkoitettua laitteen ylläpitäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä pykälässä tarkoitettujen tunnistamistietojen luovuttamisesta aiheutuneista kohtuullisista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää tutkinnan suorittaneen kihlakunnan poliisilaitoksen päällikkö tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö. Päätökseen haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta noudattaen, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Asianomistaja vastaa kuitenkin kustannuksista silloin, kun tiedot tuomioistuimen määräyksen mukaisesti

luovutetaan hänelle.

19 §

Verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys

Tuomioistuin voi virallisen syyttäjän, tutkinnanjohtajan tai asianomistajan hakemuksesta määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin jakelun, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Tuomioistuimen on käsiteltävä hakemus kiireellisenä. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen on varattava sille, jolle määräystä on haettu annettavaksi, ja verkkoviestin lähettäjälle tilaisuus tulla kuulluksi, jollei asian kiireellisyys välttämättä muuta vaadi.

Tuomioistuimen määräys on annettava tiedoksi myös siinä tarkoitettua verkkoviestin lähettäjälle. Jos lähettäjä on tuntematon, tuomioistuin voi määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän huolehtimaan tiedoksiannosta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu määräys raukeaa, jollei kolmen kuukauden kuluessa sen antamisesta nosteta syytettä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, esitetä 24 §:ssä tarkoitettua vaatimusta tai nosteta kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Tuomioistuin voi virallisen syyttäjän tai asianomistajan edellä tarkoitettuna määräaikaan esittämästä vaatimuksesta pidentää tätä määräaikaan enintään kolmella kuukaudella.

Sillä, jolle on annettu määräys keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla, samoin kuin verkkoviestin lähettäjällä on oikeus hakea keskeyttämismääräyksen kumoamista siinä tuomioistuimessa, jossa määräys on annettu. Määräyksen kumoamista koskevan asian käsittelyssä noudatetaan hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annettua lakia (307/1986). Tuomioistuin huolehtii kuitenkin tarpeellisista toimenpiteistä virallisen syyttäjän kuulemiseksi. Kumoamista on

haettava 14 päivän kuluessa siitä, kun hakija on saanut tiedon määräyksestä. Verkkoviestiä ei saa saattaa uudelleen yleisön saataville kumoamista koskevan asian käsittelyn ollessa vireillä, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää. Myös virallisella syyttäjällä on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla määräys on kumottu.

Tuomioistuin voi virallisen syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen myös käsitellessään julkaistun viestin sisältöön perustuvaa syytettä, vaatimusta 24 §:n mukaisen seuraamuksen määräämisestä tai kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Tässä tarkoitettuun määräykseen ei saa hakea erikseen muutosta valittamalla.

20 §

Verkkoviestin jakelun keskeyttämis-oikeus

Sen lisäksi, mitä 19 §:ssä säädetään, lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjällä on oikeus keskeyttää verkkoviestin pitäminen yleisön saatavilla, jos on ilmeistä, että viesti täyttää rikoslain 11 luvun 8 §:ssä tai 17 luvun 18 §:ssä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkit.

Laitteen ylläpitäjän on keskeyttämis-oikeuttaan käytettyään viipymättä ilmoitettava siitä verkkoviestin lähettäjälle kirjallisesti tai sähköisesti siten, ettei ilmoituksen sisältöä voida yksipuolisesti muuttaa ja että se säilyy osapuolten saatavilla. Ilmoituksessa on mainittava verkkoviestin jakelun keskeyttämisen syy sekä tieto viestin lähettäjän oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ilmoitus on tehtävä viestin lähettäjän äidinkielellä, suomeksi tai ruotsiksi, jollei viestin lähettäjän kanssa ole sovittu muun kielen käyttämisestä.

Viestin lähettäjällä on oikeus saattaa keskeyttämis-oikeuden käyttämistä koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi 14 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen. Asian käsittelyssä noudatetaan, mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään. Asian ollessa vireillä

verkkoviestin jakelu on pidettävä keskeytettynä, jollei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

21 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Hakemus verkkoviestin jakelun keskeyttämisestä käsitellään julkaisijan, ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän kotipaikan käräjäoikeudessa. Verkkoviestin jakelun keskeyttämis-oikeutta koskevan asian käsittelee keskeyttämis-oikeuttaan käyttäneen laitteen ylläpitäjän kotipaikan käräjäoikeus. Kumpikin asia voidaan kuitenkin käsitellä myös Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

22 §

Julkaisun takavarikko

Kaikki levitykseen tarkoitetut julkaisun kappaleet voidaan takavarikoida vain, jos on syytä olettaa, että julkaisu tuomitaan menetetyksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemä takavarikkopäätös on saatettava julkaisun sisältöön perustuvassa rikosasiassa toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä takavarikon suorittamisesta. Tuomioistuin päättää, onko takavarikko edelleen pidettävä voimassa.

Julkaisun takavarikkoon sovelletaan muutoin, mitä pakkokeinolaissa säädetään esineen takavarikosta.

6 luku

Seuraamukset ja syyte-oikeus

23 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 4 §:n 1 tai 2 momentin säännöksiä vastaavan toimittajan määräämisestä, 5 §:n säännöksiä ilmoitusvelvollisuudesta taikka 6 tai 7 §:n säännöksiä tallentamisvelvollisuudesta, on tuomittava *joukkoviestintärikkomuksesta* sakkoon.

24 §

Menettämisseuraamus ja verkkoviestin hävittämismääräys

Julkaistun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen liittyvää menettämiskaavaa käsiteltäessä on noudatettava, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. Menettämisseuraamus voidaan määrätä myös, vaikkei viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijää saada selville.

Kaikki levitykseen tarkoitetut julkaisun kappaleet voidaan niiden omistusoikeudesta riippumatta tuomita menetetyiksi, jos on tehty kyseisen julkaisun sisältöön perustuva rikos ja jos tällainen seuraamus on tarpeen viestin levittämisen ehkäisemiseksi.

Tuomioistuimien voi määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todetun verkkoviestin poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi. Asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä menettämiskaavan vaatimuksen käsittelystä säädetään.

25 §

Kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaiseminen

Jos aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa on tehty rikoslain 24 luvun 8–10 §:ssä tarkoitettu rikos, tuomioistuin voi asianomistajan syyteasian käsittelyn yhteydessä esittämästä vaatimuksesta määrätä tiedon tuomiosta julkaistavaksi asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa tai verkkojulkaisussa taikka ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa. Tieto tuomiosta on julkaistava maksutta

tuomioistuimen määräämässä kohtuullisessa laajuudessa. Vastaavan toimittajan on huolehdittava tiedon julkaisemisesta. Tuomioistuin voi asettaa veloitteen tehosteeksi uhkasakon.

26 §

Syyteoikeus

Valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta. Valtakunnansyyttäjä määrää tällöin myös siitä, kenen on ajettava syytettä. Asianomistajan syyteoikeudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14–17 §:ssä säädetään.

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

27 §

Voimaantulosäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan 4 päivänä tammikuuta 1919 annettu painovapauslaki (1/1919) ja 12 päivänä maaliskuuta 1971 annettu radiovastuulaki (219/1971) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

28 §

Siirtymäsäännökset

Tuomioistuimissa ennen tämän lain voimaantuloa vireille pantu rikosasia sekä vastinetta tai oikaisua koskeva asia voidaan käsitellä ja ratkaista myös siinä tuomioistuimissa, joka tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten

mukaan on asiassa toimivaltainen.
Ennen tämän lain voimaantuloa syntyneen vahingon korvaamiseen sovelletaan ennen tämän lain voimaantuloa voimassa ollutta lakia. Vastinetta ja oikaisua koskevaan asiaan sovelletaan vastineen tai oikaisun perusteena olevan viestin julkaisemisajankohtana voimassa ollutta lakia.

Tämän lain voimaantullessa oikeusministeriössä vireillä olevat painovapauslain 42 §:n 1 momentissa tarkoitetut asiat siirtyvät valtakunnansyyttäjän ratkaistaviksi. Näihin asioihin sovelletaan, mitä tämän lain 26 §:ssä säädetään syyteoikeudesta.

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 momentti laissa 176/1966 ja 3 momentti laissa 308/1987, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

24 §

Sananvapauden käyttämisestä
 joukkoviestinnässä annetussa laissa (/)
 tarkoitettu yleisön saataville toimitetun
 viestin laatija taikka julkaisija tai
 ohjelmatoiminnan harjoittaja saa kieltäytyä
 vastaamasta kysymykseen, kuka on antanut
 viestin perusteena olevat tiedot, samoin
 kuin kysymykseen, johon ei voi vastata
 paljastamatta tietojen antajaa. Sama oikeus
 on sillä, joka on saanut tiedon edellä

mainituista seikoista ollessaan asianomaisen
 viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjel-
 matoiminnan harjoittajan palveluksessa.
 Edellä 2 momentissa mainittu henkilö saa
 kieltäytyä vastaamasta myös kysymykseen,
 kuka on laatinut yleisön saataville toimitetun
 viestin, samoin kuin kysymykseen, johon ei
 voi vastata paljastamatta viestin laatijan
 henkilöllisyyttä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

3.

Laki**esitutkintalain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 27 §:n 2 momentti seuraavasti:

27 §

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, on oikeutettu todistamaan tästä esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.
 Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman

pykälän 4 momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on edellä tässä momentissa tarkoitettu rikos.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

4.

Laki**rikoslain 2 luvun 17 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §
Tällä lailla kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 luvun 17 §.	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

5.

Laki**yleisistä syyttäjistä annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleisistä syyttäjistä 11 päivänä maaliskuuta 1997 annetun lain (199/1997) 7 §:n 2 momentti seuraavasti:

7 §

Valtionsyyttäjät

oikeusasiamies on päättänyt. Valtionsyyttäjä toimii syyttäjänä asioissa, jotka hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, jollei toisin säädetä tai määrätä.

Valtionsyyttäjien on ensisijaisesti huolehdittava syyttäjätehtävistä yhteiskunnan kannalta merkittävimmissä rikosasioissa. Valtionsyyttäjän tehtävänä on myös ajaa syytettä, jonka nostamisesta oikeuskansleri tai eduskunnan

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (565/1999) 9 § seuraavasti:

9 § <i>Tunnistamistietojen hävittäminen ja muuttaminen</i>	televiestinnän osapuolia ei voi tunnistaa, jollei tässä luvussa tai sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (/) toisin säädetä.
---	---

Teleyrityksen on hävitettävä tai muutettava teleyhteyden purkamisen jälkeen sen toteuttamisessa syntyneet ja teleyrityksen tallentamat tunnistetiedot sellaisiksi, että	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .
---	--

7.

Laki**valmiuslain 43 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun valmiuslain (1080/1991) 43 § seuraavasti:

43 §
Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen ja kunnanhallituksen sekä sotilas- tai pelastusviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon.

Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

8.

Laki**puolustustilalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun puolustustilalain (1083/1991) 14 §:n 2 momentti ja
muutetaan 33 ja 34 § seuraavasti:

33 §	34 §
Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen ja kunnanhallituksen sekä sotilasviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden vuoksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.	Valtion viranomaisten ja joukkotiedotusvälineiden välisen yhteistoiminnan edistämiseksi valtioneuvosto asettaa puolustustilan ajaksi neuvottelukunnan, jossa ovat edustettuina aikakautisia julkaisuja ja verkkojulkaisuja yleisön saataville toimittavat julkaisijat, ohjelmatoiminnan harjoittajat sekä poikkeusolojen aikaisen tilanteen hallitsemisen kannalta keskeiset viranomaiset.
	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 19 päivänä huhtikuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Rinnakkaistekstit

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 momentti laissa 176/1966 ja 3 momentti laissa 308/1987, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

17 luku

Todistelusta

24 §

24 §

Aikakautisen painokirjoituksen julkaisija, päätoimittaja, kustantaja tai kirjanpainaja saa kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, kuka on painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatija tahi kuka on antanut kirjoituksen taikka tiedonannon perusteena olevat tiedot, samoin kuin kysymykseen, johon ei voi vastata paljastamatta laatijaa tai tiedonantajaa. Sama koskee soveltuvien osin aikakautiseen painokirjoitukseen otetun kirjoituksen tai tiedonannon laatijaa sekä sitä, joka on saanut tiedon edellä mainituista seikoista ollessaan asianomaisen kustantajan, toimituksen tai kirjanpainajan palveluksessa.

Milloin on kysymys radiovastuulaissa (219/71) tarkoitettussa yleisradiotoiminnassa lähetettyyn ohjelmaan sisältyneestä tiedonannosta, on vastaavaan ohjelmatoimittajaan ja muuhun yleisradiotoiminnan harjoittajan palveluksessa olevaan henkilöön sekä tiedonannon laatijaan vastaavasti sovellettava, mitä 2 momentissa on säädetty. Sama koskee kaapelilähetystoiminnasta

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (/) tarkoitettu yleisön saataville toimitetun viestin laatija taikka julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja saa kieltäytyä vastaamasta kysymykseen, kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot, samoin kuin kysymykseen, johon ei voi vastata paljastamatta tietojen antajaa. Sama oikeus on sillä, joka on saanut tiedon edellä mainituista seikoista ollessaan asianomaisen viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa.

Edellä 2 momentissa mainittu henkilö saa kieltäytyä vastaamasta myös kysymykseen, kuka on laatinut yleisön saataville toimitetun viestin, samoin kuin kysymykseen, johon ei voi vastata paljastamatta viestin laatijan henkilöllisyyttä.

Voimassa oleva laki

annetussa laissa (307/87) tarkoitettua vastaavaa ohjelmatoimittajaa ja muuta mainitussa laissa tarkoitettua ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa olevaa henkilöä sekä lähetettyyn ohjelmaan sisältyneen tiedonannon laatijaa.

Ehdotus

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

3.

Laki**esitutkintalain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 27 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

27 §

27 §

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, on oikeutettu todistamaan tästä esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 4 momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on edellä tässä momentissa tarkoitettu rikos.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, on oikeutettu todistamaan tästä esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 4 momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on edellä tässä momentissa tarkoitettu rikos.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

5.

Laki**yleisistä syyttäjistä annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleisistä syyttäjistä 11 päivänä maaliskuuta 1997 annetun lain (199/1997) 7 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

7 §

Valtionsyyttäjät

Valtionsyyttäjät

Valtionsyyttäjien on ensisijaisesti huolehdittava syyttäjätehtävistä yhteiskunnan kannalta merkittävimmissä rikosasioissa. Valtionsyyttäjän tehtävänä on myös ajaa syytettyä, jonka nostamisesta *eduskunta, oikeusministeriö, oikeuskansleri* tai eduskunnan oikeusasiamies on päättänyt. Valtionsyyttäjä toimii syyttäjänä asioissa, jotka hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, jollei toisin säädetä tai määrätä.

Valtionsyyttäjien on ensisijaisesti huolehdittava syyttäjätehtävistä yhteiskunnan kannalta merkittävimmissä rikosasioissa. Valtionsyyttäjän tehtävänä on myös ajaa syytettyä, jonka nostamisesta oikeuskansleri tai eduskunnan oikeusasiamies on päättänyt. Valtionsyyttäjä toimii syyttäjänä asioissa, jotka hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, jollei toisin säädetä tai määrätä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

6.

Laki**yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (565/1999) 9 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Tunnistamistietojen hävittäminen ja muuttaminen

Tunnistamistietojen hävittäminen ja muuttaminen

Teleyrityksen on hävitettävä tai muutettava teleyhteyden purkamisen jälkeen sen toteuttamisessa syntyneet ja teleyrityksen tallentamat tunnistamistiedot sellaisiksi, että televiestinnän osapuolia ei voi tunnistaa, jollei tämän luvun säännöksistä muuta johdu.

Teleyrityksen on hävitettävä tai muutettava teleyhteyden purkamisen jälkeen sen toteuttamisessa syntyneet ja teleyrityksen tallentamat tunnistetiedot sellaisiksi, että televiestinnän osapuolia ei voi tunnistaa, jollei tässä luvussa tai sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (/) toisin säädetä.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

7.

Laki**valmiuslain 43 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun valmiuslain (1080/1991) 43 § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

43 §

Valtioneuvostolla, ministeriöllä, lääninhallituksella ja kunnanhallituksella sekä asianomaisella sotilasviranomaisella on oikeus saada julkaistuksi tai lähetetyksi tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka on tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi saatettava nopeasti kansalaisten tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tiedotukset on julkaistava mahdollisimman pian tiedottamisen tarpeen mukaan valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa aikakautisessa painotuotteessa tai yleisölle suunnatussa lähetyksessä.

43 §

Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen ja kunnanhallituksen sekä sotilas- tai pelastusviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

8.

Laki**puolustustilalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun puolustustilalain (1083/1991) 14 §:n 2 momentti ja
muutetaan 33 ja 34 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

Edellä 1 momentissa säädettyin edellytyksin saadaan asianomaiseen painotuotteeseen nähden ryhtyä myös sellaisiin toimenpiteisiin, joista on säädetty painovapauslain 37 §:n 2-4 momentissa ja 42 §:n 2 momentissa.

(Kumotaan)

33 §

Valtioneuvostolla, ministeriöllä, lääninhallituksella ja kunnanhallituksella sekä asianomaisella sotilasviranomaisella on oikeus saada julkaistuksi tai lähetetyksi tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka on valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden kannalta saatettava nopeasti kansalaisten tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tiedotukset on julkaistava mahdollisimman pian tiedottamisen tarpeen mukaan valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa aikakautisessa painotuotteessa taikka yleisölle suunnatussa lähetyksessä.

33 §

Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen ja kunnanhallituksen sekä sotilasviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden vuoksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.

34 §

Valtion ja tiedotusvälineiden välisen yhteistoiminnan edistämiseksi

34 §

Valtion viranomaisten ja joukkotiedotusvälineiden välisen

valtioneuvoston on asetettava puolustustilan ajaksi neuvottelukunta, jossa ovat edustettuina sanoma- ja aikakauslehtiala, yleisradio- ja kaapelilähetystoiminta sekä asianomaiset hallinnonalat.

yhteistoiminnan edistämiseksi valtioneuvosto asettaa puolustustilan ajaksi neuvottelukunnan, jossa ovat edustettuina aikakautisia julkaisuja ja verkkojulkaisuja yleisön saataville toimittavat julkaisijat, ohjelmatoiminnan harjoittajat sekä poikkeusolojen aikaisen tilanteen hallitsemisen kannalta keskeiset viranomaiset.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*
